

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

**ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

UNIVERSITY OF TEXAS RIO GRANDE VALLEY, USA

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

***ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ
РОЗБУДОВИ***

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)

(23–24 листопада 2023 року)

Харків – 2023

УДК 338.1:334.7:338.246.8](477)(06)
Ф94

Редакційна колегія:

Наталія МАТВЄЄВА – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та маркетингу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Інна КИЛИМНИК – канд. юрид. наук, доцент кафедри патентознавства та основ правозастосовної діяльності Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Олександр КОЮДА – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та маркетингу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, протокол № 5 від 1 грудня 2023 р.

Функціонування суб'єктів економічної діяльності в умовах Ф94 післявоєнної розбудови: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), Харків, 23–24 листоп. 2023 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова [та ін. ; редкол.: Н. М. Матвєєва, І. І. Килимник, О. П. Коюда]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова та ін. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 258 с.

ISBN 978-966-695-598-5

У збірнику надруковані матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Функціонування суб'єктів економічної діяльності в умовах післявоєнної розбудови», яка проходила з 23 по 24 листопада 2023 року в Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова. Розглядалися питання щодо проблем та шляхів їх вирішення щодо функціонування, розвитку, управління та правового забезпечення суб'єктів господарювання в Україні в умовах післявоєнного стану.

УДК 338.1:334.7:338.246.8](477)(06)

ISBN 978-966-695-598-5

© Колектив авторів, 2023

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023

ЗМІСТ

Секція 1

Економічні виклики, загрози і проблеми та їх вплив на діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану

<i>Богдан Н. М., Осовець О. Е. Напрямки поствоєнного відновлення туристичної індустрії Харківського регіону</i>	9
<i>Жовтяк Г. А., Білобородов В. Ю. Основні тенденції ринку будівельних матеріалів України</i>	11
<i>Жовтяк Г. А., Богданов Р. Ф. Проблеми та перспективи розвитку будівельної галузі України в умовах війни</i>	13
<i>Іванов Д. С. Використання штучного інтелекту в умовах діяльності сучасного підприємства</i>	15
<i>Іванова О. А., Компанієць В. В. Щодо управління організацією в умовах крайньої невизначеності</i>	16
<i>Карачарова К. А., Сергєєв В. С. Управління фінансовою безпекою підприємства</i>	18
<i>Карачарова К. А., Трофимов А. Г. Оцінка фінансової стійкості банку</i>	20
<i>Колбасін Є. С. Переваги та недоліки модульного будівництва на основі зарубіжного та вітчизняного досвіду</i>	22
<i>Матвєєва Н. М., Лівшиц Д. С. Економічна система України: теоретичний аспект</i>	24
<i>Мальований Г. О., Нікітін А. М. Сталий розвиток міст: комплексний підхід</i>	26
<i>Михайлов М. В. Роль держави у забезпеченні функціонування вищих навчальних закладів під час воєнного стану</i>	27
<i>Міщенко А. С. Вплив війни в Україні на інноваційну діяльність</i>	28
<i>Оболенцева Л. В., Бондаренко Ю. С. Сутність та значення інклюзивного туризму в умовах соціально-економічних викликів та загроз</i>	30
<i>Оболенцева Л. В., Ткач Д. П. Дослідження основних напрямів діяльності туроператорських компаній в Україні під час війни</i>	32
<i>Островський І. А., Воробйова В. В. Сучасні особливості підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств на принципах відповідального інвестування</i>	34
<i>Пакуліна А. А., Євсєєва О. О. Індикатори кіберзагроз в системах моніторингу безпеки економічної діяльності підприємства</i>	36
<i>Пакуліна А. А., Соколов В. А. Економічні виклики в умовах воєнного стану</i>	38
<i>Пархоменко В. В., Мотузка О. М. Оптимізація структури капіталу підприємства та грантова підтримка бізнесу в Україні в умовах воєнного стану</i>	40
<i>Рибак Г. І., Висоцький Є. В. Конкурентоздатність підприємств в умовах невизначеності та ризику</i>	42

Славуа О. І., Бухаров О. А. Благоустрій міст: аналіз стану і виклики сучасності	44
Славуа О. І., Никифорова Є. В. Перспективні напрямки дизайну економіки в Україні	46
Соболева Г. Г., Коваленко Є. Е. Соціально-економічне відновлення регіонів України в умовах воєнного часу	48
Соболева Г. Г., Полумисна А. Є. Збільшення цін на автомобільні вантажні перевезення внаслідок повномасштабного вторгнення	50
Тройнікова О., Піунов В. Збільшення кредитного ризику як основна загроза фінансовій безпеці банківської системи України в умовах воєнного стану	52
Цибульська Е. І., Коваленко М. І. Діяльність вітчизняного бізнесу в умовах воєнного конфлікту: економічні виклики та перешкоди	53

Секція 2

Аналітичне забезпечення діяльності та розвитку суб'єктів економічної діяльності

Koiuda O., Koiuda A. The analysis of theoretical aspects of staff motivation's basic theories	56
Берест М. М. Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовими ризиками підприємства	57
Благой В. В., Багрій С. О. Економічний розвиток та роль жінок у бізнесі ...	59
Благой В. В., Гнатів А. М. Антикризове управління ризиками підприємства	61
Благой В. В., Капінос Т. С. Аналіз вартості реставрації історичних об'єктів в сучасних умовах	63
Благой В. В., Комова С. С. Імпакт-інвестування: інноваційні фінансові моделі для підтримки сталого росту	65
Благой В. В., Літовка К. С. Вплив інновацій на розвиток бізнесу та економіки	66
Благой В. В., Солоткіна О. М. Міжнародна торгівля та її вплив на глобальне економічне зростання	68
Благой В. В., Ткаченко А. С. Зелена економіка: сталість і розвиток	70
Довгопята С. С., Хоменко Ю. Д. Напрями підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств	72
Єсіна В. О., Колінько М. В. Аналітична діяльність органів місцевого самоврядування	74
Колмакова О. М., Гуца Я. С. Стратегічний реінжиніринг	76
Колмакова О. М., Кузнецова Г. В. Вплив геополітичних факторів на конкурентоспроможність підприємства	78
Колмакова О. М., Лисенко Б. С. Побудова прозорої державної системи закупівель в Україні	80
Колмакова О. М., Іванова А. Д. Моделі оптимізації інвестиційного портфелю підприємства	81

Кондратьєв Д. К. Розробка динамічної моделі аналізу ієрархій для вибору заходів з мінімізації фінансових ризиків на підприємстві.....	83
Коненко В. В. Оцінка результативності бізнес-процесів суб'єктів економічної діяльності.....	85
Можайкіна Н. В., Островський І. А. Особливості національних ділових культур в формуванні корпоративної культури управління.....	89
Нетреба І. О. Фінансовий потенціал в системі антикризового управління підприємством.....	92
Пакуліна А. А., Літовка К. С. Інноваційні підходи до оптимізації витрат у бізнесі: вигоди та виклики.....	94
Рубан Л. О., Дмитрієнко О. С. Особливості проведення економічного аналізу суб'єктів господарювання під час воєнного стану.....	96
Сафронова О. М. Удосконалення аналітичного забезпечення діяльності корпоративних суб'єктів державного сектору економіки України.....	98
Серьогіна Д. О., Охрименко А. С. Використання бенчмаркінгу та аналізу конкурентної переваги для покращення ресурсного потенціалу.....	100
Славуа О. І., Яценко Т. С. Проблеми аналітичного забезпечення в умовах війни.....	102
Соболева Г. Г. Нейтралізація фінансового ризику підприємства.....	104
Соболева Г. Г., Васильєва Д. К. Визначення стратегічних альтернатив підвищення ефективності діяльності підприємства.....	105
Соболева Г. Г., Іванова А. Д. Інвестиційний аналіз в умовах невизначеності бізнес-оточення.....	107
Соболева Г. Г., Карпенко О. Поняття та значення ефективності діяльності підприємств гастрономії.....	109
Соболева Г. Г., Хмелевська А. А. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства.....	111
Соболева Г. Г., Ноженко Б. О. Сутність і фактори забезпечення конкурентоспроможності регіону.....	112
Соколов Д. В., Коюда О. П. Оцінка ймовірності банкрутства сучасного підприємства.....	114
Старостіна А. Ю., Балабуха О. Ю., Белянцев К. О. Стратегічне управління фармацевтичними підприємствами: особливості та проблеми	116
Шубенко І. В. Побудова структурно-функціональної моделі процесу управління кредитуванням фізичних осіб в банку.....	118
Ярмак О. В., Омельченко Д. С. Сутність інвестиційної привабливості підприємства в міжнародному бізнесі.....	120

Секція 3

Соціально-економічні аспекти регіонального розвитку

Зайченко А. В. Вплив соціальних аспектів на рішення економічних агентів.....	123
Котлярів Є. І. Напрями вдосконалення обґрунтування тарифів на теплову енергію.....	125

Курмаз О. В., Славуа О. І. Економічні аспекти гендерної нерівності в Україні під час війни.....	127
Мірошниченко В. В., Тьорло В. О. Проблеми відновлення виробництва продовольства в регіонах, що постраждали від руйнації Каховської ГЕС..	129
Музиченко В. В. Фінансова стійкість територій.....	131
Радіонова Л. О. Креативна Європа та креативне місто: діалектика взаємозв'язку.....	133
Радіонова Л. О., Авер'янова А. П. Інтеркультурне місто як практична реалізація інтеграції біженців.....	137
Радіонова Л. О., Бутенко О. А. Роль людського капіталу в розвитку міст	139
Радіонова Л. О., Коссе А. Ю. Напрями розвитку просторової організації міста.....	141
Радіонова Л. О., Лапєєва Є. А. Міський простір як результат взаємодії міського соціуму	143
Радіонова Л. О., Тиханська Д. В. Роль озеленення у міському просторі.....	146
Радіонов В. С. Науково-теоретичне обґрунтування ролі участі громадян у виробленні та прийнятті державно-управлінських рішень.....	148
Сіласва А. М. Актуальність питань регіонального розвитку в Україні	155
Старов О. С. Стратегічні рішення та соціальна відповідальність підприємств в регіональному контексті.....	157

Секція 4

Маркетинг майбутнього: виклики та реалії

Бабко Н. М. Маркетинг в готельно-ресторанному бізнесі: сучасні виклики та перспективи.....	160
Котлярова К. В. Вплив штучного інтелекту на маркетинг у сучасному світі.....	161
Пакуліна А. А., Кокунєв Б. Є. Роль віртуальної та доповненої реальності в рекламі та споживчому досвіді	163
Пакуліна А. А., Солоткіна О. М. AI в маркетингу.....	165
Пакуліна А. А., Фадєєв І. С. Використання технології штучного інтелекту в маркетинговій діяльності	168
Пан М. П. Використання Azure machine learning в маркетингових дослідженнях.....	170
Тохтамиш Т. О., Кокунєв Б. Є. Електронне урядування та цифрові послуги для громадян: плюси та мінуси.....	173
Тохтамиш Т. О., Солоткіна О. М. Розвиток комунікаційної стратегії підприємства.....	175
Тохтамиш Т. О., Фадєєв І. С. Сутність та роль прибутку у функціонуванні підприємства.....	177
Шентуха О. М., Веденьєва Д. А. Маркетингова товарна політика у промисловості	179

<i>Шептуха О. М., Єлізєв Д. В. Маркетингові канали розподілу молочних продуктів: ключові аспекти успішної стратегії</i>	181
<i>Шептуха О. М., Лаптева А. Ю. Арбітраж трафіку як інструмент інтернет-маркетингу</i>	183

Секція 5

Цифровізація соціально-економічних процесів та становлення цифрового суспільства

<i>Багрій С. О. Технологія цифрових «близнюків» для вирішення питань функціонування міст</i>	185
<i>Бірський С. М. Технологія блокчейну в вирішенні соціальних викликів</i>	187
<i>Головінова О. С., Довгопята С. С. Цифрові технології для вирішення питань міської мобільності</i>	189
<i>Ємельяненко В. В. Світовий досвід реалізації технологій блокчейн</i>	191
<i>Красноносова О. М., Ван Дунчен Стратегія діджиталізація бізнесу, як шлях адаптації підприємств в умовах військового стану</i>	194
<i>Колмакова О. М., Літовка К. С. Ефективність електронних систем управління робочим часом та ресурсами персоналу</i>	196
<i>Лівчиць Д. С. Глобалізація економічних процесів</i>	198
<i>Пан М. П. Цифрова трансформація вищої освіти</i>	200
<i>Путятін О. О. Роль держави у процесі цифрової трансформації соціально-економічного простору країни під час рецесії економіки</i>	202
<i>Пушкар Т. А. Україна в світовому рейтингу мережевої готовності</i>	204
<i>Пушкар Т. А., Жовтяк А. В. Формування цифрового суспільства на сучасному етапі</i>	207
<i>Сегодін О. О. Цифровізація міської мобільності у розрізі стратегій розумного міста</i>	209
<i>Соболева Г. Г., Осауленко О. В. Ріст цифровізації економіки та кібербезпека</i>	211
<i>Стадник С. С. Впровадження цифрових технологій для оптимізації управління ресурсами</i>	213
<i>Ткаченко А. С. Цифрові інструменти для розумних міст</i>	215
<i>Шинкар Л. О. Використання 3d – технологій в будівництві</i>	216

Секція 6

Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану

<i>Астахов В. В. Цифровізація в освіті і її нормативно-правове забезпечення</i>	219
<i>Бочкова І. І., Гончаров Д. О. Підстави звільнення від обов'язку виконання зобов'язань обумовлені воєнним станом</i>	221
<i>Бочкова І. І., Раптанова О. А. Роль уповноваженого верховної ради України з прав людини в забезпеченні правового захисту прав суб'єктів персональних даних в умовах війни</i>	224

Бочкова І. І., Рєзнік І. О. Питання захисту персональних даних під час формування електронного реєстру військовозобов'язаних осіб.....	226
Бочкова І. І., Сергєєв І. О. Огляд «воєнного» трудового законодавства в аспекті його відповідності Конституції України.	228
Бровдій А. В. Проблеми правового забезпечення інформаційної безпеки на окупованих територіях.....	230
Дернова І. А., Боровик Т. М. Конкурентоспроможність економіки України в умовах цифровізації.....	232
Захарова Н. Г. Характеристика призупинення дії трудових договорів як нового механізму в трудовому праві.....	234
Килимник І. І., Золочевська О. Е. Призупинення дії трудового договору в умовах війни.....	236
Килимник І. І., Кудін М. А. Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану.....	238
Килимник І. І., Рябоконова В. А. Трудові права та гарантії в умовах воєнного стану в Україні.....	240
Килимник І. І., Тиханська Д. В. Особливості організації трудових відносин в умовах воєнного стану.....	242
Компанієць А. Д. Деякі питання практичного регулювання укладання трудових договорів з нефіксованим робочим часом.....	244
Коркішко В. А. Інформаційна безпека на митниці в умовах воєнного стану.....	246
Пакуліна А. А., Сергієнко А. А. Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану.....	248
Пахар В. О. Запозичення міжнародного досвіду в актуальному регулюванні трудових відносин.....	250
Стефаніка М. С. Правові механізми захисту інформації.....	252
Шпакова І. М. Соціально-правові аспекти боротьби із забрудненням природних об'єктів відходами.....	254

СЕКЦІЯ 1

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ І ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Керівник секції – канд. екон. наук, доцент Наталя МАТВЄЄВА
Секретар секції – канд. екон. наук, доцент Олександр КОЮДА

НАПРЯМКИ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

БОГДАН Наталія Миколаївна

д-р екон. наук, професор,

ОСОВЕЦЬ Олександр Едуардович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

З початку масштабного військового вторгнення туристична галузь України майже повністю скоротилася. Переміщення українців як у межах країни так і за кордон відбулося лише залізничним та автомобільним транспортом. Після оголошення загальної мобілізації виїзд українців за кордон став можливим лише для обмеженої кількості осіб. Як наслідок, більшість раніше запланованих турів, як у внутрішньому, так і міжнародному туризмі, було скасовано.

Харківський регіон з першого дня війни був майже на лінії фронту, тому усі галузі регіональної економіки, зокрема, туристична індустрія, зазнали тотальних збитків.

В умовах майже замороженого українського туризму багато туристичних підприємств були змушені закритися, що суттєво вплинуло на економічні показники галузі.

Чимало готелів опинилось в окупації, їх стан і цілісність невідомі. Є заклади гостинності, які повністю або частково зруйновані внаслідок ракетних обстрілів [1].

Жорстка криза торкнулася туристичної інфраструктури Харківського регіону. Постала проблема економічного виживання готелів.

Для кожного готелю, як і для будь-якого бізнесу, існує так звана точка беззбитковості, тобто дохід, який дозволяє сплачувати основні податки та соціальні зобов'язання. Залежно від кількості номерів, типу готелю, його розташування цей показник може бути виражений у показнику коефіцієнта завантаження – від 15 до 32-34%.

Проблема полягає в тому, що не всі готельні заклади на території Харківського регіону можуть отримувати мінімально необхідну кількість

проданих ліжко-місць. Особливо важко функціонувати готелям з відносно великим номерним фондом (від 70 номерів) і закладам розміщення ділового призначення.

Деякі готелі Харкова приймали і приймають зараз внутрішньо переміщених осіб з населених пунктів Харківської області. З початком війни тисячі жителів зон триваючого конфлікту та окупованих населених пунктів були евакуйовані. З одного боку, заклади готельного господарства отримали хоча б деяке завантаження, а отже, й невеличкий дохід [1].

З іншого боку, певною мірою помилково рахувати внутрішньо переміщених осіб у туристичній статистиці. Тобто, оцінювати успішність функціонування готелів винятково завантаженістю в розрізі туристичної діяльності не зовсім раціонально.

Суб'єкти господарювання у сфері туризму вимушені переглянути власні підходи до забезпечення безпеки.

Перший напрямок – забезпечення безпеки передбачає оновлення стандартів безпеки всередині готелю. Надалі всі заклади розміщення мають оснащуватися сховищами, надійними джерелами аварійного живлення, запасом води та продуктів харчування на певний час.

У перші роки після війни особиста безпека матиме першочергове значення при бронюванні готелів, особливо іноземцями. Крім того, наявність сховища важливе для внутрішніх туристів та відпочивальників вже зараз, коворкінг в сховищі дає можливість вже зараз проводити хоч невеликі івенти.

Другий напрямок – розробка безпечних маршрутів. Інтерес до України буде й через відвідування місць, де йшли бойові дії та місць пам'яті. Тому необхідно подбати про те, як будуть працювати такі маршрути та хто буде нести відповідальність за дотримання правил безпеки. Для таких місць слід створити відповідний контент, провести ліцензування гідів, забезпечити безпеку маршрутів.

Після перемоги туристичну інфраструктуру України необхідно буде відбудовувати. Орієнтуючись на цілі стійкого розвитку, необхідно буде створити більш екологічну, ефективну та незалежну енергетичну систему.

Відновлюючи заклади гостинності, рекомендується зробити їх більш комфортабельними, енергоефективними, зеленими та інклюзивними. Для цього потрібно впроваджувати механізми стимулювання раціонального використання ресурсів, відповідального споживання та виробництва [2].

Отже, за результатами дослідження варто дійти висновку, що перспективними напрямками повоєнного відновлення туристичної індустрії в Харківському регіоні є: розвиток нових видів туризму; розробка та реалізація програм підтримки суб'єктів туристичної діяльності; забезпечення тісної співпраці із країнами-партнерами у напрямку взаємопідтримки туризму; підвищення інтересу іноземних туристів до пам'ятних маршрутів та повоєнних символічних місць; пошук нових методів та способів реалізації туристичних послуг тощо. Стратегічними орієнтирами відновлення туристичної індустрії повинні стати розгалуження інфраструктури туристичних послуг та сталий розвиток туризму на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Харківської обласної військової адміністрації Режим доступу: <https://kharkivoda.gov.ua> (Дата звернення 18.11.2023 р.)
2. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму : теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. 2-ге вид., випр. та доп. К., 2009

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ УКРАЇНИ

ЖОВТЯК Ганна Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент,
БЛОБОРОДОВ Віталій Юрійович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

В умовах війни і в післявоєнний період діяльність будівельної сфери як ніколи актуальна для України. Будівельна галузь - фондоутворюючий сектор економіки України, тож вітчизняна сфера нерухомості має розвиватися, щоб відповідати світовим стандартам. Ринок будматеріалів безпосередньо пов'язаний з будівельним ринком та попит на них залежить від тенденцій будівельної сфери.

Ринок будівельних матеріалів суттєво скоротився з початком повномасштабного вторгнення. Деякі заводи були пошкоджені або зруйновані російськими обстрілами, інші знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Тому ринок будівельних матеріалів зіткнувся зі значними проблемами свого майбутнього існування та розвитку.

Щонайменше 15% заводів і виробничих потужностей постраждали від повномасштабного вторгнення. В першу чергу це стосується східних і південних регіонів, а також таких областей, як Київська та Черкаська.

У 2022 році в Україні відзначився значний спад виробництва чорних металів, зменшившись на близько 70%. Виробництво сталі та прокату зазнало ще більшого зниження - на 72%. Приблизно 57% виробничих потужностей основних учасників ринку сухих будівельних сумішей тимчасово не використовуються через їхнє розташування на окупованих територіях, у зоні бойових дій або частково зруйнованих. На ринку скла прогнозується великий дефіцит. У інших галузях втрати не є критичними і не перевищують 20-25%, але передбачається помірний дефіцит і подальше зростання цін. [2].

Більшість портів не працюють, що обмежує обсяги імпорту та експорту матеріалів, оскільки сухохідні маршрути не здатні компенсувати цю втрату [1]. Виникають труднощі з внутрішнім транспортуванням від заводу до будівельного майданчика, часто через тимчасові склади.

Різке зниження обсягів закупівель товарів призводить до припинення робіт на більшості будівельних майданчиків та скорочення обсягів будівельних робіт на тих об'єктах, які відновили свою діяльність у 2022 році.

До всіх зазначених проблем додалося руйнування української енергетичної інфраструктури, яка безпосередньо пов'язана з виробничими системами.

Несприятливі курси валют, висока інфляція, яка у грудні 2022 року сягнула 26,6%, загальне падіння купівельної спроможності на внутрішньому ринку – не менш важливі проблеми, з якими стикається ринок будівельних матеріалів. Плюс проблема миттєвого ремонту виробничого обладнання через відсутність необхідних запчастин.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну ціни на будівельні матеріали щомісяця зростали на 12-17%. Це викликано девальвацією гривні, пошкодженням складів внаслідок бойових дій, проблемами з логістикою, залежністю від енергосистеми та зменшенням кількості працівників підприємств. Крім того, ціни на продукцію з ЄС зросли через підвищений попит після зняття карантинних обмежень.

Прогнозується збільшення попиту на будівельні матеріали для проведення капітального ремонту та будівництва на територіях, які були звільнені від окупації, або територіях, що постраждали внаслідок воєнних подій. Згідно з даними Київської школи економіки станом на січень 2023 року, російська агресія призвела до зруйнування цивільної інфраструктури на обсяг 137,8 млрд доларів, і особливо великі збитки зазнали житловий фонд, навчальні заклади, культурні, релігійні та спортивні об'єкти. Зокрема, шкоди, завдані житловому фонду, оцінюються в 54 мільярди доларів, і за період майже року інтенсивних бойових дій пошкоджено чи зруйновано 149,3 тис. житлових будинків. Найбільше постраждали регіони, де велися та тривають активні бойові дії.

Отже, попит на будматеріали залишається високим, пропозиція на ринку зменшилася, тому зниження або припинення зростання цін не очікується. Після перемоги доведеться багато будувати і перебудовувати. Тому зараз необхідно формувати стратегії подолання цих викликів – інакше вони застануть зненацька. Дефіцит будівельних матеріалів можна компенсувати шляхом створення сприятливих умов для будівництва нових або відновлення пошкоджених будівельних підприємств. Наприклад, на перші 2-3 роки надати землю в безоплатне користування. Також, нові заводи можуть звільнитися від податків громади на перший час, отримувати пільгові умови підведення інженерних комунікацій, тощо.

Список використаних джерел:

1. Бенч Н. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. Інтерфакс-Україна. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html> (дата звернення 05.11.2023).

2. Соколов О. Основні тенденції ринку будівництва. 2023. URL: <https://commercialproperty.ua/interview/osnovni-tendentsii-rinku-budivnitstva/> (дата звернення 11.11.2023)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

ЖОВТЯК Ганна Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

БОГДАНОВ Роман Фаритович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сьогодні українська економіка перебуває в процесі поступового виходу зі стану шоку внаслідок широкомасштабного військового вторгнення РФ, яке завдало сильного удару всім її ланкам: скоротилося виробництво продукції, обсяги зовнішньої торгівлі, була зруйнована транспортно-логістична, маркетингова, соціальна та інженерна інфраструктури окремих регіонів, кадри перемістилися за кордон та на захід країни. Занепад економіки, відсутність надійної економічної бази, здатної забезпечити військові потреби, суттєво ускладнює ситуацію на фронті, перешкоджає успіхам Збройних Сил України. Тому вітчизняна економіка наразі стає одним із найважливіших фронтів, який визначатиме як подальший хід воєнних подій, так і здатність України за короткий час відновитися після закінчення війни.

Велику роль у цьому відіграє будівельна галузь. Сьогодні будівельна галузь стикається з серйозними викликами, які заважають стабілізувати її діяльність. Внаслідок бойових дій більшість будівельних підприємств припинили матеріально-технічні зв'язки з постачальниками, зменшився товарообіг, внаслідок чого вони працюють неритмічно, зазнали збитків, призупинено виробництво та реалізацію продукції, значно зросли витрати на будівництво та терміни спорудження об'єктів.

За рік війни, станом на лютий 2023-го, в Україні було зруйновано або пошкоджено понад 153 тисяч житлових об'єктів. Також ворог знищив 630 адміністративних будівель, понад 1,2 тис. медичних закладів, повністю знищив понад 900 навчальних закладів та пошкодив ще майже 2,2 тис. Колосальних втрат зазнали дорожня інфраструктура (спаплюжено 25 тис. км доріг і зруйновано 344 мости) і промисловість (пошкоджено або повністю знищено 426 великих і середніх підприємств). Сума збитків, завданих російськими агресорами українській інфраструктурі, а також житловим і нежитловим об'єктам, перевищує 143 мільярди доларів [2].

Треба пам'ятати і про виклики, вирішення яких є передумовою стабільного розвитку будівельної галузі. Перш за все, це брак будівельних матеріалів. Для відновлення зруйнованого війною житлового фонду

знадобиться не менше 3,9 млн. квадратних метрів скла, 5,7 млн. кубометрів (11,9 млн тон) бетону, 39,3 млн. кубометрів (або 14 млрд штук) цегли, 45 млн. квадратних метрів черепиці. Усе це потрібно додатково до нормального середньорічного споживання таких продуктів. Тому важливо передбачити відновлення потужностей, а також можливість інвестування в нові підприємства.

Інша проблема – сотні тисяч тон будівельних відходів, для яких уже не вистачає місця на звалищах. Так, за даними Мінрегіону, їхня площа ще на 2021 рік становила 9 га. Сьогодні, щоб швидко вирішити проблему, створюють нові тимчасові майданчики для збору сміття. Європейський досвід показує успішні результати повторного використання будівельного сміття, що особливо стане в нагоді при відбудові України. Таким чином, якщо раніше частина відсортованих (нешкідливих) залишків вивозилася на переробку до рб, то сьогодні оптимальним варіантом було б впровадження такого процесу в Україні [1].

З огляду на поточні та перспективні завдання будівельної галузі України чисельність працюючих у цій галузі має становити 1,3-1,5 млн осіб. За останні 10-15 років кількість працюючих у будівельній галузі склала близько 270 тис. осіб, а обсяг ринку – близько 191 млрд грн (близько 4 млрд дол.). Отже, якщо ми хочемо освоїти 400 млрд доларів, необхідними для післявоєнної відбудови за різними оцінками, потрібно збільшити кількість працівників до 1,5 млн осіб. Це зрозуміло, тому що без збільшення кількості робітників ми не можемо виконати такий обсяг будівельних робіт на таких великих площах. Законодавці та органи виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях мають враховувати фактор дефіциту будівельників при прийнятті рішень щодо реконструкції та подальшого розвитку галузі [3].

Відновлення будівництва позитивно вплине на життя населення та покращить післявоєнну економіку країни: забезпечить робочими місцями, сприятиме збільшенню виробництва матеріалів та відкриттю нових підприємств. Тому потрібно бути готовим до відбудови, розуміти проблеми і почати над ними працювати заздалегідь.

Список використаних джерел:

1. Бенч Н. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. Інтерфакс-Україна. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html> (дата звернення 11.11.2023).

2. Обух В. Повоєнне відновлення: шанс для розвитку будіндустрії. Укрінформ. 2023. <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690313-povoenne-vidnovlenna-sans-dla-rozvitku-budindustrii.html> (дата звернення 30.10.2023).

3. Перегинець І., Войченко С. Проблеми та виклики будівельної галузі України. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3758174-problemi-ta-vikliki-budivelnoi-galuzi-ukraini.html> (дата звернення 06.11.2023)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ІВАНОВ Дмитро Сергійович

*Харківський національний університет радіоелектроніки, факультет
Інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту, 1 курс*

Штучний інтелект вже перевершив людину в деяких аспектах розумової діяльності. Тенденції до розвитку штучного інтелекту говорять про близьку до нас нову епоху. Особливості штучного інтелекту (ШІ) вже доволі сильно інтегровані в економіку та бізнес. Багато компаній використовують його для покращення власного продукту: інтеграція нейромереж в браузерні системи (використання нейромереж для пояснювання різних термінів). Також штучний інтелект використовується для створення рекомендацій контенту та реклами. Разом з великою кількістю переваг виділяють проблеми та загрози для такої тісної співпраці з ШІ.

Найбільш логічною проблемою використання ШІ для людства є втрата великої кількості робочих місць. Багато професій зараз є під ризиком зникнення через вдосконалення комп'ютерних потужностей і як наслідок та нейромереж. Цю проблему можна частково вирішити: зникнення робочих місць, замічених ШІ буде компенсовано появою нових професій для контролю, обслуговування та адаптації штучного інтелекту.

Використання штучного інтелекту має сильно контролюватися, бо навіть зараз штучний інтелект має переваги над людиною, а якщо він покращиться ще, компанії, що мають розвинуті нейромережі зможуть занадто сильно відірватися від нерозвинених у цій галузі компаній та монополізувати ринок таким чином.

Використання ШІ вимагає великої кількості даних для навчання і покращення алгоритмів. Проте збір, зберігання та обробка цих даних можуть становити загрозу приватності особистих інформаційних даних, але для підвищення ефективності та оптимізації витрат робочого часу, оперативності обміну інформацією – це сучасний та необхідний крок для підприємства.

Використання ШІ може створити значну залежність від цих технологій, які не завжди можуть бути надійними. Розвиток ШІ супроводжується загостренням кібербезпеки. ШІ може бути використаний як для захисту, так і для атак на інформаційні системи. Технічні збої, кібератаки або навіть проблеми з алгоритмами можуть призвести до великих перебоїв у функціонуванні підприємств та інфраструктури. Зростання потенційної кількості вразливих точок в системах, пов'язаних з ШІ, створює нові можливості для кіберзлочинців. Тому важливо розробляти високі стандарти кібербезпеки і зміцнювати захист для запобігання кібератак та витоків інформації. Цікаві рішення використання особливостей ШІ мають прояв в різних сферах та галузях підприємств сучасного типу [1].

Водночас із цим, переважна більшість аналітичних оглядів останніх років [2, 3] сходиться на тому, що активне застосування ШІ сучасними

компаніями більше не є майбутнім трендом, адже в основі багатьох всесвітньо відомих продуктів вже містяться рішення, побудовані на використанні ШІ.

Тема використання штучного інтелекту (ШІ) залишається актуальною для будь-яких сучасних компаній, які оперують в цифровому світі. Більшість аналітиків вбачають користь від використання ШІ у розробці та виробництві у пришвидшенні виконання рутинних завдань, прискоренні обробки первинних даних, зменшенні неефективного навантаження на людей, підвищенні рівня персоналізації продуктів за менших витрат та навіть у підвищенні безпекових властивостей як цифрових так і матеріальних продуктів [3, с. 109-114].

Економічна ефективність від використання ШІ очевидна. Але оцінка цієї ефективності необхідна. Переважна більшість сучасних компаній використовує власні ШІ розробки, тож, фактично, використання ШІ для них не є чимось принципово новим – це лише втілення довгострокових планів з розвитку. Важливо розуміти, що часто інвестиції та фактичні витрати на такі зміни виробництва чи надання послуг були для цих компаній витратами минулих десятиліть, тому наразі більшість із них перейшли від пошуку обґрунтованості таких вкладень до оптимізації повернення вкладень, максимізації прибутків та збереження ринкової домінації. Все це підтверджує факт індивідуального підходу та прийняття рішення стосовно використання ШІ.

Список використаних джерел:

1. Agrawal, A., McHale, J., & Oettl, A. (2018). Finding needles in haystacks: Artificial intelligence and recombinant growth. In *The economics of artificial intelligence: An agenda* (pp. 149-174). Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.3386/w24541>

2. Ajitha, P. V., & Nagra, A. (2021). An Overview of Artificial Intelligence in Automobile Industry—A Case Study on Tesla Cars. *Solid State Technology*, 64(2), 503-512. <https://doi.org/10.47992/ijaeml.2581.7000.0113>

3. Davenport, T. H., & Ronanki, R. (2018). Artificial intelligence for the real world. *Harvard business review*, 96(1), 108-116. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2022.101026>

ЩОДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ КРАЙНЬОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

ІВАНОВА Ольга Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

КОМΠΑНІЄЦЬ Вікторія Віталіївна,

д-р екон. наук, професор,

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

Сучасні організації в усьому світі опинились в умовах нового системного переходу, а саме переходу до від капіталістичної до пост

капіталістичної соціально-економічної системи, в якій відбувається принципова зміна основних рушійних сил та факторів розвитку системи. Цей перехід закономірно супроводжує низка системних криз в усіх просторах існування людства: культурі, економіці, демографії, екології, політиці. Також, на жаль, ми знаходимося в стані розгортання гострих регіональних конфліктів, воїн.

Невизначеність є однією із головних рис життя сучасної людини, сучасної організації і вимагає певних інструментів регулювання. Але, якщо в звичайний час людина, в тому числі менеджер організації, справляється з викликами, покладаючись на встановлені структури та процеси, під час глобальних системних трансформацій та екстремальних подій традиційні операційні моделі управління рідко виявляються адекватними, і організації з неадекватними процесами можуть швидко припинити своє існування.

Чому існуючі операційні моделі виходять з ладу? Багато організацій працюють за циклом річного планування. Менеджери колективно приймають рішення щодо стратегій, бюджетів і операційних планів раз на рік, а потім керують операціями відповідно до цілей і обмежень витрат. Між циклами річного планування поправки невеликі і зазвичай незначні. І це визначає усі системні взаємодії менеджменту.

Під час глобальних системних трансформацій та екстремальних подій, як зовнішнє, так і внутрішнє середовище організації, яке було базою планування, може змінюватись швидко, кардинально, не очікувано. Ретельно підготовлені звіти застарівають, не досягнувши вищого керівництва. Менеджери, яким потрібна більш актуальна інформація, виявляють, що існуючі процеси надто жорсткі для своєчасного реагування.

Менеджери усвідомлюють (і цей досвід сформувався ще за часів COVID-19), що в умовах надзвичайно невизначеного середовища їм потрібні: гнучкість, здатність діяти колективно, швидко та в рамках усієї організації, причому протягом тривалого періоду часу.

Для того, щоб створити ефективну в умовах постійної невизначеності та екстремальних ситуацій систему управління, необхідні зміни як на організаційному, так, і в першу чергу на особистісному рівні.

Усі люди, у тому числі менеджери, які формувались як особистості та фахівці в більш спокійний, відносно стійкий, ніж нині час, у відносно комфортних умовах, мають певні ментальні моделі, домінанти мислення та поведінки, які не працюють в умовах системної невизначеності та екстремальних ситуацій, що руйнують спокій та комфорт. Тому усім необхідно усвідомлювати, що зміни, які дадуть змогу жити в нових умовах, необхідно починати з особистісного рівня.

На когнітивному рівні необхідно вибудувати нові пріоритети та виконувати їх через поступові дії. Відмовитись від зайвого в цілях, прагненнях, бажаннях, засобах, інформації. Розставити фільтри, які будуть очищувати від зайвого. Змиритися з тим, що далеко не все з того, що ми бажаємо, плануємо тощо, повинно бути виконано. На цій основі з часом

сформуються нові доміанти, що буде сприяти правильній реакції на непередбачувану ситуацію.

На організаційному рівні ефективно реагування на непередбачувані події забезпечується кількома основними елементами: системою раннього попередження; прозорими принципами роботи; функціонуванням інтегрованої організаційної структури для нагляду за цілісною реакцією на кризу; створенням абсолютно нових організаційних процедур.

Щодо останнього. Замість ретельного планування та контролю плану, менеджери повинні розуміти динамічні та різкі зміни та постійно реагувати на них. Необхідно не періодично переглядати статичний план, а збиратися для ітеративних сеансів прийняття рішень, структурованих навколо трьох обов'язкових вимог: виявити, спроектувати, виконати.

Менеджери повинні працювати разом, щоб діагностувати поточну ситуацію, розглянути її практичні наслідки, дослідити, як вона може розвиватися, а також визначити та виконати відповідні дії.

Менеджери повинні наполегливо ставити під сумнів усталені припущення, визнавати, що вони можуть помилятися, і відзначати пріоритетним швидке навчання на досвіді. Оскільки вони інтенсивно зосереджені на прийнятті швидких практичних рішень, менеджери також повинні бути готові змінити курс, якщо ситуація зміниться. Причому їх дії мають бути пріоритетними: першочерговими мають бути дії, спрямовані на пом'якшення «найгірших» для організації сценаріїв.

Отже, надзвичайна невизначеність нашого часу створює складне робоче середовище для керівників та організацій. Радикально змінені обставини вимагають нових форм лідерства, нових способів роботи та нових операційних моделей.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

КАРАЧАРОВА Катерина Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

СЕРГЄЄВ В'ячеслав Сергійович,

здобувач вищої освіти

Український державний університет

залізничного транспорту, м. Харків

В Україні, в умовах воєнного стану та швидких економічних змін, бізнес працює в непередбачуваному та нестабільному середовищі. Глибока економічна криза в країні створює багато непередбачуваних небезпек і загроз для бізнесу. На розвиток підприємництва також впливають нестабільна політична та соціально-економічна ситуація в країні, криміналізація суспільства, влади та бізнесу, недосконалість комерційних практик, шахрайство та корупція [1]. Крім того, кризові явища не сприяють економічному розвитку, зростає кількість збиткових підприємств та високий

рівень банкрутства, що вимагає пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, створення та забезпечення стабільного середовища для подальшого господарювання. Для українських підприємств, які стикаються з новими проблемами конкуренції та існують у складних умовах воєнного стану, інновації та їх ефективність є основними умовами успішного та ефективного виживання. У зв'язку з цим управління економічною безпекою підприємств є надзвичайно важливим напрямом для сталого функціонування українських підприємств.

Забезпечення економічної безпеки підприємств вимагає врахування мінливих соціальних умов. Зростання міжнародної мобільності робочої сили та скорочення зайнятості може призвести до посилення кримінального впливу на діяльність підприємств, і економічна безпека підприємств в умовах глобалізації також повинна бути готова до цього. Тут слід звернути увагу не тільки на створення систем безпеки на підприємствах і в банках, а й на посилення пропаганди надійної та сильної системи захисту фінансових і матеріальних ресурсів, яка у співпраці зі своїм персоналом і клієнтами здатна протистояти будь-яким злочинним посяганням [2].

Вивчивши існуючі підходи до формування складових безпеки, вдалося виділити три такі складові:

- Економічна незалежність і самодостатність. Мається на увазі потенційна здатність держави розпоряджатися власними ресурсами та ефективно використовувати свої конкурентні переваги в міжнародних торговельних операціях.

- Стабільність та надійність економічної системи: гарантування рівних умов ведення бізнесу для всіх суб'єктів та захист економічних інтересів країни;

- Потенціал розвитку: здатність до інновацій, використання інтелектуального та трудового потенціалу країни.

Високий рівень економічної безпеки є свідченням ефективної державної політики, що базується на ситуативному та системному підході до вивчення внутрішніх і зовнішніх загроз. Така політика дозволяє країні долати кризові явища, впроваджувати інструменти механізму управління економічною ситуацією та забезпечувати належне функціонування механізмів соціального захисту населення. Розуміння економічної безпеки передбачає здатність забезпечити стабільний економічний розвиток суспільства. Слід зазначити, що змінюється підхід до визначення відповідальних інституцій за забезпечення безпеки, на які покладалися державні органи влади. Держава відіграє провідну роль у відтворенні системи безпеки [3]. На мікрорівні економічна безпека проявляється у забезпеченні нормальної та стабільної роботи підприємств і запобіганні витоку інформації.

Отже, економічну безпеку підприємства можна трактувати як процес найбільш ефективного використання виробничо-економічних ресурсів та підприємницького потенціалу підприємства, що дає змогу підприємству успішно протистояти можливим ризикам і зовнішнім загрозам та своєчасно досягати поставлених цілей і завдань відповідно до обраної стратегії розвитку. Це дає можливість підприємству Основними цілями управління економічною

безпекою є забезпечення найбільш ефективного функціонування, найбільш продуктивної роботи операційної системи, економного використання ресурсів, забезпечення певного рівня трудового життя працівників та якості бізнес-процесів на підприємстві, а також постійне стимулювання зростання наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

Нестабільний стан економіки змушує підприємства ретельно контролювати всі процеси з метою забезпечення безперебійного виробництва та реалізації продукції, захисту ринку та протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам. Тому перед керівництвом підприємств постає важливе завдання забезпечення економічної безпеки. Як багатогранне поняття, економічна безпека підприємств поєднує в собі зовнішні та внутрішні елементи, а отже, впливає одночасно на декілька складових економічної безпеки. Варто зазначити, що всі складові економічної безпеки взаємопов'язані та певним чином впливають одна на одну.

Список використаних джерел:

1. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с.
2. Зубка М.І. Економічна безпека суб'єктів підприємництва. Навчальний посібник. Київ. 2012. 222 с.
3. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. К.: Вид-во Європ. ун-ту. 2005. 170 с.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

***КАРАЧАРОВА Катерина Анатоліївна,**
канд. екон. наук, доцент,
ТРОФИМОВ Андрій Геннадійович,
здобувач вищої освіти
Український державний університет
залізничного транспорту, м. Харків*

В умовах військового стану банківська система стикається з багатьма перешкодами, тому оцінка фінансової стійкості банку є надзвичайно важливою складовою фінансової стабільності та успіху будь-якого комерційного банку. В обставинах фінансової кризи, ускладненими умовами праці під час збройної агресії, та зростаючих вимог до капіталу, банківський менеджмент стикається з різними проблемами, серед яких є підтримання ліквідності на достатньому рівні, рівня капіталізації, рентабельності, якості портфеля активів тощо. В сучасній економіці банки, як фундаментальні інститути фінансової системи відіграють важливу роль підтримання фінансової стабільності не лише як суб'єкта господарювання, а й економіки усієї держави, тому ефективне управління є важливою складовою фінансової стабільності та стресостійкості.

Фінансова стійкість банку передбачає його здатність продуктивно управляти ризиками та виконувати фінансові зобов'язання в будь-який момент часу, навіть у випадку фінансового стресу, який може виникнути через різні фактори, такі як зміни в економіці, втрати на ринках активів, погане кредитне керівництво тощо. Отже, визначення та оцінка фінансової стійкості стають надзвичайно важливими завданнями як для банків, так і для регуляторів. Ефективне управління ліквідністю, ризиками, прибутковістю та стійкістю капіталу дозволяє банкам уникати кризових ситуацій та збоїв у власній діяльності, що у свою чергу сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності та впевненості в економічному майбутньому країни.

Важливо розуміти, що фінансова стійкість банку є ключовим аспектом його функціонування та ролі в фінансовій системі. Це поняття визначається як здатність банку витримувати внутрішні та зовнішні шоки, зберігаючи при цьому свою фінансову активність та здатність задовольняти вимоги клієнтів. Фінансово стійкий банк в змозі оптимально управляти своїми ресурсами, підтримувати адекватні капіталовкладення та мінімізувати ризики, пов'язані з втратами або іншими негативними наслідками.

Для детального дослідження стабільності банківських установ необхідно мати інформацію про дестабілізуючі фактори які впливають на їх роботу, ці фактори бувають різного походження. У науковій літературі ці фактори поділяють на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносять: глобалізаційні, фінансові, соціально-психологічні, форс-мажорні, законодавчі, політичні та економічні [1]. Серед них особливу увагу доцільно приділити фінансовим та економічним факторам оскільки фінансові кризи, зміни в процентних ставках, інфляція, безробіття, економічний зріст або занепад, можуть впливати на фінансову стійкість банку через зміни в портфелі кредитів та кредитних ризиках. Наприклад, збільшення процентних ставок може збільшити витрати на обслуговування боргу, що призводить до скорочення прибутку банку. До внутрішніх факторів відносять: фінансово-економічні, організаційні, функціональні та комерційні [1, 2]. Всі ці фактори можуть безпосередньо впливати на діяльність банку, так, наприклад, до фінансово-економічних факторів можна віднести капіталовкладення, якість активів та прибутковість. До організаційних факторів: корпоративне управління та організаційну структуру. До функціональних: управління ризиками та ліквідність. До комерційних факторів: клієнтську базу, маркетинг та розвиток бізнесу.

Держава також приділяє велику увагу питанню фінансової стійкості банків, бо від кожного банку залежить безпека та стабільність макроекономічного рівня держави. В Україні регулюванням та моніторингом банківської діяльності займається Національний банк України. Виходячи з постанови Національного банку України № 368 від 28.08.2001, з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності була розроблена інструкція яка установлює порядок визначення

регулятивного капіталу банку та економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками [3].

Фінансова стійкість банку є важливою для забезпечення стабільності фінансової системи та захисту інтересів клієнтів, вкладників та інших учасників ринку, довіра яких в умовах війни є дуже важливою складовою надійності держави. Для оцінки економічної стійкості банку необхідний комплексний підхід, що враховує як зовнішні, так і внутрішні фактори. Необхідність розробки системи вимірювання та моніторингу цих факторів є важливою складовою банківського менеджменту. Це допоможе вчасно ідентифікувати ризики та керувати ними.

Список використаних джерел:

1. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. № 12. Ч. 1. С. 191–195. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/48.pdf.

2. Малахова О.Л., Михайлюк Р.В. Управління фінансовою стійкістю банків: Навчальний посібник. - Тернопіль: Вектор, 2011. – 300 с.

3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Нац. банку України від 28.08.2001 р. № 368 : станом на 11 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МОДУЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ

КОЛБАСІН Євген Сергійович

*канд. екон. наук., науковий співробітник
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України*

Сучасні технології виробництва модульних будинків за першочергову мету ставлять необхідність будівництва житла в найкоротші терміни. Задля досягнення цієї мети серед найбільш розповсюджених виявився модульний метод будівництва на основі технології SIP-панелей. Будинок збирається з окремих його частин поза межею ділянки де він буде встановлений в майбутньому. Збірні готові модульні будинки комплектуються секціями, тобто модулями, які суворо відповідають індивідуальному проекту замовника. Підготовлені елементи доставляються на будівельний майданчик і монтуються на заздалегідь підготовлений фундамент у відповідності до проектною документації.

Дослідження досвіду модульного будівництва за технологією SIP-панелей в Україні та окремих країнах Європи дозволило сформулювати такі його недоліки та переваги (табл. 1).

Таблиця 1 – Переваги та недоліки модульного будівництва

Переваги	Недоліки
Досягнення виробництва модулів високої якості в оптимальних заводських умовах	Ускладнення транспортування великогабаритних модульних блоків (особливо для зведення містких модульних містечок)
Низька трудомісткість робіт безпосередньо на будівельних майданчиках	Необхідність залучення до транспортування спеціальної нестандартної вантажної техніки (наприклад, тягачів)
Висока швидкість монтажних робіт модулів на об'єкті будівництва	Висока вага великогабаритних модулів потребує підвищених вимог до під'їзних шляхів на будівельний об'єкт
Переваги	Недоліки
Мінімальна потреба у кількості робочої сили в зоні зведення споруди	Відсутність вітчизняних комплектуючих для окремих видів модулів збільшує капітальні вкладення задовго до старту блочно-модульного процесу збирання кінцевого продукту (наприклад, модульного містечка)
Швидкі строки терміну окупності проєкту зведення житла	Обмеженість варіантів планування та дизайну потенційної модульної будівлі за показниками інтер'єру та екстер'єру
Зниження собівартості будівництва за рахунок зниження загальної трудомісткості (поза та на території будівельних майданчиків)	Підвищений рівень формальдегідів та фенолів в плитах OSB окремих виробників
Високий рівень механізації загальних обсягів робіт в заводських умовах	Обмежена висотність (не вища за 2 поверхи)
Можливість забезпечити ефективну стандартизацію робочих процесів за рахунок поєднання більшості видів робіт «під одним дахом» (тобто на заводі до стадії зведення споруди на об'єкті будівництва)	Підвищена герметичність конструкції вимагає додаткових витрат на повноцінну стаціонарну вентиляцію (кондиціонер такої якості вентиляційних характеристик не забезпечує)
SIP-панелі модульних конструкцій не потребують додаткової паро- та повітряної ізоляції	Обмеженість максимальної площі модульного будинку в межах 150-180 м ²
Більш відчутна екологічна складова стосовно забруднення навколишнього середовища	

Наскрізний аналіз технічних характеристик продукції провідних вітчизняних виробників зі зведення блочно-модульних споруд дерев'яного типу та ціноутворення на них дозволив виділити такі пріоритетні складові, як: площа будинку, строк експлуатації, можливість цілорічної експлуатації, підведення комунікацій, енергоефективність, екологічність, пожежна безпека, вартість монтажних робіт, загальна вартість типової споруди.

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

МАТВЄЄВА Наталя Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

ЛІВШИЦ Даніель Суренович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Система у загальному розумінні представляє собою набір взаємопов'язаних і ретельно організованих компонентів, що формують цілісну єдність. У кожній системі є певні характеристики, такі як її цілісність, порядок, стійкість і загальна мета.

Економіка будь-якої країни може бути розглянута як складна система, що складається з великої кількості взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, які розвиваються відповідно до спільних для системи законів.

Економічна система - це система взаємопов'язаних і адекватно організованих елементів економіки, які утворюють цілісну структуру суспільства з загальною метою [1, с. 38].

Україна – країна зі змішаною економічною системою, тобто ефективність її функціонування залежить від активності як приватних компаній та господарств, так і від урядового втручання. Змішана економіка сучасних розвинених країн характеризується сумісністю самостійності та обмеженої централізації у керівництві національним виробництвом. Це стосується не лише взаємодії між державою та корпораціями, а також способу організації економічної діяльності самими корпораціями [2, с. 75].

Українська економіка ґрунтується на трьох основних секторах: багатогалузевій промисловості, сільському господарстві та сфері послуг. Зростання цієї економіки було вражаючим з 2000 року до 2008 року, коли почалася Велика рецесія у всьому світі та дійшла і до України. Економіка показала позитивні ознаки відновлення в 2010 році та і продовжила зміцнюватися до 2013 року. Проте в період з 2014 по 2015 рік зазнала серйозного спаду, і ВВП у 2015 році впав до рівня трохи більше половини того, що було у 2013 році [3].

Україна відноситься до країн, де процеси економічних перетворень відбуваються дуже повільно й несистематично. Це обумовлено різноманітними факторами. Зокрема, в промисловості існує значна кількість

великих та застарілих підприємств з застарілими технологічними процесами та обладнанням, що не привертає увагу ні внутрішніх, ні зарубіжних інвесторів. Економіці України потрібні значні капіталовкладення, але їх недостатньо в країні, а надходження з-за кордону уповільнюються через неефективне законодавство та нестабільність у суспільному розвитку. Сучасна економічна система України поєднує в собі як старі, так і нові елементи, при цьому не всі з них є передовими. Часто з'являються такі явища, що характерні для менш розвинутих ринкових економік (тіньова економіка, "чорний" ринок, хабарництво і корупція у чиновників, заміна товарно-грошових відносин на бартерні угоди та інше). Незважаючи на те, що за останнє десятиріччя частка державної власності в економіці різко зменшилася, а зросла частка різних форм недержавної власності (приватної, акціонерних товариств тощо - до 60%), виробництво не відзначається високою ефективністю [4, с. 198-199].

Під час обговорення кризової ситуації в українській економіці, важливо спростувати її корені. Є думка, що основними чинниками кризових явищ вітчизняній економіці є:

1. Причини, які перейшли в національну економіку із розпадом Радянського Союзу.
2. Недостатньо обдумане та неефективне управління соціально-економічними процесами неспроможними представниками влади.
3. Потреба в проведенні прогресивних реформ для трансформації економіки в сучасне економічне суспільство світового рівня [4, с. 200].

Окрім перелічених груп причин існування кризових явищ в економіці України, вважаємо за необхідне зацентрувати увагу на найбільш гострих чинниках, що слугують дестабілізуючими факторами у процесі розвитку вітчизняної економічної системи, а саме на впливі пандемії COVID-19 та військової агресії з боку Російської Федерації.

Висновки: У підсумку, можна зазначити, що українська економіка перебуває в кризовому стані з численних причин, серед яких важливе місце займають військовий конфлікт і пандемія COVID-19. Потенційним шляхом виходу з кризи є трансформація економічної системи України, котра попри складність реалізації у зв'язку з низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів, дозволить покращити конкурентоспроможність вітчизняної економіки та сприятиме покращенню добробуту населення. Ключовими векторами трансформації соціально-економічної системи України є удосконалення макроекономічної політики, досягнення верховенства права, створення ефективного регуляторного середовища, сприяння розвитку промисловості та росту інституційної спроможності органів місцевого самоврядування і стимулювання діджиталізації економіки України.

Список використаних джерел:

1. Гражевська Н.І. Еволюція економічних систем: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 286 с.
2. Злупко С.М. Економіка сучасної України: навч. посіб. К.: Знання, 2017. 324 с.

3. Соціально-економічний розвиток України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2021/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_02_21.df (Дата звернення: 20.10.2023)

4. Орловська О.В. Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки та шляхи подолання. Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник наук.-техн. праць. Львів, 2015. Вип. 25.2. С. 197–202.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

*МАЛЬОВАНИЙ Геннадій Олексійович,
здобувач третього рівня
НІКІТИН Андрій Миколайович
здобувач третього рівня
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Сталий розвиток міст у сучасному світі асоціюється з концепцією "розумних міст", які є прикладами передового розвитку в країнах Європейського Союзу. У країнах ЄС розвиток «розумних міст» спрямований на відповідь на економічні виклики та забезпечення безпеки життєдіяльності громадян, оскільки цей підхід інтегрує різні аспекти:

-«Розумна економіка» (smart economy): Цей аспект базується на цифровій економіці та використанні інноваційних технологій у виробництві товарів та послуг. Він сприяє ефективному використанню ресурсів, включаючи невідповідні енергетичні, природні та людські ресурси. Це сприяє переходу до інтенсивного типу економічного зростання та реалізації принципів безпеки життєдіяльності людини.

-«Розумна мобільність» (smart mobility): Цей склад забезпечує розвиток оптимальних транспортних та транзитних рішень з екологічним підходом у містах. Це включає розвиток екологічного громадського транспорту, включаючи електромобілі, що позитивно впливає на екологічну безпеку міста.

-«Розумні громадяни» (smart people): Ця концепція підкреслює важливість навичок роботи з інформаційними технологіями та цифровими знаннями, постійного підвищення рівня освіти та кваліфікації. Розумні громадяни виявляють раціональний підхід до використання природних ресурсів, використовують сортування сміття та впроваджують енергозабезпечення та ресурсозбереження.

-«Розумне життя» (smart living): Ця складова передбачає раціональне обмеження ресурсів мешканцями міста, інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій в різні сфери використання життя міста, включаючи громадську безпеку, транспорт та охорону здоров'я. Такий підхід сприяє забезпеченню безпеки громадян, захисту їхніх прав і свобод. Отже, сталий розвиток міст включає в себе комплексний підхід до розвитку

«розумних міст», який орієнтований на забезпечення економічної безпеки та загального благополуччя населення, враховуючи сучасні вимоги і стандарти.

-«Розумне врядування» (smart governance), передбачає запровадження інноваційних ІТ та цифрових технологій для забезпечення ефективного функціонування публічної влади, місцевого самоврядування, налагодження 8 регулярної комунікації представників публічної влади з громадськістю, мешканцями міст (у т.ч. в режимі online); та інше. Економічна стійкість розвитку «розумних міст» також включає демографічний аспект, який пов'язаний зі зниженням рівня дитячої та материнської смертності, забезпеченням гендерної рівності та рішенням міжнародних, національних та місцевих питань щодо розвитку та усунення дискримінації людей на основі їхньої, освіти та гендерної належності.

Список використаних джерел:

1. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні : веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b7> &title (дата звернення: 25.11.2023).

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***МИХАЙЛОВ Микола Володимирович**
аспірант, кафедра економіки та права
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»*

У контексті воєнного стану, навчальні заклади стають особливо вразливими і потребують особливої уваги та заходів для забезпечення їхнього стійкого функціонування. Роль держави в цьому контексті є ключовою, оскільки вона відповідає за забезпечення безпеки, розвитку та сталості системи вищої освіти.

У світлі геополітичних подій останніх десятиліть та зростаючої кількості конфліктів у різних частинах світу, дослідження цієї проблеми стає більш актуальним і важливим для розуміння, як держава може забезпечити функціонування закладів освіти у надзвичайних умовах воєнного стану.

Воєнний стан завжди супроводжується загрозами для стабільності та безпеки суспільства. Навчальні заклади, і зокрема вищі навчальні заклади, стають особливо вразливими у таких умовах. Воєнний конфлікт може призвести до руйнування кампусів, переселення студентів і викладачів, обмежень у доступі до ресурсів та загрози для безпеки навчального персоналу.

Для забезпечення сталості вищої освіти в умовах воєнного стану держава повинна активно вести публічну інформаційну політику. Ця політика має включати в себе інформування громадськості про заходи, які приймаються

для забезпечення безпеки та доступності вищої освіти, а також про можливості надання допомоги студентам і викладачам.

Воєнний стан може викликати психологічний стрес серед студентів і викладачів. Держава повинна розробити програми психологічної підтримки та консультування для цих груп, а також забезпечити можливості для професійного та особистісного розвитку.

Для забезпечення ефективності заходів у сфері вищої освіти під час воєнного стану, держава повинна проводити систематичний моніторинг та оцінку їхньої ефективності. Це допоможе вчасно коригувати політику та заходи для забезпечення сталості та функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного конфлікту.

Загалом, роль держави у забезпеченні функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану є критично важливою для збереження освітнього потенціалу та розвитку суспільства навіть в надзвичайних умовах. Тільки завдяки активній ролі держави та спільним зусиллям можна забезпечити безпеку та доступність вищої освіти в умовах воєнного конфлікту, щоб забезпечити майбутнє нації та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Боуен, Вільям Г. Higher Education in the Digital Age: Moving Academia [Текст] В. Г. Боуен. - [Калифорнийский государственный университет, Нортридж](#), 2018. - 191 с.
2. Доніні, А. Humanitarian Action and Ethics [Текст]: А. Доніні. -, 2018. - 23 с.
3. Макферсон, Майкл А.; Шапіро, Мортон Оуен. The Role of Higher Education in Economic Development [Текст]: М. А. Макферсон, М. О. Шапіро. - [Калифорнийский государственный университет, Нортридж](#), 2021. - 21 с.

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

*МІЩЕНКО Аліна Сергіївна,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник – ПУШКАР Тетяна Андріївна,
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Незважаючи на те, що військові конфлікти завдають численних людських, моральних і матеріальних втрат, вони також можуть принести певні переваги у сфері технологічного та інноваційного прогресу. Втручання Росії в Україну посприяло на наукову співпрацю та мобільність між Україною та ЄС.

Український технологічний сектор створює інноваційні рішення в сфері оборони та безпеки й розробляє нові продукти затребувані у всьому світі. Для

таких цілей в Україні створено чимало фондів, які організують фінансування стартапів. Наприклад, Фонд розвитку інновацій підтримує інноваційні ідеї українців, що спрямовані на вирішення військових завдань. Інноваційні рішення під час війни є нагальними також у соціальній, гуманітарній та освітній сферах.

На жаль, повномасштабна війна негативно вплинула на інновації у промисловому секторі країни. Згідно опитування, що провів Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, майже у всіх промислових галузях підприємства частіше скорочували, ніж нарощували витрати на інноваційну діяльність, таку як впровадження нових технологій та технологічне удосконалення продуктів і виробничих процесів. Найскладніша ситуація у секторі виробництва будівельних матеріалів, проте найкраща – в металургії та обробці металу. Проблемами для них стали зростання цін на сировину та матеріали, логістичні труднощі, зменшення попиту, брак робочої сили та небезпечні умови праці.

Війна проти України вплинула на інноваційне середовище як всередині країни, так і за її межами, через різні канали, включно з підвищенням цін на енергоносії.

Воєнний конфлікт спонукав ЄС інвестувати в науково-дослідні проекти, спрямовані на вирішення проблем, що викликані кібератаками, дезінформацією, безпекою кордонів та гуманітарними загрозами.

Також енергетична криза вплинула на показники, пов'язані з виробництвом інновацій, наприклад, витрати на НДДКР у бізнес-секторі та інноваційні витрати поза НДДКР. Високі ціни на енергоносії можуть знизити прибутковість для науково-дослідницької та інноваційної діяльності в енергоємних секторах, таких як виробництво, транспорт і сільське господарство.

З іншого боку, енергетична криза також може створити стимули для інвестування в більш енергоефективні, відновлювані джерела енергії та цифрові рішення, які можуть знизити витрати на електроенергію та покращити їх конкурентоспроможність. До прикладу, ЄС запусив план для стимулювання інвестицій, досліджень та інновацій в чистій енергії. План спрямований на мобілізацію 500 млрд євро державних та приватних інвестицій протягом наступного десятиліття для підтримки розвитку водневої, офшорної вітрової та сонячної енергій.

Отже, Україна, як країна, що потерпає від військової агресії росії й зараз на шляху до вступу в ЄС, має можливість використати поточну ситуацію як поштовх до прискорення трансформації економіки в бік стійкої, індустріальної та такої, що відповідає принципам сталого розвитку. Зрозуміло, що для відновлення економіки та подолання кризи необхідні значні інвестиції. Такі кошти країна в змозі залучити, запропонувавши інноваційні проекти, які стануть цікавими для інвесторів та значно підвищать інноваційний потенціал у міжнародному рейтингу.

Список використаних джерел:

1. Ukrainian Startup Fund – Режим доступу: <https://usf.com.ua/>
2. Інновації під час війни – чи на часі? / Ангел Є., Юрчак О.// Український кластерний альянс, 2023 - Режим доступу: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/innovatsiyi-pid-chas-viyny/>
3. European innovation scoreboard 2023 - Режим доступу: [European innovation scoreboard 2023 \(europa.eu\)](https://european-innovation-scoreboard.eu/).

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

ОБОЛЕНЦЕВА Лариса Володимирівна

*завідувач кафедри Туризму і готельного господарства,
д-р екон. наук, професор*

БОНДАРЕНКО Юлія Сергіївна

*здобувач магістерського рівня ННІЕiМ
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Інклюзивний туризм являє собою форму, яка дозволяє реалізувати право на відпочинок, а також дає змогу отримати доступ до туристичних об'єктів, людям з особливими потребами, у тому числі маломобільним групам населення. Варто відмітити, що попит на інклюзивний туризм зростає з кожним роком. Якщо звернути увагу на світовий досвід розвитку туристичної індустрії, то можна відмітити тенденцію, сутність якої зводиться до того, що на туристів з особливими потребами, припадає один із найбільш вагомих сегментів туристичного ринку.

У сучасній туризмології виокремлюють спеціальний розділ присвячений аналізу теоретико-методологічних основ формування та розвитку інклюзивного туризму, а також сукупність важливих аспектів, які необхідно враховувати при розробці туристичних та екскурсійних програм в даному контексті [1].

Величезне різноманіття туристичних напрямків створює додатковий мотив до подорожей. До одного із таких напрямів відноситься саме інклюзивний, або як його іще називають доступний туризм, безбар'єрний, інватуризм або паротуризм, чи туризм для людей з особливими потребами. У сучасній туристичній індустрії нараховується декілька десятків термінів, які характеризують вже зазначений вид туризму. Крім вже названих, часто вживають такі терміни як соціальний туризм, реабілітаційний туризм, корекційний туризм, доступний туризм, туризм для всіх, тощо [2].

Це означає, що потенційна цільова аудиторія інклюзивного туризму є надзвичайно широкою. І, на превеликий жаль, у сучасних умовах – умовах соціально-економічних, політичних та інших викликів та загроз, а саме в умовах повномасштабного вторгнення країни–агресора, в умовах військового

стану та ведення активних бойових дій – кількість осіб, які потребують послуг інклюзивного туризму зростає в геометричній прогресії.

Значення інклюзивного туризму полягає в соціальній інтеграції осіб, а також в виховній, освітній та оздоровчих цілях, які в собі несе туризм та рекреація. Тобто, інклюзивний туризм означає, що всі подорожуючі особи, туристи, рекреанти чи екскурсанти мають можливість користатися продуктами та послугами підприємств туристичної індустрії без обмежень, незалежно від інших людей, на рівних умовах та з відчуттям власного достоїнства. Особливо потрібно зауважити та підкреслити на ключову необхідність у потребі таких рекреантів чи туристів з особливими потребами саме доступності, що означає рівний доступ до інфраструктури, транспорту, інформації та зв'язку. Зазначена проблема є надважливою у сучасних умовах, оскільки стосується ключового питання – життя і існування людей з особливими потребами у реаліях сьогодення, які пов'язані як з фізичними травмами людей, погіршенням їхнього здоров'я чи, навіть, його втратою, так психічного та психологічного стану, постійного стресу, якого зазнають як наші воїни, так і жителі України, які знаходяться чи знаходились в окупації, так і абсолютно всі громадяни нашої країни.

Головна проблема сучасного суспільства, а особливо, в післявоєнний час, полягає у сприйнятті чи самосприйнятті людей з особливими потребами як «неповноцінних». І оскільки така проблема вже існує, і її складність, рівень та поширеність, на превеликий жаль, буде зростати – потрібно розробляти та вживати заходів щодо адаптації наших захисників як, власне, і пересічних громадян, які постраждали від війни.

Споживачі інклюзивних послуг більше інших мають потребу у якісній можливості щодо соціалізації та спілкуванні із зовнішнім світом. Адаптовані туристичні, екскурсійні, рекреаційні та санаторно-курортні послуги та програми принципово змінюють світосприйняття таких людей, їхні психічні, психологічні та емоційні стани. Те, що для людей без особливих потреб здається звичним і та на, що вони, навіть, не звертають увагу – при наявності інклюзивних потреб здається неймовірним і цікавим. Адже можливість подорожувати, оздоровлюватись, проходити реабілітацію, «живого» спілкування з людьми, особливо з тими, які не мають відношення до їхньої сім'ї – дозволяють людям з особливими потребами проявляти себе як особистість, знайомитись з іншими людьми, заводити друзів, забувати про свої проблеми, усвідомлювати нові реалії та «повертатись» до життя і продовжувати жити, відчуваючи себе потрібним і корисним своїй сім'ї, суспільству, країні.

Таким чином, сприяння розвитку інклюзивного туризму та розробка відповідних адаптованих програм, особливо під час війни та в післявоєнний період, матиме надзвичайно важливе як соціальне, так економічне значення та ефективність, оскільки пов'язана з вирішенням проблем соціалізації та реабілітації людей з особливими потребами, крім того, це сприятиме формуванню позитивному іміджу регіону та країни в цілому, підвищенню її конкурентоспроможності, розвитку національної туристичної індустрії.

Список використаних джерел:

1. Безугла Л. С., Куваєва Т. В., Герасименко Т. В. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та Європі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3>
2. Скляр Г. П. Концепція інклюзивного розвитку у туризмології. *Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації* : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 27-28 квітня 2022 р. Полтава : ПУЕТ, 2022. С. 25-30.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРОПЕРАТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ОБОЛЕНЦЕВА Лариса Володимирівна

завідувач кафедри Туризму і готельного господарства,

д-р екон. наук, професор

ТКАЧ Дарія Петрівна

здобувач магістерського рівня ННІЕiМ

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Українські туроператори мають різноманітні напрямки - це внутрішній та виїзний туризм, рідше - в'їзний для іноземних туристів.

У довоєнний час популярним був виїзний туризм в інші країни задля пляжного відпочинку. Найчастіше обирали такі країни як Туреччина, Єгипет, Болгарія, Чорногорія, Греція та інші.

Болгарія стала лідером пляжного туризму серед українців на період війни, бо це найближча країна, до якої можна дістатися автобусом. Тож багато туроператорів запустили свої рейси до Болгарії, наприклад, ALF та TPG. Ті ж самі оператори курсували до Хорватії, Греції, Чорногорії, Албанії, Туреччини.

Українські туристи обожнювали Туреччину, але наразі потік зменшився через відносну далекість автошляхами та наявність російських туристів у готелях.

Щодо внутрішнього туризму, то за даними Державної агенції розвитку туризму (ДАРТ) з початку війни понад 45% українців подорожували країною. Понад половина опитаних (54%) надають перевагу міському туризму та пішим прогулянкам. Екскурсії до історичних пам'яток та музеїв обирають 28% українців. 23% присвячують свій час відпочинку на пляжі. Подієвий туризм користується популярністю також у 23% респондентів. Трохи менше – 22% – люблять подорожувати країною заради вивчення гастрономічних спеціалітетів у регіонах [1].

Якщо для пляжного відпочинку українці виїжджають за кордон, то для культурного - подорожують більше Україною. Найпопулярніші напрямки - відпочинок в Карпатах, на Волині, у Львові, Києві та інших містах західної України.

Це пов'язано з безпекою у цих регіонах, відстанню від країни-агресорки та багатою кількістю історико-культурних та природних ресурсів.

Багато операторів намагались придумати щось нове або переробити старі екскурсії та тури на новий лад. Нажаль, частина об'єктів були зруйновані (музей Григорія Сковороди, Куп'янський завод ялинкових іграшок, Артемівський завод шампанських вин у Бахмуті тощо) або знаходились під окупацією (Святогірськ, об'єкти приморських територій Запорізької, Херсонської областей).

Після закінчення війни популярності буде набувати воєнний туризм. Нажаль, цю трагічну сторінку нашої історії не можливо буде забути, а, навпаки, потрібно показувати усьому світу. Саме це збільшить потік іноземних туристів у нашу країну. Особливим попитом можуть користуватися міста Бахмут, Мар'їнка. Ті міста, які будуть свідчити про воєнні злочини країни-агресорки, міста-привиди.

Після деокупації буде проведена велика робота з туристичними об'єктами, які зазнали руйнувань, розкрадень. Туроператори зможуть знову відновити свою діяльність у напрямках, які раніше користувались попитом.

Після деокупації Криму стануть можливі подорожі на півострів. Проте є багато нюансів:

- необхідність відновлення транспортного сполучення: автодоріг, залізниці. Необхідність зруйнувати Кримський міст, який веде до країни агресорки;

- відновлення інфраструктури. Оскільки там довгий час панували окупанти та нічого не відновлювали, не вкладали кошти у розвиток, то стався занепад;

- відновлення екскурсійних об'єктів. Нажаль, дуже велика частина пам'яток історії та культури України була викрадена з музеїв до Ермітажу та інших музеїв;

- проблеми екології. Це була актуальна проблема і до деокупації, оскільки відходи від готелів, підприємств зливались у воду. Необхідні очищувальні процедури.

Також, можливими стануть подорожі у Східну частину нашої країни, до таких відомих міст як Донецьк, Луганськ, Святогірськ та інші. Тут також необхідно буде провести велику роботу над відновленням нормального функціонування міст і для того, щоб знов приймати туристів. На територіях, де проходили активні бойові дії буде необхідність перевірки піротехніками наявності вибухових пристроїв.

Після війни інакший розвиток буде у виїзного туризму, бо зможуть відкритися аеропорти. Найпершими почнуть приймати туристів Львівський, Ужгородський аеропорти. Велика кількість транспортних центрів постраждали від ворожих обстрілів, так само як і Харківський аеропорт, тож потрібен час на відновлення. Таким чином, туристи з усієї України зможуть курсувати на автобусному або залізничному транспорті, а на Західній Україні пересаджуватись в літаки.

Таким чином, туризм функціонує в умовах воєнного стану в Україні та приносить кошти у міські бюджети. Туроператори змогли утриматись та створити нові тури, екскурсії, зробити акцент на потрібних автобусних маршрутах для наших туристів. Проте, актуальні напрями подорожей можуть змінитися через небажання відпочивати з ворожим народом. Можливий вплив на такі напрямки як Туреччина, Єгипет.

Список використаних джерел:

1. Forbes: сайт URL: <https://forbes.ua/news/vnutrishniy-turizm-z-pochatku-viyni-ponad-45-ukraintsiv-podorozhuvali-krainoyu-08092023-15885>

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИНЦИПАХ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

ОСТРОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович,
канд. екон. наук, доцент
ВОРОБІЙОВА Валерія Володимирівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Надання нашій країні статусу кандидата на вступ до ЄС відкриває перспективи забезпечення стійкості економіки в період війни і прискорення її структурної перебудови в повоєнний час. Питання покращення інвестиційного клімату в Україні стає ще більш актуальним на тлі руйнування промисловості, інфраструктури, міграції, що спричинені війною, та необхідності прискорення поствоєнного відновлення в подальші роки [1].

Україна за сприяння своїх західних партнерів та міжнародних донорів здійснювала реформи, необхідні для покращення показників власної економічної та інвестиційної привабливості передовсім в сферах боротьби з корупцією, дерегуляції та спрощення умов ведення бізнесу, приватизації, захисту прав власності та незалежності системи правосуддя, земельної, митної і податкової реформ. І хоча цей порядок денний реформ залишається й надалі актуальним, очевидно, що як для держави, так і для бізнесу в Україні ці пріоритети мають бути доповнені не менш важливими задачами з порядку денного «розвиненого світу» - виконання Цілей сталого розвитку ООН та більш звужено для бізнесу – впровадження принципів відповідального інвестування у власну операційну та стратегічну діяльність.

Існує реальна загроза, що на тлі гострих кризових тенденцій в економіці, що спричинила війна, проблема відповідального інвестування може на певний час взагалі відійти на другий план в силу актуалізації звичайного виживання та подолання гострих поточних операційних викликів, з якими на тлі теперішніх тенденцій стикається бізнес в Україні [2].

Для тих компаній, що зазнали відчутних руйнувань, втрати активів та постали перед необхідністю вибудувувати свою діяльність з початку – відкривається можливість відбудови або перебудови свого бізнесу, спираючись одразу на кращі практики корпоративного управління та відповідального інвестування.

Зростання уваги європейського бізнесу до питань цифрового та «зеленого» переходу є очевидним, тому без їх урахування українському бізнесу, особливо тій його частині, що зорієнтована на зовнішні торговельні ринки та інтегрована у глобальні ланцюжки постачання, буде складно витримувати конкуренцію на належному рівні, мати доступ до глобальних ринків зовнішніх запозичень та інвестицій.

Важливим пріоритетом є забезпечення належного механізму оцифрування максимальної кількості даних компанії – кількісних та якісних, що представляють інтерес в контексті відповідального інвестування. Доступність публічної інформації на офіційних інтернет-ресурсах компанії (веб-сайт, сторінки в соціальних мережах тощо), представленість даних у цифровому форматі, забезпечення належного захисту інформації та зручність обробки – всі ці аспекти управління даними набувають неабиякої значущості за сучасних умов ведення бізнесової діяльності.

Визначаючи пріоритетні напрямки покращення інвестиційного клімату з огляду на специфіку та структуру української економіки, варто відзначити доцільність впровадження першочергових змін в частині управління екологічними ризиками, якщо йдеться про такі важливі галузі вітчизняної економіки як енергетика, сільське господарство та металургія.

Таким чином, українські компанії зорієнтовані на експорт, що мають в структурі свого виробництва «вуглецевий слід» ризикують втрати конкурентоздатності на ринках ЄС, якщо не зможуть адаптувати власне виробництво до нових приписів європейської екологічної політики. Отже, для значної частини українського бізнесу управління екологічними ризиками є не просто даниною новомодній світовій тенденції, а фактично фактором можливості ефективного ведення подальшої бізнес-діяльності та втримання рентабельності на зовнішніх ринках [3, с. 74].

З урахуванням тих викликів та проблем, з якими на сьогодні стикаються громадяни, зокрема, внаслідок руйнувань від ведення бойових дій, знищення критичної інфраструктури та житла, переміщення ВПО в окремі регіони країни, збільшення навантаження на соціальну сферу – український бізнес також має нагоду продемонструвати свою соціальну відповідальність. Великі компанії та виробництва могли би більшою мірою включитись в процеси вирішення соціально-гуманітарних проблем громад у координації з іншими організаціями та органами місцевого самоврядування, могли би зробити свій внесок у відновлення інфраструктури та підтримку мешканців громад, що опинились у скрутній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Собкевич О. Перспективи модернізаційних зрушень у промисловості України в процесі євроінтеграції. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/perspektyvy-modernizatsiynykh-zrushen-u-promyslovosti-ukrayiny-v-protsezi> (дата звернення: 18.11.2023).

2. KPMG in Ukraine. Post-war Reconstruction of Economy: Case Studies. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2023/01/post-war-reconstruction-of-economy-en.pdf> (дата звернення: 18.11.2023).

3. Гуткевич С.О., Сидоренко П.О., Соломко А.С., Смик Р. Інвестування: міжнародний досвід: монографія. Харків "Діса плюс", 2017. 216 с.

ІНДИКАТОРИ КІБЕРЗАГРОЗ В СИСТЕМАХ МОНІТОРИНГУ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

ЄВСЄЄВА Ольга Олексіївна,

д-р екон. наук, професор,

Український державний університет залізничного транспорту

Кіберзагроза для підприємства – це потенційна можливість виникнення шкідливих дій або подій в інформаційних технологіях (ІТ), які можуть завдати шкоди бізнес-процесам, даним чи іншим аспектам діяльності підприємства. Це може включати в себе різні види атак, такі як кіберпроникнення, віруси, шкідливі програми, фішинг, DDoS-атаки та інші загрози для інформаційної безпеки. Видами кіберзагроз для підприємства можуть: втрата даних (атаки, спрямовані на вкрадення або пошкодження конфіденційної інформації, можуть призвести до серйозних фінансових втрат та порушення довіри клієнтів); переривання бізнес-процесів (DDoS-атаки чи інші форми атак можуть призвести до призупинення роботи важливих систем, що може вплинути на продуктивність та призвести до фінансових втрат; пошкодження репутації (у випадку витоку важливої інформації або втрати даних, підприємство може зазнати шкоди своїй репутації, що може вплинути на відносини з клієнтами та партнерами); втрати фінансових активів (кіберзагрози можуть вплинути на фінансові активи підприємства, такі як рахунки, інвестиції або фінансові транзакції); порушення вимог щодо захисту даних (кіберзагрози можуть призвести до порушення правових вимог стосовно захисту особистих даних і викликати правові наслідки для підприємства); втрата доступу до систем та послуг (атаки, такі як розкрадання аутентифікаційних даних, можуть призвести до втрати доступу до систем та послуг, що може важко відновити та вимагати великих зусиль для відновлення) та інше.

Для захисту від кіберзагроз підприємства повинні вживати системних заходів інформаційної безпеки, таких як встановлення відповідних заходів захисту, навчання персоналу щодо кібербезпеки та використання сучасних технологій захисту даних з урахуванням можливостей в межах чинного законодавства. Зокрема в цьому питанні, основоположним нормативним документом є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], який визначає «... правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки».

Серед низки термінів, які вживаються у тлумаченні Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1] (індикатори кіберзагроз, кібератака, кібербезпека, кіберзагроза, кіберзахист, кіберзлочин (комп'ютерний злочин), кіберзлочинність, кібероборона, кіберпростір, кіберрозвідка, кібертероризм, кібершпигунство, критична інформаційна інфраструктура, Національна телекомунікаційна мережа, національні електронні інформаційні ресурси, Національний центр резервування державних інформаційних ресурсів, об'єкт критичної інформаційної інфраструктури, система управління технологічними процесами, системи електронних комунікацій, система активної протидії агресії у кіберпросторі, активна протидія агресії у кіберпросторі), з точки зору концептуально-модельного розуміння, на наш погляд, з метою побудови міцної системи кібербезпеки є такі поняття як сама «кібербезпека», «кіберпростір», «кіберзагроза», «кібератака» та «індикатори кіберзагроз».

На наш погляд, саме індикатори кіберзагроз є конкретними ознаками чи подіями, які вказують на наявність або можливість кіберзагрози. Вони використовуються для виявлення та реагування на потенційні загрози і дозволяють вчасно виявити порушення безпеки і запобігти їх подальшому розвитку.

Індикатори кіберзагроз можна розділити на дві основні категорії [2]: *індикатори компрометації* (IoC - Indicators of Compromise) – ці індикатори вказують на конкретні ознаки або сліди того, що система чи мережа була атакована або компрометована; та *індикатори атаки* (IoA - Indicators of Attack) - ці індикатори вказують на певні етапи або методи, які зловмисники використовують під час атаки, вони допомагають виявити атаку на ранніх стадіях, навіть до того, як система буде компрометована.

Індикатори кіберзагроз використовуються в системах моніторингу безпеки та аналізу подій для виявлення потенційно небезпечних ситуацій. Спостереження за такими індикаторами дозволяє вчасно реагувати на кіберзагрози, відокремлювати їх та забезпечувати безпеку інформаційних ресурсів підприємства [3].

Список використаних джерел:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України [Закон України]: № 2163-VIII від 5 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

2. Державна служба спеціального захисту зв'язку та захисту інформації [державні сайти України]. URL: <https://cip.gov.ua/ua>.

3. Ievsieieva O., Kovalova D., Ievsieiev A. Organization of e-document management as a component of cloud technologies in strengthening the information segment of economic security. Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. February 16-18, 2023.

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

СОКОЛОВ Владислав Андрійович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Умови воєнного стану не тільки тестують стійкість суспільства, але й створюють суттєві економічні виклики для суб'єктів господарювання. Цей період несе в собі низку унікальних проблем та загроз, які вимагають креативного та стратегічного підходу для подолання. Давайте поглибимося у світ економічних викликів в умовах воєнного стану:

- зменшення інвестицій та фінансова нестабільність. Воєнний стан призводить до невизначеності, що робить інвесторів обережними. Зменшення інвестицій та коливання фінансового стану стають серйозним викликом для підприємств. Розвиток креативних методів залучення капіталу та фінансова стратегія стають ключовими факторами для виживання.

- необхідність адаптації ланцюгів постачання та виробничих процесів. Умови воєнного стану породжують перешкоди у ланцюгах постачання та виробничих процесах. Суперечності та перерви у транспорті можуть призвести до затримок та втрат. Підприємства повинні пристосовувати свої виробничі процеси та знаходити альтернативні шляхи забезпечення ресурсами [1].

- зміни в попиті та споживчій психології. Воєнний стан супроводжується не тільки економічною, але й психологічною нестабільністю. Попит та споживча активність зменшуються через стресову обстановку. Ділові суб'єкти повинні адаптувати свої стратегії маркетингу та пристосовувати продуктові пропозиції до змін споживчої поведінки.

- правові та податкові зміни. Умови воєнного стану часто ведуть до змін в правовому та податковому середовищі. Суб'єкти господарювання повинні

бути готовими до нових обов'язків та змін у податковій політиці, які можуть впливати на їхню прибутковість та стратегії розвитку.

- ризик та реагування на фінансовий тиск. Суб'єкти господарювання повинні бути готові до ризику та ефективно реагувати на фінансовий тиск. Визначення альтернативних джерел фінансування, розробка резервних планів та пошук можливостей кошт-оптимізації стають невід'ємною частиною стратегії.

- інновації та диференціація продуктів. В умовах воєнного стану, де конкуренція та ризики високі, інновації та диференціація продуктів можуть стати ключем до виживання. Розробка нових продуктів, які відповідають потребам ринку, та унікальних стратегій маркетингу можуть принести конкурентну перевагу.

- співпраця та взаємодія з громадою. Умови воєнного стану вимагають від підприємств більшої відповідальності перед громадою. Співпраця з місцевими органами та надання підтримки важливі для зміцнення відносин і створення позитивного іміджу. Підприємства можуть ініціювати соціальні проекти, спрямовані на підтримку місцевого населення, а також взаємодіяти з неприбутковими організаціями для реалізації спільних ініціатив.

- збереження талантів та залучення кваліфікованого персоналу. Умови воєнного стану можуть призвести до міграції робочої сили та втрати кваліфікованих кадрів. Підприємства повинні створювати умови для збереження талантів, надавати можливості для професійного росту та створювати привабливі умови праці.

- інформаційна безпека та кіберзахист. В умовах воєнного стану зростає ризик кібератак та інших загроз інформаційній безпеці. Підприємства повинні активно інвестувати в кіберзахист, зміцнювати свої мережі та розвивати плани дії в разі кіберзагроз.

Умови воєнного стану безумовно є випробуванням для стійкості суспільства, а також створюють значні економічні виклики для суб'єктів господарювання. Цей період характеризується не лише фінансовою нестабільністю, але й комплексом унікальних проблем та загроз. Відповідь на ці виклики вимагає креативного та стратегічного підходу, щоб ефективно подолати складні умови.

Зменшення інвестицій, фінансова нестабільність, адаптація ланцюгів постачання, зміни в попиті та споживчій психології, правові та податкові зміни – це лише деякі з основних викликів, які підприємства повинні подолати. Розробка креативних стратегій залучення капіталу, адаптація виробничих процесів, інновації в продуктах та співпраця з громадою стають ключовими елементами успішного функціонування у воєнний період.

Важливою частиною стратегії воєнного часу є гнучкість та готовність до ризику. Підприємства повинні швидко реагувати на фінансовий тиск, забезпечуючи альтернативні джерела фінансування та розробляючи резервні плани.

Враховуючи ці виклики, важливою є також збереження талантів та інвестування в інформаційну безпеку. Сприяння професійному росту та захист

від кіберзагроз стають критичними елементами для забезпечення стабільності та успішної діяльності.

Загалом, відповідь на економічні виклики в умовах воєнного стану потребує від підприємств не лише реакції на теперішні проблеми, але й розвитку стратегій, що дозволять їм стати більш конкурентоспроможними та стійкими у невизначеному майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Гулик Т.В., Найдовська А.О., Забігай В.В. Складові системи адаптації маркетингової стратегії. Економіка та суспільство. 2021. № 33. – file:///C:/Users/User/Downloads/864-Текст%20статті-829-1-10-20211215.pdf

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ГРАНТОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПАРХОМЕНКО Вікторія Вікторівна,

канд. екон. наук, доцент,

МОТУЗКА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент

Національна академія статистики,

обліку та аудиту

З початком війни український бізнес опинився в надскладних умовах. За підсумками 2022 року показник падіння національної економіки України склав 30,4% [1]. Альтернативою підтримки бізнесу стало залучення грантових ресурсів та реалізація грантових програм. Грант – це безкоштовна позика, яку не потрібно повертати, якщо виконані певні умови. Грант - це не лише гроші, грант може бути і обладнання, негрошова допомога, консалтингові послуги тощо. Така підтримка надається як урядом, так і міжнародними фондами.

Станом на 01.10.2023 року діють наступні програми підтримки українського бізнесу:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- грант для ветеранів та членів їхніх сімей [2].

Мікрогранти для створення власного бізнесу. Програма «Грант на власну справу» стартувала 1 липня 2022 року. За цією програмою можна отримати мікрогрант на відкриття чи розвиток бізнесу від 50 до 250 тисяч гривень. Грантові кошти можна використати на придбання або оренду обладнання, придбання сировини і матеріалів, оренду приміщень, оплату

франшизи. Умовою отримання даних коштів є створення нових робочих місць (кількість робочих місць залежить від суми гранту).

Гранти для розвитку переробного підприємства. Дана програма уряду України призначена для громадян, які бажають створити чи розвивати переробне підприємство. Розмір гранту, який надається не перевищує 8 мільйонів гривень, кошти призначені для створення нового переробного підприємства чи збільшення виробничих потужностей вже існуючого переробного підприємства. При отриманні гранту на переробне підприємство

- Створення 25 і більше робочих місць;
- провадити діяльність не менше 3 років;
- сплачувати податки до бюджету, зокрема, за найм робітників.

Державне фінансування закладки саду. Дана програма призначена для підприємців, які хочуть створити та розвивати власний садівничий бізнес. Учасники можуть зібрати кошти для створення саду площею до 25 га.

Для учасників, які створюють першу тисячу гектарів садів, держава компенсує 70% вартості проекту, для наступних – 50%. Також учасники можуть залучити кредитні кошти за програмою «5-7-9» для додаткового фінансування [3].

Грант для розвитку тепличного господарства. Кошти виділяються на будівництво модульної теплиці від 0,4 га і до 2,4 га за стандартним проектом з створенням нових робочих місць (не менше 14 чол./1 га площі теплиці). Кошти можна використати на будівництво (монтаж), придбання засобів виробництва (посадкового матеріалу, насіння, технологічного обладнання), покриття витрат на їх доставку та введення в експлуатацію теплиці з урахуванням максимальної суми гранту:

- 0,4 – 0,6 га – 2 мільйони гривень;
- 0,8 – 1,2 га – 3,5 мільйона гривень;
- 1,6 – 2,4 га – 7 мільйонів гривень.

Грант на реалізацію старту, у тому числі в сфері ІТ. Грантова програма, призначена для ІТ-сектору та надається у формі конвертованої позики. Сума гранту від 3,5 до 8 млн. гривень для запуску ІТ-стартів, які мають бути повернуті протягом 2 (двох) років.

Грант для ветеранів та членів їхніх сімей. Порядок надання гранту наступний: до 250 тисяч гривень при створенні одного робочого місця; до 500 тисяч гривень на члена сім'ї у разі створення двох робочих місць; до 1000 тисяч гривень у разі зобов'язання створити чотирьох робочих місць, з яких не менше двох є учасниками бойових дій та/або особами з інвалідністю внаслідок війни (дані кошти надаються на умовах співфінансування: 70% - за рахунок гранту, 30% - за рахунок коштів грантоотримувача).

Основні вимоги до отримувачів грантів – відсутність підприємницької діяльності на тимчасово окупованих територіях і в Росії, неналежність до підсанкційних осіб, відсутність процедур банкрутства та боргів перед державою.

Отже, варто зазначити, що від початку повномасштабної війни в Україні з'явилося багато програм підтримки бізнесу. Активно підтримують український бізнес і міжнародні фонди.

Список використаних джерел:

1. Як український бізнес виживає в умовах війни? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1810/yak-ukrainskii-biznes-vizivaje-v-umovax-viini>

2. Офіційний сайт Міністерства економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu>

3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/nadannya-grantiv-dlya-stvorennya-biznesu/granti-dlya-teplicnogo-gospodarstva>

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

РИБАК Ганна Іванівна

канд. екон. наук, доцент

ВИСОЦЬКИЙ Єгор Вячеславович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сучасний вектор економічних трансформацій в Україні, спрямований на активну інтеграцію до висококонкурентного європейського економічного простору, значно змінює умови функціонування підприємств у будівельній галузі. У цьому контексті виникає підвищена невизначеність та швидкі зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Розвиток сучасної світової економіки ставить перед Україною виклик у формуванні нових підходів до вирішення проблеми управління конкурентоспроможністю на всіх рівнях економіки. Незважаючи на кризові явища, обумовлені процесом глобалізації, військовим станом, Україна об'єктивно інтегрується в світовий економічний простір, що вимагає глибокого дослідження факторів, методів і форм управління конкурентоспроможністю на сучасному етапі розвитку.

Вперше поняття конкуренція як соціально економічне явище, що дозволяє регулювати економічну систему, виникло ще в середньовіччі в роботах таких учених як Т. Мене, Дж. Локк та інші.

У сучасному розумінні поняття конкурентоспроможність започаткував ще видатний вчений, представник класичної школи Адам Сміт розглядаючи його як обставини в яких підприємство досягає міцного становища та покращення ринкових позицій за рахунок зниження цін, високої

продуктивності праці, що забезпечується поглибленням поділу праці та використанням інноваційних технологій. Ідею конкурентоспроможності та конкурентної боротьби заснованої на виробництві продукції з нижчими витратами ніж у конкурентів підтримує і Давид Рікардо та інші науковці, що продовжували розвиток теорії моделі досконалої конкуренції, надавши їй статус системного фактора ринкового господарства.

Сьогодні вчені схиляються до думки, що конкурентоспроможність підприємства полягає в інноваційності розвитку, що забезпечує вже не мінімізацію збитків чи максимізацію прибутків, а стабільний розвиток, в умовах невизначеності та ризику.

На сучасному етапі розвитку міжнародного ринку для управління конкурентоспроможністю слід враховувати різноманітні фактори, використовувати сучасні різноманітні методи та впроваджувати різні форми для досягнення стабільного розвитку. Ключовими аспектами цього процесу є такі фактори управління конкурентоспроможністю: маркетинг та брендинг для привертання уваги міжнародних клієнтів та створення унікальної позиції на ринку; удосконалення якості продукції з використанням систем управління якістю, таких як ISO, для підтримання високих міжнародних стандартів; інвестування в дослідження і розробки; розвиток стратегій глобального постачання для оптимізації вартості та якості; ефективне фінансове управління та забезпечення стабільності фінансового стану, мінімізація валютних ризиків та оптимізація фінансових операцій;

Серед методів управління конкурентоспроможністю слід виокремити:

SWOT-аналіз, стратегічне управління, техніки управління ризиками, Benchmarking, диверсифікація продукції та ринків.

До сучасних форм управління конкурентоспроможністю сьогодні відносять: стратегічне партнерство, створення глобальної мережі постачання, міжнародну сертифікацію та ефективну комунікацію.

Використання інтегрованого підходу, що об'єднує ці фактори, методи та форми, є ключем до успіху в управлінні конкурентоспроможністю на міжнародному ринку.

Особливої уваги у воєнний та післявоєнний час заслуговує ринок будівельних матеріалів та послуг, який має значну частку у ВВП країни та є основою для відновлення життя територіальних одиниць країни, що були зруйновані. Відповідно до зазначених форм та методів можемо побудувати певний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства будівельного сектору, який може бути впроваджений за допомогою комплексного підходу, що об'єднує різні етапи та інструменти.

Першочерговим етапом має стати проведення SWOT-аналізу для визначення сильних та слабких сторін підприємства, а також можливостей та загроз. Наступним етапом має стати розробка стратегії на основі SWOT-аналізу, визначення ключових напрямків розвитку та конкурентних переваг. Далі слід створити внутрішній відділ або встановити партнерство для проведення досліджень та розробок в галузі будівельних технологій. Наступним кроком має стати оптимізація ланцюга постачання за допомогою

сучасних технологій та систем управління. А також впровадження системи контролю якості та сертифікації відповідно до міжнародних стандартів. І звісно, встановлення ефективної системи фінансового управління та моніторингу фінансових показників. Слід укласти стратегічні партнерства із компаніями, що надають інноваційні рішення або мають доступ до нових технологій. Створити системи внутрішньої та зовнішньої комунікації для взаємодії з клієнтами, партнерами та співробітниками. І постійно оцінювати виконання стратегії та проводити моніторинг конкурентоспроможності через визначені KPI. Обов'язковим у такому механізмі має стати інвестування в навчання та розвиток персоналу для адаптації до нових технологій та підтримки інновацій.

Цей механізм може бути спрямований на створення гнучкого та адаптивного середовища, яке сприяє підтримці та підвищенню конкурентоспроможності підприємства в будівельному секторі на міжнародному ринку. Важливо постійно аналізувати та оновлювати стратегію відповідно до змін в економічному оточенні та власних можливостей. Важливо відзначити, що немає універсального підходу, і стратегії повинні враховувати конкретні умови та характеристики кожного підприємства та адаптації існуючих у відповідь на умови ринку, що змінюються.

БЛАГОУСТРІЙ МІСТ: АНАЛІЗ СТАНУ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

СЛАБУТА Олена Іванівна,

канд. екон. наук, доцент,

БУХАРОВ Олег Алєкович,

здобувач другого рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Благоустрій – це ключовий аспект функціонування міського середовища, який визначає якість та комфорт життєдіяльності населення, створює відчуття єдності міської спільноти. Важливо розглядати благоустрій не лише як розкіш, але й як стратегічний інструмент відповіді на виклики сучасності. У нинішні часи, коли світ зіткнувся з численними викликами, від військових конфліктів до природних катастроф, питання стану та забезпечення благоустрою стає особливо актуальним.

В Україні ці питання регулюються Законом України «Про благоустрій населених пунктів», аналіз виконання вимог якого у 2022 р. показав невтішні результати (рис.1)

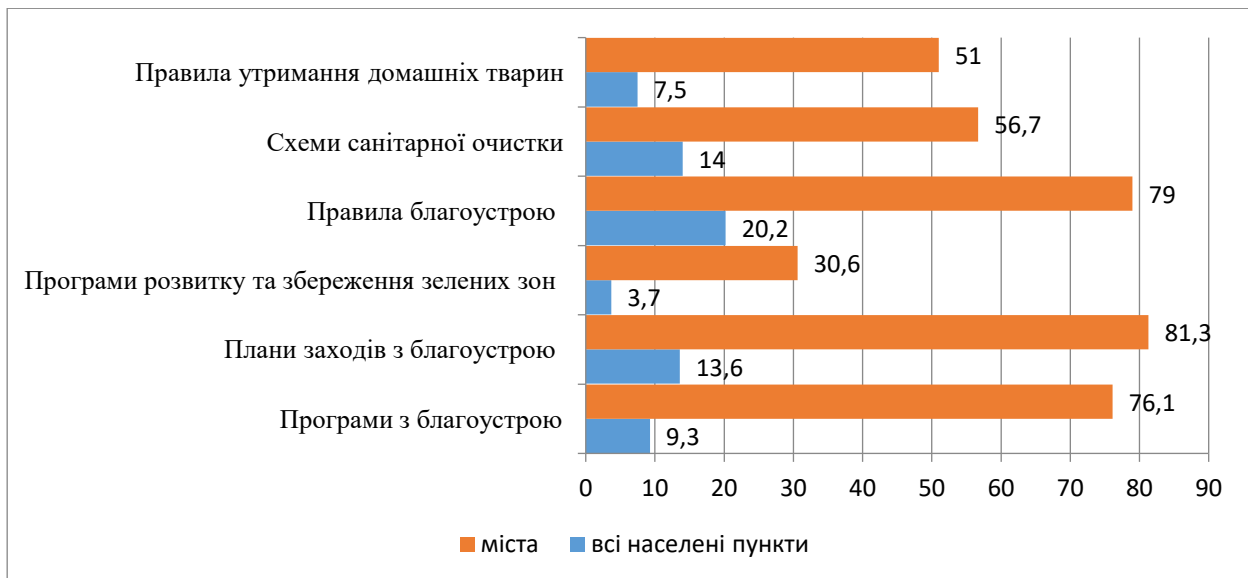

Рисунок 1 – Частка затверджених нормативних документів з благоустрою, %
Джерело: побудовано авторами за даними [1]

Рівень нормативного забезпечення благоустрою населених пунктів є незадовільним, оскільки не перевищують 20 % в цілому по Україні. Традиційно ситуація краща у містах (але станом на 2022 р. в м. Києві Програма з благоустрою відсутня), окрім програм розвитку і збереження зелених зон. Також незадовільним є рівень інвентаризації і паспортизації об'єктів благоустрою, який в середньому по Україні складає 47 % і 11 % відповідно (рис.2).

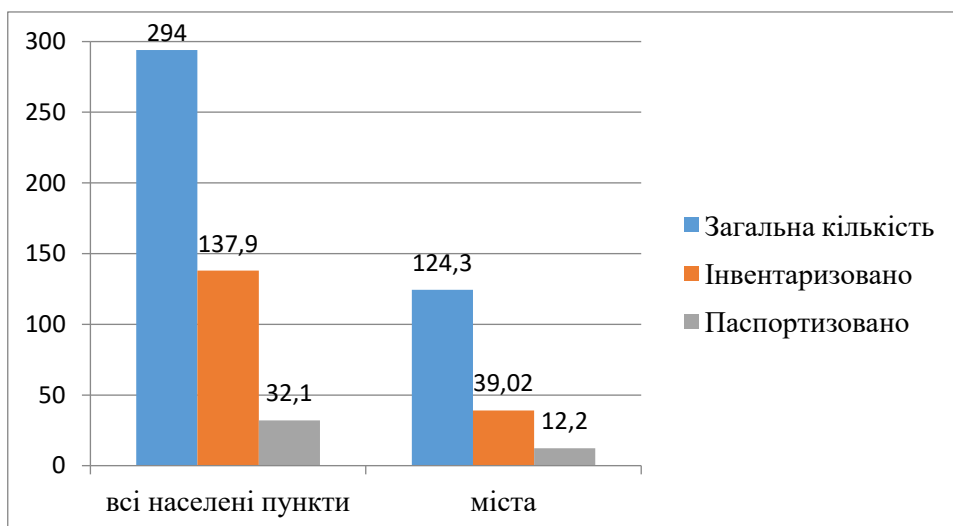

Рисунок 2 – Характеристика об'єктів благоустрою у 2022 р., тис.од.
Джерело: побудовано авторами за даними [1]

Під час воєнних дій благоустрій перетворюється на запоруку виживання та відновлення. В першу чергу, здійснюється забезпечення безпеки мешканців (облаштування зупинок-укриттів в м. Харкові). Ремонт і відновлення пошкоджених інфраструктурних об'єктів (доріг, мостів, дитячих та спортивних майданчиків на прибудинкових територіях). Приведення міста до належного санітарного стану: упорядкування облаштованості місць

масового відпочинку громадян, поліпшення архітектурно-художнього виду парків, садів, скверів, вулиць, об'єктів соціальної сфери, територій підприємств, а також для подальшого розвитку зеленої зони; ліквідація звалищ, у тому числі несанкціонованих, вивезення відходів; заміна контейнерів на прибудинкових територіях, відновлення пошкоджених контейнерних майданчиків; виконання робіт зі зносу аварійних, сухостійних дерев та дерев, які загрожують життю і здоров'ю пішоходів, відновлення зелених насаджень; здійснення поточного і капітального ремонтів та будівництва ритуальних об'єктів, належне утримання місць поховань, упорядкування та благоустрій територій міських кладовищ.

Забезпечення благоустрою міста під час воєнних дій вимагає виконання додаткових, не передбачених робіт щодо його нормативного забезпечення, пошуку і організації матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, джерела формування яких суттєво скорочуються.

Список використаних джерел:

1. Аналіз стану виконання вимог Закону України «Про благоустрій населених пунктів» за 2022 рік. <https://www.mtu.gov.ua/news/34288.html>

Список використаних джерел:

1. Burke V. Gamify: How Gamification Motivates People to Do Extraordinary Things. 2014. 192 p

2. Що таке гейміфікація в освіті, бізнесі, навчанні персоналу. URL: <https://flesh.com.ua/shho-take-gejmifikaciya-v-osviti-biznesi-navchanni-personalu//>

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ДИЗАЙНУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

СЛАВУТА Олена Іванівна,

канд. екон. наук, доцент,

НИКИФОРОВА Єлизавета Василівна,

здобувач першого рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

У сучасному світі, де розвиток відбувається дуже швидко, важливо думати про економіку як про живу систему, яка постійно змінюється. Це не просто потребує ефективного управління, але й впливає на стратегічний підхід до того, як все в економіці організовано. З урахуванням сучасних проблем, особливо в Україні, ідея дизайну економіки стає дуже важливою.

Концепція дизайну економіки визначається як стратегічне планування, спрямоване на створення гнучкої та стійкої економічної системи, здатної адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, і трактується як концепція, яка визнає можливість та необхідність планування та організації економічних систем за допомогою стратегій і методів дизайну.

Основні аспекти дизайну економіки:

- структура економіки, тобто проектування найбільш ефективної структури економічних секторів, розподіл ресурсів і розробку моделей виробництва.

- використання інновацій та технологій, тобто застосуванні передових технологій та розвитку науково-технічного потенціалу.

- розробка систем регулювання та управління, тобто застосування принципів дизайну для створення ефективних механізмів регулювання та управління економічними процесами.

- створення гнучких та адаптивних систем, тобто розробка економічних моделей, які можуть оперативно адаптуватися до змін в економічному оточенні та соціокультурних факторах[1].

Вплив дизайну економіки в Україні проявляється в здатності формулювати новаторські стратегії для розвитку сфер, посиленню конкурентоспроможності на світовому ринку та забезпечення сталого економічного росту. Це включає в себе впровадження ефективних механізмів регулювання, підтримки підприємницької діяльності та створення сприятливого середовища для бізнесу.

Перспективні сфери застосування дизайну ринків в Україні:

- міжнародна торгівля та експорт;
- енергетика;
- ринок праці;
- промисловість та інфраструктура;
- державні підприємства та агенції;
- антимонопольна діяльність.

Позитивним досвідом в сфері державного управління є реалізація у 2021 р. проекту Дизайну ринків для Централізованих закупівельних організацій на базі Міністерства економіки України [2].

З урахуванням глобальних викликів, таких як зміни клімату та швидкі технологічні інновації, дизайн економіки стає ключовим інструментом для досягнення балансу між економічним розвитком, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. Також в умовах непередбачуваності сучасного світу, дизайн економіки має гнучкість та адаптивність до змін. Використання ідей дизайну може допомогти створити економічну систему, яка швидко реагує на нові проблеми і добре виправляє свої плани для розвитку. Завдяки цьому, дизайн економіки допомагає створювати сприятливі умови для зростання малого та середнього бізнесу. Підтримка цих галузей може призвести до більшої кількості робочих місць та диверсифікації економіки.

Проте така структура та система вимагає додаткової роботи над кризовим управлінням та заходами для боротьби з корупцією, що сприяє покращенню інвестиційного клімату та забезпеченню чесності в економічних процесах. Також важливу роль відіграє регіональний розвиток. Врахування потреб різних регіонів України та розвиток регіональних стратегій може сприяти рівномірному розподілу розвитку та зменшенню регіональних нерівностей.

Таким чином, в Україні дизайн економіки має значний потенціал для вирішення актуальних економічних викликів та формування стійкого майбутнього. Впровадження цього підходу передбачає необхідність системного підходу, активної взаємодії всіх суспільних галузей і гнучкості в управлінні. Це спрямовано на забезпечення ефективності та стійкості економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Tideman N. Principles of Economic Design. The Future of Economic Design, The Continuing Development of a Field as Envisioned by Its Researchers. 2019. P. 9-13. URL: https://www.researchgate.net/publication/337300264_Principles_of_Economic_Design

2. Канцир В. Дизайн ринків: виклик державній політиці. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/03/10/671785/>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

КОВАЛЕНКО Єлизавета Едуардівна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

У сучасних реаліях є прояв нерівномірного розвитку регіонів. Природа виникнення якого простежується у причинах воєнного характеру. Саме через воєнні дії, тимчасову окупацію [1] на сході України, відбувається міграція населення, переважно в західні регіони (ВПО), а також європейські країни світу [2]. Значну кількість підприємств пошкоджено, внаслідок ворожих обстрілів, тому є зниження відсотку валового внутрішнього продукту.

За таких умов виникає проблема розвитку регіонів, що впливає на усі сфери життя: соціальна, економічна, екологічна, наукова та інші. А також, на майбутнє країни, як потенційного кандидата в членство ЄС.

Тож, перед державою та відповідними компетентними органами наразі постають питання врегулювання соціально-економічної політики та відновлення регіонів України при обмежених ресурсах.

Задля своєчасного подолання ступеню неоднорідності рівнів регіонів та наближення до цілей сталого розвитку [3] застосовуються наступні заходи [4]:

- ✓ збільшення обсягу коштів Державного фонду регіонального розвитку
- ✓ посилення конкурентоспроможності регіонів
- ✓ розвиток нових підприємств
- ✓ забезпечення готовності регіонів до осінньо-зимового періоду

- ✓ зменшення нелегальної зайнятості, шляхом детінізації доходів
- ✓ залучення інвестицій для розвитку об'єктів інфраструктури

Першочерговими завданнями регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, через дефіцит часу, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів та інші.

Необхідним та невідкладним рішенням на сьогодні вважається – акумуляція фінансових коштів через відповідні потоки (торгові), для гармонійного розвитку регіонів, та усунення диференціації за допомогою фінансової допомоги регіонам, вдосконалення інфраструктури, дотацій вразливому населенню та інше.

Пропонується ввести заходи моніторингу та контролю:

- ✓ регулярне проведення регіональних досліджень непропорційності розвитку

- ✓ інформування про стан розвитку регіонів

- ✓ затвердження класифікації рівнів розвитку регіонів

Ці заходи дають змогу вирішити такі задачі:

1) Збір і розвиток регіональної статистичної інформації;

2) Соціально-економічний аналіз регіонів різних рівнів;

3) Вибір пріоритетних напрямів фінансування проблемних регіонів.

В наслідок яких буде реалізовано: підвищення рівня ВВП та зростання зосередження капіталу, створення нових робочих місць, і зростання промислового виробництва (переважно оборонного).

На сьогодні, складна діяльність державних органів обумовлена наявністю нових викликів, які постали перед Україною протягом останніх років і суттєво впливають на ситуацію в регіонах, а також на якість життя населення, включаючи фактор безпеки.

Процес відновлення регіонів діє в рамках інтересів людини, єдності держави, сталого розвитку, збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища для нинішнього та майбутніх поколінь українців.

Сталий регіональний розвиток – необхідний інструмент, який дає населенню можливість якісного проживання на території України, наближеного до європейського рівня розвитку з метою подальшої інтеграції до Європейської Спільноти, а також побудови міцних відносин з міжнародними партнерами.

Отже, соціально-економічне відновлення в умовах воєнного конфлікту - це довгостроковий процес, і він вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, громади та міжнародних організацій. Соціально-економічне відновлення регіонів України в умовах воєнного часу є важливим завданням для забезпечення стабільності та розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки»/ офіційний сайт ВРУ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> .
2. Портал оперативних даних/статистичні дані ООН/Ситуація з біженцями в Україні - <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> .
3. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»/офіційний сайт ВРУ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> .
4. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції»/офіційний сайт ВРУ - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713/2019#Text>.

ЗБІЛЬШЕННЯ ЦІН НА АВТОМОБІЛЬНІ ВАНТАЖНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

ПОЛУМИСНА Анастасія Євгенівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Події лютого 2022 року призвели до великих змін у житті кожного українця. Транспортна система України не стала виключенням. У результаті повномасштабного вторгнення економіка України значно постраждала, оскільки тимчасово було припинено імпорт та експорт. Припинення функціонування авіатранспорту, ускладнення перевезення морським та річковим транспортом, перевантаженість залізниці внаслідок евакуації людей – ці чинники спричинили зменшення товарообігу. У перші місяці Україна втратила можливість здійснювати вантажні перевезення північним, східним та південним напрямками, що призвело до логістичного колапсу у транспортній системі країни.

Перевезення вантажів автомобільним транспортом є найбільш адаптованим до вимог споживачів та умов здійснення перевезень, що дозволяє швидко та якісно виконати логістичну послугу. Саме перевага у гнучкості такого виду перевезень надала можливість українцям відновити роботу підприємств та налаштувати внутрішню і зовнішню торгівлю.

На ціноутворення у галузі автомобільних вантажних перевезень впливає ряд факторів, а саме витрати на: техобслуговування та ремонт; амортизація транспортного засобу; адміністративні витрати (оренда, заробітна плата, податки); тарифи на оплату доріг; страховки та сертифікати тощо. Проте

найбільша частка витрат, яка у подальшому впливає на формування ціни на перевезення, припадає саме на паливно-мастильні матеріали. Військова агресія росії унеможливила доставку пального найдешевшим способом (морем), що призвело до пошуку інших альтернативних способів транспортування і, відповідно, підвищення кінцевої вартості заправки. Наприклад, ціна на дизельне паливо в січні 2022 року становила 32,35 грн/л, а у листопаді 2023 року виросла на понад 80% , тобто до 58,50 грн/л.

Порівняємо вартість перевезення умовного вантажу у січні 2022 року та листопаді 2023 року. Вантаж вагою 20 тон прямує за маршрутом «Харків-Київ», довжина шляху становить 550 км. Середня вартість перевезень в січні 2022 року становила близько 17 500 гривень, у листопаді 2023 року доведеться заплатити близько 31 500 грн. Отже, різниця становить 14 000 гривень на перевезенні однакового вантажу за аналогічним маршрутом. Така різниця у вартості спричинена підвищенням цін на обслуговування вантажівок, яке, відповідно, подорожчало у результаті зміни вантажопотоків.

На ціну перевезень також впливає маршрут. Він має бути найкоротшим, найлегшим та найдешевшим з можливих. Порівняємо вартість доставки авто з порту Одеси(Україна) та порту Клайпеда (Литва). Через повномасштабне вторгнення звичний шлях авто з США в український порт Одеси на сьогодні неможливе, тому доводиться шукати альтернативні маршрути доставки. Одним з таких маршрутів є порт Клайпеда в Литві. Вартість доставки авто з Одеси до міста Харків станом на січень 2022 року була в межах ~250-300 доларів США. У листопаді 2023 року вартість на доставку авто з порту Клайпеда в Литві до Харкова становить вже ~1400-1500 доларів США. Збільшення вартості в п'ять разів спричинено декількома факторами, а саме: збільшення вартості паливно-мастильних матеріалів та використання неоптимального маршруту. В даному випадку маршрут є невдалим, оскільки порт Одеси не може функціонувати у таких масштабах, які були до війни. Окрім Клайпеда є й інші порти, з яких можна здійснити доставку авто в Україну. Вони розташовані у Польщі та Німеччині. Проте такий маршрут також призводить до підвищення тарифів на перевезення для кінцевого споживача. Отже, порушення у функціонуванні однієї з складових в логістичному процесі неминує спричинити додаткові витрати, які відображаються у ціноутворенні товарів та послуг.

Як висновок можна зазначити, що зовнішні фактори мають безпосередній вплив на роботу логістичного ланцюга, що призводить до збільшення вартості товарів та послуг. Така взаємозалежність підкреслює важливість управління та адаптації до змін зовнішнього середовища для забезпечення ефективності логістичних процесів.

Список використаних джерел:

1. Піддубний І. О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2018. 264 с.
2. Хацер М.В. Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави /М.В. Хацер //Збірник наукових праць Таврійського

ЗБІЛЬШЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ЯК ОСНОВНА ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ТРОЙНІКОВА Олена

канд. екон. наук, доцент

ПІУНОВ Володимир,

здобувач вищої освіти

Український державний університет

залізничного транспорту

В умовах військової агресії кількість зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банківської системи України значно зросла та масштабувалася. Звісно, центральний банк робить все можливе для мінімізації цих загроз. Так, НБУ запровадив мораторій на скорочення мережі відділень державних банків під час війни, розробив проект з безперервності надання фінансових послуг, підтримує державні програми підтримки кредитування, регулює заходи щодо забезпечення рівноваги на валютному ринку і т. ін.

Однак, незважаючи на суттєву підтримку НБУ, вітчизняна банківська система й надалі перебуватиме під загрозою кредитних ризиків, що може впливати на ефективність банківських операцій в умовах воєнного стану.

А в умовах війни ділова активність суб'єктів господарювання йде на спад, а це в свою чергу може призвести до ще більшого скорочення кредитного портфелю.

Не виключено й подальше скорочення портфелю кредитування фізичних осіб як в національній, так і іноземній валюті. В результаті нове кредитування не компенсуватиме погашення старих позик, тому банки будуть вимушені піднімати процентні ставки, щоб компенсувати збитки [1].

Банками було прийнято рішення про збільшення кредитних лімітів по картковим кредитам в середньому на 10–20% порівняно з довоєнним рівнем, що сприяло пожвавленню даного сегменту банківського кредитування. Головним рушієм роздрібного кредитування залишаються кредитні картки. Карткові позики клієнти беруть переважно для фінансування поточних базових витрат.

Кеш-кредитування, яке до повномасштабної війни розвивало все більше банків, майже не відновлюється після стрімкого падіння з початку вторгнення. Кредити переважно отримували для придбання коштовних товарів. Війна змінила споживчий попит: клієнти переорієнтувалися з купівлі в кредит предметів розкоші на задоволення базових потреб.

Кредити готівкою, які багато банків розгорнули ще до початку війни, різко скоротилися з початком вторгнення і майже не відновилися. кредити

переважно використовувалися для купівлі дорогих товарів. війна змінила споживчий попит. клієнти перейшли від купівлі розкішних товарів у кредит до задоволення своїх базових потреб.

Під великим питанням й спроможність позичальників обслуговувати раніше взяті позики. Це є наслідком зменшення доходів, та руйнуванням заставного майна. Все це стане причинами падіння якості кредитного портфелю. Звісно, що динаміка кредитного портфеля різниться за кредитними продуктами, регіонами та від банку до банку. Зокрема, обсяги незабезпечених споживчих кредитів зростали, автокредитів та іпотечних – надалі скорочувалися. За свідченнями банків, обсяги кредитування у західних областях та місті Києві відновлюються швидше, ніж у східних та південних регіонах.

Оскільки кредитний ризик залишається ключовим для банків, НБУ розпочинає оцінку стійкості банків та банківського сектору для з'ясування реальної якості кредитного портфеля та оцінки ймовірної потреби у капіталі. Цьогоріч оцінку пройдуть 20 найбільших фінустанов. На початку 2024 року банки, у яких буде виявлено потребу в капіталі, складатимуть програми заходів для відновлення капіталу. З урахуванням поточних результатів сектору ключовим заходом має стати забезпечення операційної прибутковості [2].

Список використаних джерел:

1 Рац, О. (2023). Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-67>

2 Огляд банківського сектору Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-05.pdf?v=4

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРЕШКОДИ

ЦИБУЛЬСЬКА Елеонора Іванівна,

канд. екон. наук, доцент,

КОВАЛЕНКО Марія Ігорівна,

здобувач вищої освіти

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

Економіка країни та вітчизняний бізнес перебувають у складному становищі, оскільки російське військове вторгнення в Україну йде повним ходом. Україна в перший рік війни втратила близько 30% економіки, 3,5 млн. робочих місць. Війна коштує Україні близько 2 трлн. грн, тобто весь бюджет держави в мирні часи [1]. Вітчизняні бізнес-структури також зазнали значних

фінансових втрат та збитків. Так за даними досліджень команди Kyivstar Business Hub у 35% великих та у 35% середніх бізнес-структур прибутки під час воєнного конфлікту скоротилися на 20–50% [2]. Це може свідчити про те, що значно знизився попит на продукцію та послуги бізнесу, бо майже 10 млн. населення України опинилися за кордоном в статусі вимушених переселенців. У решти населення, яка залишилася в Україні, значно знизилася платоспроможність, бо вони втратили роботу. Більшість населення України не в змозі дозволити собі витратити на своє існування суми, які витрачалися до війни. Тому вітчизняний бізнес зіткнувся з проблемою падіння обсягів продажу своєї продукції та послуг. В той же час витрати вітчизняного бізнесу значно зросли за рахунок зростання темпів інфляції, цін на паливо, тарифів на електроенергію, витрат на технічне обслуговування, ремонт та відновлення виробничих потужностей та енергетичної інфраструктури в результаті ворожих пошкоджень, значні фінансові витрати на підтримку своїх працівників. Що стосується фінансових збитків, то у 22% великих бізнес-структур вони склали від \$ 200 тис. до \$ 1 млн., у 22% середніх бізнес-структур – від \$ 200 тис. до \$ 1 млн. ; у 28% малого бізнесу – від \$ 50 тис. до \$ 200 тис. [2]. Про масштаби втрат більше розповідають представники бізнес-структур малого та середнього бізнесу, бо для них це суттєві втрати, які дуже важко подолати в сучасних умовах. Для представників великого бізнесу з мільярдними оборотами втрата в \$ 1 млн. не відчувається катастрофічною.

Деякі вітчизняні бізнес-структури під час війни були змушені переїхати закордон або в безпечніші регіони, тому що їх виробничі потужності були зруйновані, або опинилися на непідконтрольній території. Решта вітчизняних бізнес-структур релокацію не проводила, тобто 86% мікрокомпаній, 88% малих компаній, 77% середніх компаній, 79% великих компаній працюють там, де і до воєнного вторгнення [2], тобто 4/5 всіх бізнес-структур не робили релокацію.

Більшість українських бізнес-структур прийняла виклики зовнішнього середовища та зуміла досить гнучко пристосуватися до ситуації і продовжує працювати. Так станом на кінець літа 2022 року 20% мікрокомпаній працює без змін, як і до війни. Серед малого бізнесу статистика трохи інша: 25% малих компаній ведуть свою діяльність без обмежень, як і до початку воєнного вторгнення. Більш ніж 33% суб'єктів господарювання середнього бізнесу функціонують у звичному довоєнному режимі. За статистикою воєнні дії не порушили режим роботи майже половини компаній великого бізнесу (49%) [2]. Приведені цифри дозволяють зробити висновок, чим більший розмір бізнес-структури, тим легше вона адаптується до кризи, що пояснюється значним запасом фінансової міцності бізнес-структури. У малого та середнього бізнесу такого запасу фінансової міцності не має, тому вони більш боляче переживають цю ситуацію і знаходяться в кризовому стані довше.

Є певні перешкоди, що заважають вітчизняному бізнесу відновити та розвивати свою подальшу діяльність в умовах війни: руйнація бізнес-структури та пошкодження обладнання через бойові дії; знаходження потужностей бізнес-структури на окупованій території; збільшення цін на

пальне; порушення логістики; проблеми з постачанням; відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів; зниження попиту; рейдерство; зменшення об'ємів продажу; обмеження з безпеки (комендантська година, воєнні дії); зупинка будівельного бізнесу; заборона виїзду за кордон деяких категорій населення; значні фінансові витрати на підтримку своїх працівників; інфляція [2].

Ті підприємства, що якимсь чином пристосувалися до зовнішніх викликів в умовах війни стикаються з такими перешкодами, як: не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (46,6%), відсутність достатнього капіталу (39,4%)[3].

Аналіз функціонування вітчизняних бізнес-структур в умовах війни показав, що великий бізнес легше адаптується до викликів зовнішнього середовища за рахунок достатнього запасу фінансової міцності, накопленого ще до війни, чого не скажеш про мікро-, малий та середній бізнес. В зв'язку з цим уряду потрібно зробити акцент на пільгах для малого та середнього бізнесу та здійснити пошуку джерел для його підтримки та подальшої адаптації до викликів зовнішнього середовища в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. Шмигаль заявив, що бізнес в Україні адаптувався в умовах війни. LB.ua [online].

URL:https://lb.ua/economics/2023/08/03/568371_shmigal_zayaviv_shcho_biznes_ukraini.html (дата звернення: 20.11.2023).

2. Дослідження стану українського бізнесу під час війни: як себе почувають середні, малі та великі компанії. Головна сторінка. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/doslidzhennya-stanu-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijny-yak-sebe-pochuvayut-seredni-mali-ta-velyki-kompaniyi> (дата звернення: 20.11.2023).

3. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія. Бізнес. Головна сторінка. URL: <https://business.diiia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 20.11.2023).

СЕКЦІЯ 2

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Керівник секції – канд. екон. наук, доцент Валерія ЄСІНА
Секретар секції – канд. екон. наук, доцент Олександр КОЮДА

THE ANALYSIS OF THEORETICAL ASPECTS OF STAFF MOTIVATION'S BASIC THEORIES

KOIUDA Oleksandr,
Candidate of Economic Sciences, PhD,
O. M. Beketov National University of
Urban Economy in Kharkiv
KOIUDA Anastasiia,
student of
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Motivation is a complex, relatively stable process, driven by certain personal characteristics of a person and the need to meet his or her needs. It is a set of external and internal forces that motivate people to work and make their activities focused on achieving the company's goals. Therefore, motivation is the process of encouraging people to work efficiently by the administration or production management body, associated with meeting people's needs for material or social benefits.

The process of motivating employees is closely linked to an understanding of the theoretical aspects of human psychology and the fundamentals of personal motivation. There are several models of motivation based on the research of such scientists as Herzberg, Maslow, Vroom, and Alderfer.

Maslow's theory defines 5 main groups of human needs that are directly related to the ways of influencing them. The essence of this particular distribution of needs is that as soon as a person satisfies one stage, he or she moves on to the next. And vice versa - satisfaction with the needs at the top of the pyramid will not make sense without satisfaction of the lowest (according to the pyramid) needs. The hierarchy of needs proposed by A. Maslow allows the manager to understand better the motives of the employee whose activities he or she must manage. And understanding the motives, in turn, allows the more effective process of employee motivation.

Herzberg's two-factor theory of motivation was developed in 1959 by Frederick Herzberg and his colleagues. According to the results of this study, it was found that employees' job satisfaction is influenced by internal factors, i.e. those related to the content of work. He pointed out that these factors have a powerful motivational impact on human behaviour and contribute to productive work.

However, when there are no intrinsic factors, it does not cause too much dissatisfaction. F. Herzberg called these factors "convenience factors", but they are mostly called motivating factors or "motivators": success, promotion, recognition and approval of work results, a high degree of responsibility for the work being done, opportunities for creativity and business.

If these needs are fulfilled, then, according to F. Herzberg, a person experiences satisfaction and it plays a motivational role. Motivation is influenced not only by internal movements that directly affect an individual employee, but also by the company's policy in general.

One more of the most well-known approaches to motivation is the expectancy theory, which was developed by Vroom, L. Porter and E. Lawler. According to Vroom, motivation is the final result of the interaction of three factors: how much an individual wants to be rewarded, and his or her assessment of the possibility that the efforts made will lead to a result in the form of successful completion of the work task, and that the achievement of the goal will be adequately rewarded.

Alderfer's theory resembles Maslow's pyramid but has fewer groups of needs. The first group is the need for existence, which includes physiological needs and personal safety. The second group reflects the social nature of a person, the desire to be a member of a group, to have friends, enemies, superiors and subordinates. The third group includes the desire for development, introspection, and self-improvement.

According to this theory, if efforts aimed at satisfying needs of any level are constantly unsuccessful, a person may return to behaviour that satisfies simpler needs in terms of their satisfaction. An employee who is unable to satisfy his or her personal and professional growth needs may stop on doing his or her job only as much as necessary in order not to lose his or her job and to satisfy social needs, i.e. lower-level needs.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

БЕРЕСТ Марина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

У процесі функціонування підприємства постійно мають справу з фінансовими ризиками, що виникають у зовнішньому середовищі або утворюються через низьку внутрішню ефективність фінансового менеджменту. Управління цими ризиками багато в чому визначає стратегію ведення господарської діяльності в цілому. У даному зв'язку актуальним уявляється дослідження сучасних методів удосконалення процесу управління фінансовими ризиками в діяльності суб'єктів господарювання.

Одним із методів запровадження аналізу бізнес-процесів на підприємстві є застосування методу структурно-функціонального

моделювання, що передбачає створення структурно-функціональних моделей за допомогою програмного забезпечення Ramus за стандартом IDEF0. Така модель складається з низки діаграм, які розбивають складний процес на складові частини, представлені у вигляді блоків. Деталі блоку з кожного рівня можуть бути розібрані на процеси нижчого рівня для детальнішого аналізу, тобто кожна детальна діаграма є декомпозицією діаграми вищого рівня. Декомпозиція – це процес деталізації діаграми, що конкретизує певний блок і пов'язані з ним дуги. Її результатом є детальний опис батьківського блоку на частковій функції нижчого рівня. Розподілення процесу на менші частини, які у подальшому утворюють його детальний опис і є принципом декомпозиції.

Розглянемо побудову структурно-функціональної моделі процесу управління фінансовими ризиками підприємства

Так, інформаційна база досліджуваного процесу створюється за рахунок використання статистичної інформації та фінансової звітності підприємства, яка включає «Баланс» (Звіт про фінансовий стан, форма 1), «Звіт про фінансові результати» (форма 2). Управління процесу відбувається за рахунок діяльності фінансового аналітика, директора та з використанням відповідного програмного забезпечення. Блок управління забезпечується методами оцінки фінансових ризиків підприємства, методами оцінки ризику банкрутства підприємства та прогнозування фінансових показників на основі динамічних часових рядів. Результатом реалізації процесу виступає програма заходів з мінімізації фінансових ризиків підприємства.

Декомпозиція контекстної діаграми процесу може бути представлена чотирма блоками, серед яких:

аналіз ризиків у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування підприємства;

оцінка ризику банкрутства підприємства;

прогнозування рівня ризику на підприємстві;

розробка програми заходів з мінімізації ризиків.

Потрібно зазначити, що пропонується модель передбачає аналіз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, тобто враховуються ризики, які не залежать від підприємства і утворюються без його впливу. Також ця модель передбачає прогнозування рівня ризику на підприємстві, що надає змогу проводити превентивні заходи і мінімізувати виникнення нових та непередбачуваних ризиків, які можуть негативно вплинути на фінансовий стан підприємства. Також важливою складовою процесу є інформаційна база, на основі якої відбувається заключний процес розробки програми заходів з мінімізації ризиків. Для його проведення в моделі використовуються аналітичний звіт, визначений рівень ймовірності банкрутства та прогнозні значення показників рівня ризику.

Блок «Оцінка ризику банкрутства підприємства» складається з трьох блоків нижчого рівня, серед яких:

вибір моделей прогнозування банкрутства;

розрахунок аналітичних показників моделей;

визначення рівня ймовірності банкрутства.

У декомпозиції блоку «Оцінка ризику банкрутства підприємства» інформаційна база представлена у вигляді лише фінансової звітності, яка включає «Баланс» (Звіт про фінансовий стан, форма 1), «Звіт про фінансові результати» (форма 2). Управління процесом здійснює фінансовий аналітик на основі використання відповідного програмного забезпечення. Процес відбувається за використання методів оцінки ризику банкрутства підприємств.

Розрахунок аналітичних показників моделей проводиться на основі моделі прогнозування банкрутства, яка була визначена після попереднього етапу з вибору моделі прогнозування банкрутства. На основі результатів розрахунків відбувається визначення ймовірності банкрутства і зрештою визначається рівень ймовірності банкрутства, який буде використаний для наступного процесу. Бачимо, що у пропонованій моделі оцінка ризику банкрутства підприємства розглядається досить детально, що мінімізує можливість виникнення подібних ризиків або допомагає краще оцінити ризику та своєчасно мінімізувати їх негативний вплив.

Таким чином, структурно-функціональна модель бізнес-процесу управління фінансовими ризиками допомагає детальніше розібрати його проблемні аспекти, детальніше розкрити та уточнити зміст процесу та відповідно, створює можливості для його удосконалення.

Створення структурно-функціональної моделі надає можливості як для проведення аналізу поточних процесів та рівня фінансових ризиків підприємства, так і для прогнозування окремих показників та результатів, що дозволяє підвищувати ефективність проведеного аналізу і виокремлювати ті моменти, які потребують покращення, зміни або не потрібні взагалі. Оптимізація поточних процесів для підвищення продуктивності та ефективності ведення господарської діяльності роблять створення структурно-функціональної моделі необхідним інструментом для проведення якісного аналізу, оцінки та обґрунтування управлінських рішень в контексті управління фінансовими ризиками на підприємстві

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА РОЛЬ ЖІНОК У БІЗНЕСІ

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

БАГРІЙ Софія Олегівна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Гендерне питання стає важливим у всьому світі, оскільки результати численних досліджень чітко показують, що гендерна рівність сприяє економічному розвитку. Жодне суспільство не зможе процвітати та досягти сталого розвитку, якщо не використовуватиме здібності усіх – і чоловіків, і жінок. Забезпечення гендерної рівності для економічного розвитку є головним

пріоритетом у багатьох національних порядках денних, і в майбутньому це питання займатиме провідну позицію [1]. Подолання значного гендерного розриву у показниках робочої сили, а саме активізація участі жінок у трудовій діяльності, може бути одним із найефективніших способів прискорення економічного зростання та підвищення рівня життя населення. Повноцінний захист прав жінок у різних сферах діяльності має вирішальне значення для розвиненого суспільства.

Сектори економіки, в яких працює жіночий бізнес, зазвичай відрізняються від тих, яким віддають перевагу підприємці-чоловіки. Самозайняті жінки частіше працюють у сфері послуг, особливо в оптовій та роздрібній торгівлі. Деякі з традиційних секторів економіки, в яких розвивається жіночий бізнес, характеризуються високою конкуренцією, низькою продуктивністю та прибутковістю. Жінки здебільшого керують власним бізнесом самостійно або з партнерами, не стаючи при цьому роботодавцями [2]. Жінки-підприємці частіше відкривають бізнес, який займається соціальними та екологічними проблемами, надає пріоритет добробуту працівників і балансу між роботою та особистим життям. Крім того, підприємства, очолювані жінками, також створюють робочі місця для інших жінок.

Рівень виживання підприємств, якими володіють жінки, зазвичай нижчий, ніж у тих, які очолюють чоловіки. Жінки-підприємці стикаються із численними викликами та труднощами під час досягнення своїх цілей. Частково це може бути пов'язано з соціокультурними та економічними чинниками, що перешкоджають виживанню, такими як більш обмежений доступ до фінансування, а також сектори, в яких жінки, як правило, починають бізнес. Жінки-підприємці нерідко стикаються з жорсткою конкуренцією за продукцію з боку організованих галузей промисловості та чоловіків-підприємців. У них немає організаційної основи, щоб витратити великі гроші на рекламу. Жінкам доводиться вирішувати безліч додаткових завдань, таких як створення та підтримка репутації, боротьба з упередженнями, аргументація та переконання. Все це вимагає додаткових часових та емоційних витрат, а в деяких випадках може збільшувати терміни виконання основних завдань.

Нині існують певні бар'єри, що перешкоджають розвитку жінок в якості підприємниць, серед яких недостатність ділових знань та досвіду ведення бізнесу, відсутність можливості весь час присвячувати бізнесу, оскільки жінка змушена поєднувати ведення бізнесу з вихованням дітей та веденням домашнього господарства, що може побічно вплинути на його успішність, гендерні упередження, сформовані в суспільстві, які заважають розглядати жінку як бізнес-партнершу, релігійні стереотипи, низький статус жінок у політиці, державних установах та пов'язані з цим обмежені можливості. Суспільство досить упереджено ставиться до жінок-підприємниць. Це пов'язано з тим, що жінок вважають занадто м'якими для бізнесу, емоційними, співчутливими, не достатньо суворими з членами команди. Вважається, що вони не здатні до раціонального мислення, щоб бути лідерами та керівниками.

Характерною ознакою таких стереотипних уявлень є неврахування наявних психологічних і поведінкових рис у конкретної особи [3].

Попри те, що жінки в бізнесі безумовно стикаються з труднощами, є також багато позитивних аспектів, які варто відзначити. Жінки привносять унікальні погляди та ідеї, які можуть допомогти організаціям краще зрозуміти та обслуговувати різноманітні сегменти клієнтів. Це не тільки приносить користь бізнесу, але й є привабливим для споживачів через більші можливості вибору, які є більш актуальними саме для них. Жінки в бізнесі виявляють характерну адаптивність, незважаючи на численні перешкоди на шляху до успіху.

Отже, рівність жінок у бізнесі має важливе значення для прискорення сталого економічного зростання. Розрив у заробітній платі чоловіків і жінок, відсутність жінок на вищих щаблях управління, стереотипи про місце і роль жіноцтва тощо – це істотний гальмівний чинник для економічного зростання та світової економіки загалом. Розширення прав і можливостей жінок збільшує економічну диверсифікацію, підвищує продуктивність і рівність доходів, що призводить до інших позитивних результатів розвитку. Завдяки рівноправній участі жінок ми зможемо отримати вигоду від інтелекту, досвіду та уявлень всього людства.

Список використаних джерел:

1. Роль жінки в інклюзивному сталому розвитку. Центр ресурсоефективного та чистого виробництва. URL: <http://www.recpc.org/wp-content/uploads/2020/09/Women-5-SDG-UKR.pdf>

2. Валентина Смаль Аналітичне дослідження «Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво», Київ, 2010 URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf

3. Краус Н. М., Краус К. М., Поченчук Г. М. Жіноче підприємництво: ризики, інструменти підтримки, механізми реалізації. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/180/182>.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

ГНАТІВ Анна Миколаївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Ведення підприємницької діяльності постійно супроводжується ризиками, які можуть спричинити кризу на підприємстві. Чим вище рівень ризиків на підприємстві, тим глобальніша криза, тому процесу управління ризиками в умовах кризи має приділятися особлива увага.

Одною із основних потреб сучасного менеджменту є професіоналізм персоналу, який здатний вчасно розпізнавати та успішно вирішувати проблеми розвитку підприємства, виходячи з чого можна зробити висновки, що для підприємства дуже важливо володіти методологією антикризового менеджменту.

Суть антикризового управління полягає в необхідності прийняття складних рішень за підвищеного рівня ризику.

Кризове управління – це вид управлінського менеджменту в кризових ситуаціях на підприємстві, які загрожують його подальшому існуванню. Кризовий менеджмент є процесом вирішення проблеми для порятунку підприємства від руйнівних впливів, створення умов для стабілізації ситуації та подальшого розвитку [1].

Метою кризового менеджменту є:

- попередити кризу, якщо це можливо;
- зменшити негативний вплив кризи на підприємство, якщо криза вже відбувається;
- створити умови для майбутнього розвитку підприємства.

Процесом менеджменту ризиків на підприємстві передбачено декілька послідовних кроків: ідентифікувати проблеми, на які потрібно звернути увагу; проаналізувати проблему для визначення її негативного впливу; вибрати варіант стратегії вирішення проблеми; реалізувати стратегію вирішення кризи; проаналізувати (оцінити) результати.

Тобто для ефективного антикризового управління є важливим вірний вибір стратегії та її розроблення, адже це дозволить мінімізувати негативний вплив ризиків задля розвитку підприємства в майбутньому.

Є декілька видів стратегій управління ризиками:

- стратегія уникнення (коли керівництво підприємства відмовляється від реалізації того чи іншого проєкту, якщо він може призвести до негативних наслідків);
- стратегія пом'якшення (коли знижуються ймовірність виникнення ризиків або їх негативний вплив);
- стратегія перенесення ризику (коли ризик передається третій особі за винагороду);
- стратегія прийняття (коли, не дивлячись на ризики які загрожують підприємству, приймається рішення нічого не змінювати та працювати далі);
- стратегія делегування повноважень (коли проблеми, які виникли, передаються третім особам);
- стратегія консенсусів та компромісів (коли учасники ринку об'єднуються для зменшення витрат та збільшення доходу);
- стратегія превентивного впливу (коли створюються такі умови, які виключають фактори виникнення ризиків, розроблюються заходи спрямовані на зменшення ймовірності втрат);
- стратегія подальшого впливу на ризики (коли створюються умови для зменшення впливу наслідків ризикової події);

- наступальна (коли впроваджується активний менеджмент, модернізація техніки, пошук нових ринків збуту продукції, тощо);
- стратегія захисту (коли передбачається радикальна мінімізація витрат, обсягів реалізації, закриття окремих підрозділів підприємства тощо) [2].

Також, слід зазначити, що вживання відповідних заходів та використання стратегій залежить від стадії життєвого циклу підприємства та від етапу антикризового менеджменту, адже кожний етап супроводжується різними ризиками, які здатні призвести до погіршення ситуації на підприємстві. На будь якому етапі антикризового управління ефективними будуть такі стратегії, які забезпечать підприємству утримувати та збільшувати свою присутність на ринку [3].

Підприємництва стискаються з низками проблем, які можуть призвести то кризи, тобто небезпека кризи існує постійно, через що дуже важливо розпізнати ознаки її настання та обґрунтовано оцінити можливості її вирішення.

Антикризове управління є важливим аспектом менеджменту підприємства в сучасних умовах. Для ефективного управління ризиками необхідно розробити чіткі та надійні стратегії, вдосконалити комунікацію на підприємстві. Приймаючи вірні стратегії, підприємство може зменшити або уникнути виникнення ризиків, забезпечити довгостроковий успіх.

Список використаних джерел:

1. Інтернет портал - Онлайнконсультант. Безпека. «Хто такий кризовий менеджер і чим він займається». <https://bezpeka.isu.net.ua/news/511532-khto-takiy-krizoviy-menedzher-i-chim-vin-zaymaetsya>
2. Гришова І.Ю., Гнатєва Т.М. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління. Український журнал прикладної економіки. 2016. Т. 1. № 3.
3. Шатайло О. А. Змістовна характеристика системи антикризового управління. Бізнес Інформ. 2019. № 5.

АНАЛІЗ ВАРТОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

КАПІНОС Таїсія Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Історичні об'єкти відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини, свідчать про минуле та формують наше розуміння світової історії. Однак умови їх експлуатації залежать від часу та природних чинників, що вимагає докладання постійних зусиль щодо їх збереження та відновлення. У

багатьох випадках історичні будівлі надають місцевості особливого характеру та самобутності. Реставрація забезпечує збереження їх автентичності та унікальності.

Історична реставрація передбачає відновлення об'єкта чи споруди з огляду на його історичний характер, а не просто відновлення його функціональності. Вона часто пов'язана з високою комплексністю робіт. Відновлення архітектурних деталей, консервація унікальних матеріалів та відтворення стилів минулих епох вимагає великої кількості фахівців та високотехнологічного обладнання.

Здійснення аналізу вартості реставрації історичних об'єктів є важливим кроком при прийнятті рішення про проведення такого проєкту. Цей процес є достатньо багатоетапним і включає в себе: оцінку стану об'єкта; визначення обсягу робіт; оцінку матеріальних витрат; вартість робочої сили; витрати на проєктування та нагляд; земельні та правові витрати; резервний фонд; податки та збори; порівняння з очікуваною користю; фінансування та залучення ресурсів. Такий аналіз допомагає визначити витрати та фінансову виправданість реставрації.

Джерела фінансування для реставрації історичних об'єктів можуть включати державні гранти, приватні інвестиції, спонсорську підтримку, благодійні внески, культурні фонди, туристичні доходи, а також місцеві та міжнародні програми збереження культурної спадщини.

Історична реставрація є важливою інвестицією не лише в сьогодні, а й у майбутнє. Для реставраторів збереження історії через споруду чи залишки об'єкта є достатнім, щоб виправдати їхні зусилля. Але є й інші, більш помітні причини для людей, які пов'язані з цим безпосередньо.

Реставровані історичні об'єкти стають магнітами для туристів, що сприяє розвитку туристичної індустрії. Вони приваблюють людей, які цікавляться культурою та історією, та сприяють культурному обміну.

Реставрація може створювати робочі місця та підтримувати економічний розвиток у вигляді інвестицій у будівництво та туризм. Відновлені об'єкти можуть також підвищити цінність нерухомості та приносити прибуток місцевим громадам.

Також реставрація може включати в себе заходи з підвищення стійкості будівель до природних катастроф, таких як землетруси чи повені, що допомагає зменшити ризик втрати цінних об'єктів.

Реставрація історичних об'єктів має велике соціальне значення для збереження культурної спадщини та стимулювання економічного розвитку, але слід пам'ятати, що вона вимагає обережного планування, аналізу витрат та забезпечення фінансування для успішної реалізації її проєктів.

Список використаних джерел:

1. Владимірова М.С., Рижкова В.О. «Реконструкція історичного центру міста як елемент стратегії розвитку регіону», 2017

2. «Що таке історична реставрація? І чому це важливо?» URL: <https://mitchellrestoration.com/what-is-historical-restoration-and-why-is-it-important/>

ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ: ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ МОДЕЛІ ДЛЯ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОСТУ

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

КОМОВА Світлана Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сучасний світ стикається зі складними викликами, які пов'язані зі змінами клімату, соціальною нерівністю та виснаженням природних ресурсів. У такому контексті питання сталого зростання стають надзвичайно актуальними. Сталого зростання не можна досягти, ігноруючи соціальні та екологічні аспекти розвитку, і саме тут імпаکت-інвестування виявляється наступним кроком не тільки у фінансовій сфері, а і в соціальній та екологічній сферах. Метою дослідження є розгляд імпаکت-інвестування та інноваційних фінансових моделей, які допомагають підтримувати стале зростання, забезпечуючи при цьому позитивний вплив на соціум та навколишнє середовище. Дослідження ґрунтується на переконанні, що інвестиції - це не лише засіб отримання фінансового прибутку, але й потужний інструмент для здійснення змін у світі.

Сьогодні багато людей та організацій прагнуть не лише до фінансового успіху, але й до досягнення позитивного суспільного та екологічного впливу, тому компанії та організації використовують підхід імпаکت-інвестування. Імпакт-інвестування – це підхід, який має на меті сприяти досягненню вимірюваних позитивних соціальних і екологічних впливів що ведуть до суттєвих позитивних змін, у тому числі й отримання фінансової вигоди [1]. У використанні цього підходу прибутковість не обов'язково має бути високою і часто є нижчою за середню норму прибутку для бізнесу в цій країні або у світі. Однак, імпакт-інвестиції повинні мати якісь чіткі соціальні чи екологічні цілі, а позитивний вплив такого бізнесу повинен вимірюватися за чіткими критеріями і звітуватися перед суспільством. Цей підхід описується трьома принципами: очікування фінансової прибутковості, намір вирішувати соціальні чи екологічні виклики, зобов'язання щодо вимірювання та звітування щодо передбачуваного соціального впливу та впливу на навколишнє середовище [2].

Імпакт-інвестування передбачає використання інноваційних фінансових моделей для підтримки сталого зростання. Однією з таких моделей є соціальні облігації, які призначені для фінансування проектів, спрямованих на соціальну підтримку, такі як розвиток освіти, охорона здоров'я, або скорочення викидів

СО2. Інша інноваційна модель це венчурна філантропія, поєднання концепцій філантропії та інвестування в соціальні проекти. Ця модель спрямована на надання фінансової підтримки соціальним підприємствам, неприбутковим організаціям, які мають за мету розв'язання конкретних соціальних проблем або здійснення позитивного екологічного впливу. Все більш популярною інноваційною моделлю для імпаکت-проектів стає краудфандинг. Модель спрямована на залучення коштів від громади через онлайн-платформи краудфандингу з метою фінансування проектів, які сприяють розв'язанню важливих суспільних або екологічних проблем і підтримці сталого розвитку.

Щоб імпакт-інвестиції та інноваційні моделі фінансування були успішними, важливо враховувати кілька аспектів. По-перше, необхідно мати чіткий план визначення соціального та екологічного впливу проектів, в які інвестують кошти. Це допоможе визначити ефективність імпакт-інвестицій та виміряти їхні результати. По-друге, для створення сприятливого середовища для імпакт-інвестицій важлива співпраця між різними зацікавленими сторонами державними органами, неурядовими організаціями, бізнесом та інвесторами. Завдяки імпакт-інвестуванню та інноваційними моделями, інвестори можуть активно сприяти сталому росту та здійснювати позитивний вплив на світ та розв'язувати складні виклики сучасного світу. Ця стратегія інвестування відображає зміни в підходах до фінансового успіху і стала важливою складовою боротьби з глобальними проблемами.

Список використаних джерел:

1. Що таке імпакт-інвестування. Веб-сайт. URL: <https://business.djia.gov.ua/handbook/impact-investment/so-take-impakt-investuvanna>
2. What you need to know about impact investing. Веб-сайт. URL: <https://thegiin.org/impact-investing/need-to-know/#what-is-impact-investing>
3. «Маленькі» інвестори, які змінюють світ Веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30333793.html>

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІКИ

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

ЛІТОВКА Кирило Сергійович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сучасний світ неможливо уявити без інновацій, і їх значний вплив на людину надзвичайно великий. Інновації не лише визначають спосіб, яким ми живемо і працюємо, але також впливають на всі аспекти нашого життя: соціальні, економічні та культурні.

Вони важливі для розвитку суспільства, забезпечення благополуччя та розширення можливостей для людей. Неможливо не погодитись з думкою, що інновації стали не просто важливим елементом сучасного світу, але і ключовим фактором, який формує майбутнє.

Одним з головних напрямків розвитку конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства і економіки країни стала саме розробка та впровадження інноваційних технологій. Країни та підприємства, які інвестують у науково-дослідну діяльність та розвиток технологій, можуть зміцнити свою позицію на світовому ринку [1].

Крім цього розвиток інновацій надає ще ряд переваг для підприємств та економіки країни:

- інновації допомагають автоматизувати та оптимізувати процеси виробництва та обслуговування, що призводить до підвищення продуктивності праці та зниження витрат виробництва;

- інновації дозволяють підприємствам створювати нові продукти та послуги, які відповідають потребам споживачів;

- інновації можуть створювати попит на нові професії та індустрії, що призводить до збільшення кількості робочих місць;

- інновації часто вимагають співпраці та партнерства з іншими компаніями, науковими установами і державними органами, що сприяє обміну знаннями та ресурсами;

- інновації можуть допомагати підприємствам створити більш стійкі та сталі бізнес-моделі, що допомагає вижити в умовах змін.

Інновації дозволяють країнам розширити свою економіку та розгалужити галузі, зменшуючи залежність від обмежених джерел доходу. Це допомагає зменшити ризики економічних криз та коливань на ринках.

Вони роблять країну більш привабливою для інвесторів, оскільки вони створюють можливості для прибутку та росту. Інвестиції в інноваційні проекти сприяють розвитку та сталості економіки.

Стимуляція розвитку галузей високих технологій, таких як інформаційні технології, біотехнології та виробництво екологічно чистих технологій, допомагає зменшити екологічні ризики та залежність від вугільної енергетики [2].

Сьогодні для нашої країни дуже важливим є питання забезпечення енергетичної безпеки та зміцнення національної безпеки, яке може вирішити фінансування владою інноваційних проєктів у цих напрямках. Інноваційна діяльність в галузі виробництва та використання альтернативних джерел енергії сприяє зменшенню залежності від імпортних джерел енергії та забезпеченню стабільності енергетичного сектору, а її активізація в галузі кібербезпеки, оборонних технологій та безпеки дозволяють країні зміцнити свою обороноздатність та захист від зовнішніх загроз.

Таким чином, інновації є ключовим інструментом для забезпечення економічної безпеки, зменшення ризиків та створення сталого економічного зростання. Потреба сучасних підприємств та економіки в інноваціях

надзвичайно велика і визначає подальший розвиток бізнесу та глобальну конкурентоспроможність. Вони стали необхідним інструментом для вирішення багатьох викликів та досягнення численних цілей.

Список використаних джерел:

1. Гуторов О. І., Ярута М. Ю, Сисоєва С. І. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. Харків: Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, 2019. 227 с;
2. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник / За ред. П. П. Микитюка. – Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

СОЛОТКІНА Олеся Михайлівна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Міжнародна торгівля являє собою одну з форм міжнародних економічних відносин. Сьогодні низка криз обрушується на світову економіку. Криза пов'язана з пандемією COVID-19, змінюються викликами, що виникають у зв'язку з військовими діями, інфляцією, жорсткістю грошово-кредитної політики та широкомасштабною борговою кризою, світова торгівля втрачає динаміку. Її зростання сповільнилося у 2022 році і залишалося слабким до початку 2023 року. Проте зростання світової торгівлі все одно залишалося позитивним, підтверджуючи, що торгівля є рушійною силою економічного прогресу. Однак численні ризики, здатні призвести до зниження зростання, як-от підвищена геополітична напруженість, відсутність продовольчої та енергетичної безпеки, підвищений ризик фінансової нестабільності та високий рівень зовнішнього боргу, затьмарюють середньострокові перспективи торгівлі, ВВП, а також загального обсягу виробництва.

Вільний міжнародний обмін товарами дає споживачам можливість вибору більш різноманітного асортименту товарів. Тобто міжнародна торгівля дозволяє країнам розширювати свої ринки та отримувати доступ до товарів і послуг, які інакше могли б бути недоступними всередині країни. Вільна міжнародна торгівля в певній мірі стимулює конкуренцію. Місцеві підприємства вимушені переходити на більш досконалі технології, які забезпечують найбільш низькі витрати на створення відповідних товарів або послуг. Відповідно, запровадження таких технологій передбачає використання самих новітніх досягнень у сфері науки і техніки. Це сприяє

підвищенню якості продукції, росту продуктивності праці, економічному розвитку країн[1].

У натуральному вираженні світова торгівля товарами зросла на 2,7% у 2022 році, але показник фізичного обсягу був значно нижчим за зростання на 12,4% у вартісному вираженні, що відображає вплив високих світових цін на сировинні товари. Очікується, що зростання торгівлі у 2023 році буде ще слабкішим, оскільки високі відсоткові ставки продовжують чинити тиск на економічну активність. У виробничому секторі однією з помітних подій 2022 року стало те, що Китай збільшив обсяг свого експорту автомобільної продукції в першому кварталі 2022 року на 30% у річному обчисленні, використовуючи свої сильні позиції у виробництві літій-іонних акумуляторів, щоб стати другим за величиною у світі експортером електромобілів після Європейського союзу. Незважаючи на те, що в перші три квартали 2022 року обсяг світової торгівлі товарами зріс сильніше, ніж очікували, у четвертому кварталі він різко скоротився. У першому кварталі 2023 року обсяг торгівлі також продовжував скорочуватися, але повільнішими темпами.

Глобальна торгівля дозволяє країнам з розвиненою економікою ефективніше використовувати свої ресурси. Варто зауважити, що відповідно до теорії міжнародної торгівлі, навіть якщо країна має абсолютну перевагу над іншою, вона все одно може виграти від своєї спеціалізації.

Міжнародна торгівля має дві протилежні точки зору щодо рівня контролю над торгівлею між країнами. Вільна торгівля є найпростішою з двох теорій. Цей підхід також іноді називають економікою *laissez-faire*. При підході *laissez-faire* немає ніяких обмежень у торгівлі. Основна ідея полягає в тому, що фактори попиту та пропозиції, що діють у глобальному масштабі, забезпечуватимуть ефективне виробництво. Тому нічого не можна робити для захисту чи сприяння торгівлі та росту, оскільки ринкові сили зроблять це автоматично.

Протекціонізм вважає, що регулювання міжнародної торгівлі є важливим для забезпечення належного функціонування ринків. Прихильники цієї теорії вважають, що неефективність ринку може перешкоджати вигодам міжнародної торгівлі, і вони прагнуть відповідним чином керувати ринком.

Переваги міжнародної торгівлі для бізнесу полягають у збільшенні кількості потенційних покупців, що означає більше прибутків і доходів, можливо, меншу конкуренцію на зовнішньому ринку, до якого ще немає доступу, диверсифікацію та можливі переваги через обмінні курси.

Бар'єрами для міжнародної торгівлі є політика, яку впроваджують уряди для запобігання міжнародній торгівлі та захисту внутрішніх ринків. До них відносяться субсидії, тарифи, квоти, імпорتنі та експортні ліцензії та стандартизація

Через глобалізацію міжнародні економіки стали більш взаємопов'язаними. Міжнародна торгівля є основною частиною економік більшості країн. Це надає споживачам різноманітні варіанти і збільшує конкуренцію, тому підприємства повинні виробляти економічно ефективні та високоякісні товари, приносячи користь споживачам.

Країни також отримують вигоду від міжнародної торгівлі, зосереджуючись на виробництві товарів, у яких вони мають порівняльну перевагу. Хоча деякі країни обмежують міжнародну торгівлю за допомогою тарифів і квот щоб захистити внутрішній бізнес, міжнародна торгівля показала користь для економіки в цілому. Незважаючи на глобальні виклики і геополітичну напруженість, міжнародна торгівля залишається головною рушійною силою світової економіки.

Список використаних джерел:

1. REEM HEAKAL. International (Global) Trade: Definition, Benefits, Criticisms. Investopedia. March 20, 2023. URL:<https://www.investopedia.com/insights/what-is-international-trade/>

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА: СТАЛІСТЬ І РОЗВИТОК

БЛАГОЙ Віталій Валерійович,

канд. екон. наук, доцент,

ТКАЧЕНКО Анастасія Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Природні ресурси на планеті обмежені і постійно виснажуються. Очевидно, що потрібна нова концепція розвитку, яка б комплексно вирішувала соціальні, економічні та екологічні питання. Саме тому зелена економіка врятує планету. «Зелена економіка – це унікальна економіка, яка бере на себе відповідальність перед суспільством за зростання його добробуту шляхом раціонального використання можливостей навколишнього світу» [1].

Питання екологізації економіки набуває все більшої актуальності, оскільки саме економічна сфера людської діяльності завдає величезної шкоди навколишньому середовищу через неправильне та нераціональне використання природних ресурсів, невпинне зростання обсягів виробництва та збільшення промислових об'єктів, які не відповідають стандартам екологічної безпеки. Зважаючи на таку ситуацію, необхідно впроваджувати нові екологічно чисті технології виробництва, вдосконалювати системи ефективного використання ресурсів та розвивати так звану зелену економіку.

Зелена економіка базується на принципах добробуту, справедливості, ефективності, сталості та належного врядування. Ці принципи визначають новий підхід до розвитку економіки окремих суб'єктів та національної економіки в цілому. Для оцінки розвитку зеленої економіки слід враховувати сукупність показників, таких як раціональне використання природних ресурсів, обсяг промислових токсичних викидів у навколишнє середовище та кількість підприємств, економічна діяльність яких пов'язана з екологічними цілями суспільства.

Стале споживання та виробництво спрямоване на вдосконалення виробничих процесів і практики споживання з метою зменшення споживання ресурсів, відходів і викидів протягом усього життєвого циклу процесів і продуктів. Ресурсоефективність, з іншого боку, стосується способу використання ресурсів для створення цінності для суспільства і спрямована на зменшення кількості ресурсів, викидів і відходів, що утворюються на одиницю продукту або послуги. Зелена економіка забезпечує макроекономічний підхід до сталого економічного зростання з акцентом на інвестиціях, зайнятості та навичках [2].

Політика «зеленої економіки» є невід'ємною частиною структурних реформ, необхідних для сприяння сильнішому, стійкому та інклюзивному зростанню. Політика зеленої економіки може розблокувати нові рушії зростання, зокрема: 1. Підвищення продуктивності шляхом підвищення ефективності використання природних ресурсів, зменшення відходів та споживання енергії, розблокування можливостей для інновацій та створення цінності, а також створення стимулів для розподілу ресурсів на види діяльності, що мають найбільшу цінність. 2. Підвищити довіру інвесторів шляхом підвищення передбачуваності у вирішенні урядами ключових екологічних питань. 3. Відкриття нових ринків шляхом стимулювання попиту на "зелені" товари, послуги та технології. 4. Сприяти фіскальній консолідації шляхом мобілізації доходів через зелені податки та скасування екологічно шкідливих субсидій. Ці заходи також допоможуть створити або вивільнити ресурси для програм скорочення бідності в таких сферах, як водопостачання та санітарія, а також для інших інвестицій, спрямованих на скорочення бідності. 5. Зменшити ризик негативних потрясінь для зростання через обмеженість ресурсів та шкідливий і потенційно не зворотній вплив на навколишнє середовище [3].

Отже, зелена економіка повинна бути екологічно, соціально та економічно інклюзивною, а також забезпечувати сталий розвиток. Тому політика зеленої економіки повинна ставити на перше місце добробут людини і соціальну справедливість, а також стале використання природних і людських ресурсів, і повинна бути центральним елементом економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. «Зелена економіка» в контексті забезпечення переходу України до сталого розвитку. URL: https://nd.nubip.edu.ua/2013_6/1.pdf

2. Тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/648-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-622-1-10-20211007.pdf>

3. Зелена економіка. URL: Зелена економіка | ЮНЕП - Програма ООН з навколишнього середовища (unep.org)

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ДОВГОПЯТА Світлана Сергіївна

здобувач вищої освіти

ХОМЕНКО Юлія Дмитрівна

здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Кожне будівельне підприємство прагне зробити свою діяльність більш ефективною. Для цього використовуються різноманітні винаходи, наукові розробки, щоб знизити витрати, стимулювати працю та підвищувати продуктивність. В сучасних економічних дослідженнях поняття ефективність трактується як отримання позитивного результату від господарської діяльності при досягненні мінімальних витрат. Усі види ефективності: економічна, технічна, соціальна, екологічна, взаємопов'язані між собою. Тому підвищення однієї з них, сприяє зростанню інших видів. Тому в сучасних умовах господарювання вибір спирається на такі методи та підходи, які б враховували результати діяльності в минулому та визначали тенденції розвитку на основі прогнозування внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на підприємство.

Першим напрямком підвищення ефективності підприємства є розвиток процесу планування. Розпочинаючи новий проєкт, важливо спершу зосередитись на визначенні обсягу проєкту, встановлення чітких цілей і завдань, визначення необхідних матеріалів та розробку графіка завершення. Такий підхід до планування допоможе у майбутньому зекономити не тільки кошти, а й мінімізувати затримки в часу та помилки. Ретельну увагу слід зосередити також на виборі матеріалів, бо від цього залежить довговічність, ефективність та якість конструкції. Загалом добре продуманий план є основою для успішного будівельного проєкту та налаштовує всю команду на отримання гарних результатів.

Другий напрямок – використання бізнес-інформаційного моделювання. БІМ є потужним інструментом для покращення будівельних проєктів. Візуалізація та моделювання проєктів будівель перед будівництвом за допомогою БІМ може оптимізувати весь проєкт та визначити потенційні проблеми, що можуть виникати на різних етапах. Впровадження БІМ дозволить мінімізувати помилки, заощадити час і кошти, і також забезпечити централізовану платформу для співпраці між замовниками та командою.

Третім напрямком є використання збірного будівництва, де це можливо. Збірна будівля – це те, що вже було побудовано, але розділене на частини.[2] Таку будівлю можна легко зібрати на ділянці, що частіше за все швидше та ефективніше, ніж традиційні методи будівництва. Це дозволяє скоротити терміни будівництва та зменшити вартість. Крім того, таке будівництво є

більш стійким та екологічно чистим, бо зменшує кількість відходів та потребу в спеціальній техніці.

Четвертим напрямком підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств є використання дронів для моніторингу об'єктів. Перед початком роботи з проектом, корисно мати якомога більше інформації та зображень ділянки будівництва. Технологія безпілотників може допомогти отримати детально фото та відео матеріали будівельного майданчика, що в свою чергу полегшить роботу команді у створенні проекту. Також така технологія дасть змогу визначити оптимальні шляхи під'їзду для будівельних і транспортних засобів і визначити потенційні загрози.

На етапі Четвертої промислової революції з'являється багато нових технологій та інновацій для покращення робіт в будівельній галузі. Вище були розглянуті лише деякі з них. Серед інших можна виділити підвищення кваліфікації працівників. Така інвестиція покращить знання та навички команди, що призведе до отримання кращих результатів та покращення робочої культури. Також пріоритетним напрямком є екологічна орієнтованість. Використання екологічно чистих матеріалів та технологій, впровадження енергоефективних рішень позитивно вплине на навколишнє середовище.

Застосовування бізнес-інформаційного моделювання сприяє покращенню ефективності проекту і виявленню можливих проблем. Крім цього, збірне будівництво дозволяє швидше і ефективніше збирати будівлі, скорочує терміни будівництва і вартість, а також є стійким і екологічно безпечним. Проте, для моніторингу об'єктів також необхідно використовувати дрони, які надають детальну інформацію та зображення будівельного майданчика, полегшують роботу команди і допомагають виявити можливі загрози.

Отже, за допомогою напрямів підвищення ефективності діяльності будівельних підприємств, можна досягти зекономлених коштів, мінімізувати затримки та помилки. Будівельні підприємства повинні постійно шукати нові напрями, оновлювати стратегію розвитку та використовувати новітні заходи, своєчасно реагувати на мінливість ринку, ясно сформулювати цілі та місії організації, провести аналіз виробничо-господарської діяльності. Всі ці напрями сприятимуть отриманню кращих результатів та дбайливому ставленню до навколишнього середовища. Впровадження нових технологій та інновацій може допомогти підприємствам досягти кращих результатів та зберегти ресурси.

Список використаних джерел:

1. Methods To Improve The Efficiency Of Your Construction Projects. URL: <https://leadgrowdevelop.com/8-methods-to-improve-the-efficiency-of-your-construction-projects/#:~:text=Make%20Use%20Of%20Prefabrication%20A,efficiently%20than%20traditional%20construction%20methods> (дата звернення 06.11.2023)

2. Збірні металеві будинки та їх переваги. URL: <https://beton-company.com.ua/sbornyye-metallicheskiye-zdaniya/> (дата звернення 06.11.2023).

АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

***ЄСІНА Валерія Олександрівна,**
канд. екон. наук, доцент,
КОЛІНЬКО Максим Валерійович,
здобувач третього рівня вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Аналітична діяльність органів місцевого самоврядування полягає в систематичному аналізі різних аспектів діяльності місцевої влади для прийняття обґрунтованих рішень та вдосконалення ефективності їхньої діяльності. Необхідно зазначити, що ключовим фактором оцінки якості проведення аналітичної діяльності органів місцевого самоврядування є момент розробки стратегії розвитку територіальної громади. Саме під час розробки стратегії можливо перевірити на скільки якісно збирається інформація щодо діяльності структурних підрозділів органів місцевого самоврядування, чи є вся інформація наявною щодо об'єктів які розташовані на території громади, чи була проведена інвентаризація активів громади.

Основними напрямками аналітичної діяльності органів місцевого самоврядування при розробці стратегій розвитку можливо виділити наступні:

- збір та аналіз соціально-економічних даних;
- визначення ключових проблем та потреб;
- оцінка ресурсів та можливостей;
- врахування глобальних та регіональних тенденцій;
- залучення громадськості;
- визначення пріоритетів та встановлення конкретних цілей.

Органи місцевого самоврядування збирають і аналізують дані про соціально-економічний стан місцевості. Це може включати в себе інформацію про населення, економіку, освіту, здоров'я, інфраструктуру та інші фактори. Аналіз цих даних дозволяє зрозуміти сильні та слабкі сторони місцевості, а також ідентифікувати можливості для розвитку.

Аналіз даних допомагає виявити основні проблеми та потреби місцевої громади. Це може включати в себе визначення економічних труднощів, проблем із доступом до освіти та охорони здоров'я, проблем екології тощо.

Органи місцевого самоврядування аналізують наявні ресурси, які можуть бути задіяні для розв'язання проблем і реалізації стратегії розвитку. Це включає в себе оцінку фінансових ресурсів, людських потенціалів, існуючої інфраструктури та інших аспектів.

Органи місцевого самоврядування проводять аналіз глобальні та регіональні тенденції, які можуть впливати на розвиток місцевості. Це може включати в себе зміни в економіці, технологічний розвиток, демографічні зміни та інші чинники.

Важливо враховувати думку та потреби місцевої громади. Органи самоврядування можуть використовувати аналітичні інструменти для здійснення консультацій та опитувань громадян, щоб забезпечити широку участь у процесі розробки стратегії розвитку.

На основі проведеного аналізу органи самоврядування визначають пріоритетні напрямки розвитку та формулюють конкретні цілі для досягнення.

Органи місцевого самоврядування України, забезпечують збір, обробку, систематизацію та передачу інформаційно-аналітичних документів за такими напрямками:

- реалізація Законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України;
- діяльність органів місцевого самоврядування;
- діяльність народних депутатів України;
- важливі події суспільно-політичного життя (діяльність осередків політичних партій та громадських об'єднань, проведення місцевих виборів);
- соціально-економічний розвиток (введення в дію нових промислових об'єктів, ситуація в агропромисловому комплексі, інвестиційна політика, пенсійне забезпечення тощо);
- громадсько-політичні акції (мітинги, демонстрації, пікетування, інші форми протесту тощо);
- публікації в місцевих засобах масової інформації (висвітлення у засобах масової інформації діяльності органів місцевого самоврядування) [1]

Для створення якісної системи збору та аналітики даних, що необхідні для діяльності органів місцевого самоврядування доцільно створення підрозділів які будуть акумулювати отримані дані. Як зазначає Бойко Н. [2] наразі в Україні розвиток інформаційно-аналітичних центрів в органах місцевого самоврядування як і електронне урядування тільки на початку свого становлення. Їх робота часто завершується на етапі надання відповідей на запити та звернення, публікацію оголошень та оновлення сторінок веб-сайтів.

Аналітична діяльність органів місцевого самоврядування є важливою складовою забезпечення ефективного управління та розвитку громад. Вона допомагає приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на поліпшення якості життя мешканців та розвиток території. Тільки на основі проведеного ґрунтовного аналізу наявних ресурсів та загроз можливо зробити стратегію розвитку обґрунтованою, спрямованою на реальні потреби та можливості місцевості, та підвищити ймовірність успішної реалізації заходів.

Список використаних джерел:

1. Захарова І.В., Філіпова Л.Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: нав. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 336 с.

2. Бойко Н. В. Інформаційно-аналітична діяльність органів місцевого самоврядування як важлива складова процесу прийняття управлінських рішень *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2020. № 1. - С. 65-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_1_12

СТРАТЕГІЧНИЙ РЕІНЖІНІРИНГ

КОЛМАКОВА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

ГУЩА Яна Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Реінжиніринг – це нова концепція моделі управління на підприємстві. Він передбачає відхід від традиційних структур компанії та організаційних схем на користь команд, які націлені на реалізацію обраних процесів від початку до кінця.

Реінжиніринг в управлінні фокусується на цілісних змінах процесів в компанії, які повинні вплинути на витрати, якість і терміни виконання. Мова йде про абсолютно нову форму компанії, а не про модифікацію, поліпшення або розширення існуючих процесів в даній компанії. Таким чином, руйнується старий порядок, і компанія змінює орієнтацію на важливі, стратегічні процеси, створюючи додану вартість, наприклад, розробку продукту. При цьому компанія орієнтована на кількісні стрибки, а не на маленькі підвищення [1].

Цей метод управління бізнесом починається з визначення вимог замовника, постановки цілей, яких необхідно досягти, потім переходить до оцінки існуючого стану, вибору процесів, що підлягають вдосконаленню, аналізу і розуміння обраних процесів, перепроєктування процесу і впровадження нового, вдосконаленого процесу, побудови системи вимірювання ефективності, до активного управління процесами. До наслідків такого управління можна віднести, наприклад, усунення безлічі непотрібних інформаційних потоків (використання сучасних інформаційних систем), зміну критеріїв винагороди (з посиленням на досягнуті результати), фокусування на ключових процесах компанії, створення команд і контрольних посад.

Реінжиніринг має безліч переваг: краще використання інформаційних технологій, гнучкість, підвищення задоволеності клієнтів і якості продукції, широкий спектр пропонованих переваг і цілей, скорочення виробничих циклів, підвищення прибутковості та ефективності, орієнтація на кінцевий результат. У той же час реінжиніринг також збільшує витрати на працевлаштування та інвестиції, а також може викликати хвилювання серед персоналу через неготовність співробітників до змін (нехтування людським фактором).

Реінжиніринг – це не тільки автоматизація виробництва, реорганізація і скорочення, а й цілісний підхід до організації з урахуванням технічних і соціальних аспектів функціонування організації.

Стратегічний реінжиніринг – це отримання довготривалих результатів не швидкі рішення. Він зосереджений на відбудові підприємств, а не на скороченні. Він підтримує розширення прав і можливостей людей, а не їх заміну. Він пропонує стратегії для зміни поведінки та парадигм, для створення переконливого бачення, яке може забезпечити довіру та відданість співробітників діям, а також для ефективного управління змінами. Мета полягає в тому, щоб змінити поведінку, розглянути організаційну динаміку та культуру, досягти стійких змін у бізнес-результатах.

Стратегічний реінжиніринг починається з переоцінки стратегічної ситуації. Топ-менеджери починають концептуалізувати діяльність бізнесу в процесних термінах. Основні процеси оцінюються з точки зору їх впливу на клієнтів, їх ефективності по відношенню до цілей і того, скільки часу знадобиться для їх перепроєктування. Визначається один або два основні процеси, які є пріоритетними для редизайну, і розробляється бачення того, як діяти в майбутньому. Створюється проектна команда, яка виконує детальне картографування та аналіз процесів, творчий редизайн, а також поетапний план впровадження. Переваги нового дизайну «продаються» співробітникам, і проект запускається в рух.

Процес починається і закінчується стратегією. Визначаються процеси та встановлюються цілі відповідно до того, що має на меті досягти стратегія. Цей процес також змушує переосмислити та вдосконалити свою стратегію, оскільки краще розуміння потреб клієнтів та власних можливостей підприємства породжує нові можливості. Реінжиніринг призначений для створення нових бізнес-можливостей з метою кращого втілення нової стратегії.

Успішний реінжиніринг не зупиняється на «технічному» перепроєктуванні процесів. Важливо розуміти людську сторону реінжинірингу; вплив процесу на «суспільний договір» всередині компанії; ключові елементи управління змінами та переходом; способи, за допомогою яких організація може навчитися адаптуватися до нових реалій, а також культурні фактори, які сприяють або перешкоджають цим змінам.

Реінжиніринг має безліч переваг, таких як підвищення ефективності та результативності бізнес-процесів, але також і масу недоліків, таких як ризик втрати організаційної культури і опір з боку співробітників. Тому перед початком процесу реінжинірингу необхідно ретельно проаналізувати переваги та ризики, пов'язані з такими змінами, та відповідним чином підготуватися до їх впровадження.

Впровадження реінжинірингу має бути поступовим і відповідати потребам клієнтів та організаційній культурі, щоб уникнути потенційних недоліків та збільшити шанси на успіх.

Отже, при ефективному виконанні реінжиніринг бізнес-процесів може не тільки покращити процеси та бізнес, але й фактично активізувати взаємодію

працівників із компанією. Консультуючи та залучаючи осмислену поведінку у значущий спосіб, а також справді покращуючи спосіб виконання роботи, BPR може бути неймовірно ефективним.

Список використаних джерел

1. Сохнич А.Я., Виноградова О.В. Аспекти реінжинірингу підприємства в умовах сучасної економіки. Львів: ПП «Арал», 2015. 53 с.

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

КОЛМАКОВА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

КУЗНЕЦОВА Ганна Вікторівна,

канд. екон. наук, доцент

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Однією з особливостей функціонування будівельних підприємств є їхня прив'язка до конкретної місцевості та регіону. Характер і особливості будівництва визначаються рівнем розвитку самого регіону. Завдяки глобалізації та зростанню мобільності населення відкриваються нові можливості для будівельних підприємств: розширення клієнтської бази, підвищення її платоспроможності, що вже не обмежується лише місцевим контекстом. Геополітичні трансформації в регіоні, прилеглих областях, в країні та у світі формують соціально-економічні умови для функціонування підприємств. Відповідно, конкурентоспроможність будівельного підприємства прямо залежить від конкурентоспроможності його регіону в державі, а держави – в світі. Виникає необхідність впровадження нових механізмів управління конкурентоспроможністю, враховуючи зміни в політичному ландшафті та міжнародних відносинах. Таким чином, актуальним є проведення досліджень конкурентоспроможності підприємств, зокрема в контексті геополітичних трансформацій.

Об'єктом дослідження є конкурентоспроможність будівельних підприємств в умовах геополітичних трансформацій. У межах цього об'єкта виділяється та уточнюється та частина, що становить предмет дослідження: методи та методології оцінки конкурентоспроможності підприємства. Традиційні методи оцінки конкурентоспроможності будівельного підприємства включають блок оцінки змін у зовнішньому середовищі. Однак відсутність врахування процесів глобалізації та геополітичних змін робить цей блок менш ефективним. Тому в сучасних умовах доцільно внести компоненту оцінки геополітичних трансформацій на рівні держави та світу.

Серед основних геополітичних факторів у класичному розумінні визначається географічне положення країни, що включає вихід до морів та

океанів. Діяльність будівельних підприємств підпорядкована впливу таких елементів як ландшафт, наявність гір, пустель, боліт, річкові комунікації, ґрунт, клімат, рослинність та доступність будівельних матеріалів. Крім того, у політико-економічному вимірі важливими є розмір території, протяжність кордонів та їх конфігурація, кількість та склад населення в країні тощо. Якщо географічні фактори безпосередньо впливають на характер і складність будівельних робіт, то кількість та склад населення в регіоні формують основну клієнтську базу. Зміни в політико-економічному середовищі суміжних регіонів часто стають причиною інтенсифікації міграційних потоків та, відповідно, зміни якісного та кількісного складу клієнтів. За інформацією Міністерства соціальної політики, протягом періоду 2014–2018 років, загальна кількість осіб, які проживали на окупованих територіях України, становила 1516,237 тисяч осіб [1]. У Києві зареєструвалося 166,329 осіб, в Харківській області – 126,990 осіб, в Дніпровській області – 74,390 осіб, в Київській області – 66,032 особи та в Одеській області – 40,876 осіб. Розглянемо, як такі геополітичні зміни в Україні вплинули на обсяг виконаних робіт будівельними підприємствами. Побудувавши графік можна зазначити, що є досить тісний зв'язок між темпами зростання будівництва за 2014–2018 роки та прибуттям в регіон ВПО (рис.1).

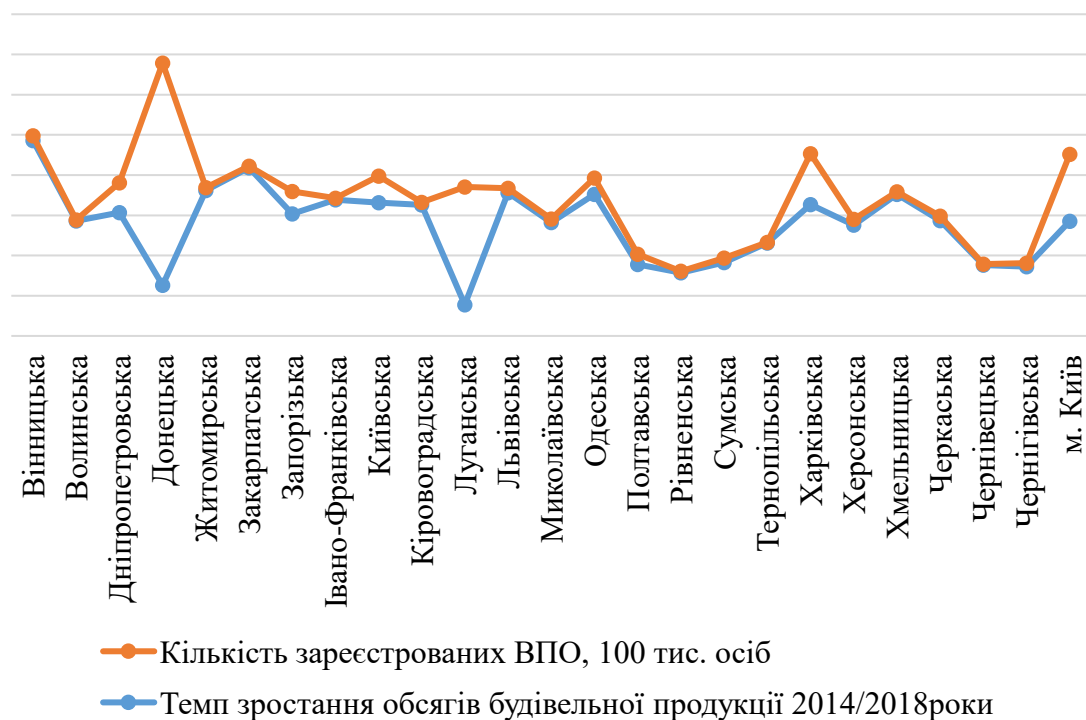

Рисунок 1 - Вплив наслідків геополітичних трансформацій на діяльність будівельних підприємств

Стає зрозумілим, що ті регіони, в яких тривала війна мали суперечливі показники. Ці особливості взаємодії та змін в глобальній геополітиці можуть визначати динаміку відносин між державами та регіонами у певний історичний період.

Список використаних джерел:

1. Регіональна статистика. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm2.

ПОБУДОВА ПРОЗОРОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

КОЛМАКОВА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

ЛИСЕНКО Богдан Сергійович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

При побудованні прозорої державної системи закупівель необхідно трансформувати існуючі закони про закупівлі, які посилюють прозорість, конкуренцію та підзвітність. Є ще певні ланки системи, база яких ще не відповідає міжнародним стандартам і передовій практиці. Також потрібно встановити чіткі та вичерпні правила для процедур закупівель.

Система державних закупівель вже має зручну, доступну та безпечну централізовану платформу електронних закупівель. Але потрібно впровадити систему електронних закупівель, яка охоплює весь цикл закупівель, від планування та тендеру до управління контрактами та оплати.

Існуючі платформи вимагають обов'язкову публікацію даних про закупівлі у відкритих форматах для сприяння прозорості. Але потрібно впровадити систему, яка дозволяє в режимі реального часу відстежувати та звітувати про закупівельну діяльність.

Зараз, завдяки новим платформам, забезпечений легкий доступ громадськості до інформації про закупівлі для сприяння підзвітності. І ця система потребує певних посадових осіб із закупівель, які мають сертифікати. Тому для побудови прозорої державної системи закупівель необхідно створити програму сертифікації для спеціалістів із закупівель, щоб забезпечити кваліфіковану та обізнану робочу силу.

Існуюча система потребує впровадження жорстких антикорупційних заходів, таких як регулярні аудити, захист інформаторів і санкції за невиконання. Процеси закупівель мають бути розроблені таким чином, щоб мінімізувати можливості для корупції. Обов'язково потрібно активно залучати до процесу закупівель організації громадянського суспільства, приватний сектор та громадськість. Потрібно встановити механізми зворотного зв'язку та скарг для підвищення підзвітності.

Впровадити ключові показники ефективності (КПІ) для оцінки результативності та ефективності системи закупівель, регулярного оцінювання продуктивності системи та внесення необхідних корективи.

Для побудови прозорої державної системи закупівель ефективно вплинуть співпраці з міжнародними організаціями та іншими країнами, які успішно запровадили прозорі системи закупівель та звернення за технічною допомогою та підтримкою, щоб забезпечити застосування найкращих практик.

Додатково потрібно стандартизувати процеси та документацію закупівель, щоб спростити процедури та зменшити можливості для маніпуляцій, оптимізувати й автоматизувати процеси, щоб підвищити ефективність і зменшити затримки.

Платформа також потребує встановлення ефективного засоби правового захисту для учасників тендеру, які вважають, що до них поставилися несправедливо в процесі закупівель, запровадження справедливого та ефективного механізму вирішення спорів.

Не дивлячись на те, що існуючі платформи є сучасними та прозорими, але для їх вдосконалення потрібно розвивати культуру постійного вдосконалення шляхом регулярного перегляду та оновлення системи закупівель на основі отриманих відгуків від зацікавлених сторін, щоб визначити області для вдосконалення.

Розбудова прозорої системи державних закупівель є складним і постійним процесом, який вимагає відданості з боку уряду, взаємодії із зацікавленими сторонами та використання сучасних технологій. Регулярний моніторинг, оцінка та коригування необхідні для забезпечення ефективності та стабільності системи.

МОДЕЛІ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

КОЛМАКОВА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

ІВАНОВА Анастасія Дмитрівна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

На сьогоднішній день діяльність переважної більшості підприємств здійснюється в умовах конкуренції, вираженої у більш менш жорсткій формі. Поряд з оцінкою окремих інвестиційних проектів формування інвестиційного портфеля є, мабуть, одним із найскладніших та найвідповідальніших етапів розробки інвестиційно-фінансової стратегії підприємства.

Під інвестиційним портфелем слід розуміти цілеспрямований пакет фінансових інструментів (корпоративних акцій, облігацій та інших цінних паперів) з різним ступенем забезпечення та ризику, певною структурою та принципами регулювання.

Для пошуку оптимального портфеля цінних паперів інвестором можуть використовуватися різні методики відповідно до індивідуальних критеріїв оптимальності щодо очікуваної доходності та рівня ризику.

Існують різні моделі оптимізації інвестиційного портфеля підприємства:

Модель Г. Марковіца. Цей метод дозволяє інвесторам побудувати портфель, який максимізує очікувану прибутковість за заданого рівня ризику або мінімізує ризик за заданої очікуваної прибутковості. Однак ця модель передбачає, що очікувані доходності та ризики активів постійні у часі, що може бути недостовірним у реальних ринкових умовах. Крім того, вона не враховує багато інших факторів, що впливають на інвестиційні рішення, такі як податки, ліквідність та обмеження на інвестиції. Загалом модель Гаррі Марковіца залишається важливим інструментом для інвесторів, але її результати слід розглядати в контексті інших факторів та додаткових досліджень, щоб приймати поінформовані рішення щодо інвестицій.

Модель Блека-Літтермана є методом побудови ефективного портфеля цінних паперів, який багато в чому вирішує проблеми недостатньої диверсифікації та високої чутливості структури портфеля до якості вхідних даних, пов'язані із застосуванням оптимізаційної моделі Марковіца. Крім того, модель Блека-Літтермана дозволяє інвестору врахувати свій персональний прогноз щодо співвідношення прибутковості конкретних активів з їхньою рівноважною ринковою прибутковістю, побудувати новий вектор очікуваної прибутковості та отримати на його основі нові відносні ваги паперів в інвестиційному портфелі. Модель Блека-Літтермана потребує суб'єктивних та мінливих експертних прогнозів, що може бути проблемою. Інвесторам слід усвідомлювати її обмеження та комбінувати її з іншими методами та інструментами для більш надійного та поінформованого управління портфелем.

Модель Констант-Матрікс-Моделінг (С-SARМ). Це економічна теорія, яка описує взаємозв'язок між ризиком і очікуваним доходом і є моделлю з метою оцінки ризикованих цінних паперів. Модель виходить із того, що інвестори оцінюють лише систематичний ризик, який не може бути усунений диверсифікацією. Відповідно до цієї моделі очікуваний дохід за цінним папером або портфелем дорівнює ставці доходу за безризиковим цінним папером плюс премія за ризик. С-SARМ передбачає точність оцінки ринкової прибутковості, але насправді вона може змінюватися. Також модель іноді не враховує повну структуру портфеля інвестора, що може впливати на оцінки ризику та прибутковості.

Модель Модифікованого Value at Risk (VaR) вимірює максимальну втрату, яку можна очікувати у певному часовому горизонті за заданого рівня довіри. Модифікації VaR можуть включати різні методи та підходи для більш точної та гнучкої оцінки ризику, такі як облік особливостей розподілу прибутковості, сценарійний аналіз та інші фактори, щоб краще враховувати мінливість ринку та екстремальні події. Моделі VaR можуть недостатньо враховувати мінливість часу та зв'язку між активами і оцінка параметрів моделі може бути суб'єктивною, впливаючи на результати.

Проте, незважаючи на поширеність використання даних моделей, інвесторам та аналітикам важливо бути уважними до їх обмежень та комбінувати їх з іншими методами та моделями для більш точного аналізу та прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Бершадська І.М., Модель Марковіца як основа побудови алгоритму формування ефективного інвестиційного портфеля. Академічний огляд, 2010. № 2 (33). С. 57.

2. Юхименко Г. К., Лазаренко І. С., Економіко-математичне моделювання бізнесових процесів. Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2022. № 24. С. 111.

3. Замковий О. І. Портфельні теорії інвестування. Методичні рекомендації для самостійної підготовки до практичних занять з дисципліни магістрів спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Дніпро : НТУ«ДП». 2020. 70 с.

РОЗРОБКА ДИНАМІЧНОЇ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ ДЛЯ ВИБОРУ ЗАХОДІВ З МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***КОНДРАТЬЄВ** Денис Костянтинович*
здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Фінансова діяльність підприємства в усіх своїх формах пов'язана з багатьма ризиками, ступінь впливу яких на ефективність його функціонування є досить суттєвим. Стрімке зростання ступеня впливу фінансових ризиків на результати діяльності та фінансову стабільність підприємств пов'язане зі швидкими змінами економічної ситуації в країні та на фінансових ринках, з розширенням середовища фінансових відносин суб'єктів господарювання, появою нових для нашої країни фінансових технологій та з багатьма іншими факторами. Тому для будь-якого підприємства є актуальним дослідження проблематики щодо можливості передбачити виникнення ризиків та мінімізувати їх вплив.

Для обґрунтованого вибору шляхів нейтралізації фінансових ризиків в діяльності підприємств пропонується застосування методу аналізу ієрархій (МАІ) [1]. Це пояснюється тим, що в умовах невизначеності необхідно застосовувати математичні моделі, сутність яких полягає в тому, що ухвалення рішень відбувається, коли приймають участь декілька сторін, причому часто з протилежними інтересами. Тому одним з оптимальних шляхів вирішення економічних завдань є застосування моделі теорії ігор, зокрема, методу аналізу ієрархій, оскільки він простий у використанні та потребує мінімум вихідних даних. По-перше, для вирішення багатокритеріальних проблем стає

недостатнім використання традиційних методик природничих наук, а по-друге, постає завдання отримати такий «інструмент», що дозволить прийняти раціональне рішення щодо вибору альтернатив в межах управління фінансовими ризиками підприємства. Метод передбачає побудову ієрархічної моделі, де вказується мета, критерії та альтернативи.

Отже, проведемо декомпозицію задачі ієрархії вибору шляхів зменшення фінансових ризиків (на прикладі ТОВ «МУН СТУДІО»). Так, до ключових напрямків мінімізації фінансових ризиків (альтернатив) віднесемо оптимізацію структури капіталу підприємства, підвищення рівня рентабельності його діяльності, прискорення оборотності оборотних активів.

Для досягнення головної мети оберемо наступні критерії:

- взаємодія з зовнішніми агентами;
- необхідність організаційних змін;
- термін впровадження заходів;
- вартість реалізації.

Спочатку проведемо визначення пріоритетності критеріїв за допомогою шкали відносної важливості. Отже, найбільш пріоритетним критерієм для вибору методу мінімізації фінансових ризиків на підприємстві є критерій вартості реалізації, його положення слід пояснити тим, що він є вагомим для фінансової діяльності підприємства, оскільки економити кошти є одним із стратегічних завдань кожного підприємства. На другій позиції знаходиться критерій «Взаємодія з зовнішніми агентами». Незважаючи на те, що критерій «Термін впровадження заходів» є важливим, порівняно з попередніми двома він поступається за своїм значенням. Критерій «Необхідність організаційних змін» зумовлює необхідність нововведень, які є дороговартісними та не є пріоритетними завданнями підприємства в сучасних надскладних умовах функціонування, тому має останній пріоритет.

Наступним етапом дослідження є визначення пріоритетності альтернатив за кожним критерієм. Для того, щоб обрати найбільш вигідну альтернативу за всіма критеріями, розрахуємо глобальний пріоритет альтернатив з урахуванням значимості критеріїв.

Використання методу попарних порівнянь та за допомогою побудови матриць попарних порівнянь альтернатив за кожним критерієм, було проведено порівняння обраних альтернатив - оптимізація структури капіталу (A1), підвищення рівня рентабельності діяльності (A2) та прискорення оборотності оборотних активів (A3) за всіма критеріями відбору, а саме : взаємодія з зовнішніми агентами (K1), необхідність організаційних змін (K2), термін впровадження заходів (K3) та вартість реалізації (K4). В результаті було встановлено, що найбільш пріоритетним заходом з мінімізації фінансових ризиків на підприємстві є альтернатива підвищення рівня рентабельності підприємства (A2), адже досягнення максимального розміру прибутку і рівня рентабельності визначає основну мету підприємницької діяльності, забезпечує захист інтересів власників і зниження ризиків ліквідації та банкрутства. Актуальною також буде оптимізація структури капіталу, що є таким співвідношенням використання власних і позичених коштів, при якому

забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість. На останньому місці є альтернатива АЗ (прискорення оборотності оборотних активів), що пояснюється специфікою діяльності підприємства, оскільки компанія не займається матеріальним виробництвом.

Отже, метод аналізу ієрархій є більш обґрунтованим шляхом вирішення багатокритеріальних завдань у складних умовах, що характеризуються проявами кризи, з більш чи менш формалізованими можливостями діагностики її чинників, ніж підходи, засновані на лінійній логіці. Його алгоритм виявляється доволі ефективним, що обумовлює широкі можливості для його застосування в процесі управління фінансовими ризиками підприємства.

Список використаних джерел:

1. Литовченко О.Ю., Кузенко Т.Б. Метод аналізу ієрархій як інструмент антикризового фінансового управління підприємством. Економічний аналіз. 2021. № 31 (4). С. 46-54.

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***КОНЕНКО Віталіна Володимирівна,**
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Зміни, що сталися в Україні внаслідок розвитку ринкових відносин, глобалізації та інтеграції економіки у світове господарство, суттєво впливають на умови функціонування суб'єктів економічної діяльності. Вони стикаються зі збільшеною нестабільністю, невизначеністю оточуючого середовища і зростаючою конкуренцією на внутрішніх та зовнішніх ринках, особливо під час воєнного стану. Ця ситуація породжує необхідність підвищення стійкості суб'єктів економічної діяльності, які залежать від ефективності та результативності бізнес-процесів.

Результативність бізнес-процесів є важливим показником, який відображає досягнуті результати та можливість суб'єктів економічної діяльності конкурувати [1]. Для ефективного управління бізнес-процесами важливо проводити оцінку їх поточного стану, оскільки будь-які зміни в умовах або результати діяльності бізнес-процесів, пов'язані з вибором альтернативного управлінського рішення, можна визначити лише за наявності відповідних критеріїв [2].

При виявленні критеріїв оцінки результативності бізнес-процесів доцільно виходити з цілей процесів, які розробляються з урахуванням

стратегічних цілей суб'єктів економічної діяльності, специфіки процесів, вимог споживачів до результатів бізнес-процесів [3]. Мета бізнес-процесу – це виражений кількісно показник, якого має прагнути власник бізнес-процесу шляхом управління та поліпшення процесу [4].

При формуванні цілей бізнес-процесів, крім стратегічних цілей суб'єктів економічної діяльності, необхідно враховувати наступні аспекти [5]:

- можливості бізнес-процесу, зумовлені технологією перетворення вхідних потоків, що застосовується;

- наявні у розпорядженні бізнес-процесу ресурси;

- баланс цілей бізнес-процесу з цілями інших бізнес-процесів.

Нижче сформульовані цілі бізнес-процесів на основі стратегічної цілі суб'єктів економічної діяльності.

Основні бізнес-процеси:

1) Маркетингові дослідження – це процес систематичного збору, обробки, аналізу та подання даних про стан ринку і самого суб'єкту економічної діяльності з метою виявлення можливостей з досягнення та утримання конкурентних переваг продукту. Цілі бізнес-процесу: створення інформаційно-аналітичної бази для прийняття рішень і тим самим зниження рівня невизначеності.

2) Розробка продукції – діяльність зі створення продукції високого технічного рівня та якості, що задовольняє потреби споживачів та суспільства. Цілі бізнес-процесу: розвиток нової продукції; скорочення термінів розробки та освоєння виробництвом нової продукції; підвищення якості продукції; удосконалення технічного рівня виробництва; забезпечення стабільності показників якості продукції, що випускається.

3) Підготовка виробництва – це комплекс нормативно-технічних заходів, що регламентують конструкторську, технологічну підготовку виробництва та систему постановки продукції на виробництво. Цілі бізнес-процесу: створення умов для високопродуктивної, ритмічної та рентабельної функціонування суб'єктів економічної діяльності; послідовне скорочення тривалості підготовки виробництва, дотримуючись оптимального використання всіх ресурсів.

4) Закупівля – це процес придбання продукції, документації матеріальних цінностей з урахуванням вимог до продукції на основі вибору постачальників. Цілі бізнес-процесу: якісне та надійне забезпечення підрозділів суб'єктів економічної діяльності матеріальними ресурсами, необхідними для виконання робіт.

5) Виробництво – сукупність взаємозалежних технологічних процесів перетворення вихідної сировини та матеріалів на готову продукцію, що задовольняє потреби суспільства. Цілі бізнес-процесу: підвищення рентабельності продукції; виготовлення продукції відповідно до вимог споживачів та нормативних вимог; дотримання плану виробництва.

6) Вимірювання та моніторинг продукції – це перевірка відповідності якості продукції встановленим вимогам. Цілі бізнес-процесу: своєчасне

отримання повної та достовірної інформації про якість продукції, з метою запобігання неполадкам та відхиленням.

7) Реалізація продукції – це діяльність із доставки якісної продукції. Цілі бізнес-процесу: забезпечення ефективності бізнес-процесу реалізації продукції на основі обґрунтованого вибору організаційних форм та методів діяльності, орієнтованих на досягнення визначених кінцевих результатів.

Забезпечуючі бізнес-процеси:

1) Технічна підтримка споживача – це діяльність, яка полягає в консультуванні споживача, обробці звернень користувачів, пов'язаних з будь-якою проблемою. Цілі бізнес-процесу: високий рівень обслуговування споживачів, що охоплює сукупність логістичних параметрів (термін доставки, кількість виконаних замовлень, тривалість циклу обслуговування, час очікування на замовлення на виконання).

2) Вимірювання та моніторинг бізнес-процесів – безперервний процес збору, обробки, оцінки та підготовки рішень, спрямованих на досягнення цілей та завдань бізнес-процесів. Цілі бізнес-процесу: своєчасне виявлення невідповідностей у бізнес-процесах.

3) Оцінка задоволеності зацікавлених сторін – це діяльність з визначення ступеня задоволеності зацікавлених сторін якістю продукції, що випускається, і діяльністю суб'єктів економічної діяльності. Цілі бізнес-процесу: отримання та аналіз достовірної інформації для прийняття рішень, спрямованих на задоволення вимог та запитів споживачів.

4) Управління скаргами – це діяльність з розгляду, аналізу скарг, що надходять від споживачів, і розробки заходів щодо їх усунення. Цілі бізнес-процесу: збереження лояльності та довіри клієнтів на основі оперативного регулювання конфліктних ситуацій зі споживачем.

5) Інформаційне забезпечення – це діяльність зі збору, обробки та постачання інформації підрозділу суб'єктів економічної діяльності. Цілі бізнес-процесу: полегшення ефективного виконання функцій планування, виробничої діяльності, контролю та процесу управління в цілому на основі видачі повної та достовірної інформації у встановлені терміни.

Бізнес-процеси менеджменту:

1) Відповідальність вищого керівництва – це діяльність з розробки та підтримки в робочому стані результативної та ефективної організації з метою досягнення вигоди та з урахуванням вимог усіх зацікавлених сторін суб'єктів економічної діяльності. Цілі бізнес-процесу: прийняття управлінських рішень менеджерами всіх рівнів за чітко визначених повноважень та відповідальності; досягнення високої майстерності.

2) Стратегічний маркетинг – це діяльність, орієнтована задоволення потреб споживачів при одночасному досягненні переваги над конкурентами шляхом створення продукції з кращими споживчими параметрами чи встановлення нижчої ціни. Цілі бізнес-процесу: пристосування діяльності суб'єктів економічної діяльності до ринкових умов з урахуванням позиції продукції над ринком, рівня витрат за дослідження ринку, комплексу заходів щодо збуту.

3) Планування. Стратегічне планування полягає у визначенні основних цілей діяльності суб'єктів економічної діяльності та орієнтоване на визначення намічених кінцевих результатів з урахуванням коштів та способів досягнення поставленої мети. Цілі бізнес-процесу: розробка показників розвитку суб'єктів економічної діяльності на плановий період на основі комплексного наукового обґрунтування проблем. Поточне планування полягає у визначенні проміжних цілей на шляху досягнення стратегічних цілей та завдань. Цілі бізнес-процесу: розробка оперативних планів для суб'єктів економічної діяльності загалом та його окремих підрозділів.

4) Управління фінансовими потоками – це діяльність з управління грошовими коштами, фінансовими ресурсами у процесі їх формування, розподілу та використання з метою отримання оптимального кінцевого результату. Цілі бізнес-процесу: забезпечення зростання добробуту власників у поточному та довгостроковому періоді.

5) Управління персоналом – це сукупність принципів, методів і засобів цілеспрямованого на персонал, які забезпечують максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей під час виконання трудових функцій задля досягнення цілей суб'єктів економічної діяльності. Цілі бізнес-процесу: підвищення кваліфікації, персоналу; скорочення плинності кадрів; підвищення задоволеності персоналу роботою.

6) Менеджмент якості – це діяльність, що полягає в керівництві та управлінні суб'єктів економічної діяльності у сфері якості. Цілі бізнес-процесу: підвищення якості продукції та бізнес-процесів суб'єктів економічної діяльності; підвищення задоволеності споживачів.

7) Екологічний менеджмент – це діяльність, яка полягає в керівництві та управлінні суб'єктів економічної діяльності у галузі екології. Цілі бізнес-процесу: досягнення екологічної результативності відповідно до екологічної політики та цілей, нормативних та законодавчих актів.

8) Управління здоров'ям та безпекою – це діяльність, яка полягає в керівництві та управлінні ризиками у галузі професійного здоров'я та безпеки. Цілі бізнес-процесу: усунення або мінімізація ризику для співробітників та інших зацікавлених сторін, які можуть наражатися на ризики в галузі професійного здоров'я та безпеки, пов'язані з діяльністю суб'єктів економічної діяльності.

Отже, для оцінки результативності бізнес-процесів суб'єктів економічної діяльності використовуються встановлені критерії, що враховують різні аспекти його діяльності, такі як економічні, технічні, екологічні та соціальні. Головним об'єктивом при використанні цих критеріїв є досягнення позитивних результатів. Систему критеріїв слід регулярно переглядати, щоб підвищити її ефективність та забезпечити достовірне відображення результативності суб'єктів економічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Біловодська О. А. Економічне обґрунтування реінжинірингу бізнес-процесів виробничих підприємств [Текст]: монографія. Суми: Мрія-1, 2010. 440 с.
2. Коненко В.В. Критерії та показники оцінки ефективного розвитку промислових підприємств в період воєнного стану // Теорія і практика сучасної науки та освіти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 22-23 жовтня 2022 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2022. С. 8-11. <http://eprints.kname.edu.ua/61853/>
3. Коненко В.В. Цифровий інструментарій антикризового управління бізнесом в період воєнного стану // Ефективна економіка. 2023. №1. – URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1018>
4. Терехух А. А., Макар О. П. Удосконалення управління бізнес-процесами на підприємствах // Науковий вісник НЛТУ. 2015. № 7. С. 66-70.
5. Чернобай Л. І., Дума О. І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. №9. С. 125-131.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ДІЛОВИХ КУЛЬТУР В ФОРМУВАННІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УПРАВЛІННЯ

МОЖАЙКІНА Наталія Василівна,

канд. екон. наук, доцент,

ОСТРОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович,

канд. екон. наук, доцент,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

У даний час у світі відбувається активна співпраця між країнами та народами у всіх сферах життя через масштабний процес глобалізації, що включає політику, економіку, культуру. Це означає, що основною проблемою для організацій, які є і функціонуватимуть в країні найближчими роками, стане пошук, поповнення та збереження талановитих управлінців-лідерів, створення умов для розвитку їх управлінського потенціалу, в тому числі здібностей до глобального лідерства. Для більш ефективного управління організацією, де часто колектив складається з міжнаціональних груп, керівнику необхідно вивчати різноманітність і головне особливості різних національних культур, крім того, постійно вдосконалювати систему управління в цілому.

Повоєнне відновлення в Україні передбачає модернізацію систем управління на всіх організаційних рівнях, якісне оновлення національної моделі управлінської культури та актуалізують потребу у формуванні нового типу лідерів, здатних здійснювати ефективне керівництво у нових соціально-економічних та політичних реаліях країни. Основні критерії нового типу

керівників складаються на основі синтезу соціокультурних традицій та сучасних принципів лідерства. Управління процесом формування нової моделі лідерства передбачає необхідність науково-обґрунтованого підходу. Однак, незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених порівняльним дослідженням стилю лідерства та керівництва в різних країнах, залишаються відкритими питання щодо можливості та умов ефективного поєднання національних моделей управління з принципами західного менеджменту, про адаптацію традиційних основ управлінської культури до вимог зовнішнього середовища, що змінюється (міжнародне, політичне, економічне).

Однією із найвідоміших класифікацій ділових культур є модель нідерландського вченого Г. Хофстеде. Перевагами цієї класифікації є її наукова обґрунтованість та практична корисність. У своїй роботі Хофстеде не тільки проаналізував базові цінності різних народів, а й запропонував певний спосіб чисельного виміру параметрів культури для різних країн.

У 70-х роках минулого століття транснаціональна компанія ІВМ провела комплексне дослідження свого персоналу. Це дослідження охопило понад 80 тис. співробітників компанії в 53 країнах світу. Г. Хофстеде вивчив звіт про дослідження та виявив 2 групи відповідей: загальні для кожної країни та ті, що відрізняють країни друг від друга і виділив два типи культур – корпоративну (або організаційну) та ділову культуру кожної країни. Хофстеде запропонував 4 параметри, що дозволяють описати різницю між національними культурами [1]:

- 1) дистанція влади (від малої до великої);
- 2) колективізм та індивідуалізм;
- 3) жіночність та мужність;
- 4) уникнення невизначеності (слабке та сильне).

Треба зазначити, що за допомогою корпоративної культури задається стратегія, цілі компанії, певний стиль управління, рамки поведінки та система мотивації. Проводячи паралель між поняттями, національну культуру можна позначити як сукупність переконань та цінностей, зразків поведінки у тій чи іншій країні чи державі, а корпоративну культуру як сукупність переконань, правил та моделей поведінки, прийнятих та дотримуваних співробітниками організації.

Пізніше канадець Бонд, який тривалий час жив на Далекому Сході, додав п'яту характеристику культури – ставлення до часу (короткострокове та довгострокове), оскільки виявилось, що 4-х параметрів достатньо для розуміння поведінки представників європейських та північноамериканських країн, але недостатньо розуміння поведінки жителів Сходу. Хофстед назвав цей параметр «фактором конфуціанського динамізму», який відображає готовність жертвувати миттєвими вигодами заради майбутнього. Довгостроковими визнавалися національні культури, орієнтовані на майбутнє, що заохочують наполегливість, стабільність і економність, схильні до довгострокових інвестицій; короткостроковими – національні культури, орієнтовані на минуле, заохочують традиціоналізм та збереження стабільності. Слід враховувати, що у реальному житті рідко зустрічаються

крайнощі, і кожна реальна культура займає певну проміжну позицію. А на поведінку окремої людини впливають ще й її характер, стать, вік тощо.

Згідно із ступенями Хофстеда, на рівні культури відбувається «колективне програмування» свідомості. Етапами «програмування» виступають сім'я, школа (університет) та робота. Вплив цих соціальних інститутів на формування людини велике. Супутніми чинниками «колективного програмування» є державна влада та ідеологія тієї країни, де мешкає людина (рис. 1) [2].

Рисунок 1 – Етапи колективного програмування

Виходячи з аналізу, індекс індивідуалізму найбільш високий для країн Західної Європи (особливо для США, Великобританії) та низький для країн Азії, Африки та Латинської Америки. Цікавий той факт, що майже всі сильні та розвинені країни мають великий ІІ (індекс індивідуалізму), тоді як бідні країни займають найнижчі позиції. Існує залежність між рівнем національного доходу та ступенем індивідуалізму в культурі країни. Також слід зазначити, що країни з великим індексом дистанції влади здебільшого належать до колективістських, а країни з маленьким ІДВ – до індивідуалістських. Багато культурних конфліктів засновані на різниці індивідуалістських та колективістських підходів.

Недовга історія незалежної України не дозволяє дати глибокий та всебічний аналіз усіх факторів та причин, що визначили становлення української управлінської культури. Зокрема багато рис сучасних українських керівників пов'язані з особливостями становлення системи державного управління в Україні. Соціально-економічні умови сучасного світу, які швидко змінюються, ставлять перед організаціями та підприємствами нові цілі та завдання, непорівнянні по своїм масштабам, складності, комплексності. Щоб дати гідну відповідь на ці «виклики», керівники підприємств змушені як переглядати звичні, традиційні методи управління, так й постійно підвищувати свої лідерські якості. Розуміння лідерства як соціального феномену призводить до розгляду його як однієї з найважливіших складових управлінської діяльності [3, с. 87]. У цій ситуації, поряд із такими важливими змінами, як завдання, характер відносин, зрілість послідовників, велике значення мають соціокультурні чинники на які треба вивчати та удосконалювати. Тому що, володіти сильною організаційною та

управлінською культурою стає традицією багатьох компаній, з метою забезпечення високої продуктивності, успішності компанії та лояльності їй співробітників.

Список використаних джерел:

1. Trompenaars F. Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business. London: Nicholas Brealey, 2013. 265 с.
2. Hofstede G.H. Cultures and organizations: software of the mind. London: Mc Graw Hill. 2015. 279 p.
3. Логунова М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 256 с.

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

НЕТРЕБА Ірина Олександрівна,

канд. екон. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В сучасних економічних умовах одним із вагомих чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства є своєчасне виявлення кризових ситуацій та розробка ефективних напрямів їх подолання у найкоротші терміни. При цьому ключовим питанням залишається збереження діючої структури бізнес-процесів підприємства, мінімізація порушень у діяльності організаційно-економічного механізму.

Стратегічні зміни, як необхідна умова подолання кризових явищ та зменшення негативних наслідків, потребують відповідного ресурсного забезпечення, зокрема, фінансових можливостей. Зазначимо, що в одному із розділів антикризової програми може бути визначена реорганізація як напрям адаптивного управління. Для забезпечення безперервного функціонування системи антикризового управління, доцільно здійснювати системний моніторинг показників фінансової діяльності, соціального розвитку, метою якого є виявлення проблем в управлінні персоналом, системі матеріально-технічного забезпечення і т. ін. [1].

Дослідження вищезазначених питань потребує оцінки та аналізу фінансового потенціалу підприємства. Системне уявлення про можливості його використання в умовах кризи для підвищення платоспроможності підкріплюється отриманою реальною оцінкою економічних явищ і процесів, що відбуваються на підприємстві на даний момент. Відповідно до наукової концепції економічного потенціалу підприємства, фінансові важелі визначено як один із ключових елементів, що потребує застосування низки показників, які враховують інвестиційні можливості.

Раціональне використання фінансових ресурсів становить основу потенціалу і визначає майбутню ефективність: показники прибутковості та інші індикатори результативності функціонування підприємства в ринковому середовищі безпосередньо залежать від правильного розподілу коштів. Інтерес представляє авторська позиція, наведена у роботі [2]: застосування на практиці показників фінансово-майнового стану уможливорює поділ підприємств за рівнями якості управління фінансовим потенціалом; також автором розкрито сутність коротко- і довгострокового фінансового потенціалу, що дає змогу зважити всі можливі вигоди і ризики при використанні коштів на ті цілі підприємства, що є пріоритетними.

З метою врахування галузевих особливостей, авторами роботи [3] запропоновано застосовувати трифакторну модель Дюпона для дослідження фінансового потенціалу ІТ-підприємств, зокрема, доведено, що на основі даної моделі можливо отримати кількісну оцінку впливу показників операційної ефективності, оборотності активів та фінансового левериджу на результуючий показник - рентабельність власного капіталу підприємства.

На наш погляд, показники, що визначають ефективність використання фінансового потенціалу в умовах кризи можливо поділити на такі групи:

Рис.1. Показники ефективності використання фінансового потенціалу підприємства (складено автором)

Застосування даного підходу уможливорює оцінку параметрів, що враховують стан внутрішнього середовища та зміни зовнішнього оточення з наступним встановленням наслідкових зв'язків, що забезпечить комплексність оцінки фінансового потенціалу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Нетреба І.О. Формування системи антикризового управління підприємством: теоретичні засади. Ефективна економіка. 2023. № 3. Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1290/1300>

2. Громова А. Є. Фінансовий потенціал як основа формування прибутку підприємства. Інфраструктура ринку. 2017. Вип. 5. С. 75–78. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/16.pdf

3. Виговська Н., Полчанов А., Литвинчук І., Виговська О., Полчанов О. Оцінка фінансового потенціалу підприємств ІТ-галузі в Україні. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 3 (101). С. 81-86

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ У БІЗНЕСІ: ВИГОДИ ТА ВИКЛИКИ

ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна

канд. екон. наук., доцент

ЛІТОВКА Кирило Сергійович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

В сучасному динамічному бізнес-середовищі оптимізація витрат стала ключовою стратегією для досягнення успіху. Оптимізація витрат дозволяє підприємствам покращувати ефективність своїх операцій, забезпечити конкурентні переваги та стабільність фінансів підприємства, призводить до підвищення прибутковості. Процес оптимізації витрат став невід'ємною частиною стратегічного управління бізнесом, допомагаючи підприємствам пристосовуватися до змін у ринкових умовах та досягати сталого розвитку.

Інноваційні підходи до оптимізації витрат надають підприємствам можливість підтримувати конкурентоспроможність та зростання. Однак, разом з вигодами, вони також поставляють перед бізнесом ряд викликів.

Використання інноваційних технологій та методів може покращити продуктивність працівників та процесів, зменшуючи витрати на оплату праці та ресурси, а ефективне використання ресурсів, таких як енергія та сировина, допомагає зменшити витрати і сприяє сталому розвитку.

Інновації в оптимізації витрат можуть привести до створення нових продуктів, послуг та бізнес-моделей, що відкривають нові можливості для росту. Підприємства, які ефективно оптимізують витрати, можуть пропонувати конкурентні ціни та умови на ринку [1].

Інноваційні підходи до оптимізації витрат надають підприємству ще ряд переваг, таких як:

1. Цифрова трансформація. Використання технологій цифрової трансформації, таких як Інтернет речей (IoT) та обробка великих даних (Big Data), дозволяє підприємствам збирати та аналізувати дані з різних джерел, щоб покращити ефективність операцій та приймати докладні рішення.

2. Кругова економіка. Замість викидання ресурсів, цей підхід пропонує їх переробку та використання вторинних матеріалів, що допомагає знизити витрати на сировину та сприяє сталому розвитку.

3. Стратегії зеленого бізнесу: Впровадження зелених практик та стандартів може призвести до зменшення витрат на споживання енергії та води, а також зменшення викидів CO₂.

4. Управління ланцюгом постачання. Використання інноваційних підходів до оптимізації ланцюга постачання, такі як блокчейн, допомагає покращити прозорість, відстежування та керування поставками.

5. Управління ризиками та кібербезпека: Інновації в цих областях допомагають підприємствам захищати свої активи, запобігати витратам внаслідок кібератак та небезпекам.

6. Використання хмарних технологій. Перехід до хмарних рішень дозволяє підприємствам зменшити витрати на обладнання та інфраструктуру, а також покращити доступність даних та послуг.

7. Роботизація та автоматизація. Використання роботів та автоматизованих систем виробництва допомагає підприємствам зменшити витрати на оплату праці та знизити помилки в виробництві.

8. Крос-функціональні команди та агільні методи управління проектами. Впровадження агільних методів та організація крос-функціональних команд допомагає зменшити зайві витрати та прискорити виробництво

Однак, розробка та впровадження цих інновацій може вимагати значних інвестицій та ресурсів на початковому етапі, а також для успішної оптимізації витрат потрібна експертиза та знання в нових технологіях та методах.

Якщо підприємство захоче використовувати новітні технології у процесі оптимізації витрат, слід зауважити, що не всі інновації завжди вдаються. Велика ризикованість може призвести до неуспіху проєктів і втрати інвестицій, а інноваційні зміни можуть супроводжуватися опором працівників та потребою в зміні корпоративної культури компанії [2].

Ще одним викликом для фірми може стати той факт, що у деяких галузях інновації обмежені регуляторними стандартами та законами, що ускладнює впровадження нових підходів.

Крім зазначених викликів підприємству треба бути ураховувати:

- конкурентний тиск з боку інших компанії;
- необхідність структурних та культурних організаційних змін;
- труднощі інтеграцій нових технологій з існуючими ІТ-системами;
- підвищення ризику порушення конфіденційності та безпеки даних;

Ці виклики підкреслюють важливість гнучкості, стратегічного планування та взаємодії зі всіма рівнями підприємства для успішної реалізації інноваційних стратегій оптимізації витрат.

Таким чином, інноваційні підходи до оптимізації витрат можуть призвести до значних переваг для бізнесу, але вимагають уважного планування, керівництва та готовності подолати виклики, що вони створюють. Це може бути кроком до сталого росту та конкурентоспроможності в сучасному бізнес-світі.

Список використаних джерел:

1. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами: навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.;
2. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

РУБАН Ліна Олегівна,

канд. екон. наук, доцент

Харківський гуманітарний університет

«Народна українська академія»

ДМИТРИЄНКО Олег Сергійович,

здобувач вищої освіти

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

З початком військової агресії з боку Російської федерації українська економіка зазнала суттєвих втрат. Лише за два перших місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки карантинних обмежень під час пандемії ковід-19.

За офіційними даними, у 2022 році падіння експорту з України склало 35%, зниження ВВП - 30%, середньозважений показник безробіття – 30% (тобто кожен третій економічно активний українець шукав роботу і не знайшов її), індекс споживчих цін (інфляція) досяг 28% (за оцінками експертів, становив реальний рівень споживчої інфляції склав 35%). При цьому збитки, завдані українській економіці внаслідок військових дій, враховуючи непрямі втрати, недоотриманий прибуток підприємств та втрачений ВВП складають 700–750 млрд. дол., з них прямі загальні матеріальні втрати України після 12 місяців військової агресії склали 140 млрд. дол., а також зовнішня міграція населення України склала близько 8 млн. чол. [1].

При цьому, за результатами опитування, проведеного Американською торговельною палатою в Україні разом з компанією-членом Палати Сіті

Україна «Ведення бізнесу в воєнній Україні», 84% компаній-членів повністю функціонують через півтора року військових дій в Україні, а 16% продовжують працювати частково, 72% представників бізнес-спільноти дають оптимістичний прогноз щодо фінансового стану своїх компаній на кінець 2023 року [2].

Ведення бізнес-діяльності під час воєнного стану значно ускладнюється, однак є необхідною складовою економіки держави. Серед завдань, що постають перед підприємствами, найголовнішим є завдання збереження самих підприємств, їх персоналу та майна. Однак, збереження бізнесу дозволяє ще вирішити такі глобальні завдання, як наповнення бюджету через своєчасну сплату податків, зниження рівня безробіття шляхом збереження чи створення робочих міст, забезпечення потреб армії через виробництво необхідної продукції та надання благодійної допомоги.

В складних, нестійких та непередбачуваних умовах зростає роль аналізу діяльності підприємств як бази для обґрунтування складних рішень (працювати чи припинити діяльність, передислокувати бізнес чи лишитись на територіях, близьких до зони військових дій, зміна асортименту чи навіть виду діяльності (через зміну потреб клієнтів) та ін.).

Методика проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств під час воєнного стану лишається незмінною та ґрунтується на раніше побудованій методичній базі. Однак, змінюється пріоритетність напрямків аналізу та методичні підходи до трактування отриманих значень економічних показників.

Важливим напрямком аналізу стає оцінка майнового стану підприємств та коригування поточних значень показників у зв'язку з понесеними втратами чи знищенням майна. Постійного контролю з боку підприємства потребують його ліквідність та фінансова стійкість, оборотність капіталу. Всі підприємства з початку військових дій знизили показники, що характеризують ці складові фінансового стану. Особливо погіршився стан підприємств, що випускають продукцію, що не є первинно необхідною. При цьому є попит на продукти харчування, будівельні матеріали, послуги з ремонту техніки та нерухомості.

Втрата контролю над частиною території України привела до значного ускладнення матеріально-технічного забезпечення, втрати постачальників матеріалів та комплектуючих. Інфляційне зростання цін приводить до накопичення товарних запасів. Тому більш важливим стає аналіз та контроль витрат підприємств.

В умовах мінливого середовища підвищується роль оперативного аналізу та короткострокового прогнозування. При цьому горизонт прогнозування скорочується, а сам процес прогнозування ускладнюється через мінливість та ризиковість зовнішнього середовища та закритість статистичних даних про динаміку багатьох важливих економічних показників.

Отже, введення воєнного стану не змінило загальної методологічної бази проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, однак привело до зміни пріоритетних напрямків його здійснення та

трактування значень економічних показників, оскільки основною метою аналізу діяльності підприємств в умовах воєнного стану є забезпечення фінансових можливостей його функціонування та розвитку в непередбачуваних умовах.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. Рік незламності: 25 цифр, що характеризують економічні втрати України за період війни. URL: <https://mind.ua/publications/20253782-rik-nezlamnosti-25-cifr-shcho-harakterizuyut-ekonomichni-vtrati-ukrayini-za-period-vijni>

2. АСС. Ведення бізнесу в воєнній Україні. URL: <https://chamber.ua/ua/news/84-kompaniy-povnistiu-funktsionuiut-pislia-1-5-roku-povnomasshtabnoi-viyny-rosii-v-ukraini-nove-opytuvannia-amerykanskoj-torhovelnoi-palaty-v-ukraini-ta-citi-ukraina/>

УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

САФРОНОВА Ольга Миколаївна,

канд. наук з держ. упр., доцент,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Одним із пріоритетних напрямів розвитку суб'єктів господарювання державного сектору економіки України є підвищення якості корпоративного управління. Початок проведення корпоративної реформи в державному секторі економіки України пов'язується із прийняттям в 2016 році Закону України №1405 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності» [1]. Закон, серед іншого, дозволив створювати наглядові ради державних та комунальних підприємств поза процедурою корпоратизації та призначати до таких наглядових рад не лише представників держави, але й незалежних директорів.

Своє продовження корпоративна реформа в державному секторі економіки України отримала у 2017 році. Зокрема, постановами КМУ від 10.03.2017 р. № 142 «Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі» [2] та №143 «Деякі питання управління об'єктами державної власності» [3] були визначені критерії обов'язковості створення наглядових рад державних підприємств, порядок їх діяльності та ліквідації, порядок призначення представників держави та відбору кандидатів у незалежні директора (члени) наглядових рад. Також був встановлений порядок проведення конкурсного відбору кандидатів на посаду незалежного члена наглядової ради господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій належать державі, вимоги

до незалежного члена наглядової ради господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій належать державі.

Прийняття зазначених документів створило необхідні правові підстави для опрацювання практики корпоративного управління державними компаніями і уточнення перспективних напрямів розвитку корпоративної реформи в державному секторі економіки України. Зокрема, йдеться про удосконалення аналітичного забезпечення діяльності наглядових рад відповідних суб'єктів господарювання.

Першим кроком у цьому напрямі могло б стати доповнення Єдиного реєстру об'єктів державної власності масивами інформації про членів наглядових рад державних компаній, проведення оцінювання результатів виконання їх контрактних зобов'язань, унормування процедури використання цих відомостей при проведенні конкурсного відбору кандидатів на посаду незалежного члена наглядової ради господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій належать державі. Це сприяло б посиленню відповідальності членів наглядових рад державних компаній за результати діяльності зазначених управлінських структур і дозволяло б уповноваженим органам влади приймати більш зважені кадрові рішення при призначенні претендентів на зазначені посади. Систематичне проведення моніторингу результатів роботи наглядових рад державних компаній також сформує необхідне аналітичне підґрунтя для удосконалення механізмів мотивації членів відповідних управлінських структур (незалежних директорів).

Централізації функції відбору членів наглядових рад (незалежних директорів) у профільному органі управління державними компаніями сприятиме виконанню цього завдання. У цьому ж контексті доцільно розглянути можливість створення дорадчого (координаційного) підрозділу при Кабінеті Міністрів України із функціями погодження, координації, аналітичного супроводу і моніторингу реалізації та оцінювання результативності стратегій розвитку державних компаній, а також консультування представників держави в наглядових радах з питань розробки й контролю реалізації стратегічних документів, ініціювання проєктів і програм розвитку корпоративного управління компаніями та забезпечення прозорості їх діяльності. Це підвищить рівень обґрунтованості управлінських рішень у відношенні оцінки діяльності конкретних державних компаній і збільшить шанси проведення послідовної корпоративної реформи в державному секторі економіки України.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності: Закон України №1405-VIII від 2.06.2016 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-19#Text>

2. Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків

акцій (часток) належать державі: Постанова КМУ від 10.03.2017 р. № 142 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D0%BF#Text>

3. Деякі питання управління об'єктами державної власності: Постанова КМУ від 10.03.2017 р. № 143 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2017-%D0%BF#Text>

ВИКОРИСТАННЯ БЕНЧМАРКІНГУ ТА АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

СЕРЬОГІНА Дар'я Олександрівна,

канд. екон. наук, доцент,

ОХРИМЕНКО Аліна Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

В сучасному світі бізнесу, де конкуренція зростає щодня, підприємствам доводиться бути більшими, сильнішими і ефективнішими, ніж коли-небудь. Існує безліч інструментів та методів, які допомагають досягнути цих цілей, і одними з найбільш важливих з них є бенчмаркінг та аналіз конкурентної переваги. В цьому дослідженні обговоримо, як використання цих інструментів може допомогти підприємствам покращити свій ресурсний потенціал.

Бенчмаркінг – це процес порівняння діяльності свого підприємства з іншими успішними організаціями з метою ідентифікації найкращих практик і можливостей для покращення. Аналіз конкурентної переваги допомагає визначити, чим саме підприємство відрізняється від конкурентів та як це може бути використано для створення значущих переваг.

Вибір типу бенчмаркінгу (внутрішній або зовнішній) залежить від мети та обсягу дослідження. Зовнішній бенчмаркінг передбачає порівняння з конкурентами або лідерами галузі, тоді як внутрішній бенчмаркінг орієнтований на порівняння внутрішніх процесів та структур.

Внутрішній бенчмаркінг дозволяє використовувати власний досвід та знання для оптимізації ресурсів. Порівнюючи внутрішні процеси, підприємство може знайти можливості для покращення та оптимізації внутрішніх структур.

Зовнішній бенчмаркінг допомагає відстежувати дії конкурентів та визначати їхні сильні та слабкі сторони. Ця інформація може бути використана для підвищення власної конкурентоспроможності та адаптації стратегії.

Аналіз конкурентної переваги допомагає визначити, чим саме підприємство є унікальним та як це може бути використано для залучення клієнтів та ринкового успіху. Порівнюючи свої переваги з конкурентами, підприємство може сформулювати свою унікальну позицію на ринку.

Інтеграція отриманих результатів з бенчмаркінгу у стратегію розвитку є критичною. Це дозволяє визначити пріоритети та розробити план дій для покращення ресурсного потенціалу підприємства.

Приклади успішного використання бенчмаркінгу показують, як підприємства досягають значущих покращень в результативності, яким чином вони використовують інформацію, отриману з бенчмаркінгу, для свого успіху.

Впровадження бенчмаркінгу та аналізу конкурентної переваги не завжди є легким завданням. Підприємства можуть стикатися з рядом викликів та перешкод:

- Брак доступу до даних: Один із найбільших викликів - це збір та аналіз необхідних даних. Багато підприємств можуть мати обмежений доступ до інформації про конкурентів або інші організації, що роблять процес бенчмаркінгу складним.

- Неспільні цілі: Інколи підприємства можуть мати різні цілі та підходи до бенчмаркінгу, що може призвести до плутанини та невідповідностей в даних.

- Недостатні ресурси: Впровадження бенчмаркінгу може вимагати значних фінансових і людських ресурсів, і не всі підприємства можуть собі це дозволити.

- Суперечливість та недосконалість даних: Дані, зібрані для бенчмаркінгу, можуть бути суперечливими або неповними, що робить аналіз менш точним.

Використання бенчмаркінгу та аналізу конкурентної переваги є важливими інструментами для покращення ресурсного потенціалу підприємства. Вони дозволяють ідентифікувати найкращі практики, залучити клієнтів, підвищити конкурентоспроможність та створити стратегічний план розвитку.

Для успішного впровадження цих інструментів важливо мати чітку стратегію, доступ до необхідних даних та витрати ресурсів на процес бенчмаркінгу. Результати такого дослідження можуть значно поліпшити ресурсний потенціал підприємства та забезпечити його конкурентну перевагу на ринку.

Використання бенчмаркінгу та аналізу конкурентної переваги - це не просто інструменти, а справжні стратегічні методи, які можуть суттєво покращити позицію підприємства на ринку. Це вимагає детальної роботи, але результати можуть бути вражаючими. Якщо підприємство готове вкладати зусилля та ресурси в бенчмаркінг та аналіз конкурентної переваги, то воно може досягти нових вершин та забезпечити стале покращення свого ресурсного потенціалу.

ПРОБЛЕМИ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

СЛАВУТА Олена Іванівна,

канд. екон. наук, доцент,

ЯЩЕНКО Тетяна Сергіївна,

здобувач другого рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

В умовах війни аналіз і розуміння подій стають дорогоцінними для прийняття важливих рішень і збереження безпеки. Аналітичне забезпечення, яке полягає у зборі, обробці та інтерпретації інформації, відіграє ключову роль у цьому контексті. Проте, в умовах війни воно стикається зі значними викликами та обмеженнями.

Аналітичне забезпечення в умовах війни стикається з численними проблемами, оскільки воєнні конфлікти породжують ускладнення у зборі, аналізі та поширенні інформації (рис. 1).

Рисунок 1 – Проблеми аналітичного забезпечення в умовах війни

У зоні бойових дій може бути обмежений доступ до важливих джерел інформації, що ускладнює збір даних. Супротивники можуть активно поширювати дезінформацію, що ускладнює аналіз і вимагає від аналітиків перевірки джерел. За умов ведення бойових дій ситуація швидко змінюється, що вимагає постійного оновлення аналітичних даних. Водночас в умовах війни створюється надзвичайний обсяг роботи для аналітиків, що може вплинути на якість аналізу. Окрім цього, можуть виникнути етичні дилеми, пов'язані з розголошенням конфіденційної інформації чи особистих даних. Для успішного аналізу в умовах війни важливо мати навички критичного мислення, доступ до надійних джерел і інструменти для обробки та аналізу даних.

Як зазначає М. Василенко, розглядаючи питання допустимого в сучасній військовій аналітиці: «Головною проблемою межі допустимого безумовно є питання правдивої чи неправдивої інформації або, за іншим варіантом дефініції, «збалансованої чи незбалансованої інформації». Окремо стоїть

поняття «недомовленості» чи «неповної правди». За умови війни неповна правда може бути згубніше за відверту брехню» [1].

Важливо відмітити ще один проблемний аспект: якщо аналітики не можуть підтвердити надійність інформації через дезінформацію або відсутність доступу до джерел, це ускладнює можливість прийняття обґрунтованих рішень на основі такої інформації. Водночас варто зважати на людський фактор, оскільки стрес і небезпека в умовах війни можуть впливати на процес раціонального прийняття рішень, роблячи його менш об'єктивним і збалансованим.

Українські аналітичні центри вже зарекомендували себе. Спільна активність цих центрів на міжнародному рівні сприяє розвінчанню російських пропагандистських фейків, поширенню об'єктивної інформації про агресію Росії та підвищенні підтримки України у світі. Аналітичні центри стають невід'ємною частиною, оскільки вони здатні оперативно підготувати потужний аналітичний матеріал для вирішення багатьох стратегічних завдань, які стають актуальними в умовах війни.

Аналітичні центри мають можливість брати участь у створенні різноманітних планів, рекомендацій та важливих проєктів. Вони можуть активно займатися аналізом в багатьох сферах та не відмовлятися від своєї основної діяльності, одночасно розробляючи стратегії для подальшого розвитку країни після війни, надавати політичні рекомендації і, загалом, сприяти швидкому виходу країни з кризової ситуації [2].

Під час війни важливість роботи аналітичних центрів стає надзвичайно великою. У воєнний період виникає потреба у швидкому прийнятті нових нормативних актів, за умов обмеженого часу для їхнього розроблення, обговорення та вдосконалення. Рішення мають бути не лише оперативними, а й якісними. Аналітичні центри грають ключову роль у залученні уваги депутатів та чиновників до стратегічних питань, формулюванні текстів актів, співпраці в робочих групах та наданні експертних оцінок проблем. Ця співпраця допомагає приймати значущі та обґрунтовані державні рішення в найкоротший термін.

Підсумовуючи, проблеми аналітичного забезпечення в умовах війни є складними та важливими для вирішення в сучасному світі. Аналітики стикаються з рядом викликів, таких як обмежений доступ до інформації, дезінформація, неоднозначність ситуацій і надзвичайне навантаження. Проте, їхні зусилля у сфері аналізу мають вирішальне значення для прийняття обґрунтованих рішень в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Журналістське розслідування в умовах воєнного стану. Межі аналітики. *Communications and Communicative Technologies*. 2023. № 23. С. 149-155. <https://doi.org/10.15421/292319>

2. Чому аналітичним центрам важливо зберігати активність навіть в умовах воєнного стану? UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/chomu-analitychnym-tsentram-vazhlyvo-zberihaty-aktyvnist-navit-v-umovakh-voiennoho-stanu/>

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ ПІДПРИЄМСТВА

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Нейтралізація фінансових ризиків підприємства є важливим елементом фінансового управління і спрямована на обмеження можливості негативних фінансових наслідків.

Нейтралізація фінансового ризику є складним процесом, який вимагає дослідження, планування та впровадження стратегій. Кожне підприємство повинно адаптувати свої методи зниження ризику до свого конкретного контексту та потреб.

Суть нейтралізації фінансового ризику полягає в тому, щоб запобігти або обмежити можливість виникнення фінансових труднощів або збитків у результаті негативних ризикових подій. Основною метою є підтримка фінансової стабільності компанії та мінімізація впливу фінансових ризиків на її діяльність. Нейтралізація фінансових ризиків як функціональний організаційний елемент моделі управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання – це механізм, що обґрунтовує, приймає, реалізує та контролює виконання управлінських рішень, пов'язаних із здійсненням фінансових, організаційних чи правових заходів з метою забезпечення порівняння економічних результатів діяльності суб'єкта господарювання з відповідним рівнем фінансового ризику.

Нейтралізація фінансових ризиків підприємства - це процес зменшення або управління ризиками, які можуть вплинути на фінансовий стан і стабільність підприємства. Цей процес включає виявлення, оцінку та управління фінансовими ризиками, які виникають у різних аспектах діяльності підприємства.

Існують методи і стратегії нейтралізації фінансового ризику підприємства:

- Управління операційним ризиком: Фінансові ризики також можуть виникати через операційні проблеми, такі як збої в ланцюжках поставок, збої у виробництві або проблеми з якістю продукції. Плани управління операційними ризиками повинні бути розроблені та визначені до їх виникнення.

- Ефективне управління боргом: Борги можуть стати джерелом фінансового ризику, особливо коли клієнти не сплачують свої борги. Слід розглянути стратегії управління боргом, такі як кредитна політика та політика стягнення.

- Стрес-тест: Проведення фінансових стрес-тестів необхідно, щоб визначити, наскільки добре компанія протистоятиме негативним економічним сценаріям. Це допоможе вам визначити слабкі місця та розробити плани дій щодо них.

- Партнерства та контракти: Необхідно укладати чіткі та вигідні договори з партнерами та постачальниками. Це може включати умови оплати, умови страхування та угоди про спільне підприємство.

- Системи управління ризиками: Використовуйте спеціальні системи управління ризиками, які допомагають ідентифікувати, оцінювати та контролювати ризики на постійній основі.

- Потенціал і навчання персоналу: Інвестиції в розвиток людських ресурсів і навчання персоналу менеджменту фінансових ризиків. Добре навчена команда може своєчасно реагувати на загрози та вживати заходів щодо їх нейтралізації.

- Ефективна комунікація із зацікавленими сторонами: Підтримувати відкриту та ефективну комунікацію із зацікавленими сторонами, такими як інвестори, акціонери та банки. Це допомагає зберегти довіру та позитивне ставлення до підприємства навіть у разі фінансових труднощів.

- Стандарти та нормативні вимоги: моніторинг змін і нормативних вимог, які можуть вплинути на фінансовий ризик. Дотримання вимог і стандартів є важливим, щоб уникнути юридичних проблем.

- Антикризове планування: Розробка планів дій щодо управління фінансовими кризами та негативними сценаріями. Ці плани повинні містити кроки, яких підприємство вживатиме для вирішення проблем і підтримки фінансової стабільності.

Отже, використання цих методів допоможе краще врахувати специфіку діяльності підприємства при проведенні робіт, пов'язаних з мінімізацією фінансових ризиків. Розгляд сутності представлених методів дозволяє зробити висновок, що при організації діяльності підприємств з метою зниження фінансового ризику їх необхідно використовувати комплексно. Нейтралізація фінансових ризиків є важливим елементом корпоративного управління фінансами і допомагає забезпечити його фінансову стійкість і довговічність у різних умовах.

Список використаних джерел

1. Гранатуров В. М. Ризик підприємницької діяльності: проблеми аналіз / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – К.: Зв'язок, 2000. – 152 с.

2. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. Донець Л.І., Ващенко Н.В. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 312 с.

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

ВАСИЛЬЄВА Дар'я Костянтинівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Визначення стратегічних альтернатив для підвищення ефективності діяльності підприємства - це важливий етап стратегічного управління, який

передбачає аналіз і вибір оптимальних шляхів для досягнення поставлених цілей та завдань. Стратегічне управління - це ітеративний процес, і вимагає постійного аналізу, адаптації та вдосконалення для досягнення успіху на довгострокову перспективу.

Основні кроки цього процесу включають в себе наступні етапи:

- Аналіз внутрішнього середовища: Ретельний аналіз внутрішніх факторів підприємства, таких як його ресурси, фінансовий стан, операційні процеси, кадровий потенціал та інші аспекти. Цей аналіз допомагає ідентифікувати сильні та слабкі сторони підприємства.

- Аналіз зовнішнього середовища: Оцінка зовнішніх факторів, таких як економічні умови, конкуренти, законодавство, технологічні та соціокультурні тенденції. Цей аналіз допомагає ідентифікувати можливості та загрози для підприємства.

- Формулювання стратегічних цілей: Визначення того, що підприємство прагне досягти. Ці цілі повинні бути конкретними, вимірюваними, досяжними, релевантними та часово обмеженими (критерії SMART).

- Генерація стратегічних альтернатив: Створення різних варіантів стратегій, які можуть бути використані для досягнення поставлених цілей. Це може включати розгляд таких аспектів, як розширення ринків, вдосконалення операцій, інновації, партнерства та інші можливості.

- Оцінка і вибір стратегічних альтернатив: Аналіз і порівняння різних стратегій з точки зору їх можливостей, ризиків та відповідності стратегічним цілям. В результаті обирають оптимальні альтернативи.

- Розробка механізмів реалізації: Створення детального плану дій для впровадження обраної стратегії. Це включає в себе розподіл відповідальності, визначення ресурсів, контроль та моніторинг.

- Впровадження та моніторинг: Реалізація стратегії та постійний моніторинг її результатів. Цей процес передбачає здійснення корекцій та адаптацію стратегії відповідно до змін в середовищі.

Стратегія розвитку підприємства реалізація такі функції:

- а) розробка мети фірми з урахуванням ринкової ситуації;
- б) визначення коштів досягнення цієї мети;
- в) сегментація, інакше кажучи поділ загальної цілі на підцілі;
- г) розроблення відповідних перспективних планів і програм.

Можливо виділити головні принципи і тенденції стратегічного управління підприємствами:

1. Планування доходів і витрат.
2. Розподіл управління майном і виробництвом.

3. Розподіл функцій стратегічного й оперативного управління виробництвом. Стратегічні здійснює керівник або рада директорів і штаб, тобто консультативна рада, яка не має права розпоряджатися виконавцями, другі – правління, директори по виробництву, маркетингу й збуту тощо, підлеглі їм відділи управління. До обов'язків управлінця ставиться визначення суцільних цілей на основі дослідження й прогнозування ринкових позицій

фірми, схвалення відповідних планів і програм, структури управління, концепції маркетингу, основних напрямків НДДКР.

4. Посилюється роль фінансових підрозділів у виробленні стратегічної мети.

5. Розмаїття стратегій керування в залежності від ринкових позицій фірми й сфер діяльності, у яких вона може розраховувати на успішне функціонування.

6. Організація співробітництва великого й малого бізнесу.

Отже, вибір стратегічних альтернатив повинен бути гнучким і враховувати зміни в середовищі та результати моніторингу. Також важливо, щоб весь процес був орієнтований на досягнення довгострокових цілей підприємства і підвищення його конкурентоспроможності. Визначення стратегічних альтернатив і реалізація стратегій підвищення ефективності діяльності підприємства вимагає особливого підходу та урахування ризиків, обмежень і особливостей середовища. Важливо враховувати, основними цілями можуть бути забезпечення безпеки персоналу, збереження виробничих потужностей та забезпечення життєво важливих послуг для населення.

Список використаних джерел

1. Портер М. Е. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат, 2020. 424 с.

2. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. Київ: КНЕУ, 2019. 699 с.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АНАЛІЗ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БІЗНЕС-ОТОЧЕННЯ

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент,

ІВАНОВА Анастасія Дмитрівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Застосування інвестиційного аналізу при ухваленні рішень щодо інвестицій є необхідним, оскільки прийняття відповідних вирішень відбувається в умовах невизначеності. Можуть виникнути ситуації, коли інформація про можливий стан об'єкта аналізу у майбутньому відсутня частково або повністю. Це може бути пов'язано з тим, що стан об'єкта може змінюватися через непередбачені події, спричинені впливом зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці події можуть бути викликані чинниками, які не піддаються кількісній оцінці. Процедура та методи такого аналізу спрямовані на вироблення альтернативних варіантів вирішення проблеми проектування та

інвестування, виявлення рівня невизначеності для кожного з них та їх порівняння за різними критеріями ефективності.

У світовій практиці оцінки існують різні підходи до вирішення складної задачі аналізу інвестиційних проектів в умовах ризику та невизначеності.

Підходи, що пов'язані із визначенням компенсаційного коефіцієнта за ризик. Застосування ставки дисконтування з корекцією на ризик є найбільш розповсюдженим серед них. Але цей підхід має низку недоліків:

Визначення ступеня ризику є суб'єктивним процесом, і різні оцінювачі можуть прийти до різних висновків. Це може призвести до непевності та варіабельності в оцінці дисконтної ставки. Також точність оцінки дисконтної ставки з корекцією на ризик сильно залежить від наявності і точності вихідних даних. Якщо дані не є достатньо точними або неправильно оцінені, це може призвести до неточностей в розрахунках.

Інший спосіб врахування ризику полягає у прямій оцінці корекції на ризик та відніманні цієї корекції від поточної вартості, розрахованої на основі ставки безризикового вкладення. Але метод, який використовує просту корекцію на ризик, може недостатньо враховувати складні взаємодії різних видів ризику та їх вплив на вартість проекту чи інвестиції.

Третій можливий підхід полягає в заміщенні очікуваного грошового потоку в будь-який момент часу його достовірним еквівалентом та дисконтуванні цих еквівалентів за ставкою безризикового вкладення. Замість того, щоб змінювати ставку дисконтування, багато дослідників пропонують внести корекції безпосередньо до грошових потоків, розрахованих як достовірні еквіваленти невизначених грошових потоків. Достовірний еквівалент невизначених грошових потоків представляє собою конкретні грошові потоки, корисність яких для підприємств є такою ж, як і корисність невизначених грошових потоків. Використання математичного очікування грошових потоків як достовірного еквівалента є найпростішим методом аналізу. Для коригування на ризик визначається математичне очікування грошових потоків в кожний момент часу. Однак очевидним недоліком цього методу є те, що якщо особа, що приймає рішення, не схильна до ризику, то корисність випадкової величини не може дорівнювати її математичному очікуванню.

Але процес визначення достовірних еквівалентів може бути суб'єктивним та залежати від індивідуальної оцінки ризику. Різні люди можуть прийти до різних висновків, щодо того, що вважати достовірним еквівалентом. Метод може не враховувати зміни в ризиках протягом часу, що може бути суттєвим при довгострокових проектах або інвестиціях.

З урахуванням цих аспектів важливо комбінувати використання цих методів з іншими підходами та проводити аналіз чутливості до змін для досягнення більш точної оцінки ризиків та вартості проекту чи інвестиції. Під час застосування цих підходів важливо мати на увазі їх обмеження та можливість їх поєднання з іншими методами для отримання більш об'єктивної та збалансованої оцінки ризику.

Отже, у сучасному швидко змінюючому світі виникла нагальна необхідність розробки парадигми управління вартістю в умовах

невизначеності. З цієї причини методологічна основа управління вартістю підприємства в умовах невизначеності потребує свого подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Цибульська Е.І., Задорожна А.В., методологічні аспекти управління вартістю підприємства в умовах невизначеності. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2014. № 5. С. 98.
2. Adam M. Brandenburger and Adborn Stewart, Value-based Business Strategy, Journal of Economics & Management Strategy, 2006.
3. Майорова Т. В., Аналіз інвестиційних проектів у нових умовах господарювання. Інвестиції: практика та досвід, 2011. № 19. С. 7-9.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГАСТРОНОМІЇ

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,
канд. екон. наук, доцент
Karpenko Olena,
rok I studiów I stopnia.

*Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
technologia i organizacja gastronomii*

Підприємства завжди шукають способи покращити свою ефективність і операційні можливості, одночасно намагаючись мінімізувати витрати та споживання ресурсів і бути готовими реагувати на збої чи безпрецедентні ситуації. Єдине рішення цієї проблеми полягає в тому, щоб підвищити продуктивність всього підприємства, включаючи людські та нелюдські ресурси, і уважно стежити за продуктивністю всього підприємства. Щоб підвищити продуктивність, бізнес повинен визначити, перешкоди та перешкоди, які спричиняють зниження продуктивності та погане управління ресурсами.

Вивчення та формування теоретичної сутності поняття "ефективність діяльності підприємства" є доцільним для подальшого формування та наукового обґрунтування концепції сучасної ефективності діяльності підприємства. Визначення ефективності завжди залишається близьким за значенням поняття результативності та вказує на результати діяльності, основою для оцінювання діяльності компанії, її конкурентоспроможність і характеризує особливості роботи.

Ефективність – загальна для всіх економічних категорій суспільно-економічних формацій та вирази взаємозв'язку між кінцевим результатом виробництва – ефект і загальні витрати виробництва.

Ефективність діяльності підприємств гастрономії - це важливий показник, який визначає, наскільки успішно підприємство веде свій бізнес у сфері обслуговування харчування та гостинності. Це поняття включає в себе кілька аспектів та має велике значення для успіху гастрономічного бізнесу:

1. Фінансова ефективність: Цей аспект вимірює прибутковість та рентабельність бізнесу. Гастрономічні підприємства повинні максимізувати прибуток і контролювати витрати, щоб досягти фінансової стабільності та прибутковості.

2. Якість обслуговування: Ефективність також включає в себе якість обслуговування клієнтів. Гості мають отримувати високоякісну страву та зручне обслуговування. Це створює задоволення клієнтів, збільшує лояльність і позитивно впливає на репутацію підприємства.

3. Ефективне управління ресурсами: Використання ресурсів, таких як продукти, працівники, обладнання та час, повинно бути максимально ефективним. Це включає в себе управління запасами, оптимізацію процесів приготування та обслуговування, а також забезпечення продуктивності працівників.

4. Маркетинг та реклама: Гастрономічні підприємства повинні ефективно просувати свою продукцію та послуги, залучати нових клієнтів і зберігати існуючих. Маркетингові зусилля повинні бути спрямовані на підвищення усвідомленості та привабливості бренду.

5. Дотримання стандартів безпеки та санітарії: Особливо важливим для підприємств гастрономії є дотримання норм і правил щодо безпеки і санітарії. Це впливає на здоров'я і задоволення клієнтів, а також запобігає можливим юридичним проблемам.

6. Інновації та адаптація: Гастрономічні підприємства повинні бути готовими до змін в смаках та уподобаннях споживачів. Ефективність включає в себе здатність до інновацій та адаптації до нових тенденцій та вимог ринку.

7. Лояльність працівників: Забезпечення задоволеності та лояльності персоналу є важливим аспектом ефективності, оскільки задоволені працівники більш схильні працювати продуктивно та надавати якісне обслуговування.

8. Управління ризиками: Гастрономічні підприємства повинні бути готовими до різних ризиків, таких як зміни в цінах на сировину, сезонні варіації у попиті, економічні кризи, інциденти безпеки, та інші. Ефективність включає в себе розробку планів мінімізації ризиків та відновлення бізнесу в разі виникнення проблем.

9. Соціальна відповідальність: В сучасному світі, споживачі часто звертають увагу на соціальну відповідальність бізнесу. Гастрономічні підприємства, які прагнуть бути ефективними, повинні бути свідомими соціальних питань, включаючи відповідність стандартам стосовно екології, етики виробництва, та підтримки спільнот.

10. Аналіз конкуренції: Ефективність також передбачає постійний аналіз конкурентного оточення. Важливо розуміти, які гастрономічні конкуренти присутні на ринку, їхні сильні та слабкі сторони, та реагувати на конкурентні виклики.

Отже, ефективність діяльності підприємств гастрономії не тільки визначає їх прибутковість, але також впливає на репутацію, конкурентоспроможність та здатність протистояти змінам в економічних та соціальних умовах. Постійний моніторинг та вдосконалення різних аспектів діяльності є

важливими для досягнення успіху в гастрономічній галузі. Збалансована увага до всіх цих аспектів допомагає підприємствам гастрономії досягти ефективності в їхній діяльності, привабити та зберегти клієнтів, і залишитися конкурентоспроможними в галузі обслуговування харчування та гостинності.

Список використаних джерел:

1. Сухарева К. В. Колодьянова А. А. Оцінка ефективності діяльності підприємства: теоретико-методологічний підхід. Економічний форум. 2016. № 1. С. 241-245.

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

ХМЕЛЄВСЬКА Анастасія Андріївна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

У сучасній економічній науці найбільше уваги приділяється комплексному економічному аналізу, що надає найбільш докладне та систематичне вивчення ефективності господарської діяльності. Цей аналіз включає в себе розділи, присвячені перспективному, поточному та оперативному аналізу, що дозволяє оцінити досягнутий рівень ефективності та виявити чинники, що впливають на його зміну, а також невикористані можливості для поліпшення.

Оцінка загальної ефективності господарської діяльності підприємства є важливим кроком для прийняття стратегічних управлінських рішень, таких як визначення цінової політики, обсягу діяльності та напрямку розвитку. Крім того, інші рішення також повинні оцінюватися з урахуванням загального успіху компанії та її економічного зростання.

Основними завданнями аналізу ефективності є:

1. Оцінка економічної ситуації.
2. Визначення факторів та причин поточного стану.
3. Підготовка та обґрунтування управлінських рішень.
4. Виявлення та активізація резервів підвищення ефективності господарської діяльності.

Для розрахунку економічної ефективності рекомендується порівнювати витрати з економічним вигрaшем у грошовому еквіваленті. Позитивний економічний ефект означає економію, а негативний – втрати. Наприклад, уникнення збитків є одним з видів економічного ефекту.

Ефективність можна вивчати з різних поглядів, таких як формування собівартості, планування обсягу послуг, прибутку та реалізація інвестиційних проектів.

Кожне підприємство має мету підвищення своєї ефективності, проте лише розуміння того, від чого ця ефективність залежить, може призвести до позитивних результатів. В економічному контексті ефективність означає найоптимальніше використання всіх ресурсів компанії. Вірно обрана виробнича стратегія та адекватні обсяги виробництва гарантують необхідний рівень продажів та відповідний прибуток. Отже, виробнича діяльність підприємства нероздільно пов'язана з загальною економічною ситуацією, галузевими пропорціями та спроможністю населення придбати продукцію.

Аналізуючи систему показників ефективності в українській економічній науці та практиці, можна виділити такі групи:

1. Синтез показників ефективності.
2. Показники трудових ресурсів.
3. Показники використання основних та оборотних засобів, капітальних вкладень.
4. Показники використання матеріальних ресурсів.

Отже, основна проблема підвищення ефективності діяльності підприємства полягає в досягненні максимального збільшення обсягу продукції (доходу, прибутку) на кожен одиницю витрат — трудових, матеріальних та фінансових. З цієї точки зору, основним макроекономічним критерієм ефективності є підвищення продуктивності суспільної праці.

Список використаних джерел:

1. Бойчик Н. Економіка підприємства : навч. посіб. – К. : Атіка, 2001. – 298 с.
2. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. – К.: Знання, 2001. – 405 с.
3. Жмалев В.Г., Шимановська Л.М. Основи менеджменту і управлінської діяльності. – К.: Україна, 2000. – 454 с.

СУТНІСТЬ І ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

НОЖЕНКО Богдан Олегович,

здобувач третього (аспірантура) рівня вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сучасна економіка знаходиться у стані постійного розвитку та поступово стає все більш складною системою. Тому, у зв'язку із сьогоденними

реаліями ринкової економіки, одним з основних та невідкладних завдань підприємства стає забезпечення належної якості продукції. Метою реалізації цього завдання є необхідність отримати переваги над конкурентами та зайняти провідні позиції на існуючому ринку. Оцінка рівня якості продукції у порівнянні з іншими представниками галузі формує поняття «конкурентоспроможність».

Конкурентоспроможність регіону - це ключовий фактор в сучасному світі, де глобалізація та конкуренція визначають подальший розвиток територіальних одиниць. Сутність конкурентоспроможності регіону полягає в його здатності привертати і утримувати інвестиції, створювати нові робочі місця, підвищувати життєвий рівень населення та сприяти сталому розвитку. Ця концепція важлива як для розвинених, так і для розвиваючихся регіонів, а також підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Слід розуміти, що конкурентоспроможність – одна з фундаментальних ринкових категорій, життєвий цикл якої характеризується мінливістю та динамічністю. Таким чином, при незмінних характеристиках якості товару, значення його конкурентоспроможності здатне суттєво змінюватися в залежності від ринкової кон'юнктури, динаміки зміни цін, поведінки конкурентів на ринку, маркетингових заходів тощо. Конкурентоспроможність необхідно забезпечувати такими показниками, як висока ефективність виробництва, яка реалізується завдяки технологічному обладнанню, висококваліфікованим персоналом, а також здатністю завойовувати та утримувати стійкі позиції на інтегруванні основних засад маркетингового управління. В сучасних економічних умовах для кожного підприємства найважливішим є забезпечення їх більш ефективною діяльністю та конкурентоспроможності, інакше їх економічної безпеки при ефективному функціонуванні на внутрішньому ринку України та на зовнішніх ринках.

Конкурентоспроможність регіону вважається комплексним показником, який враховує різні аспекти економічної та соціальної діяльності регіону. Визначає, наскільки регіон готовий конкурувати на світовому ринку та забезпечувати якість життя свого населення. Сутність конкурентоспроможності регіону можна розглядати з наступних ключових аспектів:

Економічна стійкість: конкурентоспроможний регіон має ефективну економіку, яка може витримувати економічні коливання та кризи.

Сталість інфраструктури: Розвинена та сучасна інфраструктура є важливим фактором конкурентоспроможності. Це включає в себе транспортну мережу, комунікації, енергетичні системи та інші сфери.

Інновації та науковий розвиток: Регіони, які активно інвестують у наукові дослідження, розвиток нових технологій та інновації, мають перевагу у конкуренції.

Підприємництво і бізнес-середовище: Створення нових підприємств, розвиток малих та середніх підприємств, підтримка інновацій та створення сприятливого бізнес-середовища сприяють росту конкурентоспроможності.

Людські ресурси: Висока якість робочої сили, доступ до освіти та розвиток навичок є важливими факторами конкурентоспроможності.

Соціальна та політична стабільність: Стабільність та безпека в регіоні сприяють інвестиціям та розвитку бізнесу.

Екологічна сталість: Збереження природних ресурсів та здатність регіону пристосовуватися до змін клімату стають все більше важливими для конкурентоспроможності.

Для забезпечення конкурентоспроможності регіону необхідно враховувати ряд факторів, які можуть сприяти або гальмувати розвиток. Основні фактори забезпечення конкурентоспроможності регіону включають:

- людські ресурси: Розвиток освіти та навчання, підвищення кваліфікації населення та підтримка наукового потенціалу регіону.
- інфраструктура: Інвестиції в розвиток і підтримку інфраструктури, зокрема транспорт, комунікації, енергетика та інші сфери.
- інновації та дослідження: Підтримка інновацій та досліджень, створення сприятливого середовища для стартапів та інноваційних технологій.

Забезпечення конкурентоспроможності регіону вимагає спільних зусиль громадського сектору, приватного сектору та академічної громадськості.

Отже, постійний моніторинг та аналіз факторів, що впливають на конкурентоспроможність, дозволяють регіонам визначити свої потреби та можливості, щоб підтримувати стале і стійке економічне та соціальне зростання.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв І.А., Кирчата І.М., Шершенюк О.М. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.

2. Єпіфанов А.О., Дехтяр Н.А., Мельник Т.М., Школьник І.О. та ін. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. 286 с.

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

СОКОЛОВ Дмитро Володимирович,

канд. екон. наук, доцент

КОЮДА Олександр Павлович,

канд. екон. наук, доцент

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

В умовах ринкової економіки одним з пріоритетних напрямів державної політики є оздоровлення господарського середовища. Будь-яке підприємство здійснюючи господарську діяльність прагне максимізувати прибуток від своєї

діяльності ефективно використовуючи всі наявні ресурси та можливості підприємства. Саме поняття банкрутства занадто притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неплатоспроможність підприємства та нездатність задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також здійснити обов'язкові платежі в бюджет та інші позабюджетні фонди.

Реальне банкрутство – характеризує повну неспроможність підприємства в майбутньому періоді відновити свою фінансову стійкість і платоспроможність внаслідок реальних втрат капіталу, який використовується. Катастрофічно низький рівень капіталу, що залишився внаслідок таких втрат, не дозволяє підприємству вести ефективну господарську діяльність в наступному періоді, тому таке підприємство юридично оголошується банкрутом.

В разі виникнення кризових умов на підприємстві виникає гостра необхідність єдності методичних і теоретичних підходів діагностики рівня кризового стану при організації управління підприємством. З цією метою вивчаються концептуальні заходи щодо розбудови системи діагностики кризи, впроваджується кількісна оцінка фінансових загроз кризового стану, розробляються методичні підходи аналізу кризи та її наслідків. Необхідність діагностичного огляду підприємства для визначення наявності та глибини кризи, шляхів та засобів виведення підприємства зі стану кризи. Економічна діагностика спрямована на оцінку стану економічних об'єктів з точки зору неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку та перспективних рішень.

В першу групу входять показники можливих фінансових проблем та ймовірності банкрутства найближчого періоду: значні періодичні втрати в основній діяльності, що призводять до хронічного спаду виробництва, зниження продажів та хронічної збитковості; наявність прострочених дебіторської та кредиторської заборгованостей; низький рівень ліквідності; дефіцит власного оборотного капіталу; збільшення терміну одного обороту робочого капіталу; падіння вартості акцій підприємства; велика кількість невикористаної сировини та нереалізованої готової продукції; зниження виробничого потенціалу підприємства.

До другої групи належать показники, негативні значення яких невинуватені, вони не можуть вважати поточну фінансову ситуацію критичною, проте вказують на можливість погіршення цього стану внаслідок прийняття неефективних заходів. А саме такі показники: високий вплив на підприємство якогось проекту, типу обладнання, виду майна, ринку збуту; втрата головних партнерів; застарілі техніка та технології; втрата кваліфікованих кадрів; вимушені простої, нерегулярна робота; відсутність капітальних вкладень.

Перевагами такої класифікації вважаються системний підхід, а недоліком виступає висока складність прийняття рішень в умовах багатофакторності задачі та суб'єктивність прийнятих рішень.

Найбільш відомими методиками, що відносяться до першого підходу, є: метод Аргенти (А-рахунок), або оцінки ймовірності краху; метод Скоуна; методика компанії ERNST&WHINNEY. Ці методики засновані на якісній оцінці ймовірності банкрутства підприємств.

До другого підходу відносяться економіко-математичні моделі. До цієї групи відноситься кластерний, дискримінантний аналіз, імітаційне моделювання, дерево класифікацій.

За результатами дослідження охарактеризовано моделі зарубіжних авторів, а саме - моделі Альтмана, Спрінгейта, Ліса, Таффлера і Тішоу, проаналізовано моделі діагностики ймовірності банкрутства, вітчизняних авторів, зокрема моделі Терещенка, Матвійчука та інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства.

Проаналізувавши переваги та недоліки у зарубіжних моделях визначення ймовірності банкрутства, можемо зробити висновок про необхідність адаптації зарубіжних моделей до практики в Україні, так як вони кардинально відрізняються від вітчизняних, та їх результативність і ефективність поки що не доведена на практиці українських підприємств.

Отже, в умовах все більшого зростання чисельності банкрутства українських підприємств необхідно обрати таку модель для діагностики фінансового стану та ймовірності настання банкрутства суб'єктів господарювання, яка б враховувала всі особливості саме українського економічного простору та галузі, в якій функціонує підприємство.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ

СТАРОСТИНА Альона Юріївна,

канд. техн. наук, доцент,

БАЛАБУХА Олександр Юрійович,

здобувач вищої освіти,

БЄЛЯНЦЕВ Костянтин Олександрович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сучасні темпи розвитку управлінської думки, які базуються на наявних інноваційних рішеннях науки та техніки, сформували для категорії «стратегічне управління» турбулентне середовище, у якому традиційні стратегічні управлінські важелі, такі як: теорії, методи, моделі, механізми швидкими темпами втрачають свою актуальність, матеріально застарівають, уповільнюють темпи отримання результатів та знижують конкурентоспроможність підприємств в цілому. Безумовно у такому динамічному та мінливому середовищі знаходяться майже всі управлінські підходи, включаючи операційне управління, проєктне, процесне тощо. Однак

для стратегічного управління, яке за своєю сутністю має довготривалу спрямованість і масштабний характер охоплення, така складнопрогнозована мінливість середовища та техніко-технологічних рішень має значно більшу, у порівнянні з іншими підходами, вартість їх інтеграції та адаптації. Тобто, одні й ті самі технічні зміни у предметній області потребують різного часу, ресурсів та зусиль для адаптації наявних управлінських дій, при стратегічному управлінні чи при будь-якому іншому.

Значущість стратегічного управління для підприємств фармацевтичної галузі важко переоцінити, адже це специфічна сфера діяльності, яка потребує вузькопрофільних та висококваліфікованих спеціалістів, інноваційну матеріально-технічну базу з відповідним програмним забезпеченням, дорогі сировинні ресурси, науково-дослідні відділи, підрозділи моніторингу та прогнозування збуту тощо, які мають гармонійно функціонувати, та стратегічно розвиватися відповідно до місії організації, яка орієнтована на найбільш значиму частину життя споживачів – їх здоров'я. Все це формує сукупність особливостей стратегічного управління фармацевтичними підприємствами та проблеми, що разом з цим виникають.

Першою, проблемою характерною для підприємств фармацевтичної галузі, є необхідність постійного гармонійного переплетення проектної та операційної діяльності. Причому лівова частка проектів, які реалізуються мають на меті отримання інноваційних результатів, які є складнопрогнозованими, коштовними і мають високий ступінь ризикованості. Поряд з цим є певна невизначеність при формуванні пулу проектів, які доцільно реалізовувати на фармацевтичному підприємстві, які пов'язані з викликами зовнішнього оточення. Безумовно це можуть бути незначні зовнішні чинники, які здебільшого можуть бути передбачувані, наприклад сезонний спалах грипу, чи ГРВІ. Але динамічні процеси останнього п'ятирічного періоду в Україні та світі, які характеризувалися появою COVID-19, воєнними процесами, розквітом штучного інтелекту створили перед керівництвом фармацевтичних підприємств нові виклики, результати реагування на які мають вагомe значення для стратегічного майбутнього організацій. І саме тому мають супроводжуватися ефективними та науково-обґрунтованими управлінськими інструментами, які не тільки забезпечать «виживання» підприємств даного роду, а й створять умови для його ефективного функціонування, оскільки стабільна ефективна робота підприємств фармацевтичної галузі є запорукою якісного життя населення та країни в цілому.

Також не менш важливою особливістю діяльності фармацевтичних підприємств, на думку авторів, є унікальна кадрова політика. Яка з одного боку орієнтована на створення умов для залучення, мотивації та постійного розвитку наукового персоналу, який здатен проводити науковий пошук, генерувати нестандартні інноваційні рішення, проводити їх апробацію та готувати до вводу в операційне виробництво. Як правило, це висококваліфіковані спеціалісти з класичною освітою, які вже мають певні знання та досвід у своїй сфері, і тому за умови постійного додаткового

розвитку можуть створювати відповідні наукові результати. Друга категорія фахівців – це сучасні спеціалісти, які володіють специфічними навичками роботи з інноваційним обладнанням, причому пул даних спеціалістів має відповідати сукупності проєктів, що реалізуються на підприємстві на сьогодні, з урахуванням виключення простою обладнання та максимально точного прогнозування нових проєктів та своєчасною підготовкою майданчиків для проведення наукової роботи. Окрім такого наукового персоналу, ще є потреба у фахівцях «нової формації», тобто у спеціалістах, які мають цілісне бачення розвитку усього підприємства, чітко вбачають своє місце у загальному стратегічному потоці операційних процесів та проєктів. Також є адекватна потреба у фахівцях, які мають дотичне відношення до прямого виробництва фармацевтичних продуктів, але є необхідними для забезпечення супровідних процесів, зокрема спеціалісти з маркетингу, юриспруденції, планово-фінансові відділи, бухгалтерія, постачання, логістика, дизайн, збут, рекламація тощо. Враховуючи вищенаведене слід зазначити, що всі ці фахівці мають постійно підвищувати свою кваліфікацію, та створювати тим самим конкурентну перевагу для фармацевтичного підприємства не тільки на сьогодні, а й у довгостроковій перспективі.

Таким чином, авторами виокремлені основні категорії особливостей та проблем стратегічного управління фармацевтичними підприємствами. По-перше, це інноваційний характер виробництва фармацевтичної продукції зі складнопрогнозованим результатом. По-друге, необхідність постійної гармонізації операційної та проєктної діяльності. І, по-третє, це унікальна кадрова політика.

ПОБУДОВА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТУВАННЯМ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В БАНКУ

ШУБЕНКО Ілона Валеріївна

здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

В умовах сучасних економічних реалій одним із пріоритетних та основних напрямів діяльності будь-якого комерційного та державного банку є процес кредитування фізичних осіб, так як він дає можливість вирішувати різні соціальні та економічні проблеми, а також виступає одним із прибуткових видів у діяльності банку.

Процес кредитування фізичних осіб у банку – це певна грошова позичка, яка видається людині та може бути використана нею з метою задоволення певних людських потреб (наприклад, для придбання товарів споживчого призначення, побутової техніки, меблів тощо). Грошова позичка у вигляді кредиту надається у тимчасове використання, умови якої (нарахування, сплати та повернення) прописані у кредитному договорі, що укладається між споживачем та банком.

Процес кредитування фізичних осіб можна поділити на кілька етапів: підготовчий етап; етап розгляду кредитного проекту; етап оформлення кредитних документів; етап користування кредитом та подальшого контролю у процесі кредитування. Процес управління процесом кредитування фізичних осіб можна зобразити за допомогою методу структурно-функціонального моделювання Ramus, для цього використовується програмне забезпечення Ramus Educational.

Під час управління кредитуванням фізичних осіб використовуються наступні документи: заявка на кредит від потенційного позичальника - фізичної особи; супровідні документи, які дозволять провести аналіз доцільності кредитування фізичної особи. Функцію «механізму» виконує працівник банку, а саме: кредитний менеджер. В процесі прийняття рішення про доцільність видачі кредита фізичній особі приймають участь різні підрозділи банку: юридичний відділ; кредитний центр. В процесі прийняття рішення про доцільність кредитування фізичної особи використовується нормативно-правове та методичне забезпечення. Кінцевим результатом даного процесу є кредитна угода, або відмова від надання кредиту.

Діаграма декомпозиції процесу включає в себе такі етапи (блоки): розгляд пакету документів (A1); оцінка кредитоспроможності позичальника- фізичної особи (A2); аналіз правового забезпечення (A3); аналіз підготовка кредитного рішення (A4);

Перший етап (A1) представляє собою розгляд пакету документів, для його проведення використовуються супровідні документи, які фізична особа надає в банк, виконавцем даного процесу є кредитний менеджер, який фактично є представником кредитного центру. Результати розгляду передаються для аналізу кредитоспроможності позичальника та аналізу правового забезпечення.

В практиці банківської діяльності для отримання кредиту позичальник зазвичай надає банку наступний пакет документів:

- 1) заяву на отримання кредиту;
- 2) паспорт (або документ, що його замінює);
- 3) довідки з місця роботи позичальника про його доходи та розмір утримуваль і довідку про доходи його поручителів (пенсіонерам потрібно надати довідку з органів соціального захисту населення);
- 4) громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю надають декларацію про отримані доходи;
- 5) анкета клієнта;
- 6) паспорт (або документ, що його замінює) поручителя;
- 7) інші документи за необхідності.

При зверненні клієнта до банку з метою отримання кредиту кредитний менеджер уточнює у клієнта мету, на яку потрібно отримати кредит, пояснює йому порядок та умови надання кредиту, знайомить з переліком необхідних отримання кредиту документів.

Строк розгляду заяви на надання кредиту може залежати від виду кредиту та запитуваної суми, але не повинен перевищувати 15 календарних днів - за кредитами на термінові потреби та 1 місяць – за кредитами на придбання нерухомості (від моменту надання повного пакета документів до ухвалення рішення).

Другий етап (А2) представляє собою оцінку кредитоспроможності позичальника – фізичної особи на основі документів, які фізична особа надала в банк. Виконавцем даного процесу є кредитний менеджер, який фактично є представником кредитного центру. За підсумками аналізу якісних та кількісних показників банк робить висновок про надійність потенційного позичальника та дає оцінку його кредитоспроможності.

Третій етап (А3) представляє собою аналіз правового забезпечення кредитної угоди. Виконавцями є працівники кредитного та юридичного відділів банку. Результатом цього етапу є висновки, які передаються для підготовки кредитного рішення. Кредитний менеджер складає письмовий висновок про доцільність видачі кредиту (або про відмову у видачі позики) та погоджує із позичальником умови видачі кредиту.

Четвертий етап (А4) представляє собою підготовку кредитного рішення. Виконавцями є працівники кредитного та юридичного відділів банку. Результатом цього етапу є кредитна угода.

Таким чином, структурно-функціональна модель процесу управління кредитуванням фізичних осіб в банку має містити чотири етапи, кожен з яких може бути додатково декомпозований. Використання методу структурно-функціонального моделювання допомагає розкрити та детально уточнити зміст досліджуваного процесу, що дозволяє підвищити якість управління кредитуванням фізичних осіб у банку.

СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

***ЯРМАК Ольга Віталіївна,**
канд. екон. наук, доцент,
ОМЕЛЬЧЕНКО Дмитро Сергійович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

В фахових літературних джерелах наводяться різноманітні підходи до визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість» і її взаємозв'язків з фінансовим станом об'єкта дослідження чи його навколишнього економічного середовища. При цьому сама інвестиційна привабливість розглядається на рівні країни, галузі, підприємства, що на нашу думку є важливим критерієм у процесі дослідження сутності інвестиційної привабливості, як економічної категорії.

Однак, незважаючи на численні дослідження щодо встановлення сутності таких термінів як «інвестиційна привабливість», «інвестиційна привабливість підприємства» та «міжнародна інвестиційна привабливість підприємства» сьогодні відсутній єдиний підхід до трактування їх сутності та окреслення вичерпного переліку факторів, що на них впливають.

На думку Л. Валірунової та О. Казакова інвестиційна привабливість – це відносне поняття, що відображає думку певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості і вартості фінансових ресурсів в тій або іншій державі, регіоні або галузі. З іншої сторони – це сукупність деяких об'єктивних ознак, властивостей, засобів, можливостей економічної системи, яка обумовлює потенційний платіжний попит на інвестиції [1].

Як бачимо в межах однієї групи авторів дане поняття одночасно набуває й об'єктивних і суб'єктивних ознак, проте можна зауважити, що воно є доволі широким, можливо навіть занадто широким і недеталізованим.

Знову ж таки не претендуючи на істинність нашого твердження можна припустити, що й дане визначення є неприйнятним, оскільки інвестиційна привабливість підприємства, регіону, галузі чи країни напевно залежить не тільки від фінансового стану об'єкта інвестування, але й від можливості інвестора щодо вкладення відповідних коштів, соціально-економічного й політичного стану в світі чи країні тощо.

Дещо схоже на трактування Л. Валірунової та О. Казакова є розуміння сутності даного терміну, описане в роботі Т. Примак, де інвестиційна привабливість розглядається як сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- та макрорівнях [2].

При повній відсутності конкретизації «об'єктивних та суб'єктивних умов» дане трактування дає нам розуміння того, що сам термін може використовуватися як на рівні конкретної фізичної чи юридичної особи, так і на рівні країни чи якоїсь їх сукупності.

Цікавим і таким, що відрізняється від інших є сприйняття даного терміну К. Вороніним, котрий інвестиційну привабливість розглядає як вірогідність досягнення цілей інвестування, задоволення індивідуальних очікувань економічних агентів потенційних суб'єктів інвестиційного процесу [2].

Таким чином, проведений аналіз підходів до визначення інвестиційної привабливості дало змогу здійснити порівняльний та систематизувати основні підходи до трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість».

Можна узагальнити, що інвестиційна привабливість – це сукупність суб'єктивних і об'єктивних, кількісних і якісних умов або ж характеристик інвестора, об'єкта інвестування та навколишнього економічного середовища, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування на мікро-, мезо- і макрорівнях.

В свою чергу інвестиційна привабливість підприємства є, як і його родове поняття, яким є «інвестиційна привабливість» взагалі, багаторівневою інтегральною характеристикою. Це економічна категорія, що

характеризується комплексом фінансово-економічних, соціальних, інформаційних, техніко-організаційних та інших показників, на основі яких можна прийняти об'єктивне рішення про доцільність вкладання коштів у певне підприємство (інвестиційний об'єкт).

Список використаних джерел:

1. Скалюк Р. В., Лоїк О. І. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 1. С. 115–122.
2. Т. В. Майорова Інвестиційна діяльність : підручник. Київ Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

СЕКЦІЯ 3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Керівник секції – канд. екон. наук, доц. Ганна БАЗЕЦЬКА

Секретар секції – ас. Вікторія МУЗИЧЕНКО

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ НА РІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ

ЗАЙЧЕНКО Андрій Володимирович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

В умовах сучасного економічного ландшафту надзвичайно важливо розглядати вплив соціальних аспектів на прийняття рішень економічними агентами. Зазначається, що ця проблематика стає особливо актуальною в епоху швидких та глибоких змін, пов'язаних із процесами глобалізації. Спостереження за взаємодією соціальних чинників із стратегіями економічних агентів виявляється ключовим завданням для розуміння динаміки розвитку сучасного бізнес-середовища.

Соціальні норми, соціальне порівняння, групова динаміка та соціальні мережі є важливими компонентами цього дослідження. Вони не тільки формують внутрішній ландшафт підприємства, але і впливають на його взаємодію з регіональним оточенням. Розгляд цих аспектів дозволяє зрозуміти, як соціальні чинники впливають на рішення економічних агентів і як це відображається на регіональному розвитку.

Вивчення впливу соціальних аспектів на рішення економічних агентів є важливою складовою сучасного наукового підходу до розуміння економічної динаміки. Таким чином необхідно виявити та проаналізувати взаємозв'язки між соціальним середовищем, стратегіями підприємств та регіональним розвитком, що дозволяє розширити наше уявлення про взаємодію між соціумом і економікою.

Сучасні економічні агенти визнають важливість соціальних норм у формуванні своїх стратегій та прийнятті рішень. Соціальні норми, як правила поведінки в суспільстві, відіграють суттєву роль у визначенні цілей підприємств і формуванні їхньої внутрішньої динаміки. Аналіз впливу соціальних норм на економічних агентів дозволяє розкрити, як ці чинники визначають вибір стратегій, спрямованих на досягнення успіху в глобальному економічному середовищі. Сучасне підприємство враховує соціальні норми не лише як елемент культурного фону, а й як важливий фактор у взаємодії зі споживачами, партнерами та співробітниками. Прийняття рішень з

урахуванням соціальних норм стає стратегічним кроком, спрямованим на підтримку позитивного іміджу підприємства та його взаємодію з оточуючим середовищем. Взаємодія із соціальними нормами сприяє не лише успішній реалізації бізнес-стратегій, але й підвищує довіру споживачів та зміцнює позитивний вплив підприємства на суспільство.

Соціальне порівняння та конкуренція визначають динаміку взаємодії економічних агентів в сучасному світі. Сприйняття соціального порівняння впливає на формування індивідуальних та колективних цілей, а також визначає ступінь конкурентоспроможності в бізнесі. У ситуації глобальної конкуренції підприємства не лише взаємодіють одне з одним, а й постійно порівнюють свої досягнення зі стандартами та успіхами інших гравців ринку. Спроможність адаптуватися до соціальних порівнянь стає стратегічною перевагою для підприємств. Аналіз конкурентів та їхніх стратегій дозволяє економічним агентам визначити оптимальний шлях досягнення своїх цілей у контексті соціально-економічних тенденцій. Створення унікальної конкурентної переваги враховує не лише ефективність виробництва, але й соціальні аспекти, такі як взаємодія зі споживачами, створення етичних продуктів та вплив на соціальне середовище. У світі, насиченому інформацією та взаємозв'язками, конкуренція не обмежується лише економічними показниками. Відображенням цього є постійний пошук підприємствами нових способів взаємодії та співпраці, щоб визначити своє місце в соціальному та економічному просторі. Врахування соціального порівняння та конкуренції стає невід'ємною частиною стратегічного управління, спрямованого на досягнення успіху в глобальному бізнес-середовищі.

Групова динаміка в організаціях в контексті соціальних аспектів визначає не лише внутрішні відносини, але й впливає на рішення економічних агентів. Взаємодія між членами групи моделюється соціальними нормами, що формують колективну свідомість та впливають на прийняття стратегічних рішень. Групова динаміка може стимулювати або гальмувати ініціативи, залежно від рівня соціальної взаємодії та підтримки. Успішна групова динаміка, зорієнтована на соціальні цінності, стає каталізатором для здійснення оптимальних економічних рішень, враховуючи потреби та очікування всіх учасників.

В контексті впливу соціальних аспектів на рішення економічних агентів, соціальні мережі стають ключовим інструментом взаємодії та впливу. Вони не лише відображають соціальні норми та порівняння, а й створюють платформу для обміну інформацією та взаємодії між різними економічними агентами. Спільноти в соціальних мережах впливають на формування уявлень, установок та прийняття стратегічних рішень. Врахування цього фактору дозволяє економічним агентам адаптуватися до змін у споживчому попиті, виробничих тенденціях та економічному середовищі, створюючи нові можливості для розвитку та конкурентоспроможності.

Важливо відзначити, що дослідження впливу соціальних аспектів на рішення економічних агентів є ключовим аспектом сучасного економічного підходу. Аналіз соціальних норм, соціального порівняння, групової динаміки

та соціальних мереж показує, що ці чинники не тільки формують внутрішній ландшафт підприємства, але й суттєво впливають на його взаємодію з регіональним середовищем. Розгляд цих аспектів розкриває, як соціальні чинники визначають рішення економічних агентів і впливають на регіональний розвиток. Вивчення цих взаємозв'язків є важливим етапом у розумінні динаміки розвитку сучасного бізнес-середовища, де адаптація до соціальних та економічних реалій визначає успіх економічних агентів.

Список використаних джерел:

1. Tversky A., Kahneman D. The framing of decisions and the psychology of choice. *Science*. 1981. Vol. 211, no. 4481. P. 453–458. URL: <https://doi.org/10.1126/science.7455683> (дата звернення 17.11.2023)

2. Гудзь М. Поведінкова економіка в умовах війни: вплив емоцій на економічні рішення громадян. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2384> (дата звернення 17.11.2023)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБҐРУНТУВАННЯ ТАРИФІВ НА ТЕПЛОВУ ЕНЕРГІЮ

КОТЛЯРОВ Євген Іванович,

канд. екон. наук, доцент,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

В останні роки тарифи на послуги з тепlopостачання стають невід'ємним тягарем для багатьох споживачів. З одного боку, високий рівень тарифу пояснюється високими цінами на основний вид палива – природний газ. З іншого боку такий рівень тарифів може бути пояснений недосконалістю діючого механізму державного регулювання діяльності суб'єктів в сфері тепlopостачання, зокрема – діючим порядком обґрунтування тарифів на теплоенергію.

На даний час регулювання тарифів на теплоенергію здійснюється в залежності від способу виробництва теплоенергії:

– тарифи на теплоенергію, що виробляється на ТЕС, АЕС, ТЕЦ, когенераційних установках регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) – у порядку, встановленому в [1; 2]

– тарифи на теплоенергію, що виробляється в традиційних котельнях регулюються органами місцевого самоврядування, на території яких здійснюється відповідна діяльність у відповідності до [3].

За цими нормативними актами рівень тарифу визначається як сума витрат на виробництво, транспортування і збут і прибутку, який необхідний для здійснення інвестиційної діяльності.

До основних недоліків діючих методик і порядку обґрунтування тарифів слід, на нашу думку віднести наступне:

- орієнтація на витратне ціноутворення за методом «витрати+»;
- ускладнена процедура обґрунтування і затвердження тарифів на теплоенергію, або змін до раніше затверджених тарифів;
- короткостроковий (1 рік) термін встановлення тарифів.

Обґрунтування тарифів за методом «витрати+» є єдиним методом, який передбачений діючим законодавством в сфері теплопостачання. Недоліком цього методу є те, що він орієнтує виробника не на підвищення ефективності діяльності і отримання додаткового прибутку. Метою виробника при такому ціноутворенні стає обґрунтування більш високого рівня витрат, які «автоматично» закладаються у рівень тарифу.

Таким чином, реформування механізму державного регулювання діяльності суб'єктів теплопостачання повинне передбачати реформування порядку ціноутворення. Основними напрямками такого реформування, на нашу думку є наступні:

- встановлення верхнього рівня тарифу на принципах бенчмаркінгу;
- відмова від адміністративних процедур розгляду і затвердження рівня тарифу;
- спрощення процедур погодження рівня тарифу на виробництво теплоенергії з НКРЕКП або з органами місцевого самоврядування;
- відмова від контролю структури тарифу на виробництво теплоенергії
- спрощення умов переходу на стимулююче ціноутворення;
- розширення прав органів місцевого самоврядування щодо визначення критеріїв стимулюючого регулювання.

Ще одним з напрямів реформування порядку ціноутворення на теплову енергію є вдосконалення регулювання інвестиційної діяльності, яке здійснюється шляхом розробки, узгодження, затвердження і подальшого контролю виконання інвестиційних програм (далі – ІП) суб'єктів діяльності в сфері теплопостачання. Діючий порядок обґрунтування ІП має цілий ряд недоліків, які знижують інвестиційну активність підприємств теплопостачання і ускладнюють ведення інвестиційної діяльності.

Аналіз цих недоліків дозволяє визначити основні напрями вдосконалення інвестиційної діяльності:

- перехід на середне- і довгострокове інвестиційне планування (мінімум на 3-5 років);
- спрощення процедур обґрунтування, узгодження і затвердження ІП;
- надання можливості включати до ІП заходи, які не призводять до отримання економічного ефекту, але дозволяють отримати екологічний чи соціальний ефект;
- переорієнтація поточного контролю на контроль виконання ІП в цілому, а не виконання окремих заходів.

Список використаних джерел:

1. Постанова НКРЕКП Про затвердження Методики формування, розрахунку та встановлення тарифів на електричну та (або) теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, теплових електростанціях та когенераційних установках № 991 від 01.08.2017 р. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-metodiki-formuvannya-rozrahunku-ta-vstanovlennya-tarifiv-na-elektrichnu-ta-abo-teplovu-energiyu-shcho-viroblyaetsya-na-teploelektrotsentralyakh-teplovikh-ele-616d8f44e583b>

2. Постанова НКРЕКП Про затвердження Методики формування, розрахунку та встановлення тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляється на атомних електростанціях № 990 від 01.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0990874-17#Text>

3. Постанова КМУ Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги № 869 від 01.06.2011 р. (поточна редакція від 03.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#Text>

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

*КУРМАЗ Олена Володимирівна,
начальник відділу кадрів,
КП «ШЛЯХРЕМБУД» м. Харкова*

*СЛАВУТА Олена Іванівна,
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Гендерна нерівність є складною проблемою, яка потребує широкого спектра заходів, включаючи законодавчі ініціативи, соціокультурні зміни та освітні програми для сприяння рівноправ'ю та рівній участі всіх членів суспільства. В економічному аспекті це явище проявляється через різні сфери, включаючи ринок праці та підприємництво.

Серед ознак гендерної нерівності в економіці України важливим є рівень оплати праці, який у жінок менше порівняно з чоловіками аналогічної кваліфікації, особливо у верхньому та середньому рівнях управління. У 2022 р. гендерний розрив в Україні становив 29 %, тобто в середньому жінки отримують на третину менше, ніж чоловіки такого самого рівня компетенції та освіти.

Жінки менше представлені на вищих рівнях управління та в керівництві підприємствами. Станом на 1.01.2023 р. жінки є керівниками на 29,2% підприємств. Найбільше жінок у керівництві товариствами з обмеженою відповідальністю, приватними підприємствами та комунальними організаціями (лікарні, дитсадки тощо), що становить 286,9 тис. ос. (рис.1).

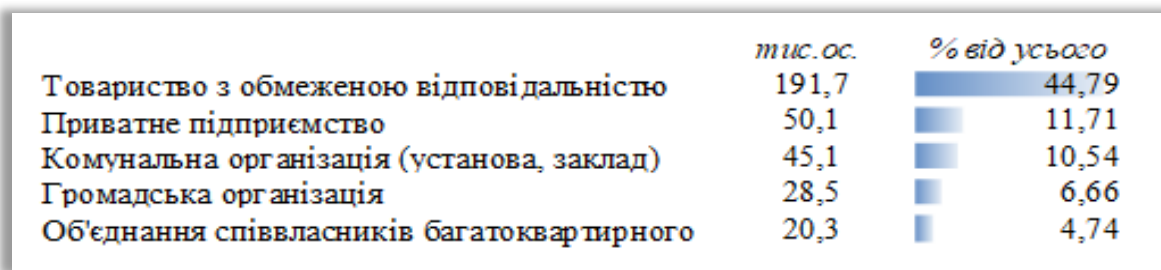

Рисунок 1 – Кількість жінок-керівників за видами підприємств України у 2023 р.

Менше 10% керівників складають жінки в концернах, гаражних кооперативах, індивідуальних та казенних підприємствах, релігійних організаціях. Більше половини жінок серед керівників підприємств споживчої кооперації, споживчих товариств, органів державної влади і судів, органів самоорганізації населення, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, приватних організацій (установ, закладів). Керівниками Аудиторська палата України, органу суддівського самоврядування та двох єдиних холдингових компаній є жінки [1].

Характеристика регіонального аспекту даного питання представлена на рис.2.

Рисунок 2 – Топ регіонів України за гендерними показниками у 2023 р. [2]

Однією з причин такого становища є нерівномірний розподіл обов'язків в домогосподарстві, що часто змушує жінок робити вибір або переходити на менш високооплачувану роботу, але з можливістю мати більше вільного часу. Гендерний стереотип стосовно того, що саме жінки повинні брати на себе обов'язки з дому та виховання дітей, також впливає на цю ситуацію. Це призводить до того, що жінки заробляють менше і витрачають удвічі більше часу на домашню роботу порівняно з чоловіками.

У період воєнних дій ця тенденція відчутно погіршилась, оскільки в умовах зростання побутових проблем (зокрема відсутності електроенергії, водопостачання, зв'язку, руйнації житла та інших непередбачених труднощів) жінкам доводиться пріоритизувати справи, пов'язані з виживанням сім'ї. Це часто призводить до відмови від власної кар'єри та інших можливостей самореалізації, особливо в тих сім'ях, де чоловіки мобілізовані, загинули чи отримали серйозні травми і залишились в Україні.

Внаслідок прямих втрат у воєнний час, переважно серед працездатних чоловіків, очікується збільшення участі жінок в ринку праці в Україні. Повномасштабна війна створює попит на швидше досягнення гендерної рівності у сфері зайнятості. Отже, важливим стає впровадження державних програм, спрямованих на створення можливостей для жінок отримувати новий досвід і знання, а також отримувати моральну підтримку в процесі оволодіння новою професією або перекваліфікацією. За допомогою такої підтримки та правильного професійного орієнтування, жінки отримають можливість отримувати гідну заробітну плату.

Список використаних джерел:

1. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника на 1 січня 2023 року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2023/ks_opfg/arh_ks_opfg_23.htm

2. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за регіонами України з розподілом за ознакою статі керівника на 1 січня 2023 року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2023/kfop_reg/arh_kfop_reg_23.u.html

ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДОВОЛЬСТВА В РЕГІОНАХ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД РУЙНАЦІЇ КАХОВСЬКОЇ ГЕС

МІРОШНИЧЕНКО Вікторія Володимирівна,

канд. екон. наук, доцент,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

ТЬОРЛО Володимир Олександрович,

канд. екон. наук, професор,

Міжрегіональна Академія Управління персоналом.

Продовольчий сектор економіки України відіграє вагомую роль в валовому виробництві і експорті України. Тому успішність його розвитку має для економіки країни велике значення. Разом з тим виникає все більше викликів обумовлених війною в Україні. Зокрема, труднощі пов'язані з експортом зернових, зменшенням посівних площ в районах військових дій, проблеми обумовлені підривом Каховської ГЕС, ліквідація Каховського водосховища та руйнація меліоративних систем.

6 червня 2023 року підриб Каховської ГЕС призвів як до екологічних наслідків - забруднення води, повітря, ґрунту, так і до економічних - проблем в сільському господарстві, рибному, промисловості, енергетичній, транспортній сферах. Що зробило не можливим переробку сільськогосподарської сировини. Наслідки трагедії також відчули і інші країни.

Внаслідок терористичного акту РФ під загрозою зникнення опинилися окремі найважливіші галузі агропромислового виробництва південних областей України. Постраждали землі, на яких традиційно вирощували олійні та зернові, а овочівництво та садівництво у регіоні може зникнути взагалі. Без води Каховського водосховища не працюють зрошувальні системи Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей. До війни ці системи зрошували 584 тис. га полів, з яких збирали 4 млн. т олійних та зернових культур на суму \$ 1,5 млрд., крім цього ці регіони були основними виробниками в Україні овочів та фруктів [1]. За таких умов, особливо в результаті відсутності гідромеліорації, не можливо буде забезпечувати технологію повноцінного вирощування значної кількості районованих культур.

За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, збитки аграрному сектору від затоплення оцінюються в \$ 3-5 млрд. У вигляді ВВП на період наступних 5 років щорічні збитки за експертною оцінкою будуть складати \$ 1,5-2 млрд. на рік на продукцію, що не буде вирощена через руйнування системи зрошення [2]. Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм повідомляє, що руйнування Каховської ГЕС призвело до пошкоджень, затоплень і виведення із ладу меліоративної інфраструктури на територіях прилеглих до Каховського водосховища [3].

Підрив греблі Каховської ГЕС також спричинив мор риби на Дніпропетровщині, Херсонщині, Миколаївщині та Одещині. За попередніми розрахунками, збитки для рибної галузі, від загибелі усіх біоресурсів складатимуть до 10,5 млрд. грн. [2]. Слід зазначити, що в результаті військових дій РФ був затоплений важливий для розвитку в Україні рибальства - державний осетровий завод «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С.Т. Артющика» розташований у с. Дніпровське Білозерського району Херсонської області.

До першочергових заходів подолання наслідків від підриву Каховської ГЕС слід віднести розмінування постраждалих територій. Надзвичайно важливе значення мають системи іригації з переходом на крапельне зрошення. Відновлення ефективної системи зрошення дасть змогу значно збільшити урожайність, а отже і валові збори основних сільськогосподарських культур і наростити обсяги переробки кінцевих видів продовольчої продукції. В цьому контексті слід розглядати альтернативні варіанти створення ГЕС і водосховища із врахуванням сучасних екологічних вимог або ж будівництва насосних станцій, які б дозволяли використовувати підземні та дніпровські води. Але можливо є доцільним поєднання цих двох напрямів водозабезпечення потреб сільського господарства. Створення передумов для екологізації аграрного виробництва, зокрема відтворення родючості ґрунтового покриву, що були під водами Каховського водосховища.

У зв'язку з великою руйнацією звільнених територій великих капітальних затрат вимагає інфраструктура з виробництва та переробки

сільськогосподарської продукції та розширення виробництва продукції галузей тваринництва.

Для підвищення рентабельності вказаних територій необхідно відтворити та розширити обсяги рибного господарства, що буде сприяти покращенню раціону харчування населення регіону. Доцільно, зокрема, відновити функціонування відтворення всього циклу рибного господарства – розведення, вирощування та переробку і реалізацію продукції даної галузі.

Список використаних джерел:

1. Олексій Леонов. Підрив Каховської ГЕС: економічні наслідки та можливі дії / Укрінформ від 23.06.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3726758-pidriv-kahovskoi-ges-ekonomichni-naslidki-ta-mozlivi-dii.html>
2. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. URL: <https://darg.gov.ua/>

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІЙ

МУЗИЧЕНКО Вікторія Владиславівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

В сучасному глобалізованому світі фінансова стійкість територій визначається складною взаємодією різних економічних, соціальних та політичних факторів. Це стає особливо актуальним в умовах нестабільності та невизначеності, пов'язаних з економічними кризами, геополітичними подіями та природними катастрофами. Фінансова стійкість територій визначає їхню здатність витримувати економічні труднощі та швидко відновлюватися після стресових ситуацій.

У контексті фінансової стійкості регіонів важливо розглядати не лише економічні показники, але й рівень соціальної справедливості, ефективність управління ресурсами та розвиток фінансової інфраструктури. Взаємодія між різними галузями економіки, фінансовими інституціями та владними структурами визначає ступінь вразливості чи стійкості територій перед зовнішніми викликами.

Дослідження фінансової стійкості територій дозволяє розкрити ключові чинники, які впливають на економічне благополуччя та динаміку розвитку. Врахування цих аспектів необхідно для розробки стратегій управління, спрямованих на забезпечення стійкості територій у різних умовах і в контексті загального економічного ландшафту. Осмислення фінансової стійкості стає важливим кроком у підвищенні рівня резильєнтності регіонів та їхньої

здатності ефективно адаптуватися до змін, забезпечуючи сталість і підтримку економічного зростання.

Погляди економістів на проблему визначення фінансової стійкості не є однозначними. Під стійкістю будь-якого об'єкта можна розуміти його здатність протистояти діям, спрямованим на виведення його зі стану статичної або динамічної рівноваги. Загалом погляди дослідників на категорію «стійкість регіону» можна згрупувати за такими напрямками:

1) стійкість регіону як здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам та забезпечувати розвиток у довготривалій перспективі. З. Пестовська та Є. Гриценко вказують на те, що кожна фінансова система є максимально стійкою за умови дотримання рівноваги між зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, що може також зумовлювати її динамічний розвиток [1].

2) М. Стегней, І. Лінтур визначають фінансову стійкість з позицій перевищення доходів над витратами [2]. Вони зазначають, що саме такі системи забезпечують гідний рівень життя.

Такий підхід до розуміння сутності фінансової стійкості є досить обмеженим, адже може відбуватись збалансування доходів і витрат регіону, та при цьому значну частку у структурі джерел ресурсів території будуть становити саме зовнішні ресурси, тому робити висновки про фінансову стійкість території на цій основі не є доречним. Ефективне та прозоре управління бюджетом є основою фінансової стійкості. Транспарентність та відповідальність в управлінні фінансами грають ключову роль.

Стійкість економічного розвитку регіону можна визначити як динамічний процес, спрямований на стабільне накопичення і збільшення потенціалу регіонального розвитку за рахунок ефективного управління виробничими, фінансовими, соціальними, природними, трудовими, управлінськими ресурсами регіону з урахуванням факторів ризику і невизначеності.

Території повинні розвивати економічну диверсифікацію, щоб зменшити ризики та залежність від конкретних галузей. Інвестиції в якісну інфраструктуру підвищують конкурентоспроможність та привабливість територій для бізнесу та жителів.

Інвестування в освіту та розвиток навичок населення піднімає загальний рівень життя та робить територію більш конкурентоздатною. Забезпечення фінансової стійкості в умовах економічних криз вимагає гнучкості та вдосконалення механізмів фінансового планування. Інтеграція новітніх технологій та інновацій у різні сфери життя сприяє зростанню економічного потенціалу.

Фінансова стійкість територій є складною, але необхідною умовою для їхнього розвитку та самозбереження. Забезпечуючи баланс між ефективним управлінням фінансами, розвитком інфраструктури та соціальною сферою. Фінансова стійкість територій – це не тільки мета, але і засіб досягнення сталого розвитку та підвищення якості життя. Шлях до фінансової стійкості включає в себе тісну співпрацю між громадами, владою та бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Пестовська З., Гриценко Є. Формування фінансової стратегії підприємства на основі модифікації системи збалансованих показників. *Академічний огляд*. 2017. № 2 (47). С. 21–31.

2. Стегней М., Лінтур І. Фінансова стійкість місцевих бюджетів як фактор впливу на інвестиційну привабливість регіону. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 1053–1060.

КРЕАТИВНА ЄВРОПА ТА КРЕАТИВНЕ МІСТО: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

*канд. філос. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Проект Креативна Європа та концепція «креативне місто» утворюють діалектичну єдність, де програма Європейського Союзу активно сприяє розвитку культурно-творчої сфери, а креативні міста, в свою чергу, використовують ці можливості для створення високотехнологічних інфраструктур та сприяння інноваційному та культурному розвитку. Такий взаємозв'язок створює умови для синергії, сприяючи сталому розвитку як європейського простору, так і самих міст, що веде до взаємного збагачення та розкриття потенціалу обох ініціатив.

Креативна Європа (Creative Europe) – це програма Європейського союзу, спрямована на підтримку та розвиток культурної та творчої індустрії в Європі. Ця програма працює в режимі грантів та фінансує проекти у сфері культури, кіно, телебачення, музики, літератури, виставкової діяльності та інших галузей творчості та мистецтва.

Основні компоненти програми «Креативна Європа» включають:

«Культура»: Гранти для культурних та творчих організацій для розвитку та впровадження проектів, спрямованих на зближення культур, підтримку транснаціональної мобільності та сприяння інноваціям у сфері культури.

«Медіа»: Фінансування для аудіовізуальних проектів, які сприяють поширенню та просуванню європейської культури через кіно, телебачення, онлайн-платформи та інші медіа.

«Креативні індустрії»: Підтримка ініціатив та підприємств у галузі креативних індустрій, що включає в себе дизайн, моду, виставкову діяльність, архітектуру та інші творчі сектори.

Мета програми – сприяти сталому розвитку культурної та творчої галузі в Європі, зміцнювати культурну різноманітність, підтримувати творчий потенціал та розширювати міжнародну співпрацю.

Інфраструктура та Простір:

Творчі квартали та простори: Розвиток творчих кварталів і культурних просторів сприяє об'єднанню та взаємодії творчих індустрій, художників, дизайнерів, стартапів та інших креативних професіоналів.

Центри та хаби: Створення інноваційних центрів та коворкінгових просторів, де компанії, підприємці та творці можуть обмінюватися ідеями, співпрацювати та розвивати нові проекти.

Освіта та Навчання:

Університети та дослідницькі центри: Розвиток університетських та науково-дослідницьких інституцій сприяє наукоємному та технічному розвитку міста, а також створенню інноваційних проектів.

Програми навчання та розвитку: Забезпечення доступу до навчання та розвитку в сферах технологій, мистецтва та бізнесу для розвитку творчих та інноваційних навичок.

Культурні та Творчі Індустрії:

Фестивалі та події: Організація культурних та творчих заходів для підтримки та просування талановитих індивідів та груп.

Мистецькі галереї та театри: Розвиток мистецьких та культурних інституцій, які виступають катализаторами для творчого вираження та інновацій.

Економічний Розвиток:

Стартап-екосистеми: Підтримка стартапів та інноваційних підприємств через активізацію стартап-екосистем, ангелських інвесторів та підприємницьких програм.

Технологічні парки: Розташування технологічних парків та інноваційних центрів для розвитку технологічних та наукових досягнень.

Соціальна Інтеграція:

Житлові та громадські ініціативи: Залучення громадян до процесу розвитку міста, створення комфортних громадських просторів та розвиток міських ініціатив.

Взаємодія між культурами: Створення умов для взаємодії та обміну між різними культурами та групами.

Ключову роль грає місто для стимулювання інновацій, культурного розвитку та покращення якості життя. Успішне впровадження креативних рішень сприяє розвитку міста як креативного центру, створюючи умови для інновацій, розвитку бізнесу та покращення життя громадян.

«Креативне місто» – це концепція та підхід до розвитку міста, який ставить акцент на творчості, інноваціях та культурних аспектах для стимулювання розвитку та покращення якості життя мешканців. Цей термін може включати в себе кілька аспектів:

Творчі та культурні індустрії: Розвиток і підтримка творчих та культурних індустрій, таких як мистецтво, дизайн, музика, література, кіно, театр та інші. Створення умов для росту та розвитку цих галузей може призвести до економічного зростання та покращення репутації міста.

Просторове планування: Створення просторів, які сприяють творчому процесу та взаємодії між різними групами креативних професіоналів. Це може

включати в себе художні квартали, студії, галереї, коворкінгові простори, арт-простори тощо.

Інновації та технології: Залучення інновацій та новітніх технологій для розвитку творчих індустрій та покращення якості послуг для мешканців.

Підтримка малого та середнього бізнесу: Забезпечення підтримки для малого та середнього бізнесу в галузі творчості та інновацій через фінансові інструменти, бізнес-інкубатори, навчальні програми та інше.

Участь громади: Важливим аспектом є залучення мешканців та громадськості до процесу прийняття рішень та розвитку культурних ініціатив. Це може включати в себе організацію заходів, фестивалів, спільних проєктів тощо.

Концепція креативного міста може бути важливим інструментом для трансформації міст у центри інновацій та культурного розвитку, привертаючи талановитих людей, інвестиції та зберігаючи унікальний характер міста. Концепцію «креативного міста» ще наприкінці 1980-х у своїй праці «The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators» представив британський дослідник Чарльз Лендрі [1]. Чарльз Лендрі стверджує, що культура творчості залежить від критичної маси людей, які зацікавлені у спільній роботі та впровадженні змін. Він заохочує використання уяви та креативу в державних, приватних і суспільних сферах, тим самим створюючи банк ідей для можливостей і потенційних вирішень будь-якої міської проблеми. Суть концепції креативного міста полягає в тому, що кожне поселення – незалежно в якій країні воно знаходиться – може функціонувати більш творчо та інноваційно. Щоб село, невелике місто чи мегаполіс ступили на цей шлях, необхідно створювати умови, що дозволили би їм думати, планувати і діяти творчо. Державний, місцевий, приватний чи некомерційний сектори – кожен з них може по-своєму завадити розкритися потенціалу свого міста, оскільки виникнення і втілення креативних ідей найбільш плідно відбувається там, де присутній дух співпраці, взаємоповаги і готовності ділитися один з одним.

Сьогодні, ситуація в більшості малих міст України складна. Журнал Inspired склав список з 50 ідей, які стануть в нагоді будь-якому українському місту. До уваги взятий найкращий досвід з реалізованих проєктів – в Україні, Європі та США [2,3].

Ідеї розподілено на три категорії складності: **прості, середні та складні**. Кожна з них потребує більшого часу, ресурсів, затрат на втілення. Найпростішими та найоптимальнішими ідеями для перетворення малих міст України в креативні міста, на нашу думку є:

Категорія простих ідей:

1) прибрати зовнішню рекламу з історичних центрів міст – часто фасади старовинних будівель заховані за зовнішньою рекламою – вивісками, білбордами тощо. Ліквідація реклами, що заважає туристу побачити старовинну архітектуру – це необхідний крок для підвищення атрактивності міста;

2) публічний безкоштовний Wi-Fi та створення інтернет-сторінки міста. Створення власної інтернет-сторінки для міста, де було б написано про

цікаві місця у місті, будівлі, музеї тощо, а також безкоштовного доступу до мережі на центральних площах або вулицях міста, сприяло б активнішому залученню туристів;

3) зелені насадження та клумби – швидкий та дешевий спосіб озеленення вулиці – рослинність у спеціальних бочках, горшках, клумбах. Такі зелені насадження не вимагають особливого догляду і коштують не так дорого, як звичайна висадка дерев або створення парків;

4) облаштування пустирів – в кожному місті є незайняті ділянки, які роками простоюють, найчастіше огорожені і, фактично, не несуть ніякої користі. Це показує досвід малих міст Європи та США, де їх перетворили у місця відпочинку населення, спортивні майданчики тощо.

Категорія ідей середньої тривалості та вартості:

1) обмеження використання малих архітектурних форм (МАФів) – сьогодні у якості МАФів використовують пластикові або дерев'яні кіоски і це стало проблемою для всіх, без винятку, малих міст України;

2) впорядкувати вуличні ринки;

3) роздільний збір сміття – на сьогодні, за різними оцінками, смітники становлять 5–7 % України. Для того, аби сміття не накопичувалось, а перероблювалось, для початку треба його посортувати;

4) безпечні дитячі та спортивні майданчики, в малих містах досі функціонують старі дитячі та спортивні майданчики радянського зразка;

5) повна інвентаризація майна та земель – в жодному українському місті достеменно не знають, що, де, та в чийй власності знаходиться. Лише наявність прозорої кадастрової системи, дозволить побачити, якими ресурсами воно володіє.

Категорія ідей значної тривалості та вартості:

1) прийняття генерального плану міста. Саме від нього потрібно буде відштовхуватись при подальшому плануванні майбутніх реформ;

2) передати старі заводи і приміщення під креативні центри. Для успіху цього проекту треба дві складові: воля міської влади, та інвестор, який приведе будівлю в нормальний стан;

3) реставрація фасадів історичних будівель. Спершу необхідно чітко окреслити межі історичного центру, паспортизувати кожен фасад і на основі роздільного фінансування (50% – влада, 50% – власник даної будівлі) відреставрувати їх.

4) активне стимулювання та підтримка творчих ініціатив міської громади – мистецтво не виникає саме по собі, його треба стимулювати, давати поштовх для розвитку, і найголовніше – не заважати. Креативність в кожному місті буде проявлятися по-різному.

Список використаних джерел:

1. America's Most Creative Cities. URL: <http://www.forbes.com/pictures/emeg45kgmj/>
2. Креативні міста в Україні. URL: <http://www.creativecities.org.ua/>

ІНТЕРКУЛЬТУРНЕ МІСТО ЯК ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

канд. філос. наук, доцент,

АВСР'ЯНОВА Ангелі Павлівна

здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Число українських біженців, які прибули до Європи після початку повномасштабного вторгнення РФ, досягло 10 млн. осіб. Про це заявив комісар Європейського союзу з внутрішнього ринку Т'єррі Бретон в інтерв'ю французькій радіостанції Sud Radio. Бретон повідомив, що найактивніше біженців приймають Польща, Угорщина та Чехія. В Чехії, за словами Бретона, кількість мігрантів з України складає 440 тисяч осіб – це 4% від населення країни. При цьому єврокомісар підкреслив, що це питання, яке стосується всієї Європи: «Це проблема, яка торкається всіх нас, вона торкається нас на південному сході Європи, вона торкається нас на сході» [1]. Інтеграція біженців в сучасне європейське місто означає процес включення цих осіб у нове соціокультурне оточення та забезпечення їм можливостей для успішного життя в новому суспільстві. Основні аспекти інтеграції біженців включають:

Соціокультурна інтеграція: Допомога біженцям у засвоєнні культурних, мовних та соціальних аспектів нового суспільства. Це може включати навчання мови, ознайомлення з місцевою культурою та традиціями, а також надання підтримки у вирішенні питань, пов'язаних із їхнім соціальним становищем.

Освіта та навчання: Забезпечення доступу біженців до системи освіти та навчання, що допомагає їм отримати необхідні навички та кваліфікації для працевлаштування та активної участі в суспільстві.

Економічна інтеграція: Створення умов для працевлаштування біженців, враховуючи їхні вміння та навички. Це може включати програми професійної підготовки, підтримку при пошуку роботи та створення умов для самозайнятості.

Житлова інтеграція: Надання підтримки у забезпеченні житла для біженців, щоб вони могли знайти адекватне та безпечне місце проживання.

Медична допомога: Забезпечення доступу біженців до медичної допомоги та послуг для збереження їхнього фізичного та психічного здоров'я.

Інтеграція біженців - це важливий етап, спрямований на створення умов для їхньої повноцінної участі в новому суспільстві та на підтримку їхнього самостійного життя. Основою такої політики є міжкультурне місто.

В основі положення про міжкультурне місто лежить переосмислення і реформатування важливих, але дещо щоденних функцій міста з міжкультурної точки зору з тим, щоб забезпечити однакові послуги громадянам, незалежно від їхнього культурного походження. Інтеркультурне

місто – проект Ради Європи, спрямований на розвиток ідей та практичну реалізацію інтеграції переселенців, біженців, та національних меншин міста. У створеній Радою Європи Білій Книзі Інтеркультурного Діалогу термін інтеркультуралізм пов'язаний з концепцією міжкультурного діалогу. Інтеркультурність – це концепція, що додає нове бачення в управління суспільством, яке складається з культурно-роз'єданого населення. Це ідея надання всім рівних прав і можливостей, можливість обміну досвідом між країнами, інтеграція культурних особливостей існування полікультурних суспільств.

Метою проекту є взаємодопомога та об'єднання в єдину мережу міст, що зіткнулися з проблемами переселенців і внутрішньої роз'єданості. В основу концепції інтеркультурних міст покладено Інтеркультурну компетенцію. Ця мережа міст представлена громадянами міста, які активно навчаються, політиками, практиками, представниками академічної науки. Безліч міст Європи та всього світу зіткнулися з проблемою роз'єданості в суспільстві. Сьогодні люди спокійно перетинають кордони в пошуках кращої роботи та можливостей для самореалізації, переміщуються як між країнами, так і між містом та сільською місцевістю. Це призводить до формування мозаїки культур і численних національних представників із різними поглядами, віруваннями, цілями. Бачучи цей процес, міська влада намагається згуртувати громадянське суспільство, розуміючи, що воно складається як з корінних мешканців, так і з національних меншин, особливо актуальним питання згуртування суспільства є в регіонах, що стали гарячими точками через регіональні конфлікти та війни.

Згідно з останніми дослідженнями, культурні відмінності, пов'язані з переміщенням національних меншин, можуть призвести до серйозної соціальної напруги в зонах взаємодії культур, а якщо на них не звертатимуть належної уваги, то вони можуть призвести до жорстокості та потенційних конфліктів. Стала очевидною необхідність інвестувати кошти і сили у вивчення полікультурних міст, для яких характерна взаємодія національних меншин і корінного населення.

З іншого боку, місто, яке може отримувати зі свого внутрішнього розмаїття користь, надалі отримує перевагу від припливу мігрантів і національних меншин. Головною ідеєю проекту є те, що містам потрібно переглянути засади функціонування своїх інституцій, послуг, які вони надають, і свою політику щодо національних меншин, щоб усунути культурні перешкоди й поліпшити інтеграцію та внесок мігрантів і меншин у розвиток міст.

Будь-яке місто може стати членом інтеркультурної мережі, за умови, що в ньому мешкають групи мігрантів і національних меншин, та адміністрація має бажання мінімізувати загрози і максимізувати переваги свого культурного розмаїття, розвинути свою особливу інтеркультурну ідентичність. Для включення міста в мережу потрібен формальний розгляд питання включення в мережу мером міста, міською радою або іншими представниками муніципальної влади.

Крім представників муніципальної влади учасниками мережі інтеркультурних міст може стати активна громадська організація або професійна група громадян, студенти, представники академічних організацій і просто зацікавлені громадяни міста.

Інноваційна політика мережі інтеркультурних міст пропонує розмаїття навчальних, розвиваючих і обмінних можливостей для адміністрації міста, професійних соціологів та активістів міста. Головний процес навчання проводиться за допомогою критичного аналізу поточної практики управління культурним розмаїттям, побудовою свого бачення інтеркультурної ідентичності, та перетворенням цього бачення на всеохоплюючу стратегію. Інтеркультурна мережа допомагає містам впроваджувати потрібну інтеграційну політику, професіоналів і зацікавлених осіб, включно із засобами масової інформації в інклюзивний процес стратегічного розвитку міста, орієнтований на результат. Основний план навчання включає серію аналітичних доповідей, оглядові засідання про політику розвитку громади, навчальні та практичні семінари, обговорення та консультації, ознайомлювальні візити, розробку оцінювальних і політичних інструментів впровадження.

Таким чином, інтеркультуралізм дає змогу будувати довірливі відносини, заохочуючи взаємодію культурних груп у спільному середовищі проживання. Також це допомагає збільшити ефективність роботи громадських служб, зробивши їх більш гнучкими та культурно адаптивними.

Список використаних джерел:

1. Ким працюють українські біженці у Фінляндії. URL: <https://www.currenttime.tv/a/desyat-millionov-ukrainskih-bezhentsev/32599606.html>
2. Інтеркультурна стратегія м. Одеси на 2022-2024 роки. URL: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2022/MEJDUNAR_SOTR/strat_odessa.pdf
3. Інтеркультурні міста. URL : <https://rm.coe.int/-/16809ccd42>

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В РОЗВИТКУ МІСТ

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

канд. філос. наук, доцент,

БУТЕНКО Олена Андріївна

здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Багато в чому вигляд українського суспільства залежить від розуміння демографічних процесів, що відбуваються в Україні та за її межами, політичних рішень і змін у поведінці громадян. За словами Елли Лібанової,

керівника Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи: «Наразі поза межами України проживає 8,5–9 млн наших громадян, з яких 2,5–3 млн – це трудові мігранти, що вирушили ще до 24 лютого. З 6 млн «тих, хто рятується від війни», 4,1 млн перебувають у країнах Євросоюзу. Останні опитування свідчать, що на сьогодні майже 87% почувають себе комфортно в країнах Європейського союзу і відчують там почуття безпеки» [1].

Основою на аналізі урбаністів, розглянемо потенціал різних міст світу для відродження та життєздатності в драматичних обставинах, таких як природні катастрофи, епідемії чи напади. Такі події спричиняють втрату людського життя, втрату людського капіталу, руйнування міського середовища та інфраструктури (фізичного капіталу). При цьому людський капітал є першорядним фактором життєздатності міста.

Місто проявляє стійкість до негативного впливу, якщо воно вдається відновити своє населення, економіку та фізичні структури протягом певного часу. Міста відроджуються навіть після землетрусів, бомбардувань чи епідемій (наприклад, чуми, віспи чи іспанського грипу). Навіть «чорна смерть» не зупинила зростання європейських міст. Навпаки, пожежі, що зруйнували цілі райони Лондона у 1666 році, Чикаго у 1871 році і Бостона у 1872 році, в результаті призвели до зміцнення цих міст і більш ефективного використання простору. Лондон розширив вулиці і зменшив залежність від небезпечних будівельних матеріалів, а в Бостоні пожежа спричинила реконструкцію.

Проте економічні та політичні кризи можуть викликати тривалий занепад міст. Колись потужні промислові та портові центри, такі як Клівленд і Ліверпуль, втратили більше половини свого колишнього населення через те, що промисловці-роботодавці перемістились в інші регіони, автоматизували виробництво чи просто зникли». Цей контраст між стійкістю до «фізичних лих» та вразливістю перед економічними та політичними потрясіннями підтверджує, що міста – це не просто сукупність будівель.

Якщо будівлі зруйновані, але люди мають причини жити у цьому місці, міста можуть оживати. А ось без факторів економічного та політичного підйому населення покидає місто.

У дослідженні відновлення японських міст після американських бомбардувань під час Другої світової війни тестуються теорії, які б пояснили розвиток міста після руйнації. Це теорії «випадкового зростання» та «фундаментальних факторів розташування».

Якщо вірна перша теорія, то навіщо містам повставати з руїн? Тим часом японські міста піднялися. Вплив війни на розмір міста (чисельність населення), за даними дослідження, зник у Нагасакі до 1960 року. У 1945 році японські міста Хіросіма та Нагасакі були зруйновані внаслідок ядерного бомбардування Збройними силами США, внаслідок чого за приблизними оцінками загинуло понад 200 тисяч людей. Вже через кілька десятиліть у двох відновлених містах майже нічого не нагадувало про трагедію, що сталася.

Якщо ж розмір міста визначався «фундаментальними чинниками розташування», то причини, які робили його більшим до руйнування, мали

згодом змусити місто вирости знову. Ця стійкість, пов'язана з доступом до річок, багатих внутрішніх районів тощо, може пояснювати, чому місто в результаті виявилось резистентним до фізичних збитків.

Третє пояснення пов'язане із урбанізацією. За останні 600 років міське населення різко побільшало. Відновлення міст можливе завдяки стабільному попиту міські простори.

Схожі дослідження проводилися і щодо німецьких міст. Незадовго до закінчення Другої світової війни військово-повітряні сили Великої Британії та США розбомбили Дрезден, повністю знищивши історичний центр міста. Приблизно через десять років руїни розібрали, описали та вивезли з міста на збереження. У такому вигляді вони пролежали там до кінця існування НДР, доки не почалася масштабна реставрація Дрездена, ініційована, до речі, не владою, а жителями міста. Втрата фізичного капіталу всередині міста завдала меншої шкоди, ніж втрата людського капіталу за його межами.

Як не дивно, чума, холера, жовта лихоманка та іспанський грип не змогли надовго стримати зростання міст принаймні на Заході. Зменшення населення через експансію «чорної смерті» в Європі частково компенсувалося рахунок міграцій, підвищення народжуваності та зниження смертності. Знищення людського капіталу призвело до меншого зростання населення, але не його абсолютного скорочення. Якщо місцевість зберігає привабливість, люди повернуться до міста. Загалом міста демонстрували стійкість до подій, що руйнують фізичне середовище. Вони справлялися і з пандеміями. При цьому економічні та політичні шоки часто різко змінювали долю міст. І все ж таки історія міст не може не вселяти оптимізм. Вони пережили багато катаклізмів, відновлювалися – і в результаті часто ставали лише кращими.

Список використаних джерел:

1. Чи є робота в Україні та яких зарплат очікувати. Інтерв'ю з директоркою Інституту демографії та соціологічних досліджень НАНУ. URL : <https://idss.org.ua/index>

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСТА

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

канд. філос. наук, доцент,

КОССЕ Анна Юріївна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Мегаполіс сьогодні – це сукупність духовних, ціннісних, етнічних, економічних і соціальних складових, які обмежені територіальними кордонами і сприяють соціально-культурному розвитку індивідів й соціальних груп. Ціннісне ставлення до міського простору виявляється через явище

«утопії». Грецьке слово «утопія» буквально означає «ніде», «неіснуюче місце», і стало загальним терміном завдяки твору англійського філософа Томаса Мора, який зобразив приклад ідеального місця для існування. Як відзначає Л. О. Радіонова, ідея міста майбутнього, Міста Сонця, цікавила розуми мислителів, інженерів і художників, принаймні, з часів Т. Кампанелли, і вона також була об'єктом утопій [1, с. 71]. Предметом утопій був винятково певний тип просторової організації – міський простір. Можливою причиною цього є той факт, що місто є природним і одночасно організованим утворенням, в протиставленні загадковій і прихованій природі. Місто в утопіях з'являється найвищим творінням людського розуму, має ідеальні пропорції та форми (коло, квадрат), чітку радіальну або кільцеву забудову простору: вулиці перетинаються під прямими кутами, у центрі міста завжди розташовується якась сакральна або суспільно важлива споруда.

При аналізі утопічних уявлень про місто можна виділити два важливих вектори, що відображають менталітет людини стосовно цього феномену:

Місто виступає як космологічна метафора, «копією» верхнього світу і є наслідком «божественного відкриття».

Місто – це місце ідеального ладу, соціальної справедливості, кульмінація цивілізації, а водночас – антитеза ірраціональної природи.

Уявлення про місто як універсальну космологічну категорію можна простежити на ранніх стадіях людської історії. Кожна архаїчна або антична культура розглядала обмежений простір не просто як звичайне поселення. За своїм розташуванням, внутрішньою та зовнішньою структурою організації простору, початкове міське поселення відображало свою глибоку зв'язок з Всесвітом. Наприклад, у багатьох стародавніх містах Месопотамії, вважалося, що існують «зіркові прототипи»: в Ніневії – в сузір'ї Великої Ведмедиці, в Ашурі – на зірці Арктур, в Ніппурі – в сузір'ї Рака. Поява міст була пов'язана з божественними намірами. Згідно з главою «Апокаліпсису», земний Єрусалим зійшов з небес від Бога. Місто виступає посередником між світами. Вавилон (перекладається з шумерської як «ворота богів») є місцем, де боги спускаються на Землю.

Схожі погляди також знаходять в середньовічних утопіях. Однією з характерних рис середньовічного світогляду є уявлення про існування двох протилежних світів – «Міста Земного» і «Міста Божого». Найяскравіше відображення цієї ідеї можна знайти в релігійному трактаті «Про Місто Боже» [2], філософському творі середньовічного теолога Святого Августина. У його творі образ міста («Земного» або «Божого») стає скоріше метафорою, ніж матеріальною категорією. При описі образу міста дуже рідко використовуються будь-які архітектурні елементи, такі як стіни, міські ворота, площі. Основу цих «міст» теолог бачить в ідеях, які вони втілюють. «Місто Боже» живе з любові до Бога, тоді як внутрішня логіка «Земного Міста» підкорена егоїстичним «зловмисним» принципам. Августин протиставляє два міста одне одному, також тим, що одне («Боже») є «паломником на землі», а засновник іншого – перший вбивця Каїн. Також важливою рисою є те, що «Земний Міст» повинен бути підкорений «Божому» – він є «необхідним злом»,

поки триває історичний конфлікт добра і зла. «Земний Міст» – це просторово-часовий інтервал між гріхопадінням і Судним Днем.

Це можна підтвердити, аналізуючи іконографію міста в середньовічному мистецтві. Зазвичай міста в середньовічному мистецтві населялися демонічними фігурами, на картинках та гравюрах зображалися падлі жінки, жадібні міські жителі, жонглери і акробати, які символізували розпусту «земного життя». Характерною рисою утопій у традиційних суспільствах є ретроспективний характер – «ідеальне суспільство» існувало в «золотому віці», в далекому минулому. У новий час, після Відродження, утопічні уявлення про міський простір відображають місце ідеального ладу, розквіт цивілізації. У трактаті Ф. Бекона «Нова Атлантида» описується міське співтовариство, структурним компонентом якого є наука. Життя, засноване на раціональних засадах і науково-технічному прогресі, несе жителям тільки благо. Ф. Бекон зазначає, що вироблений державний устрій і гідне життя міських жителів повинні привести до появи людей, наділених високоморальними якостями, і таких, які чесно виконують свої обов'язки перед містом і не беруть хабарів [3].

Список використаних джерел:

1. Радіонова Л. О. Нова норма як детермінанта «віртуального міста». *Габітус*. Вип. 14. 2020. С. 70-76.
2. Град земний і Град Божий (політичні погляди Аврелія Августина). URL: <https://ibib.ltd.ua/grad-zemnoy-grad-bojiy-politicheskie-18662.html>
3. «Нова Атлантида» Френсіса Бекона як соціальна утопія. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e1d74270-bee5-4a40-9b20-dfaa74f6df94>

МІСЬКИЙ ПРОСТІР ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКОГО СОЦІУМУ

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

канд. філос. наук, доцент,

ЛАПЄЄВА Єва Артурівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Міський простір має різні значення в залежності від контексту, в якому ви використовуєте цей термін. Можливі аспекти значення міського простору:

Економічне значення: Міський простір може бути місцем для розвитку економіки через розташування підприємств, торгових центрів та інфраструктури.

Соціальне значення: Міський простір може створювати умови для взаємодії та спілкування між людьми. Він може служити як місце для культурних подій, фестивалів, зустрічей та інших соціальних активностей.

Екологічне значення: Міський простір може впливати на навколишнє середовище. Забудова та інші аспекти міського планування можуть мати велике значення для збереження природних ресурсів та зменшення викидів забруднюючих речовин.

Політичне значення: Міський простір може бути об'єктом політичних рішень та конфліктів, особливо в контексті планування міст та розвитку інфраструктури.

Естетичне значення: Міський простір може визначати естетичний характер міста або району, впливаючи на загальний вигляд та враження від міського середовища.

Мобільність та транспорт: Міський простір пов'язаний з системами транспорту та мобільністю. Якість і організація дорожньо-транспортної інфраструктури впливає на доступність та зручність переміщення для мешканців.

Ці аспекти можуть взаємодіяти і визначати загальний характер міського простору. Сучасна соціологічна традиція умовно поділяє міський простір на дві рівні: мікрорівень і макрорівень. На мікрорівні людина організує простір, який можна назвати «особистим», використовуючи визначення Георга Зіммеля як «особистого». Цей простір є своєрідною «малою охоронною зоною» для людини. Проте у міських реаліях щоденне життя включає в себе стикання багатьох «особистих просторів». Як веде себе міський житель на якісно новому – макрорівні?

Людина ділить реальність повсякденного життя з іншими людьми. Без інших людей не може бути повноцінної соціальної взаємодії. Як підкреслює Л. О. Радіонова, у цьому випадку соціальна взаємодія може бути двох видів: реальною (обличчям до обличчя) та анонімною (через соціальні ролі та функції) [1, с. 42-44]. У результаті реальної взаємодії відбувається постійний обмін експресивністю, вона включає безпосередню даність партнера, його дій, атрибутів, і головне – світ збагачується багатьма ознаками конкретної людини. Саме так будується «жива реальність». На протилежному полюсі «живої реальності» є світ анонімності. Анонімність зростає по мірі віддалення людини від свого партнера. «безпосередня даність партнера» замінюється його типізацією, абстракцією, позбавленою унікальних якостей, притаманних живій людині. З різних процесів будується міське життя – існує ближній круг соціальної взаємодії (ситуація «обличчям до обличчя») і периферійний круг (анонімність і типізація).

Отже, у соціологічній традиції міський простір розглядається як результат (взаємодії) соціальних груп. Механізм наділення природного (природного) простору соціокультурним змістом був детально розглянутий М. Еліаде на прикладі того, як релігійна людина – *homo religiosus* – задає онтологічні координати навколишньому світу. Для носія релігійної свідомості простір представляється неоднорідною субстанцією – «в ньому багато розривів, розломів; деякі частини простору якісно відрізняються від інших» [4, с. 22]. Іншими словами, для такої людини існують простори: «священний» – місце сильне і значуще. «Це – розрив простору, який дозволяє створити Світ,

оскільки він виявляє «точку відліку», центральну вісь будь-якої наступної орієнтації», створюючи при цьому певний «Центр Світу»; «неосвячене» – не має структури і вмісту, аморфна зона. Така сегментація простору виявляє певну дихотомію – протистояння «Хаосу» і «Космосу». Якщо, за термінологією М. Еліаде, «Космос» – це «наш світ», то «Хаос» представляє собою «чужорідний ... простір, населений лаврами, демонами, «іншими». Обладнаний і населений простір протистоїть невідомому. У своєму релігійному мисленні релігійна людина відчуває, що вона захищена від впливу «чужорідного» світу всією міццю «свого» – гарантованого та освяченого – простору.

У світському сприйнятті, позбавленому релігійного підтексту, сприйняття простору є однорідним і нейтральним. Воно є максимально геометричним, і його складові частини якісно не виділяються. Проте автор вказує, що такий тип сприйняття світу в чистому вигляді ніколи не існує. Зрештою, будь-яке «ступінь десакралізації Світу, людина, обравши світський стиль життя, не може повністю відокремити себе від релігійної поведінки». Підсвідомо «світське існування зберігає сліди релігійних оцінок Світу». Проте існують певні величини, які свідчать про «неоднорідність простору».

Але якщо для релігійної людини «Центр Світу» – це один певний топос, то для світської людини їх багато. Отже, з онтологічної точки зору «істинна орієнтація» зникає. Інакше кажучи, «більше немає «Світу», є лише осколки руйнівної Всесвіту, тобто аморфна маса безкінечно великої кількості «місць», більш або менш нейтральних, де людина рухається, яка рухається життєвими потребами, звичайними для існування в індустріальному суспільстві».

За подібними уявленнями про простір людина також будує «відносини» зі своїм житлом і містом. Центр міста є найбільш священною частиною. Перше, що роблять люди при заснуванні міста – вибирають його центр. Відносно центру будується планування майбутнього міста. Святість центру закріплюється розміщенням певної будівлі-домінанти – релігійного характеру (храм, піраміда), громадсько-політичного або ділового (будівля міської ратуші, парламенту, урядової резиденції).

Список використаних джерел:

1. Радіонова Л. О. Публічний простір як підґрунтя розвитку сучасного міста / Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 14–15 лютого 2020 року). Дніпро: НО «Відкрите суспільство». 2020. 112 с.

2. Священне і мирське. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Eliade_Mircea/Sviaschenne_i_myrske/

РОЛЬ ОЗЕЛЕНЕННЯ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ

РАДІОНОВА Людмила Олексіївна

канд. філос. наук, доцент,

ТИХАНСЬКА Дар'я Вадимівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Міське озеленення виконує ряд важливих ролей у міському просторі, які включають екологічні, соціальні, естетичні та здоров'язберігаючі аспекти. Ось кілька ключових ролей міського озеленення:

Екологічна роль.

Збереження біорізноманіття: Зелені зони в місті можуть служити місцем для росту різноманітних рослин і створювати середовище для живлення різних видів тварин, що сприяє збереженню біорізноманіття.

Очищення повітря: Рослини поглинають вуглекислий газ та інші забруднюючі речовини, сприяючи поліпшенню якості повітря в міському середовищі.

Регулювання температури: Дерева та інші рослини можуть допомагати знижувати температуру в місті шляхом створення тіні та випаровування води через процес фотосинтезу.

Соціальна роль.

Відпочинок і рекреація: Міське озеленення надає місця для відпочинку, спорту, прогулянок та інших видів дозвілля для мешканців міста.

Сприяння соціальній взаємодії: Зелені зони можуть стати місцем для зустрічей, фестивалів та інших суспільних подій, що сприяють підтримці соціальної активності.

Естетична роль: Поліпшення вигляду міста: Зелені насадження, парки та сади роблять міський простір більш привабливим та приємним для мешканців та відвідувачів міста.

Здоров'я та благополуччя.

Фізичне та психічне здоров'я: Зелені зони сприяють фізичному здоров'ю через можливості для фізичної активності, а також поліпшують психічне благополуччя, зменшуючи стрес та підвищуючи настрій.

Роль у міському плануванні.

Контроль над розвитком міста: Зелені зони можуть слугувати бар'єрам для необмірних міських забудов та допомагати зберігати рівновагу між розвитком та збереженням природних ресурсів.

Міське озеленення є важливим елементом сталого розвитку міст, сприяючи не лише здоров'ю природи, а й якості життя людей, що проживають у містах.

Міське озеленення існує з давніх-давен. Давньоєгипетські парки відомі приблизно з 3 тисяч років до н. е.; шумеро-аккадські зелені насадження ще на тисячу років старші. Згадаймо також, що серед Семи чудес світу згадуються

напівміфічні висячі сади Семіраміди (приблизно V століття до н.е.) – найзнаменитіший з найдавніших зразків ландшафтного дизайну. Під впливом паркової культури Єгипту, Персії та Дворіччя розвинулися грецькі традиції озеленення, що залишили в історії свої шедеври, з яких найбільш відомі Лікейський гай та сад Академія. Слова «ліцей» та «академія» вже давно асоціюються у нас лише з наукою та освітою, але все почалося саме з приміських садів стародавніх Афін, де Платон та Аристотель вели бесіди зі своїми учнями.

Лікейський сад став місцем виникнення самої науки про рослини: після Аристотеля його неформально успадкував «батько ботаніки» Теофраст і зайнявся у ньому своїми спостереженнями та дослідями. Там були написані всі дев'ять томів його «Дослідження про рослини». Греки завжди прагнули до того, щоб у міському озелененні зберігалася природна краса: їх парки містили в собі численні елементи природного ландшафту і часто плавно переходили в ліси, що оточували місто. Давня мрія городян – будувати навколо себе села.

Вперше ідея міста-саду була описана в книзі «Завтра: мирний шлях до реальної реформи» (зустрічається ще один варіант назви – «Міста-сади майбутнього», це перевидання книги 1902 року) англійським парламентським репортером Е. Говардом.

Говард вважав, що сучасне йому місто зжило себе і запропонував схему, де поєднані місто і сільська місцевість. Радіонова Л. О. підкреслює, як по-новому це звучить сьогодні, в період пандемії по COVID-19, коли у вигравші ті, хто може переїхати на дачі, в село, бо сьогодні паралельно зі створенням нової рутини і незліченними конференціями в Zoom ми спостерігаємо відтік жителів у передмістя і селища [1, с. 70-71].

У великих містах важливе штучне озеленення. До штучних міських посадок відносять озеленення проїзної частини, дворове озеленення, озеленення індивідуальних ділянок, сади, парки та сквери, вертикальне озеленення та міські лісопосадки. Деякі елементи, такі як газони, клумби та бордюри, не є самостійними, але можуть бути посаджені всюди з декоративною метою.

Озеленення автомобільних доріг та тротуарів, мабуть, є найважливішим елементом при плануванні міст. Саме вздовж проїжджої частини повітря найбільше забруднене пилом та вихлопними газами. Останнім часом часто говорять також про «шумове забруднення», і навіть про світлове – у темну пору доби – від фар численних автомобілів. З розвитком міст стає зрозумілим їх негативний вплив на фізичне та ментальне здоров'я людини. Доведено, що міське середовище згубно впливає на процеси акселерації, сприяє порушенню біологічних ритмів, виникненню алергічних реакцій, онкологічних захворювань, збільшення частки осіб з надмірною вагою, передчасного старіння і скорочення тривалості життя.

Основним чинником перерахованих порушень є екологічний аспект, однак на ментальний стан частіше за все впливає, безпосередньо, середовище існування. Таким чином, навіть щільна та типова забудова дворів може призводити до депресії. Вважається, що основними факторами виникнення

депресивних станів в мегаполісах є: шум, кольори, архітектурне середовище, спосіб життя в умах постійного «мурашнику» великого міста. Озеленення населених місць – це комплекс робіт із створення і використання зелених насаджень у населених пунктах. Озеленення є складовою частиною загального комплексу заходів із планування, забудови і благоустрою населених пунктів.

Відомо, що людина і природа тісно пов'язані, однак особливості цього зв'язку почали вивчати досить нещодавно. Природа є невід'ємною частиною гармонійного психологічного розвитку людини. Одним з перших взаємопов'язаність формування особистості і природи став вивчати публіцист Річард Лоув. Вивчаючи дитячу психологію та особливості формування особистості в сучасному світі, Лоув сформував термін «синдром дефіциту природи». На базі цього дослідження була написана книга «Остання дитина в лісі», яка широко висвітлює проблеми відчуження сучасних дітей від природного та їх жагу до ізоляції, пояснює наслідки таких змін, серед яких: проблеми збоку емоційного інтелекту, дратівливість, тривожність, незмога протидіяти стресу, психосоматичні розлади [2]. У сучасному світі, де панує галас та метушня, людина прагне спокою та усамітнення. Саме тому з приходом урбанізації суспільство почало прагнути природності. Так в кінці 20 ст. виникає нова течія в архітектурі – інноваційна архітектура. Зелена архітектура – це напрям інноваційної архітектури, який базується на використанні природних форм та поєднанні будівель з навколишнім середовищем.

Список використаних джерел:

1. Радіонова Л. О. Нова норма як детермінанта «віртуального міста». *Габітус*. Вип. 14. 2020. С.70-76.
2. Лоув Річард. URL: http://loveread.me/books.php?id_author=12105

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЛІ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ВИРОБЛЕННІ ТА ПРИЙНЯТТІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

РАДІОНОВ Вадим Сергійович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Активний пошук нових форм демократії став характерною особливістю сучасної міжнародної політичної думки та практики. Деякі вчені працюють над винайденням і впровадженням раніше невідомих концепцій та типів демократії, тоді як інші звертаються до традиційних концепцій, намагаючись знайти у них раціональні аспекти, які можна вжити для модернізації та адаптації до сучасного суспільства.

Основні питання, пов'язані з реалізацією ідеї демократії в реальній практиці, обертаються навколо того, хто та як повинен володіти владою в демократичній державі. Якщо питання «як» завжди залишається в центрі уваги дослідників, які шукають оптимальні механізми народовладдя, то питання «хто» часто залишається недостатньо вивченим [4, с. 49]. Серед дослідників існують розбіжності у розумінні ролі громадян у політичному процесі, що визначає їх приналежність до різних концептуальних теорій демократії. Теорія партисипативної демократії, також відома як демократія участі, виділяється серед концепцій, які акцентують увагу на громадянині як основному учаснику політичного процесу.

Монографія «Участь і демократична теорія» Керол Пейтмен, авторки терміну «демократія участі», висловлює критику академічної науки за відсутність спроб «включити» партисипативну теорію в контекст сучасного політичного життя. Невдачі відродження основних концепцій класичної теорії у ХХ столітті призвели до того, що деякі дослідники уникали центрального питання ролі участі в політиці. Ранні й сучасні теорії демократії виявились недостатньо проаналізованими за висновками американської дослідниці. Вона вирішила виправити цей недолік, приділяючи особливу увагу ролі та місцю участі в теоріях демократії. Згідно з висновками К. Пейтмен, демократична теорія перетворюється в антидемократичну, втрачаючи акцент на участі пересічної людини та первинній ролі у формуванні політичних якостей кожного індивіда [3, с. 6-7].

Розмовляючи про політичну участь у сучасному розумінні, слід зазначити, що вона почала активно розвиватися в індустріальному суспільстві. За словами Карла Манхейма, в цей період «активізувалися ті верстви та групи, які раніше виконували пасивну роль у політичному житті». Такий радикальний зміщений він описав як «фундаментальну демократизацію суспільства». Раніше демократія вважалася псевдодемократією, оскільки надавала політичне значення лише обмеженим групам у сферах власності та освіти.

Пояснюючи походження цього явища, німецький соціолог вказував, що обмеження духовного розвитку мас не було проблемою для верхів'я, поки еліта могла розраховувати на «тупість мас» як на засіб стримування їхньої політичної активності. Однак із часом реалії індустріального суспільства сприяють активізації мас, а коли вони стають активними у політиці, недостатній рівень духовного розвитку та низький рівень політичної освіти стають проблемою, що важлива для еліти.

З великим оптимізмом на «хвилюючі перспективи радикального розширення політичної участі» в суперіндустріальному суспільстві третьої хвилі дивиться американський філософ та футуролог Елвін Тоффлер. Причому цей «великий демократичний стрибок вперед» – не предмет вибору, а еволюційна необхідність, без якої система не може працювати, так як перехід суспільства на новий рівень складності обтяжує політичний «вантаж рішень», котрий «врешті-решт доведеться розділити через більш широку демократичну участь». Важливим «будівельним блоком політичних систем завтрашнього

дня» повинен бути перехід до «полупрямої демократії» – поєднанню представництва та «партисипації». Телекомунікаційні технології майбутнього «вперше відкривають запаморочливу кількість шляхів для прямої участі громадян в прийнятті політичних рішень».

Учасницька концепція демократії також розглядається ізраїльським політологом Шмуелем Ейзенштадтом в роботі «Парадокс демократичних режимів: крихкість і змінність». Дослідник звертає увагу, що партисипативна демократія характеризується правлінням не вузького елітного прошарку, сформованого з професійних політиків – управлінців та олігархів, а громадян конкретної держави в цілому. Крім цього, вказана концепція підкреслює, що демократія може здійснюватися тільки через активну, можливо непереривну, участь в політичному процесі великих секторів населення. Ш. Ейзенштадт виділяє два розуміння демократії участі: республіканський підхід обґрунтовує важливість відповідальної участі громадян в політичному процесі незалежно від будь-яких обставин і зовнішніх перешкод, тоді як комунітарний підхід розуміє партисипативні відносини ширше, поширюючи їх не тільки на сферу політики та управління, а й на економіку, соціальну інфраструктуру, організацію виробничого процесу і т.д. Участь розглядається як легітимний провідник уявлень про суспільне благо і часто саме по собі сприймається в якості суспільного блага [6].

Один із фундаторів та ідеологів теорії партисипативної демократії, американський дослідник Бенджамін Барбер називає політичне відчуження громадян від участі у прийнятті рішень обов'язковою платою за існування ліберальної представницької системи побудови демократії, яка не відповідає вимогам забезпечення широкої та постійної участі простих громадян в політичному управлінні. Таку демократію він називає «крихка демократія» (*thin democracy*), тобто «крихка», підкреслюючи тим самим деструктивний вплив пригнічення самоідентифікації народу як реального суб'єкта не тільки формування владних структур, але й безпосереднього використання влади [1, с. 255].

Ознаками формування демократії участі є постійна активна громадянська позиція, а не лише епізодичні ініціативи, висунення конкретних вимог до влади, за відсутності адекватної реакції на них – здатність рішуче і невідворотно відстоювати свої законні права. Б. Барбер підкреслює, що демократія участі потребує не тільки реалізації всього спектра форм політичної участі громадянами, що діють в межах певної політичної системи, а й «громадянської підготовки і громадянських чеснот для ефективної участі в обговоренні і ухваленні рішень. Демократія участі, таким чином, розуміється як пряме правління освічених громадян. Громадяни – це не просто приватні індивіди, що діють в приватній сфері, а добре інформовані суспільні громадяни, що віддалилися від своїх виключно приватних інтересів настільки, наскільки суспільна сфера віддалена від приватної. Демократія – це не стільки правління народу або правління мас, скільки правління освічених громадян» [1, с. 257–259].

На переконання американського вченого, подібна «освічена спільнота» формується на основі участі в політичному житті й водночас уможлиблює цю участь; громадянська активність привчає індивідів до громадянського мислення, громадяни надають громадському життю необхідне йому почуття публічності і справедливості. Політична участь трактується як громадянський обов'язок, як ознака політичного здоров'я, як кращий метод забезпечення та врахування індивідуальних інтересів у політичному процесі.

Отже, активна політична участь громадян дає можливість забезпечити баланс публічних інтересів і звести до мінімуму число тих громадян, які будуть виявляти негативне ставлення до законів та рішень чинної влади. Досягнення такого балансу інтересів стає можливим за умови, якщо автономна особа, яка володіє свободою, одночасно усвідомить себе частиною спільноти рівних собі громадян. На цьому, власне, наголошує Б. Барбер, який в основу свого вчення поклав ідею громадянства. Громадянство, як зазначає вчений, – це формування специфічного типу демократичної спільноти, в якій окремі індивіди виступають як активні учасники спільного для всіх процесу політичної участі, які на основі взаємної поваги шляхом переговорів досягають консенсусу. Бути громадянином, зазначає американський дослідник, означає брати участь у певному усвідомленому способі буття, що припускає усвідомлення існування інших осіб і здійснення спільної діяльності разом з ними [1, с. 259].

Як зазначає П. Розанвалон, громадяни дедалі більше придивляються до самої поведінки чинної влади. Вони бажають, щоб їх вислуховували, щоб із ними рахувалися, щоб їхню думку брали до уваги. Громадяни очікують від влади уважного ставлення до їхніх труднощів, щоб влада справді цікавилася тим, чим живуть звичайні люди. Численні опитування, які проводяться по всьому світу, засвідчили, що найбільше люди прагнуть, щоб ті, хто приймає важливі політичні рішення, більше зверталися до людей і були ближчими до них [5, с. 206-207].

Період з другої половини ХХ століття для суспільно-політичних наук та практики державного управління можна окреслити як час активного пошуку нових орієнтирів суспільного розвитку, яких триває й понині. Поступово стає очевидним, що модель суб'єкт-об'єктних відносин, яка базується на визначенні держави як «суб'єкта державного управління» та суспільства, як «об'єкта державного управління», вичерпала себе через неспроможність адекватно реагувати на виклики та ризики сучасності. А в деяких випадках й сама створює ці ризики.

Критична соціальна думка в рамках учасницької та комунікативної парадигми (Дж. Коул, Е. Фром, К. Пейтман, Ю. Габермас, Б. Барбер, К. Макферсон) зміщує фокус дослідження на сферу інтерсуб'єктивності, та переосмислює питання ставлення особистості й суспільства до держави, змістивши акценти на принципи та форми політичної участі громадян у процесі вироблення та прийняття рішень. Держава, для більшості дослідників, вже не виступає єдиним монопольним суб'єктом соціальної ініціативи. Акцентується увага на визначенні рівня та якості політичної системи через

наявність можливостей і реальних механізмів політичної участі, широкого включення громадян у політику.

Саме ці роздуми в західній політико-управлінській науці на рубежі 80-х – 90-х рр. XX ст. призвели до переосмислення традиційної моделі державного управління та поширення і визнання нової управлінської моделі, яку об'єднують під загальним терміном «Governance» («New Public Governance», «Good Governance»). У рамках концепції Governance забезпечується перехід від суб'єкт-об'єктних відносин між органами влади та інститутами громадянського суспільства до суб'єкт-суб'єктних, партнерських взаємодій зазначених акторів, створюються можливості для участі населення в управлінні.

Французькі науковці П'єр Мюллер та Ів Сюрель інтерпретують нову управлінську модель як систему правління, в межах якої послідовний процес формування та реалізації публічної політики (визначення суспільних проблем, можливих шляхів їх вирішення і форм практичної реалізації наміченого) більше не є результатом діяльності відносно однорідної і централізованої політико-адміністративної еліти (яка в цьому разі втрачає монополію на визначення когнітивних і нормативних рамок публічної політики), а відбувається за рахунок створення мультирівневого й мультисуб'єктного координаційного механізму, результат роботи якого, завжди неочевидний, залежить від здатності суспільних акторів визначити спільну точку зору, мобілізувати компетенції різної природи й реалізувати дієві способи розподілу відповідальності й легітимізації прийнятих рішень. Американські дослідники та розробники «нового інституціоналізму» Дж. Марч і Дж. Олсен стверджують, що Governance «впливає на інституціональні рамки, в межах яких взаємодіють громадяни й державні діячі та здійснюється політика» [7, с. 6]. Традиційна влада здійснюється спеціально сформованим бюрократичним апаратом; нова – передбачає різноманітні форми участі громадськості: обговорення, ініціативи, збори, слухання, комісії, форуми, робочі групи, круглі столи.

Тим самим, з впевненістю можна стверджувати, що політико-адміністративний концепт «Governance» відповідає принципам партисипативної та деліберативної демократії, вимогам ефективності, відповідальності та відкритості, а також поступово наближає до суспільного самоврядування та більш досконалих моделей демократизації політичної системи України

Суттєвими перевагами залучення громадян до вироблення та прийняття державно-управлінських рішень, їх впровадження у життя, є високий рівень інтелектуальної та практичної обґрунтованості рішень, що приймаються. Оскільки до їх розробки залучається широке коло громадян, які достеменно знають місцеві умови, потреби та прагнення. Тож, важливим позитивним моментом реалізації моделі демократії участі вважається високий рівень легітимності тих рішень, що приймаються за умови її запровадження. Прибічники партисипативної демократії схильні розглядати окремих індивідів як раціональних учасників політичного процесу, тобто вважають, що,

приймаючи те чи інше рішення, кожен громадянин чітко усвідомлює реальні причини, які спонукають його вирішити саме так, а не інакше.

Фундаментальний недолік, який часто відзначається критиками теорії партисипативної демократії, полягає в тому, що вона, фактично абсолютизуючи ідею загального інтересу, таїть у собі загрозу «тиранії більшості». Адже при практичній реалізації багатьох положень теорії демократії участі залишаються відкритими проблеми автономії особистості, свободи індивідуальності, а також проблеми добровільності участі або неучасті в державно-управлінському процесі.

Слід зазначити, що сьогодні більшість теоретиків різноманітних концепцій демократії вже не є супротивниками в пристрасних дебатах щодо важливості участі громадян в управлінні та прийнятті державно-управлінських рішень. Суперечка між ними і прихильниками партисипативної демократії стосується тільки питань масштабу та ефективності такої участі. Інтенсивність і ефективність участі громадян знаходиться в зворотній пропорційній залежності від числа учасників і розмірів території, що підлягає управлінню. По мірі зростання цих показників, ефективність неминуче падає. Це об'єктивний закон, який у практичній площині просто необхідно брати до відома.

Американський політолог Роберт Даль переконливо доводить, що у великій державі не тільки пряма, а й представницька демократія практично неможлива. Американський дослідник формулює закон співвідношення часу і чисельності: «чим більше кількість громадян входить до складу політичної одиниці, тим менше ступінь безпосередньої участі цих груп у прийнятті рішень, що стосуються управління державою, і тим більше прав вони повинні делегувати своїм представникам». Представляється очевидним, що на національному рівні не можливо повністю позбавитися системи представництва.

Звідси випливає висновок, що широка участь громадян в умовах існуючих систем комунікації та територіальних утворень найбільш ефективна на макрорівні соціуму – в межах невеликих територіальних або виробничих спільнот.

Більшість дослідників, в руслі постіндустріальних концепцій щодо майбутнього політичної участі громадян, акцент роблять в основному на всеосяжну роль технологічного прогресу. Але поряд із загальним оптимістичним прогнозом розширення участі громадян дослідники звертають увагу на такі ризики використання технологічних можливостей майбутнього, як створення системи тотального соціального контролю, на зразок поліцейської держави. Кульмінацією цього може стати «сплановане відчуження» громадськості від політики [4]. Хоча інтерактивні системи телекомунікацій уможливають участь громадян у дискусіях з експертами, практичними політиками й співгромадянами, але, зауважує американський політолог Р. Даль, політичні еліти можуть використати технології інтерактивних комунікацій для маніпулювання публікою у своїх інтересах.

Італійський політичний філософ Норберто Боббіо не вірить у гіпотезу майбутньої «комп'ютерократії», яка з часом «унеможливить пряму демократію, надавши всім громадянам можливість подавати свої голоси до електронного мозку». Він зазначає, що кількість законів, які пропонуються на обговорення щороку в Італії (що справедливо для будь-якої сучасної держави), призвела би до необхідності відповідальним громадянам подавати свій голос принаймні один раз на день» [2, с. 110–111].

В руслі цих проблем більш слушно та без емоційних прикрас розмірковував канадський політичний філософ, один із теоретиків демократії участі Крафорд Макферсон. Він наполягав на тому, що «електронний пульт у кожного ліжка» не може забезпечити нам прямої демократії. Бо в даному випадку електронні технології не охоплюють полем зору невід'ємну вимогу, що стосується процесу прийняття рішень: хто повинен формулювати питання? Питання загальнодержавного значення, навіть у найбільш сприятливих обставинах, вимагатимуть постійного переформулювання, і їх неможливо віддати на відкуп народної ініціативи. Формулювання таких питань все одно буде повинна бути доручена якійсь урядовій структурі. Канадський дослідник слушно зазначає, що «ми не можемо обійтися без обраних політиків. Ми повинні покладатися, хоча і не виключно, на непряму демократію. Проблема ж у тому, щоб змусити обраних політиків бути відповідальними».

Важливо відзначити, що в концепції партисипативної демократії важлива роль відводиться підвищенню освітнього та культурного рівня населення, широкому залученню до участі у здійсненні політики саме освічених громадян. Вочевидь, достатній рівень громадянської культури в суспільстві стає своєрідним запобіжником маніпуляцій та дискредитацій громадських ініціатив як таких. На думку Б. Барбера, бути громадянином – це «брати участь у певному усвідомленому способі буття, що припускає усвідомлення існування інших і залучення до спільної діяльності разом з ними». За відсутністю такої мотивації до громадянської участі, а отже і громадських ініціатив, маємо бездумний консенсус та однорідність, примусовий конформізм, зрештою – унітарний колективізм, «що задушує громадянство й незалежність, від яких залежить політична активність» [1, с. 261].

Таким чином, розкриття теоретико-методологічних основ предмету дослідження дозволило з'ясувати, що концепція партисипативної демократії якнайкраще переконує та обґрунтовує конструктивну роль громадян у виробленні та прийнятті державно-управлінських рішень як фактора підвищення ефективності та удосконалення управлінських методів. Демократія участі визначає участь громадян як одну з найважливіших елементів політичної системи та передбачає існування багатьох міжвиборчих інституційних каналів впливу на процес ухвалення широкого спектру державно-управлінських рішень на центральному, регіональному і місцевому рівнях.

Широка участь громадян в умовах існуючих систем комунікації та територіальних утворень найбільш ефективна на макрорівні соціуму – в межах невеликих територіальних або виробничих спільнот. Політична участь

громадян є механізмом самовдосконалення людини, що в перспективі підвищує рівень компетентності та освіченості громадян. Забезпечення участі громадськості в процесі формування державної політики через практику залучення громадськості дає спосіб перевірити вірність знань, які існують всередині державного інституту, і спосіб задіяти знання, досвід, інтелектуальний та творчий потенціал, який існує у позаінституційному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу // Демократія: Антологія; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. Київ: Смолоскип, 2005. С. 254–262.
2. Боббіо Н. Майбутнє демократії // Демократія: Антологія; [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. Київ: Смолоскип, 2005. С. 105–119.
3. Грозицька Т. Ю. Теорії демократії в сучасній американській політичній науці: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» Одеса, 2000. 16 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595031.pdf>
4. Радіонова Л. О. Інституційне забезпечення безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні / Місто. Культура. Цивілізація: матеріали V міжнар. наук.-теор. інтернет-конф., Харків, квітень 2015 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. С. 97–111.
5. Розанвалон П. Демократична легітимність: безсторонність, рефлексивність, наближеність; [пер. з фр. Є. Марічева]. Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська Академія», 2009. 287 с.
6. Эйзенштадт Ш. Н. Парадокс демократических режимов: хрупкость и изменимость // Полис. 2002. № 2-3.
7. March J. G. Democratic Governance / James G. March, Johan P. Olsen. – New York : Free Press, 1998.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАНЬ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

СІЛАЄВА Анастасія Миколаївна

здобувачка вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Регіональний розвиток – це процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах; а державна регіональна політика традиційно розглядається як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розробку та реалізацію ефективних механізмів управління економічним, соціальним, культурним та екологічним розвитком регіональних систем на основі узгодження регіональних та державних

інтересів, раціонального використання наявного на місцевому рівні обмеженого ресурсного потенціалу. [1]

Актуальність питань регіонального розвитку в Україні залишається важливою проблемою національної політики.

Першим аспектом проблематики є економічна нерівність. Вона полягає у різниці в рівні економічного розвитку між регіонами. Деякі регіони в Україні мають розвинену промисловість та сільське господарство, що сприяє економічному зростанню. У той час як інші регіони можуть зазнавати труднощі у забезпеченні стійкого економічного розвитку.

Економічно розвинені регіони часто мають більше можливостей для створення робочих місць та розвитку бізнесу, що може призводити до міграції робочої сили з менш розвинених областей. Також різниця в економічному розвитку призводить до нерівномірного збирання податків. Регіони з низьким рівнем економічного розвитку можуть мати обмежені фінансові ресурси для забезпечення необхідних послуг та інфраструктури.

Ще одною проблемою є те, що розвинені регіони зазвичай привертають більше інвестицій, оскільки їхні господарства вважаються більш привабливими для бізнесу. Це може зробити регіональну нерівність ще глибше.

Другим аспектом є нерівномірний розвиток інфраструктури та доступу до базових послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальна підтримка). Це створює нерівність у якості життя мешканців різних регіонів та у подальшому призводить до міграції населення.

Завдяки економічним різницям, часто відбувається масова міграція населення з менш розвинених регіонів до більш розвинених. Це може призводити до втрати робочої сили та росту соціально-економічного напруження в менш розвинених областях.

Третім аспектом є політична стабільність. Вона впливає на різноманітні сфери, такі як: інвестиції та економічний розвиток (підприємства шукають стабільність та передбачуваність в політичному середовищі, перш ніж вони вирішать розміщувати свої активи в певному регіоні. Політичні турбуленції можуть впливати на економічний розвиток та інвестиційний клімат регіону); соціальна стабільність (політична нестабільність може призводити до соціальної напруженості та конфліктів, що впливають на якість життя та безпеку мешканців регіону. Стабільне політичне середовище сприяє соціальній стабільності та забезпеченню безпеки громадян); децентралізація та регіональний розвиток (Україна зазнає процесу децентралізації, який передбачає передачу більшої влади та фінансових ресурсів на місцевий рівень. Активізація регіонального розвитку є ключовим елементом успішної децентралізації); інфраструктурні проекти (Стабільне політичне середовище сприяє реалізації великих інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, залізниць, аеропортів тощо, що в свою чергу сприяє розвитку регіональної економіки).

Четвертим аспектом є ефективність господарського управління. Це також сильно впливає на регіональний розвиток країни. Воно передбачає

розробку і реалізацію стратегій розвитку кожного регіону, включає в себе визначення економічних, соціальних та інфраструктурних пріоритетів, щоб забезпечити балансний розвиток. Розподілом фінансових та інших ресурсів може забезпечити економічну стійкість та розвиток. Також завдяки моніторингу та оцінки результативності регіонального розвитку ефективність господарського управління дозволяє вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії для досягнення бажаних цілей.

Щоб вирішити всі ці проблемні аспекти Уряд України розробив Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Ця стратегія визначає пріоритети та завдання для розвитку регіонів, включаючи людський капітал, інфраструктуру, економіку, інституції, захист довкілля, безпеку та електронне урядування. План заходів на 2021—2023 роки також спрямований на реалізацію цієї стратегії.[2]

У даній стратегії запроваджені нові підходи: перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища.

Для роботи над стратегією було сформовано 7 експертних груп, які відповідають за різні напрямки розвитку регіонів. Ці групи працюють над питаннями людського капіталу, інфраструктури, економіки, інституцій, захисту довкілля, безпеки та електронного урядування.

Список використаних джерел:

1. Приходченко Т. А. Теорії та концепції регіонального розвитку. *Ефективна економіка*, 2016. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5149>
2. Постанова КМУ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки № 695 від 05.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

СТАРОВ Олександр Сергійович

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Зростаюча складність сучасного бізнес-середовища вимагає глибокого розуміння ролі стратегічних рішень та соціальної відповідальності підприємств у регіональному контексті. Забезпечення сталого розвитку та сприяння позитивному впливу на місцеві громади стає необхідністю для

сучасних компаній. Взаємодія з місцевими громадами стає стратегічно важливим фактором для підприємства. При врахуванні потреб та впливу на місцеве оточення визначається ефективність стратегічних рішень підприємства. Активна участь у соціальних процесах забезпечує підтримку та лояльність спільноти. Здатність відповідати на соціальні виклики та співпраця з громадськістю визначають позитивний вплив підприємства на своє оточення. Впровадження соціально відповідальних програм сприяє формуванню партнерських відносин із громадою. Крім того, це сприяє створенню позитивного іміджу та підвищенню конкурентоспроможності на ринку. Ініціативи, спрямовані на поліпшення якості життя мешканців, стають не тільки важливим аспектом соціальної відповідальності, але й стратегічним кроком для досягнення взаємовигідних цілей підприємства та спільноти.

Аналіз сучасних тенденцій у стратегічному управлінні свідчить про зростаючу вагу ефективного злиття стратегічних рішень із соціальною відповідальністю, яке не тільки визначає успішність, а й стає ключовим елементом конкурентоспроможності. Спостереження за практикою виявляє, що компанії, які вдаються до впровадження соціальних аспектів у стратегічне управління, виявляються більш стійкими в умовах невизначеності та змін в економічному середовищі. Вони не лише забезпечують себе визнанням споживачів, але й позитивно впливають на свою репутацію та сприяють визначенню нових стандартів соціальної відповідальності в галузі. Такий підхід розглядається як стратегічний крок, оскільки він підкреслює готовність компанії взяти на себе більше, ніж просто ринковий вииграш, і відображає високий рівень ангажованості у відносинах зі споживачами та громадськістю.

Розгляд успішних практик підприємств, які впроваджують ефективні стратегії із соціальною відповідальністю, проливає світло на конкретні приклади, де досягнення сталого розвитку взаємодіє з позитивним впливом на регіональний розвиток. Одним із ключових аспектів цього дослідження є можливість виділити ці практики як важливі індикатори для інших компаній, спрямованих на вдосконалення своєї соціальної відповідальності та створення сталого впливу.

Успішні підприємства виграють за двома напрямками: досягають бізнесового успіху і впроваджують відповідальні стратегії, що сприяють розвитку громад. Один із прикладів - ініціативи з підтримки освіти або проекти з розвитку інфраструктури в місцевих громадах.

Приклади таких практик демонструють, як підприємства можуть бути каталізаторами змін, сприяючи вирішенню соціальних проблем та стимулюючи сталість у регіональному контексті. Зазначені приклади можуть послужити відмінними шаблонами для інших компаній, які прагнуть збільшити свій соціальний вплив та покращити сталість у своєму регіоні. Відзначення цих успішних прикладів підкреслює значущість інтеграції соціальної відповідальності у стратегічне управління, прагнення підприємств не лише до прибутковості, але і до позитивного внеску у соціум.

Розгляд можливостей оптимізації стратегій для максимізації позитивного впливу на громаду визначає ключові аспекти, які допомагають

підприємствам розвивати ефективні та етично спрямовані підходи до ведення бізнесу. В даному контексті, важливо розглядати не лише фінансові результати, але і соціальні вигоди, які можуть виникнути в результаті впровадження стратегій. Оптимізація стратегій орієнтується на створення взаємовигідних рішень, що забезпечують позитивні перетворення у громаді. Це включає розробку ініціатив, спрямованих на розвиток освіти, підтримку місцевих підприємств, інвестиції в інфраструктуру та збереження природних ресурсів. Проактивний підхід до визначення потреб громади та врахування їх у стратегічному плануванні дозволяє не лише вдосконалити ділові практики, а й підвищити рівень довіри та лояльності споживачів. Оптимізація стратегій стає ключовим інструментом для компаній, які бажають збалансувати фінансовий успіх із соціальною відповідальністю. Максимізація позитивного впливу передбачає взаємодію з громадськістю, розвиток діалогу та партнерство з неприбутковими організаціями. Впровадження цілісних та ефективних стратегій відкриває шлях для сталого розвитку та сприяє побудові соціально відповідальної бізнес-моделі, яка забезпечує благополуччя громади та стійкий розвиток підприємства.

У сучасному бізнес-середовищі стратегічні рішення та соціальна відповідальність підприємств стають ключовими елементами для забезпечення сталого розвитку та позитивного впливу на громади. Взаємодія з місцевими громадами виявляється стратегічно важливою, сприяючи ефективності стратегічних рішень та підтримці лояльності спільнот. Аналіз тенденцій підтверджує, що поєднання стратегій із соціальною відповідальністю стає ключовою конкурентною перевагою, сприяючи стійкості та визнанню споживачів. Успішні практики підприємств, що впроваджують соціально відповідальні стратегії, визначають шлях для інших компаній, що прагнуть збільшити свій соціальний вплив та покращити сталість у своєму регіоні. Оптимізація стратегій для максимізації позитивного впливу на громаду вимагає розробки взаємовигідних рішень та впровадження практик, що сприяють сталому розвитку та спільному процвітанню.

Список використаних джерел:

1. Коваль Л., Мельник В. Соціальна відповідальність бізнесу в контексті кризових явищ у виробничій сфері. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 417–421.
2. Барібіна Я., Шимановська-Діанич Л. Підходи до розробки і прийняття стратегічних рішень в умовах невизначеності у контексті оновлення контенту інформаційного забезпечення. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. № 4 (82). С. 118–122.

СЕКЦІЯ 4

МАРКЕТИНГ МАЙБУТНЬОГО: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ

Керівник секції – канд. екон. наук, доц., Олена ШЕПТУХА
Секретар секції – канд. екон. наук, доц., Тетяна ТОХТАМИШ

МАРКЕТИНГ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*БАБКО Наталя Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Готельно-ресторанний бізнес завжди був сферою, де маркетинг відіграє одну із головних ролей. Однак у наш час глобалізації, швидкого розвитку технологій та зміни споживчих уподобань відбуваються значні зміни в підходах до маркетингу для готелів та ресторанів. Для того, щоб бути успішними в цьому бізнесі в майбутньому, необхідно враховувати ряд викликів і трендів.

По-перше, це пандемія і безпека гостей. Наслідки COVID-19 розкрили вразливість готельно-ресторанного бізнесу. Сьогодні заходи з підвищення гігієни та безпеки є надзвичайно важливими для клієнтів, у зв'язку з цим управлінці даної сфери бізнесу повинні акцентувати увагу на високих стандартах санітарії та розробці нових стратегій маркетингу з метою переконання клієнтів в безпеці свого перебування.

По-друге, цифрова трансформація. В майбутньому, готелі та ресторани все більше будуть залежати від цифрових рішень. Резервація столиків і номерів онлайн, використання мобільних застосунків для замовлення страв та послуг – це тенденція, яка набуває популярності. Отже, необхідно забезпечувати зручну та просту онлайн-взаємодію з відвідувачами.

По-третє, персоналізація. Клієнти хочуть відчувати, що їх цінують. Маркетинг майбутнього в готельно-ресторанному бізнесі повинен ґрунтуватися на зборі та аналізі даних про клієнтів для створення персональних пропозицій та вражень.

По-четверте, соціальні медіа та впливові особи. Платформи соціальних медіа стають ключовим інструментом для маркетингу. Співпраця з інфлюенсерами і публікація привабливих фотографій страв та інтер'єру може залучити нових клієнтів.

По-п'яте, співпраця з місцевими спільнотами. Готелі та ресторани можуть стати більш впізнаваними у результаті співпраці з місцевими виробниками та спільнотами. Це сприяє створенню унікального іміджу та привертає екологічно свідомих клієнтів.

По-шосте, сталість та стійкість. Соціальна відповідальність та сталість наразі стають необхідністю. Готелі та ресторани, які демонструють свою здатність до сталого розвитку та екологічної відповідальності знаходять підтримку в свідомих споживачів.

По-сьоме, глобалізація. Міжнародні подорожі стають все доступнішими, тому маркетинг повинен враховувати потреби та уподобання клієнтів різних країн та культур.

По-восьме, інновації в приготуванні. Кухарі та бармени повинні бути готові до постійного експерименту зі стравами та напоями для того, щоб привернути гурманів та цінителів нових смаків.

Таким чином, майбутній успіх готельно-ресторанного бізнесу напряму залежить від здатності адаптуватися до змін та задовольняти потреби сучасних клієнтів. І маркетинг відіграє ключову роль у цьому процесі, допомагаючи залучити та утримати гостей, підвищити відомість бренду та забезпечити стабільний розвиток в умовах гострої конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Марченко О.А., Чеснокова С.О. Особливості маркетингової політики в регіональному функціонуванні туристичної індустрії України. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych*, 2020. С. 22-25.

2. Романюк І. А. Вплив конкурентної боротьби на управління маркетинговою діяльністю сучасних підприємств. *Молодь і сільськогосподарська техніка у XXI сторіччі: Зб. матер. XVI-й Міжнар. форум молоді*. Харків: ХНТУСГ. 2020. С. 206.

3. Севідова І.О., Мандич О.В., Квятко Т.М., Бабко Н.М., Романюк І.А. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 2020. 200 с.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МАРКЕТИНГ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

КОТЛЯРОВА Карина Володимирівна
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Штучний інтелект (ШІ) - це галузь комп'ютерних наук, яка займається створенням комп'ютерних систем або програм, які здатні виконувати завдання, зазвичай вимагають розуміння інтелекту людини. ШІ може включати такі функції, як машинне навчання, розпізнавання образів, обробку природної мови, планування та прийняття рішень. Ця технологія знайшла застосування в багатьох сферах, включаючи медицину, маркетинг, фінанси та багато інших.

Штучний інтелект має значний вплив на маркетинг у сучасному світі. Завдяки розширеним можливостям аналізу даних та машинному навчанню, штучний інтелект дозволяє збирати, обробляти і аналізувати великі обсяги інформації про споживачів та ринок. Це дозволяє компаніям більш точно визначати свою цільову аудиторію, прогнозувати поведінку споживачів і адаптувати свої маркетингові стратегії для досягнення найкращих результатів.

Також він допомагає вдосконалити персоналізацію маркетингових кампаній. Здатний аналізувати велику кількість даних про споживачів, їхній інтереси, поведінку та попередні покупки. З цими даними маркетологи можуть створювати персоналізовані пропозиції та рекламні повідомлення, які краще відповідають потребам і побажанням кожного окремого споживача [1].

Окрім цього, штучний інтелект допомагає збільшити ефективність маркетингових кампаній. Завдяки цим технологіям, компанії отримують більше можливостей для аналізу даних про своїх клієнтів, їхні поведінку та попередні покупки. Це дозволяє їм краще розуміти свою цільову аудиторію, виявляти нові потреби та тенденції споживання, і розробляти точніші маркетингові стратегії.

Одні з основних способів використання штучного інтелекту в маркетингу включають:

Персоналізована реклама та пропозиції, за допомогою алгоритмів машинного навчання компанії можуть створювати персоналізовані рекламні послуги та пропозиції для кожного клієнта на основі його інтересів, попередніх покупок та демографічних даних.

Аналіз споживчого попиту, штучний інтелект допомагає компаніям проаналізувати великі обсяги даних про споживчий попит, збережені в базах даних та соціальних мережах. Це дозволяє компаніям прогнозувати популярність товарів та послуг, і дає їм змогу відповідно адаптувати свої пропозиції та рекламні кампанії.

Оптимізація ціноутворення, застосування штучного інтелекту допомагає компаніям визначати оптимальну ціну для своїх товарів та послуг на основі аналізу ринкових умов, конкуренції та споживчих попитів.

Контент-маркетинг, штучний інтелект може використовуватися для створення контенту, який привертає увагу та взаємодіє з аудиторією. Наприклад, шляхом генерації текстів, створення графіки або аудіо- та відеоматеріалів. Все це допомагає компаніям ефективно спілкуватися з аудиторією, залучати її увагу та збільшувати взаємодію з контентом [2].

Таким чином, штучний інтелект вносить істотні зміни в маркетингову сферу. Він перетворює спосіб, яким компанії взаємодіють зі споживачами, розробляють маркетингові стратегії та використовують дані для прийняття рішень. Використання штучного інтелекту у маркетингу може допомогти компаніям більш ефективно просувати свої товари і послуги на ринку та задовольняти потреби своїх клієнтів.

Список використаної літератури:

1. Штучний інтелект в маркетингу. URL: <https://outsourcing.team/uk/blog/smm-blog/yak-shtuchnij-intelekt-revolyutsionizuye-industriyu-marketingu/>
2. Штучний інтелект у маркетингу їх переваги. URL: <https://cases.media/article/shtuchnii-intelekt-u-marketingu-perevagi>

РОЛЬ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В РЕКЛАМІ ТА СПОЖИВЧОМУ ДОСВІДІ

ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

КОКУНЄВ Богдан Євгенович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Віртуальна та доповнена реальність є новими технологіями, які можуть змінити спосіб, яким ми сприймаємо світ. У світі реклами та маркетингу, вони можуть відігравати важливу роль у покращенні споживчого досвіду. Використання віртуальної та доповненої реальності може допомогти підвищити ефективність реклами, забезпечуючи більш інтерактивний та захоплюючий досвід для споживачів.

Крім того, вони можуть допомогти покращити взаємодію між споживачами та продуктами, дозволяючи споживачам взаємодіяти з продуктом у віртуальному середовищі перед покупкою. Однак, використання цих технологій також може мати негативний вплив на споживачів, якщо вони використовуються неправильно. Тому, важливо забезпечити, щоб використання віртуальної та доповненої реальності було етичним та відповідальним.

Сучасні великі компанії активно використовують доповнену реальність як стратегічний інструмент для залучення, просування та оптимізації процесу покупки своїх товарів. На сьогоднішній день, дослідження показують, що приблизно 46% організацій розглядають мобільні технології як ключовий елемент в управлінні інформацією про товари. Доповнена реальність, входячи в цей інформаційний контекст, стає невід'ємною частиною стратегії багатьох компаній. Варто відзначити, що до третини клієнтів вже використовують інформаційні програми доповненої реальності, і ця тенденція очікується зростати в подальшому. Інновації в області технології доповненої реальності визнаються підприємствами як ефективний інструмент для максимізації потенціалу інвестицій у вже існуючі процеси та продукти [1].

Доповнена реальність також стає важливою частиною стратегії непрямих продажів та маркетингу. Це дозволяє компаніям полегшити процес продажу, забезпечуючи потенційним клієнтам можливість краще розуміти продукти та

їх потенційні переваги для конкретних потреб. Однак, найважливішим аспектом є вплив доповненої реальності на досвід покупок, що нині стає новим центром уваги для підприємств, які прагнуть не лише ефективно просувати свої товари, але й покращити задоволення від покупки. Проходження крізь етапи споживчого ланцюжка демонструє, що доповнена реальність часто виконує ключову роль у прийнятті рішення споживачем.

Можна відзначити, що використання програмного забезпечення з доповненою реальністю в мобільних та зовнішніх форматах виявляє значний вплив на полегшення прийняття рішень щодо покупки товару. Фундаментально, доповнена реальність впливає з особливостей обробки інформації людиною, де зорова інформація забезпечує 80-90% необхідної нам інформації. Зменшуючи когнітивну відстань та мінімізуючи когнітивне навантаження, доповнена реальність стає дієвим інструментом для поліпшення споживчого досвіду [1].

Проектування віртуальних об'єктів в фізичне середовище є одним з найбільш очевидних застосувань AR (доповненої реальності), враховуючи, що це в основному те, для чого він призначений, і те, що було показано досі. Бренди додаткової реальності можуть показувати свої продукти в їх природному середовищі – в основному на дисплеї смартфона. Успішні приклади показують, що це працює. Доповнена реальність на пристроях iOS відкриває нові можливості. За допомогою iPhone і iPad, які вже використовують технологію AR можна переглядати зображення з 360-градусного огляду через камеру в реальному часі. Відмінна особливість, особливо з точки зору продажів. Важко візуалізуються в Інтернеті продукти, такі як меблі або аксесуари для дому, просто створюють додатки AR в будинках потенційних клієнтів. Клієнт вже може побачити обраний ним диван в його спальні і подивитися, як він вписується в його інтер'єр.

Наприклад, додаток Place-App від ІКЕА дозволяє вам спробувати меблі прямо у себе вдома. Або компанія Modiface, за допомогою якої косметичні продукти можна зручно тестувати в домашніх умовах через додаток AR через смартфон. Не дарма косметична компанія L'Oréal купила компанію. Додаткова реальність змінює ваш світ. Навіть Nike використовує AR – маркетинг. Наприклад, гігант спортивних товарів дозволяє своїм шанувальникам побачити нові моделі кросівок з цією функцією.

Доповнена реальність використовується не лише для оптимізації внутрішніх процесів компаній, але й стає ключовим елементом в рекламних стратегіях, спрямованих на залучення та утримання уваги споживачів. Відмічено, що велика кількість організацій вже використовують ці технології для створення ефективних рекламних кампаній. Здійснюючи взаємодію з потенційними клієнтами через доповнену реальність, компанії можуть створювати унікальні інтерактивні рекламні враження, які привертають увагу та залишають чудові враження.

Крім того, віртуальна та доповнена реальність глибоко впливають на споживчий досвід. Вони розширюють можливості взаємодії споживача з продуктами та послугами, надаючи їм можливість персоналізованого досвіду.

Створюючи віртуальні приміщення для тестування продуктів чи віртуальні прогулянки по магазинах, доповнена реальність забезпечує споживачам новий рівень емоцій та взаємодії з брендом.

У контексті реклами, доповнена реальність вирізняється можливістю створення персоналізованих рекламних просторів, які адаптовані до індивідуальних вподобань та інтересів споживачів. Це не лише підвищує ефективність рекламних кампаній, але й створює унікальний і запам'ятовуваний досвід для кожного користувача.

Завершуючи дослідження, можна визначити, що роль віртуальної та доповненої реальності в рекламі та споживчому досвіді є значущою та надзвичайно перспективною. Вони перетворюють спосіб, яким ми сприймаємо та споживаємо інформацію, роблячи маркетинг більш ефективним та захопливим для споживачів.

Список використаних джерел:

1. Лебедець С. О., Корчага М. О. Використання технологій доповненої реальності в торгівлі та маркетингу. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7316>

AI В МАРКЕТИНГУ

ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,

канд. екон. наук, доцент,

СОЛОТКІНА Олеся Михайлівна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Маркетинг кардинально змінився за останнє десятиліття розвитку технологій. Технології створюють інструменти, які своєю чергою створюють нові цифрові продукти, націлені на прихований попит і задоволення важливих потреб. Сьогодні можливості аналізу даних, які надають методи і технології штучного інтелекту, дають змогу підприємствам прогнозувати власний обіг і продажі, спрощувати і прискорювати розробку своєї нової товарної пропозиції, посилювати популярність і впізнаваність бренду, утримувати клієнтів і підвищувати їхню лояльність.

Штучний інтелект (від англ. «artificial intelligence», «AI») - сукупність технологій і систем, здатних виконувати процеси, які зазвичай виконують люди. Прикладом таких процесів можуть бути творчі завдання, логічні міркування, збір та узагальнення знань тощо.

Машинне навчання (від англ. «machine learning») - метод роботи зі ШС-системами з метою навчити штучний інтелект працювати самостійно і розширювати свої знання про світ, щоб точніше і краще виконувати потрібні функції.

Таким чином, не кожна AI-технологія використовує машинне навчання. Машинне навчання є помічником штучного інтелекту, оскільки стимулює зростання його потенціалу.

До одного з типів штучного інтелекту належить слабкий штучний інтелект. Він здатний вирішувати завдання, яких його навчили. Наприклад, монтувати відео або відповідати користувачам у чаті. Він обробляє інформацію і виконує завдання набагато краще за людину, але нездатний навчитися чогось нового.

Ще одним типом штучного інтелекту є сильний штучний інтелект, що перебуває в розробці. Його відмінністю є те, що він може самостійно ухвалювати рішення в завданнях, яких його не навчали.

Саме слабкий штучний інтелект на даному етапі розвитку використовують у маркетингу. Він допомагає підвищити якість обслуговування споживачів, а також підвищити ефективність наявних процесів.

Штучний інтелект може вирішити такі завдання:

- розробка креативних ідей (генерація рекламних повідомлень, копірайтинг, графічний дизайн, зміна фотографій);
- управління бюджетом;
- автоматизація рекламних закупівель (підбір оптимальних каналів і часу розміщення публікацій);
- контекстна реклама;
- оцінювання ефективності рекламних компаній за безліччю показників.

Таким чином, AI не тільки знижує витрати, замінюючи ручну працю, а й підсилює механізми і методи, що вже працюють. Згідно з дослідженням Forbes, використання штучного інтелекту підвищує продажі на 52%, допомагає утримати на 51% більше клієнтів, і підвищує шанси на успіх під час запуску нового продукту на 49% [1].

Прогнозування методами штучного інтелекту дає змогу статистично достовірно визначати купівельну поведінку клієнта, від моменту вступу його в перший контакт із брендом, що просувається, і до побудови карти життєвого циклу клієнта загалом. Перевага використання штучного інтелекту в маркетинговому прогнозуванні полягає в простоті інтерпретації прогнозів і через це застосовності їх усіма співробітниками підприємства, які займаються контактами з клієнтами: від торгових представників до менеджерів із каналів збуту і відділів продажів.

Традиційні способи ведення маркетингової дослідницької діяльності надають маркетологу неповне бачення ситуації з цільовими клієнтами. Маркетингова дослідницька діяльність, що використовує методи штучного інтелекту, створює повні моделі покупок і дій споживача, актуальні на поточний момент часу.

Професор Кімберлі Вітлер виділяє [2] найефективніші сфери застосування AI в маркетингу:

- управління комунікаціями. AI допомагає глибше зрозуміти споживачів за рахунок інтеграції та агрегування великих обсягів споживчої інформації.

Прикладом може бути безліч торгових представників або агентів служби підтримки клієнтів, які знають кожну деталь продукту, а також знають кожне питання, яке коли-небудь ставили споживачі з цього приводу. Це матиме величезний вплив на продажі та підтримку клієнтів, замінить безліч робочих місць і створить більш безпосередній та індивідуальний досвід для клієнтів;

- індивідуальні повідомлення. AI створює рекламу, адаптовану для конкретних людей або груп, підвищуючи ймовірність того, що вони куплять їхній продукт або послугу;

- прогнозування тенденцій. AI зможе як генерувати інформацію, так і виявляти, фіксувати та прогнозувати майбутні тенденції. Вивчаючи й аналізуючи контент соціальних мереж, він точніше передбачить смаки, уподобання та потреби споживачів;

- покращення якості обслуговування. Чат-боти на базі штучного інтелекту можуть забезпечити персоналізовану й ефективну підтримку клієнтів у режимі реального часу за допомогою оброблення природної мови, що дає їм змогу розуміти запити та запити клієнтів і відповідати на них. У міру вдосконалення моделей обробки природної мови цей інструмент допоможе визначити наміри кожного клієнта і зробить практично неможливим відрізнити чат-бота на базі штучного інтелекту від людини.

Світові гіганти маркетингу вважають, що вже до 2025 року 95% усіх взаємодій між споживачем і брендом здійснюватиметься за допомогою штучного інтелекту.

AI має величезний потенціал для зміни природи інформації та прийняття рішень. Також підвищує прибуток, дає змогу позбутися рутинних завдань і по-новому поглянути на проблему. Він сприяє кращому лідерству, прогнозованому аналізу, збільшує можливості додаткових продажів і розв'язання проблем, які виникають під час використання інструментів AI в галузі маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Louis Columbus. 10 Charts That Will Change Your Perspective Of AI In Marketing. Forbes. URL:

<https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2019/07/07/10-charts-that-will-change-your-perspective-of-ai-in-marketing/?sh=6caef7f2d037>

2. Kimberly A. Whitler. 4 Ways AI Is Changing Marketing. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/kimberlywhitler/2023/10/29/4-ways-ai-is-changing-marketing/?sh=5e91fc5f1c4c>

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент,
ФАДЕЄВ Ігор Сергійович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Зміна пріоритетів і цінностей у людей викликає не лише проблеми вивчення, але й можливість маніпулювання ними за допомогою шостого технологічного устаткування. Щоб випередити конкурентів, необхідно здобути увагу споживачів, які ретельно досліджують їхню поведінку.

Однак інформація про популярність товарів та реакцію споживачів на зміни цін недостатня в умовах зовнішнього середовища, що швидко змінюється. Суттєво важливим є розуміння того, які емоції впливають на споживачів і що керує їхнім вибором товарів та послуг.

Отже, успішний маркетинг сьогодні вимагає зосередженості на процесах у свідомості споживачів, що впливають на їхню покупку, а не лише на кінцевий результат. Ця еволюція маркетингу спостерігається в контексті розвитку соціальних та ринкових процесів, і маркетингові підходи адаптуються під ці зміни, використовуючи нетрадиційні методи формування попиту та просування товарів. Еволюція маркетингу відбувається разом з розвитком соціальних та ринкових процесів, його інструментарій адаптується під поточну ситуацію.

Умови постійного розвитку технологій та суспільства відкривають неймовірні можливості для використання штучного інтелекту в маркетингу. Швидкість змін та зростання обсягів даних вимагає від маркетологів інноваційних підходів, де штучний інтелект відіграє ключову роль у вдосконаленні стратегій, прогнозуванні поведінки споживачів та персоналізації взаємодій, що надає можливість досягти нових рівнів успіху в маркетинговій діяльності.

Щоб повніше зрозуміти, як штучний інтелект може використовуватися в сфері маркетингу, пропонується розглянути основні напрямки використання технології штучного інтелекту, а саме: машинне навчання, представлення знань, візуалізація, глибоке навчання, робототехніка, аналіз зображень, імітаційне моделювання, аналіз мовлення, рекомендаційні системи, віртуальний помічник.

Кожне з цих напрямків може бути впроваджене в маркетингову діяльність компанії на окремих її етапах або в маркетингову стратегію загалом. Базою для певного впровадження і розвитку штучного інтелекту є доступність і достатність обчислювальних потужностей, хмарні технології, високошвидкісний оптоволоконний зв'язок і повсюдне поширення Wi-Fi. Все

це створює ідеальні умови для розвитку штучного інтелекту, який є незамінним партнером у створенні доданої вартості.

Штучний інтелект вимагає величезних обсягів даних, фільтрованих за допомогою алгоритмів щоб створити системи, які безперервно навчаються на основі отриманої інформації. Як і людський мозок, він навчається на основі моделей, які вже бачив в минулому, і, таким чином, приймає рішення і передбачає, що може статися далі. Така його здатність описується терміном «machine learning», тобто машинне навчання [1]. У маркетингових же цілях штучний інтелект зазвичай виявляється у складі програмного забезпечення, яке виконує певні функції, починаючи від аналітики, закінчуючи створенням персоналізованої пропозиції.

Найактуальнішою на сьогодні тенденцією у розвитку маркетингу є індивідуальний підхід до клієнта, підґрунтям якого є ефективна аналітика та більш точні прогнози, які доцільніше здійснювати за допомогою штучного інтелекту. Алгоритмічна персоналізація – це нова віха розвитку методів збору інформації у маркетингу. Якщо стандартна персоналізація працює за простими і задалегідь встановленими правилами: враховується мова, місцеположення, час, то алгоритмічна персоналізація працює інакше -машина вивчає кожного користувача за усіма його діями у мережі (де реєструється, що купує, яку музику слухає, які відгуки залишає в соціальних мережах тощо) і весь час навчається, прагнучи точніше персоналізувати сайт та повідомлення споживачеві. Тобто, пропозиція і звернення з масового характеру набувають форм індивідуального [2].

Водночас із усіма благами які приносить штучний інтелект у покращення маркетингової діяльності, він також має недоліки які його переслідують.

Автоматизація сприяє зниженню кількості робочих місць у виробництві протягом багатьох десятиліть. Стрибокподібні темпи розвитку штучного інтелекту прискорюють цей процес та поширюють його на ті сфери, що довго вважалися недоторканими. Водночас революція AI створить багато нових робочих місць в дослідницькій сфері, галузях машинного навчання, інформаційних технологій, оскільки вони потребують людських ресурсів для розроблення та підтримки систем і програмного забезпечення, що задіяні в роботі алгоритмів штучного інтелекту. Однак люди, що втрачають робочі місця, не володіють необхідними для вакантних посад навичками. Таким чином, в технологічних галузях, з одного боку, утворюється кадрова прогалина, а з іншого боку, збільшується кількість невдоволеного безробітного населення.

Однією з проблем впровадження AI є невизначеність щодо відповідальності. До появи штучного інтелекту було простіше визначити, хто винуватець програмного чи апаратного збоїв: користувач чи розробник. Однак в часи технологій AI алгоритми машинного навчання самостійно визначають реакцію на події та приймають рішення. Межі відповідальності розмиті між користувачем, розробником та оператором введення даних. Носії штучного інтелекту постійно навчаються й корегують свою поведінку, що впливає на

алгоритми прийняття рішень. Структура з часом ускладнюється, тому приписувати шкідливі дії дефектам технології або впливу людини недоречно. Отже, відповідальність за вчинки повинен нести не розробник технології, а безпосередньо носій штучного інтелекту [3].

Використання штучного інтелекту в маркетинговій діяльності відкриває широкий простір для інновацій та покращення стратегій. Ця технологія здатна персоналізувати взаємодії з клієнтами, аналізувати великі обсяги даних та прогнозувати поведінку споживачів, що дозволяє досягти нових рівнів успіху в маркетинговому виробництві. Однак впровадження штучного інтелекту супроводжується викликами, такими як зменшення кількості робочих місць та питання відповідальності. Розвиток цієї технології потребує уважного регулювання та пошуку рішень, які б забезпечили баланс між її перевагами та ризиками у маркетингу та суспільстві загалом.

Список використаних джерел:

1. Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект. Сучасний підхід. URL: <https://ukuytdom-nn.ru/uk/rassel-norvig-iskusstvennyi-intellekt-sovremennyi-podhod/>
2. Кузьомко В.М., Репнікова І.П. Використання штучного інтелекту у цифровому маркетингу. *Інфраструктура ринку*. 2017. №13. С. 112 – 118. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/13_2017_ukr/21.pdf
3. Копейкіна Є.В., Стеблюк Н.Ф. Технології штучного інтелекту в маркетингу. *Класичний приватний університет*. 2019. Випуск 3(14). С. 462 – 466. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/79.pdf

ВИКОРИСТАННЯ AZURE MACHINE LEARNING В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

*ПАН Микола Павлович,
канд. техн. наук, професор,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Маркетинг стає все більш наукою, яка базується на даних, і використання технологій штучного інтелекту виявляється ключовим для розуміння та взаємодії з аудиторією. Маркетингові дослідження переходять на новий рівень завдяки використанню інструментів штучного інтелекту, зокрема – Azure Machine Learning від Microsoft [1]. Цей потужний інструментарій не тільки революціонує спосіб збору та обробки даних, але й дозволяє компаніям виходити за межі звичайних стратегій, отримуючи глибші інсайти та забезпечуючи більш ефективні рішення.

Azure Machine Learning (Azure ML) - це обчислювальний сервіс від Microsoft, який дозволяє розробникам, науковцям та бізнес-професіоналам легко розробляти, тренувати та впроваджувати моделі машинного навчання в

хмарному середовищі Microsoft Azure. Azure ML надає інструменти для роботи з даними, побудови моделей, їх тренування та оцінювання ефективності, а також для автоматизації процесів розгортання та управління моделями.

Azure ML дозволяє виконувати наступні процеси [2]:

1. Створення та управління експериментами. Azure ML дозволяє створювати експерименти, які включають в себе всі кроки від обробки даних до побудови моделі. Розробник може візуалізувати, порівнювати та відстежувати результати експериментів.

2. Робота з даними. Підтримка роботи з різноманітними джерелами даних, включаючи Azure Data Lake, Azure SQL Database, та засоби імпорту звичайних форматів даних.

3. Побудова моделей. Використання вбудованих алгоритмів машинного навчання або створення власних. Підтримка популярних бібліотек, таких як TensorFlow та scikit-learn.

4. Тренування моделей. Забезпечення можливості тренування моделей з використанням різних обчислювальних ресурсів, включаючи GPU (Graphics Processing Unit), що робить можливим обробку великих об'ємів даних.

5. Оцінка та валідація моделей. Інструменти для оцінювання ефективності моделі та валідації результатів. Можливість визначення метрик якості та порівняння моделей.

Azure Machine Learning дозволяє розробляти та впроваджувати машинні моделі зі значною ефективністю, роблячи машинне навчання доступним та легким у використанні.

Маркетингове середовище динамічне, а споживачі стають все більш вимогливими та інформованими. Використання машинного навчання Azure Machine Learning в маркетингових дослідженнях надає компаніям конкурентну перевагу та можливість ефективно реагувати на зміни в ринковому середовищі. Ось декілька прикладів використання машинного навчання в маркетингових дослідженнях:

1. Персоналізований аналіз аудиторії. Azure Machine Learning дозволяє аналізувати великі об'єми даних про споживачів для створення персоналізованих профілів. Алгоритми машинного навчання визначають поведінкові патерни, і це дозволяє розробникам маркетингових стратегій створювати індивідуалізовані підходи та рекомендації для кожного клієнта [3].

2. Прогнозування трендів та попиту. Аналіз даних за допомогою Azure Machine Learning дозволяє не лише реагувати на поточні тенденції, а й передбачати майбутні тренди та зміни в попиті. Моделі прогнозування можуть враховувати різні вхідні дані, що дозволяє компаніям бути готовими до майбутніх викликів ринку [4].

3. Оптимізація кампаній та витрат. Azure Machine Learning використовує аналітичні моделі для оптимізації рекламних кампаній. Це дозволяє ефективно розподіляти бюджети та визначати найбільш прибуткові

канали. Маркетологи можуть точно визначити, на якій стадії кампанії варто зосередити зусилля.

4. Аналіз соціальних мереж та настроїв. Azure Machine Learning включає в себе аналіз тексту та настроїв, що дозволяє компаніям відслідковувати реакції споживачів у соціальних мережах [5]. Це допомагає визначити загальний настрій щодо бренду та вчасно реагувати на будь-які питання чи негативність.

5. Прогнозування Поведінки Клієнтів. Створення моделей машинного навчання дозволяє прогнозувати поведінку клієнтів. З цими прогнозами маркетологи можуть визначити, які продукти або послуги можуть бути цікавими для конкретного клієнта в майбутньому [6].

6. Створення більш ефективних А/В тестів [7]. Azure Machine Learning дозволяє створювати більш складні та ефективні А/В тести. Аналітичні моделі можуть допомогти визначити вплив різних змін на показники конверсії та визначити оптимальні стратегії тестування.

Azure Machine Learning відкриває нові можливості для маркетингових досліджень, надаючи маркетологам інноваційні інструменти для аналізу даних та прийняття рішень. Інтеграція машинного навчання в маркетинг дозволяє компаніям бути більш адаптивними, прогнозувати зміни в індустрії та створювати стратегії, які реально відповідають потребам споживачів. Azure Machine Learning визначає новий етап у розвитку маркетингу, де дані стають ключовим інструментом в руках стратегів.

Список використаних джерел:

1. Azure Machine Learning. URL: <https://azure.microsoft.com/en-gb/services/machine-learning/>
2. Офіційна документація Azure Machine Learning. URL: <https://docs.microsoft.com/en-us/azure/machine-learning/>
3. Karimi S., Zhang H. Personalized advertising based on social media data: A comprehensive review. *Computers in Human Behavior*. 2020. №102. P. 143- 157.
4. Tutorial: Forecast demand with no code automated machine learning in the Azure Machine Learning Studio. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/azure/machine-learning/tutorial-automated-ml-forecast?view=azureml-api-2>
5. Pang B., Lee L., Vaithyanathan Sh. Thumbs up?: sentiment classification using machine learning techniques. *Proceedings of the Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (EMNLP'02)*, Association for Computational Linguistics. Volume 10. 2002. P. 79–86. DOI: <https://doi.org/10.3115/1118693.1118704>
6. Шуміло Я. Інструменти штучного інтелекту для управління поведінкою економічних агентів в маркетинговій діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2022. №15. С. 60-68.
7. Siroker D., Koomen P. A/B testing: The most powerful way to turn clicks into customers. John Wiley & Sons. 2013.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ТА ЦИФРОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ГРОМАДЯН: ПЛЮСИ ТА МІНУСИ

*ТОХТАМИШ Тетяна Олександрівна,
канд. екон. наук, доцент,
КОКУНЄВ Богдан Євгенович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

В сучасному світі стрімке розвитку інформаційних технологій супроводжує неупинний процес цифровізації різних сфер суспільства. Однією з важливих та перспективних галузей цифрової трансформації є електронне урядування та надання цифрових послуг для громадян. Це явище визначається не тільки впровадженням сучасних технологій в діяльність державних органів, але й переосмисленням взаємодії влади та громадян на цифровому рівні.

Електронне урядування надає можливість громадянам отримувати доступ до різноманітних державних послуг шляхом використання інтернет-технологій. З одного боку, це дозволяє значно зменшити бюрократичні процеси, полегшити взаємодію з органами влади та забезпечити швидкий доступ до необхідної інформації. З іншого боку, разом з перевагами електронного урядування приходять і виклики, пов'язані з безпекою даних, цифровою дільницею та можливістю виникнення нових форм соціальної нерівності.

Сучасний світ стає більш динамічним і вимагає нових підходів до організації державного управління. Електронне урядування є широко поширеним явищем, воно особливо розвинуте в Україні, Норвегії, Великобританії, Канаді. Зокрема, в цих країнах уряд гарантує фіксований перелік державних послуг, пропонує електронні платформи для проведення віртуальних міських зборів, організовує громадські консультації ті електронні публічні форуми, що суттєво підвищили рівень залучення громадян до політики [1].

Використання цифрових технологій у державному управлінні може допомогти зробити владу більш доступною та ефективною. Наприклад, електронні платформи для проведення громадських консультацій роблять можливим висловлення громадської думки з будь-якого місця, надаючи можливість кожному громадянину активно впливати на прийняття рішень.

В Україні поняття «цифрове урядування» поки не знайшло свого відображення в законодавстві, Концепція розвитку електронного урядування зазначає, що повсякденне життя громадян стає дедалі все більш «цифровим», що передбачає високий рівень очікувань від діяльності органів влади, зокрема розвитку сучасних електронних форм взаємодії, прозорості та відкритості діяльності й залучення громадян до ухвалення управлінських рішень [2].

За останні десятиліття Україна взяла шлях цифрового модернізації в різних сферах свого суспільства, і електронне урядування стало ключовим інструментом цього процесу. Наприклад, електронні сервіси, такі як "Дія" та

"Є-Декларування," роблять взаємодію з державними органами більш зручною для громадян та підприємств.

Основними плюсами електронного урядування та цифрових послуги для громадян являються:

Зручність та доступність: громадяни можуть отримувати різноманітні державні послуги онлайн, що значно полегшує їхній доступ до необхідних сервісів без потреби відвідувати офіси та стояти в чергах.

Ефективність та швидкість: електронне урядування дозволяє оптимізувати процеси та скорочувати час, необхідний для надання послуг. Громадяни можуть отримати результати швидше та ефективніше.

Залучення громадян до управління: Електронні платформи можуть сприяти більшому залученню громадян до управління, забезпечуючи зручні інструменти для висловлення їхньої думки, участі у громадських обговореннях та голосуванні.

Мінусами являються:

Кібербезпека та приватність: існує ризик кібератак та порушення приватності, оскільки особисті дані громадян потрапляють в цифрове середовище, що може призвести до небажаних наслідків.

Прикладом може бути на початку повномасштабного вторгнення Росії на Україну 24.02.2022 року, коли були атаковані майже всі сфери електронного урядування України.

Неоднаковий рівень навичок: не всі громадяни мають однаковий рівень навичок у користуванні цифровими технологіями, що може створювати бар'єри для їхнього використання.

Цифровий розрив: технологічний розвиток може призвести до цифрового розриву, коли частина населення не має доступу до цифрових технологій, що поглиблює соціальні та економічні відмінності.

У світі, що стрімко розвивається в галузі інформаційних технологій, електронне урядування та цифрові послуги для громадян стають важливим елементом цифрової трансформації суспільства. Розвиток цих напрямків визначається не лише технологічними змінами, але й переосмисленням взаємодії між владою та громадянами на цифровому рівні.

Для України цифрове урядування – це не тільки шлях до оптимізації, а й інструмент підвищення рівня залучення громадян у важливі управлінські рішення. Проте, досвід інших країн показує, що успішна реалізація цифрових ініціатив вимагає комплексного підходу, включаючи забезпечення безпеки, врахування різниці в рівні навичок та підтримку участі всіх верств населення.

Список використаних джерел:

1. Левченко Л.О., Ткаченко А.В. Електронний уряд: сутність, особливості та перспективи розвитку. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2012. [URL: http://politics.chdu.edu.ua/article/view/76115](http://politics.chdu.edu.ua/article/view/76115)

2. [Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017p#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017p#Text)

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

*ТОХТАМИШ Тетяна Олександрівна,
канд. екон. наук, доцент,
СОЛОТКІНА Олеся Михайлівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

В наш час планування діяльності підприємства допомагає чітко визначити цілі та політику підприємства, покращує комунікацію всіх підрозділів та дозволяє надати об'єктивну оцінку ефективності діяльності. Таке чітке планування допомагає підприємству передбачувати зміни середовища та оперативно реагувати на них, а також завжди бути готовим до непередбачуваних ситуацій.

Кожне підприємство змушено взаємодіяти як з зовнішнім, так і з внутрішнім середовищем. На практиці це проявляється в комунікації зі своїми посередниками, партнерами, різними контактними аудиторіями, а також зі своїми замовниками. Це зумовлює актуальність дослідження комунікаційної стратегії.

Комунікація є соціально зумовленим процесом передавання та сприйняття інформації в умовах міжособистісного та масового користування різними каналами за допомогою різноманітних комунікаційних засобів.

Сьогодні інформаційне суспільство поступово еволюціонувало в цифрове, та перевело комунікації до віртуального простору глобальної мережі Інтернет. Гігантські обсяги інформації стали як об'єктом виробничої діяльності, так і засобом виробництва. В таких умовах традиційний маркетинг зазнав значних змін, які пов'язані із трансформацією поведінкових характеристик споживача в цифровому середовищі.

Неминуче змінилася і комунікаційна стратегія, оскільки виникли нові точки дотику з покупцем у процесі його вибору продукту. Характер взаємодій перейшов у площину персональних і партнерських відносин. З урахуванням високої швидкості поширення інформації в мережі Інтернет будь-яка активність стає загальновідомою практично миттєво. Відповідно до цього комунікаційна стратегія стала більшою мірою орієнтована на персональні інтерактивні контакти зі споживачем.

Інформаційне суспільство (ІС) - це постіндустріальний етап розвитку суспільства, що характеризується провідною роллю інформації в усіх сферах економічного та соціального життя індивіда.

Дослідники по-різному трактують термін «інформаційне суспільство». З одної сторони, знання та інформація є рушійною силою економіки. П. Дракер визначає таке суспільство «суспільством знання» [1].

З іншого боку, інформаційні технології входять до основи функціонування інформаційного суспільства. Такого підходу дотримуються Дон Тапскотт. Він сформував основні ознаки нового суспільства в своїй книзі «Електронно-цифрове суспільство: Плюси і мінуси епохи мережевого інтелекту» [2].

Подальша «диджиталізація» всіх сфер життя була спричинена стрімким ростом потужностей обчислювальних пристроїв. Відповідно до цього збільшувався і обсяг інформації, що створюється сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ). Також зростає роль інформаційно-когнітивної продукції.

Сучасність характеризується: величезною кількістю інформаційних потоків, що постійно збільшуються; широким поширенням електронної комерції; інформаційноємними продуктами і послугами; великою часткою комунікацій через мережу Інтернет і різні мережеві спільноти.

Дослідження, проведені групою маркетологів під керівництвом Девіда Корта, показали, що сприйняття бренду формується у споживача у точках дотику. Такими точками можуть бути рекламні оголошення, новини, розмови з сім'єю та друзями, власний досвід використання продукту. У цифровому суспільстві кількість та якість точок дотику значно зростає. Також варто зазначити, що великі обсяги інформації надходять із каналів, які власники бренду не контролюють [3].

Інформаційна революція з моменту свого початку, тобто появою комп'ютера в середині минулого століття, і до сьогоднішнього дня удосконалює існуючі раніше процеси і продукти. Вона призвела до стандартизації традиційних процесів у найрізноманітніших сферах людської діяльності, створивши покрокові алгоритми, що здатні економити час та кошти.

Таким чином, комунікаційна стратегія є орієнтиром для здійснення інформаційно-комунікаційного впливу. Цифровізація світової економіки, розвиток технологічного та соціокультурного середовища, впровадження нових форм комунікацій зумовили необхідність пошуку нових інструментів взаємодії зі споживачами на ринку. Тому нові цифрові методи обробки та використання інформації стають основним джерелом підвищення результативності та ефективності маркетингової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Drucker P.F. Post-Capitalist Society. New York: Harper Collins Publishers, 1993. 280 p.
2. Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth, i Violence на Edge of the 21st Century. NY: Bantam, 1990. 356 p.

3. David Court, Dave Elzinga, Susan Mulder i Ole Jorgen Vetvik. The consumer decision journey. URL: <http://www.mckinsey.com/business-functions/marketing-and-sales/our-insights/the-consumer-decision-journey>

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПРИБУТКУ У ФУНКЦІОНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА

***ТОХТАМИШ Тетяна Олександрівна,**
канд. екон. наук, доцент,
ФАДЄЄВ Ігор Сергійович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

У сучасному господарському середовищі питання ефективності підприємницької діяльності та досягнення фінансового успіху визначаються численними факторами, серед яких ключове значення має прибуток підприємства. Прибуток виступає як не лише економічний показник, а й стратегічний інструмент, що визначає можливості розвитку, конкурентоспроможність та стійкість підприємства на ринку. Розуміння ролі та функцій прибутку є важливим для керівництва та аналітиків, оскільки цей показник не лише відображає фінансовий успіх, але й впливає на прийняття стратегічних управлінських рішень.

Прибуток підприємства – це перевищення доходів від його діяльності над сумою видатків; він є єдиною формою його власних нагромаджень. Податок на додану вартість і акцизний збір, які надходять у складі виручки від реалізації продукції підприємств, являють собою форми централізованих нагромаджень, повною сумою надходять у розпорядження держави, формуючи значну частку прибуткової частини державного бюджету.

Прибуток у класичному розумінні являє собою різницю між ціною товару і затратами на виробництво товару – його собівартістю. Саме таке розуміння прибутку закладене в усіх законодавчих актах України, крім законодавства про оподаткування прибутку. Такий показник, безумовно, в більшій мірі характеризує якість господарювання підприємства, саме він реальний і з точки зору спроможності підприємства відраховувати частину прибутку до бюджету [1].

Головною метою створення та подальшого розвитку будь-якого суб'єкту господарської діяльності, не залежно від виду його діяльності чи форми власності, є отримання кінцевого фінансового результату, тобто прибутку. Економічний підсумок виробничої діяльності суб'єктів господарювання, що виражається у вартісній (грошовій) формі, є фінансовим результатом.

Фінансовий результат є узагальнюючим показником, який характеризує ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Фінансовим результатом діяльності підприємства у звітному періоді може бути прибуток або збиток.

Отримання прибутку є основною метою будь-якої підприємницької діяльності. Від розміру отриманого прибутку залежать формування власного капіталу, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансування інвестицій, а також платоспроможність підприємства. Прибуток як головний показник ефективності діяльності підприємства виступає і як критерій визначення рівня виплат дивідендів, як визначальний фактор при встановленні рівня заробітної плати і винагороди адміністрації [2].

В процесі аналізу господарської діяльності використовуються наступні показники прибутку: балансовий прибуток, прибуток від реалізації продукції, робіт і послуг, прибуток від іншої реалізації, фінансові результати від позареалізаційних операцій, оподатковуваний прибуток, чистий прибуток.

До показників оцінки прибутковості господарської діяльності відносяться найбільш узагальнені і важливі показники оцінки прибутковості (рентабельності) господарської діяльності підприємства. У загальному випадку показники рентабельності підприємства є відношенням прибутку до тих або інших засобів (майна) підприємства, що беруть участь в одержанні прибутку. Тому найбільш важливими для порівняльної оцінки є показники рентабельності, обчислені по відношенню чистого прибутку до всього майна або до величини власних засобів підприємства.

Показники прибутковості (рентабельності) дозволяють дати оцінку ефективності використання менеджментом підприємства його активів [3].

У висновку слід зазначити, що прибуток є суттєвим показником ефективності господарської діяльності підприємства. Він виконує ряд функцій, таких як оцінювальна, стимулююча, розподільча, індикативна та інші, що визначає його значущість для успішного функціонування підприємства.

Прибуток відображає чистий дохід, сформований в процесі підприємницької діяльності, і є ключовою метою будь-якого суб'єкта господарювання. Його розмір впливає на формування власного капіталу, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, здійснення інвестицій та платоспроможність підприємства.

Отже, прибуток виступає як важливий економічний інструмент, визначаючи успішність підприємства і впливаючи на його фінансовий стан та розвиток.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Д.І., Бейгул В.І. Формування стратегії управління прибутковістю підприємства. *International scientific journal*. 2015. № 2. С. 43–48.
2. Самойленко О.Р. Підвищення прибутковості підприємства та розробка стратегії її забезпечення. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17905/2/Самойленко%20О.Р_дипломна.pdf
3. Топоренко В.А. Формування стратегії зростання прибутковості підприємства. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80144>

МАРКЕТИНГОВА ТОВАРНА ПОЛІТИКА У ПРОМИСЛОВОСТІ

ШЕПТУХА Олена Михайлівна,

канд. екон. наук, доцент,

ВЕДЕНЬЄВА Дар'я Артемівна,

здобувач вищої освіти,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Промислова продукція, яка охоплює широкий спектр товарів і послуг для виробництва та використання в інших виробничих процесах, вимагає особливого підходу до маркетингової товарної політики [2]. У контексті зростаючої конкуренції та швидких змін у технологіях важливо розробляти стратегії, які враховують унікальні вимоги та характеристики цього сектору:

1. Розробка інноваційних продуктів та технологій. Однією з ключових стратегій маркетингової товарної політики у промисловості є акцент на розробці та просуванні інноваційних продуктів та технологій. Споживачі в цьому сегменті орієнтовані на високу якість та ефективність. Запровадження передових технологій та продуктів може значно підвищити конкурентоспроможність компанії.

2. Побудова сильного бренду та іміджу надійності. У промисловості довіра грає критичну роль. Побудова сильного бренду та іміджу надійності стає основою маркетингової стратегії. Забезпечення високої якості продукції, надійності та довговічності стає пріоритетом, щоб задовольняти очікування клієнтів у сфері промислового виробництва.

3. Розширення глобального присутності та експорту. Глобальний ринок відкриває нові можливості для промислових виробників. Розширення глобальної присутності та розвиток стратегій експорту дозволяють компаніям розширювати свої ринки та залучати нових клієнтів. При цьому важливо адаптувати продукцію до специфічних вимог різних ринків [1].

4. Гнучке ціноутворення та умови співпраці. У сфері промислового виробництва, де зазвичай існують довгострокові та складні угоди, гнучке ціноутворення та умови співпраці можуть бути ключовими факторами при укладанні угод та забезпеченні взаємовигідних відносин з клієнтами.

5. Стратегії зеленої енергетики та сталого розвитку. Зростаюча увага до екологічних питань вимагає від промислових компаній уваги до стратегій зеленої енергетики та сталого розвитку. Продукція, що відповідає вимогам екологічних стандартів, може мати конкурентні переваги та відрізнятись на ринку.

6. Інтеграція інтернету речей та штучного інтелекту (AI). Застосування інтернету речей та штучного інтелекту у виробничих процесах та продуктах відкриває нові можливості для покращення ефективності та контролю. Маркетинг повинен акцентувати переваги цих технологій для клієнтів.

7. Розвиток систем управління відносинами з клієнтами (CRM). Використання систем управління відносинами з клієнтами стає необхідністю

в умовах конкуренції у промисловій сфері. Ефективне використання CRM дозволяє виробникам не тільки відстежувати та управляти відносинами з клієнтами, але й адаптувати свою продукцію до конкретних потреб та вимог кожного клієнта.

8. Стратегії обслуговування та підтримки клієнтів. Обслуговування та підтримка клієнтів у промисловості мають велике значення. Забезпечення якісної післяпродажної підтримки, надання консультацій та регулярний моніторинг задоволеності клієнтів допомагає підтримувати стабільні та довгострокові відносини з партнерами та споживачами [1].

9. Стратегії глобального логістичного управління. Логістичне управління грає важливу роль в постачанні промислової продукції. Застосування сучасних технологій та оптимізація логістичних процесів може значно підвищити ефективність та знизити витрати на постачання та доставку продукції, що, в свою чергу, впливає на конкурентоспроможність.

10. Аналіз та прогнозування тенденцій ринку. Не менш важливою частиною маркетингової товарної політики є аналіз та прогнозування тенденцій ринку. Швидкі зміни у технологіях, попиті та конкуренції вимагають від компаній постійного оновлення своїх стратегій та адаптації до нових реалій.

Загалом, маркетингова товарна політика у промисловості вимагає інноваційності, гнучкості та стратегічного мислення. З урахуванням динаміки глобального ринку та постійних змін у технологіях виробники повинні бути готові до викликів та постійно вдосконалювати свої підходи. Відповідальне використання інструментів маркетингової товарної політики дозволить підприємствам промисловості залишатися конкурентоспроможними та відповідати потребам сучасного ринку.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С. М. Аналіз задоволеності споживачів та її впливу на результативність діяльності промислового підприємства С. М. Ілляшенко, І. В. Меркун. *Економіка: реалії часу*. 2018. № 3. С. 5-14.

2. Рожко Н. Основні напрями вибору маркетингової товарної стратегії промисловим підприємством. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161260555.pdf>

МАРКЕТИНГОВІ КАНАЛИ РОЗПОДІЛУ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УСПІШНОЇ СТРАТЕГІЇ

ШЕПТУХА Олена Михайлівна,

канд. екон. наук, доцент,

ЄЛІЗЄВ Дмитро Вікторович,

здобувач вищої освіти,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Молочні продукти є невід'ємною частиною раціону споживачів по всьому світу. В Україні існує достатньо велика кількість виробників молочних продуктів, що ставлять перед собою завдання ефективно поширювати свою продукцію серед споживачів [1]. У цьому контексті розробка та впровадження ефективних маркетингових каналів розподілу є критичним аспектом стратегії в сучасній молочній промисловості.

До найбільш поширених каналів розподілу молочної продукції належать:

1. Традиційні роздрібні канали. Вони залишаються одними з основних шляхів поширення молочних продуктів та включають в себе супермаркети, продуктові магазини, крамниці та інші роздрібні точки продажу. Важливо мати на увазі різноманітність цільової аудиторії та її рівень доступності до цих точок продажу, щоб забезпечити максимальне охоплення споживачів [2].

2. Онлайн-продажі та е-комерція. У зв'язку із швидким розвитком технологій, онлайн-продажі стають все більш важливим елементом маркетингових каналів. Віртуальні магазини та платформи е-комерції надають виробникам можливість прямого зв'язку зі споживачами, а також широкі можливості для просування та реклами. Важливо розробляти інтегровані стратегії для присутності в онлайн-просторі та ефективного взаємодії з клієнтами через ці канали.

3. Фермерські ринки та прямі продажі. Фермерські ринки стають все популярнішими для продажу молочної продукції. Прямі продажі від виробника сприяють встановленню прямого контакту з клієнтами, створюючи можливість для взаємодії та формування лояльності. Цей підхід особливо ефективний для невеликих виробників, які можуть вирізнятися унікальністю своїх продуктів та особистим підходом до клієнтів.

4. Холодильники самообслуговування та автоматизовані точки продажу. Автоматизовані точки продажу, такі, як холодильники самообслуговування в офісах або громадських приміщеннях, є новим трендом у розподілі молочних продуктів. Це створює зручність для споживачів та забезпечує додатковий канал реалізації для виробників.

5. Співпраця з ресторанами та кафе. Співпраця з гастрономічними закладами може бути ефективним каналом для впровадження продукції у великому обсязі. Важливо розглядати можливості для постачання ресторанів

та кафе, особливо тих, які прагнуть виводити на передній план якість та місцеве походження продуктів.

6. Продажі через корпоративні партнерства та програми лояльності. Залучення до корпоративних партнерств та програм лояльності може стати важливим елементом маркетингової стратегії. Виробники молочних продуктів можуть співпрацювати з компаніями для створення спеціальних пропозицій для їхніх співробітників або клієнтів. Такі партнерства не лише розширюють аудиторію, але й створюють позитивний образ бренду та можливість для взаємовигідного співробітництва.

7. Експорт та міжнародний ринок. Міжнародний експорт молочних продуктів відкриває безмежні можливості для розширення бізнесу. Важливо ретельно вивчати особливості кожного ринку, враховувати культурні та правові відмінності, а також забезпечити високу якість продукції, щоб вразити споживачів інших країн.

8. Соціальні мережі та впливові блогери. Соціальні мережі стали потужним інструментом у маркетингу. Реклама на платформах, таких, як Instagram та Facebook, може допомогти привернути увагу молодіжного сегмента споживачів. Співпраця з впливовими блогерами у сфері харчової індустрії може розширити аудиторію та створити позитивний імідж продукції.

9. Екологічно чисті канали розподілу. У зв'язку з ростом обізнаності споживачів про екологічні питання, важливо створити екологічно чисті канали розподілу. Використання упаковки, що піддається переробці, та підтримка екологічних ініціатив може привертати нових клієнтів та сприяти побудові стійкого бізнесу.

10. Аналіз та оптимізація. Останній, але не менш важливий етап - це постійний аналіз ефективності маркетингових каналів. Використання аналітики та звітів дозволяє виробникам ідентифікувати успішні стратегії та вчасно вносити корективи. Постійна оптимізація маркетингових каналів розподілу дозволяє підтримувати конкурентоспроможність та адаптуватися до змін у споживчому попиті.

Розробка ефективних маркетингових каналів розподілу молочних продуктів - це складний та багатогранний процес, що вимагає уважного аналізу ринку, креативних підходів та гнучкості. Інтеграція різноманітних каналів та постійна оптимізація дозволяють виробникам не лише досягати максимального охоплення аудиторії, але й створювати стійкі та конкурентоспроможні бізнес-моделі в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Згурська О.М. Маркетингові аспекти забезпечення конкурентоспроможності агропромислових підприємств молокопереробної галузі. *Агросвіт*. №23. 2013. С. 39-43. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2013/9.pdf

2. Савицька В.Г. Маркетинг у формуванні ринку молока і молочних продуктів. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d4d229cc-2b2a-41a3-b19c-5bae9bbea84e/content>

АРБІТРАЖ ТРАФІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

ШЕПТУХА Олена Михайлівна,

канд. екон. наук, доцент,

ЛАПТЄВА Анна Юріївна,

канд. екон. наук, доцент,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Інтернет-реклама - це форма реклами, яка використовує Інтернет для розповсюдження повідомлень про товари або послуги з метою залучення уваги, створення бренду, та підвищення обсягу продажів. Цей вид реклами включає в себе різноманітні стратегії та канали для досягнення різних маркетингових цілей. Інтернет-реклама включає:

1. **Цифрова реклама:** вона охоплює різноманітні рекламні формати та стратегії, такі, як банерна реклама, відеореклама, реклама у соціальних мережах, контекстна реклама, таргетована реклама тощо. Вона може розміщуватися на веб-сайтах, у мобільних додатках, в електронних листах та інших цифрових середовищах.

2. **Пошукова реклама:** вона використовується на платформах пошукових систем, таких, як Google, Bing тощо. Рекламні оголошення розміщуються на верхній частині сторінок пошукових результатів, як рекламні блоки, щоб залучити увагу користувачів, які шукають конкретні товари або послуги.

3. **Соціальна реклама:** реклама у соціальних мережах є популярною стратегією, де оголошення відображаються в новинах, стрічках або бічних панелях користувачів. Це дозволяє підприємствам спілкуватися зі своєю аудиторією та виводити рекламу в контексті інтересів та звичок користувачів соціальних мереж.

4. **Електронна реклама:** вона включає в себе розсилання рекламних повідомлень через електронну пошту. Це може бути розсилка новинних листів, пропозицій або інших рекламних матеріалів.

5. **Афіліатний маркетинг:** він є формою інтернет-реклами, у якій партнери отримують винагороду за залучення клієнтів або продажі за допомогою їхніх рекламних зусиль.

6. **Відеореклама:** включає в себе показ відеороликів на різних онлайн-платформах, таких, як YouTube, або в інтернет-телебаченні. Це дозволяє компаніям ефективно передавати повідомлення через візуальний контент.

7. **Реклама в іграх:** вона стає все популярнішою формою реклами, де оголошення вбудовуються в ігровий процес або виводяться під час гри.

Інтернет-реклама дозволяє підприємствам ефективно комунікувати з аудиторією, збільшити свій бренд та підвищити продажі за допомогою широкого спектру інтерактивних та цифрових стратегій [2].

У контексті інтернет-маркетингу термін "арбітраж трафіку" використовується для опису стратегії, за якою маркетолог (арбітражник) купує

трафік за однією ціною та перерозподіляє його з прибутковішою ціною, забезпечуючи тим самим собі прибуток.

Арбітражник – це людина, яка займається залученням трафіку на замовлення продавця товару або послуги (іноді його називають рекламодавцем). Заробіток арбітражника ґрунтується на відсотку від доходу і залежить від того, наскільки ефективно він залучає потенційних покупців.

Основна ідея арбітражу в інтернет-маркетингу полягає в тому, щоб знайти різницю в ціні між рекламними майданчиками або каналами та вигідно використовувати цю різницю для отримання прибутку. Такий процес може відбуватися на різних етапах маркетингового ланцюга, включаючи рекламу, генерацію лідів, продажі тощо.

Основними етапами арбітражу в інтернет-маркетингу є:

1. **Вибір рекламних майданчиків:** арбітражник визначає рекламні канали або майданчики, на яких він може придбати трафік.

2. **Покупка трафіку:** арбітражник купує трафік (наприклад, переходи або перегляди) на обраних майданчиках за однією ціною.

3. **Перерозподіл трафіку:** трафік спрямовується на цільовий ресурс (сайт або лендінг-сторінку), де відбувається конвертація, наприклад, покупка товару або заповнення форми.

4. **Заробіток на різниці в цінах:** якщо вартість конверсії на цільовому ресурсі менше, ніж вартість покупки трафіку, то арбітражник отримує прибуток.

Важлива відмінність арбітражника від маркетолога у тому, що, уклавши договір із компанією, він за власні кошти залучає покупців, тобто ризикує грошима, налаштовує рекламу, закупає трафік у мережах тощо. У разі невдачі – втрачає свої гроші. Але в цьому і плюс, тому що він не отримує фіксовану заробітну плату, а отримує відсоток від прибутку і може, один раз налаштувавши схему залучення трафіку, займатися іншими проектами [1].

Цей підхід можна використовувати в різних формах, таких, як контекстна реклама, реклама у соціальних мережах, електронній пошті та інші маркетингові канали. Однак важливо враховувати, що успішний арбітраж вимагає докладного аналізу ринку, ефективного тестування та постійного моніторингу результатів, оскільки умови ринку можуть швидко змінюватися.

Список використаних джерел:

1. Що таке арбітраж трафіку, як працює і чим відрізняється від інтернет-маркетингу. URL: <https://marketer.ua/ua/what-is-traffic-arbitrage/>

Як заробляти на арбітражі трафіку [Навіть якщо Ви вперше чуєте про нього]. URL: <https://genius.space/lab/yak-zaroblyati-na-arbitrazhi-trafik-NAVIT-yakshho-vi-vpershe-chuyete-pro-nogo/>

СЕКЦІЯ 5

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Керівник секції – канд. екон. наук, доц., Тетяна ПУШКАР

Секретар секції – ас. Кристина МИХАЙЛОВА

ТЕХНОЛОГІЯ ЦИФРОВИХ «БЛИЗНЮКІВ» ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСТ

*БАГРІЙ Софія Олегівна,
здобувачка вищої освіти*

*Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова*

*Науковий керівник – МИХАЙЛОВА Кристина Валеріївна,
асистент кафедри економіки та маркетингу*

Планування швидкого зростання міст, з яким ми зіткнемося в найближчі роки, матиме вирішальне значення для безперебійного функціонування міст, від громадського транспорту та безпеки роздрібної торгівлі до житлових будинків. Технологія цифрових близнюків є актуальною для сталого розвитку міст, оскільки вона дозволяє дослідникам відтворити конкретне міське середовище та фактори чи процеси, які на нього впливають. Ця концепція може допомогти містам виявити потенційні проблеми, а також змодельовати, проаналізувати та передбачити рішення швидко та економічно ефективно, перш ніж застосувати їх у реальному світі [1].

Технологія цифрових близнюків пропонує безпрецедентне уявлення про функціонування міста та його околиць. Вона дозволяє міським планувальникам віртуально будувати нові міста та випробовувати ідеї перед будівництвом, а також контролювати ефективність і стійкість міських активів після цього [2]. Аналізуючи дані датчиків і підключених пристроїв, цифрові близнюки створюють точні актуальні моделі середовища, дозволяючи проектувальникам виявляти потенційні проблеми до того, як вони з'являться у реальному світі.

Поєднуючи дані, аналітику та моделювання, технологія цифрових близнюків покращує розуміння міської інфраструктури, вдосконалюючи процес прийняття рішень, прогнозованого обслуговування та економію коштів. Сучасні цифрові близнюки можуть виявити потенційні збої в застарілій інфраструктурі ще до того, як вони виникнуть. До того ж, їх можна використовувати для моніторингу та оптимізації існуючої інфраструктури для підвищення ефективності та зниження витрат. Надаючи актуальне розуміння інфраструктури міста, цифрові близнюки допомагають ефективніше приймати

рішення щодо реагування на надзвичайні ситуації та забезпечувати належне використання ресурсів.

В умовах зміни клімату питання стійкості міст стало серйозною проблемою у всьому світі. Для протистояння цьому використовуються такі передові технології, як цифрові близнюки, для підвищення стійкості і покращення якості життя та безпеки громадян. Містобудівники можуть краще підготуватися до майбутніх подій, моделюючи наслідки підвищення температури, збільшення кількості опадів та інших змін навколишнього середовища. Це допоможе їм визначити зони, які знаходяться під загрозою затоплення або інших стихійних лих, і дозволить вжити необхідних запобіжних заходів. Цифрові близнюки допомагають виявити неефективність і зменшити вплив на навколишнє середовище, відстежуючи енергоспоживання, використання води та якість повітря.

Одним із потенційних застосувань цифрових близнюків є моделювання землекористування. Ця технологія може використовуватися для створення 3D-моделей територій та імітації житлових, комерційних та промислових типів землекористування. Це допоможе містобудівникам визначити оптимальне використання наявного простору та виявити ділянки, які використовуються неефективно [3].

Цифрові близнюки можуть використовуватися для моніторингу якості повітря, споживання енергії та відстеження дорожнього руху. Вони також можуть допомогти створити більш ефективні транспортні системи та зменшити викиди від транспортних засобів. Збираючи дані з датчиків дорожнього руху та інших джерел, цифрові близнюки виявляють та аналізують зони заторів, можуть розробляти більш досконалі маршрути та покращувати функціонування громадського транспорту.

Технологія цифрових близнюків також може бути використана для моделювання наслідків запропонованих проектів розвитку. Моделюючи вплив запропонованих будівель та інших споруд, містобудівники можуть бути впевнені, що вони відповідають нормам і не мають негативного впливу на навколишнє середовище.

Отже, технологія цифрових близнюків є потужним інструментом для створення стійкого міського середовища. Моделюючи землекористування, зміни інфраструктури, зміни клімату та запропоновані проекти розвитку, містобудівники можуть приймати більш ефективні рішення та створювати кращі міста. Надання даних та аналізу в реальному часі може допомогти містам виявити недоліки в функціонуванні міста і розробити ефективніші стратегії для підвищення стійкості. Оскільки цифрові близнюки стають все більш поширеними, вони можуть мати значний вплив на сталість міст у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Modernizing city mechanics with digital twins. Веб-сайт. URL: <https://cities-today.com/industry/modernizing-city-mechanics-with-digital-twins/> (дата звернення 14.11.2023)

2. Planning Urban Cities Smartly With Digital Twins. Веб-сайт. URL: <https://www.govtech.com/sponsored/planning-urban-cities-smartly-with-digital-twins> (дата звернення 14.11.2023)

3. Вступ до цифрових близнюків: що це таке та як вони працюють. Веб-сайт. URL: <https://ts2.space/uk/%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF-%D0%B4%D0%BE-%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D1%89%D0%BE-%D1%86%D0%B5-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5/#gsc.tab=0> (дата звернення 14.11.2023)

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙНУ В ВИРІШЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

БІРСЬКИЙ Сергій Миколайович,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник – ПУШКАР Тетяна Андріївна,

канд. екон. наук, доцент,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Впровадження технологій блокчейну є важливою ознакою становлення цифрової економіки та цифрового суспільства. Як технологія, яка на початку свого існування стала основою впровадження криптовалют, вийшла далеко за межі цифрових грошей і отримала нове життя у вирішенні значної кількості питань функціонування суб'єктів економічної діяльності на усіх рівнях.

Як незмінний розподілений реєстр, який дозволяє вибудувувати ланцюг фіксації подій, блокчейн має великі перспективи у соціальних проєктах, коли застосування класичних інструментів не можливе або ускладнено нормативними та іншими складовими. Як зазначається фахівцями Всесвітнього економічного форуму, одним із перспективним напрямом застосування технології блокчейну є створення платформ для вирішення питань Цілей сталого розвитку, які проголошено ООН. Залучення значної кількості глобальних структур, місцевих організацій та груп, включаючи уряди, національні та міжнародні агенції, органи місцевого самоврядування, у вирішення збалансованого розвитку потребує пошук нових шляхів координації та прийняття спільних рішень.

Щоб забезпечити ефективне виконання проєктів, необхідно узгодити цілі, зокрема Цілі сталого розвитку, а потім заходи, які сприяють їх досягненню. Прозорість, відповідальність, незмінність і підзвітність, як важливі для реалізації таких проєктів критерії, може забезпечити технологія блокчейну [1]. Щоб задовольнити такі потреби при реалізації проєктів ЦСР Boston Consulting Group, Input Output, Blockchain Research Institute, University of Wyoming та інші учасники розробили та запропонували на основі технології

блокчейну модель децентралізованого фінансування консорціуму (DCF), як новітню модель залучення, виконання та управління ресурсами. Метою даної блокчейн-моделі є підтримка ефективного використання фінансування та забезпечення досягнення стратегічних цілей. Оскільки модель розроблена на основі блокчейну, її можна застосувати до будь-якого процесу, пов'язаного з розподілом коштів і ресурсів.

Ще одним напрямком ефективного застосування технології блокчейну, який визначає Всесвітній економічний форум, подолання викликів глобальної системи охорони здоров'я. В охороні здоров'я застосування технології блокчейну може забезпечити дієвий, прозорий, безпечний та дієвий спосіб передачі даних та інформації для всіх сторін у галузі охорони здоров'я. Завдяки токенизації та використанню смарт-контрактів блокчейн пропонує можливість скоротити або скасувати процес попередньої авторизації в секторі охорони здоров'я [2].

Впровадження децентралізованої платформи, яку пропонує блокчейн, в глобальну систему охорони здоров'я надає ряд значних переваг пацієнтам: дозволяє володіти медичними записами пацієнта, а не постачальника медичних послуг; робить охорону здоров'я більш доступною для всіх, оскільки знімає обмеження та дозволяє пацієнтам надавати свої медичні записи будь-якому практикуючому лікарю в будь-якій точці світу. Ще однією перевагою є можливість будь-якому постачальнику медичних послуг за допомогою медичних записів на основі блокчейну оновити дані про рецепти в режимі реального часу, спрощуючи потік інформації та знижуючи ризик помилок і протипоказань між препаратами [2].

Свою ефективність технологія блокчейну продемонструвала при ліквідації руйнівних наслідків землетрусів 2023 року, які вразили Туреччину. Саме на платформі блокчейну значне коло міжнародної спільноти організували збір коштів для постраждалих, максимально відкриваючи інформації про розподіл допомоги, використання коштів, запобігаючи таким чином нецільовому її використанню [3].

Отже, наведені приклади реалізації проєктів Всесвітнього економічного форуму, демонструють значний потенціал технології блокчейну в вирішенні соціальних питань. Завдяки особливостям технології, яка гарантує незмінність, прозорість, можливість залучення значного кола учасників, які мають доступ до всієї інформації блокчейну та верифікують її, блокчейн стає дієвим децентралізованим інструментом реалізації соціальних проєктів.

Список використаних джерел:

1. Prescott, R, Molchanovskyi, L, Burchardi (2021). Could Blockchain be the key that unlocks the SDGs? World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/why-blockchain-is-the-key-to-meeting-the-sdgs/> Accessed 11 Nov 2023.

2. Goel Pradeep (2022). Is Blockchain the Solution to Declining Global Healthcare? World Economic Forum. URL:

<https://www.weforum.org/agenda/2022/09/blockchain-solution-for-failing-global-healthcare/> Accessed 12 Nov 2023.

3. Cheikosman, E. (2023). How Blockchain-driven Humanitarianism can help People. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/03/blockchain-driven-humanitarianism/> Accessed 12 Nov 2023.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ

ГОЛОВІНОВА Олена Сергіївна

здобувачка вищої освіти

ДОВГОПЯТА Світлана Сергіївна

здобувачка вищої освіти

*Науковий керівник – **ПУШКАР Тетяна Андріївна,***

канд. екон. наук, доцент,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Всебічний цифровий розвиток змінив поведінку мешканців міст, їх бажання та потреби, способи комунікації, сформував запит суспільства на надання якісних послуг та сервісів, багатоканальну та персоніфіковану доступність до інформації. Міська мобільність описується як джерело життєвої сили сучасних міст, вирішальний економічний фактор і фактор, що сприяє розумному та сталому розвитку [1]. Планування розумного міста, яке пропонує ефективні та справедливі рішення для міської мобільності, є одним із найактуальніших завдань для міст в умовах розвитку Четвертої промислової революції. Великі українські міста, як і інші світові мегаполіси, характеризують значною кількістю транспортних засобів. Через це дорожня інфраструктура не завжди в змозі впоратись з навантаженням. Затори, низька швидкість пересування є одними з головних проблем великих міст.

Цифрові технології у сфері дорожнього транспорту дозволять ефективно використовувати власний та громадський транспорт. Також підвищити рівень комфорту та безпеки міських поїздок та оптимізувати керування транспортними потоками. Більша частина міст була спроектована в часи, коли модель мобільності була принципово інша. На теперішній час ця модель є досить нестійкою та має значні недоліки. Затори на дорогах досягають критичного рівня, а кількість транспортних засобів на дорогах з кожним роком зростає, що впливає на тривалість поїздок та місцеву економіку. Застарілі технології зробили мобільність основним джерелом шкідливих викидів у багатьох містах, що негативно впливає на кліматичні зміни. Якість життя у великих містах страждає від постійного шумового забруднення та недостатньої безпеки дорожнього руху.

Сьогодні міська мобільність досить швидко розвивається, з'являються нові рішення та вимоги. Сучасні міста у своїй боротьбі з проблемними питаннями економіки міст та охорони здоров'я, потребують інноваційні рішень для подолання впливу мобільності в містах. Цифрові технології в цій сфері є важливим інструментом для вирішення цих проблем. Далі представлено кілька способів, як цифрові технології можуть допомогти в цьому.

Першою цифровою технологією є мобільні додатки для громадського транспорту. Вони можуть надавати розклади, актуальну інформацію про затримки та рух громадського транспорту, допомагати громадянам знаходити найкоротший шлях до місця призначення або ж рекомендувати оптимальні маршрути. Також це можуть бути мобільні додатки для використання багатovidового транспорту, що об'єднують такі транспортні опції, як громадський транспорт, спільне використання транспортних засобів, бронювання та оплата послуг.

Наступна цифрова технологія – система управління рухом. Прикладом такої технології є PSIRoads [2]. Така система може допомагати в регулюванні сигналів світлофорів на перехрестях, оптимізувати потік транспорту і зменшити затори. Також вона може прогнозувати затори, що дозволить більш ефективно планувати маршрути. Подібна система успішно використовується у Сідней, Австралія. Значна частина заторів виникає через водіїв, що шукають місце для паркування. Хмарне рішення для паркування Parquery надає точні дані про використання паркувального простору, що дає змогу уникати заторів, дозволяє використовувати автоматизовану систему бронювання місць. Така технологія застосовується у більш ніж 15 містах світу [2].

Ще однією технологією є спільне використання транспорту як складова економіки спільного використання. Для прикладу можна взяти ситуацію у місті Лондон. Через сильні затори, люди відмовлялись від приватних автомобілів та громадського транспорту, та все частіше стали їздити на роботу на велосипедах. Це змусило також мешканців міста переосмислити використання транспорту. Така програма реалізується у багатьох великих містах світу. Застосування цієї технології спрямоване на зменшення небезпечних викидів в атмосферу, скорочення кількості автомобілів на дорогах, покращити рух транспорту.

Отже, завдяки розвитку інноваційних цифрових технологій, у найближчі роки можна очікувати значні зміни в міській мобільності. Впровадження інноваційних систем безпеки та заходів для зменшення небезпечної поведінки за кермом, популяризація громадського транспорту, застосування стандартів для тестування та впровадження автономних транспортних засобів. Застосування таких технологій забезпечить містам не тільки громадську безпеку, а й значне заощадження коштів місцевих бюджетів, а також позитивно вплинути на якість життя населення в містах.

Список використаних джерел:

1. SMART MOBILITY: CHALLENGES AND SOLUTIONS IN SMART CITIES. URL: [Smart Mobility: Challenges and Solutions in Smart Cities \(beesmart.city\)](https://beesmart.city) (дата звернення 30.10.2023).

2. Infrastructure technologies: Challenges and solutions for smart mobility in urban areas. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and-infrastructure/our-insights/infrastructure-technologies-challenges-and-solutions-for-smart-mobility-in-urban-areas> (дата звернення 30.10.2023).

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН

ЄМЕЛЬЯНЕНКО Вікторія Вадимівна

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – ПУШКАР Тетяна Андріївна,

канд. екон. наук, доцент,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Сьогодні впровадження технології Блокчейну надзвичайно стрімко поширюється на багато галузей, кожна з яких вивчає різні варіанти використання технології. Ця технологія представляє інтерес як в технологічному, так і в бізнес-секторі. Індустрія інформаційних технологій в наш час розвивається дуже стрімко, а нові технології з'являються настільки часто, що фахівці часто не встигають зреагувати на їх появу. Технологія Блокчейн є «наскрізною», тобто такою, яка може застосовуватися в багатьох сферах економіки, управління, включаючи державну, муніципальну і соціальну сфери. Тому аналіз світового досвіду реалізації технологій Блокчейн є актуальним напрямком дослідження

Проведення аналізу світового досвіду реалізації технологій Блокчейн та виявлення причин підвищеного інтересу до технології, як альтернативи традиційним централізованим системам.

Блокчейн - це незмінна (тобто транзакція або файл не може бути змінений) розподілена цифрова книга (цифровий запис транзакцій або даних, що зберігаються в декількох місцях комп'ютерної мережі) з багатьма варіантами використання. Технологія Блокчейн існує як спільна база даних, заповнена записами, які повинні бути підтверджені одноранговими мережами та зашифровані. Він фіксує кожну транзакцію, до якої може отримати доступ кожен, тим самим усуваючи потребу в центральному органі влади. Це сховище, яке збирає дані в зашифрованих блоках, захищене цифровим підписом і підтверджене консенсусом. Інформація, що міститься в блоці, залежить від інформації в попередньому блоці і пов'язана з нею і з часом утворює ланцюжок транзакцій.

Важливими особливостями Блокчейну є усунення зовнішнього втручання в роботу та використання алгоритмів програмного обчислення, а також

скорочення до мінімального ризику суб'єктивного фактору при прийнятті рішень комп'ютерною системою. Зазначені властивості дають технології багато привілеїв у порівнянні традиційною системою збереження даних, тому що вона може берегти записи всіх даних або грошових транзакцій, здійснених між будь-якими двома сторонами, у незагрозливому, сталому та прозорому вигляді. Через це дану технологію вже завзято застосовують провідні компанії та розвинуті держави в світі.

Найбільші в світі ресурси, такі як фінанси, товари та послуги, обертаються на Європейському ринку. Тут здійснюються постійні інвестиції (державні та приватні), нові технології мають потужну академічну та політичну підтримку, а нормативно-правове середовище у Європі гарно розвинене. А тому, Європейський союз та Європейська комісія, будучи виконавчим органом ЄС, активно вивчають шляхи та зацікавлені у впровадженні нових технологій та Блокчейн зокрема. І якщо спочатку Блокчейн у підприємців асоціювався тільки з фінансовим сектором, зокрема з обігом криптовалют, то наразі спостерігається постійне зростання чисельності галузей техніки, що використовують його. Блокчейн дозволяє відстежувати всі рухи товарів і фіксувати всі ланки в постачанні ланцюга, а також надавати незаперечні докази про країну походження та логістичну обробку товарів. Прикладом використання технології Блокчейн для відстеження ланцюга поставок і логістики є торгова компанія Walmart. Так компанія відстежує походження дорогоцінних металів і харчових продуктів. У 2018 році міжнародна роздрібна мережа Carrefour, що базується у Франції, оголосила про розширення використання технології Блокчейн. Покупцям надається можливість відслідковувати весь ланцюг руху продукції. Після зчитування QR-коду, розміщеного на товарі, споживач може дізнатися всі подробиці про походження товару, транспортування та зберігання за допомогою смартфона.

Найрозвинутішим регуляторним осередком з підтримкою технологічного розвитку та благодатним кліматом для інноваційних та сучасних технологій будь-якого типу є США. Уряд США активно використовує технологію Блокчейну задля покращення військового складу, допомоги органам правопорядку, затвердження державних контрактів та сприяння прозорості отримання державних грантів. Не виключенням є і сфера медицини, де Блокчейн знайшов своє застосування у вигляді розумних контрактів для страхування. Ці контракти дозволяють клієнтам і страховикам керувати претензіями прозорим і безпечним способом. Усі контракти та претензії можуть бути записані в Блокчейні та підтверджені мережею, що усуне недійсні претензії, оскільки Блокчейн відхилить кілька претензій щодо однієї аварії. Наприклад, openIDL, мережа, побудована на платформі IBM Blockchain спільно з Американською асоціацією страхових послуг, автоматизує регулятивну звітність у сфері страхування та оптимізує вимоги відповідності. Не виключено, що у найближчому майбутньому ми зможемо спостерігати запуск багатьох пілотних проєктів через усвідомлення чиновниками Блокчейну як надійної технології.

Наразі у світі Китай лідирує за кількістю патентів, пов'язаний з Блокчейном. Головне митне управління Китаю застосовує Блокчейн з метою контролю над 26 транскордонними портами та ринками, розташованими уздовж південно-західного кордону Китаю. Walmart, провідний світовий ритейлер, одним із перших почав використовувати технологію Блокчейн у торгівлі. У 2016 році вона запустила пілотний проект із використання технології Блокчейн при постачанні свинини з Китаю. Окрім самого Walmart, у ньому брали участь університет Цінхуа в Пекіні та корпорація IBM з метою вдосконалення системи відстеження вантажів, що перевозяться з Китаю.

У сучасному світі можна спостерігати багато прикладів застосування технології Блокчейн, яке у свою чергу може значно відрізнятись від однієї галузі до іншої. Завдяки зростаючій видимості біткоїн та інших криптовалют, різноманітності інформаційно-технологічних платформ, доступних для запровадження Блокчейну, а також децентралізації та перевірки, які надають Блокчейни, сфери використання можуть бути наступними: інтернет речей, великі за обсягом набори даних, хмарні та крайові обчислення, управління ідентифікацією, криптовалюта, економіка та ринки, бізнес-застосунки, розумні контракти та автоматизація, відстеження в логістиці, медична інформатика, комунікаційні мережі тощо. Чим більше урядів країн та компаній розумітимуть, як Блокчейн може їм допомогти, вони вкладатимуть у технологію більше ресурсів, грошей і часу – і з'являтиметься ще більше варіантів використання.

За прогнозами світових експертів, технологія Блокчейн неодмінно буде впроваджена у різних галузях економіки, та очікується що у майбутньому технологія Блокчейн стане революційною у традиційних бізнес-процесах у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Blockchain For Beginners: What Is Blockchain Technology? A Step-by-Step Guide. URL: [What is Blockchain Technology? A Step-by-Step Guide For Beginners \(blockgeeks.com\)](http://blockgeeks.com)
2. Blockchain technology can change the world, and not just via crypto. URL: <https://cointelegraph.com/news/blockchain-technology-can-change-the-world-and-not-just-via-crypto>

СТРАТЕГІЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ, ЯК ШЛЯХ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

КРАСНОНОСОВА Олена Миколаївна,

канд. екон. наук, доцент,

ВАН Дунчен,

здобувач вищої освіти

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

Економіка України зазнала величезних збитків через руйнівну агресію РФ. Негативні наслідки завдані бойовими діями армії РФ, внесли значний негативний вплив у всіх сферах життя. Руйнування промислових, житлових об'єктів, тимчасова окупація цілих регіонів, вимушена масова міграція населення, розірвання логістичних і виробничих зв'язків, призвели до економічного спаду. Від початку повномасштабного вторгнення військ РФ станом на кінець вересня 2023 року, за програмою релокації у більш безпечні регіони переїхали 840 підприємств[1].

В умовах наявної негативної динаміки багатьох соціально-економічних процесів, зростає важливість вибору ефективної стратегії роботи в умовах військового часу. Однією з реальних можливостей швидкої адаптації бізнесу в умовах військового стану є стратегія діджиталізації бізнесу.

Пандемія COVID 19 та карантинні заходи спричинили економічний спад не тільки в Україні а й усьому світі, вона стала випробуванням підприємств на виживання в складних, обмежених умовах. Пандемія надала поштовх для підприємств до пошуку нових можливостей ведення бізнесу. Значна кількість персоналу в цей період перейшла на дистанційну роботу.

Дистанційна робота виконується поза робочими приміщеннями в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Значна кількість підприємств в період карантину впровадили заходи інтернет-обслуговування. Такі заходи дали можливість підприємствам вижити в часи пандемії. Досвід обмеженої роботи в період пандемії можливо використовувати в умовах воєнного стану.

Бойові дії та введення військового стану призвели не тільки до спаду економічної діяльності, а й до значних втрат серед споживачів продукції та послуг, оскільки значна кількість населення залишила територію країни. Конкуренція підприємств, особливо сфери послуг та її складових посилилась.

Враховуючи позитивний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах карантину, виникає необхідність впровадження заходів з інтернет-обслуговування, які мають забезпечувати та постійно вдосконалювати якість послуг. Означені заходи мають відповідати ринковому попиту, формувати попит на товари та розширення бізнесу в нових умовах.

Сучасні умови військового стану вимагають від підприємств переходити на якісно нові рівні ведення діяльності й обслуговування клієнтів та вимагають пошуку принципово нових технологічних форм та методів ведення бізнесу.

Забезпечення високого рівня якості послуг, створення бренду та іміджу, особливо в умовах релокації, формування логістики, побудова ефективних систем управління якістю, розроблення та реалізація дієвої політики, стратегії й тактики управління, через консолідацію та інтегрування бізнес-процесів суб'єктів діяльності, ставить питання про необхідність формування професійних навичок, знань та професійних компетентностей персоналу для ефективного управління якістю інтернет-обслуговування бізнесу.

Традиційні методи ведення бізнесу більш не можуть гарантувати стабільний рівень або зростання обсягів прибутковості, а іноді не спроможні навіть забезпечити збереження обсягів діяльності підприємств на вже досягнутому рівні. Такі обставини спонукають керівників підприємств до аналізу та визначення сучасних світових тенденцій, та запровадження у власну діяльність новітніх методів й підходів у веденні діяльності.

Як вже зазначалося, однією з сучасних форм організації процесу управління є процес діджиталізації. Діджиталізація – це глибинне проникнення цифрових та інноваційних технологій до бізнес-процесів, господарства, комунікацій. Перехід економіки до ери цифрових можливостей привело до необхідності діджиталізації управлінських процесів, запровадження цифрових продуктів з метою задоволення попиту на ринку.[2]

Інтелект та інформаційні технології не тільки забезпечують конкурентні переваги підприємствам у сучасній системі економічної життєдіяльності, але й постають у ролі його головної рушійної сили.

Інформаційні технології, можна розподілити на цифрові та аналогові. Сучасний розвиток спрямований на цифрові технології. Їх також називають діджитал-технологіями та нерозривно пов'язуються із процесами діджиталізації.[2]

Розвиток інноваційних технологій та засобів комунікації надав нових можливостей та створив потужний поштовх для формування нового напрямку в сучасному світі бізнесу – інтернет-обслуговування клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Оpendатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ РОБОЧИМ ЧАСОМ ТА РЕСУРСАМИ ПЕРСОНАЛУ

КОЛМАКОВА Олена Миколаївна

канд. екон. наук., доцент

ЛІТОВКА Кирило Сергійович

здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Електронні системи управління робочим часом та ресурсами персоналу (Time and Attendance Management Systems - TAMS) стають все більше популярними серед підприємств і організацій, оскільки вони допомагають підвищити ефективність роботи та покращити управління ресурсами персоналу. У сучасному світі TAMS є необхідним інструментом для компаній, через те що вони надають ряд переваг при запровадженні їх на підприємстві.

Використання електронних систем управління робочим часом дозволяє оптимізувати графіки роботи та контролювати робочий час співробітників. Це призводить до підвищення продуктивності працівників та зменшення витрат часу на адміністративні завдання [1].

Електронні системи забезпечують точний облік годин роботи, що допомагає уникнути помилок, переплати або недоплати працівникам. Це також допомагає відповідати вимогам законодавства.

TAMS автоматизують багато адміністративних процесів, зокрема облік годин праці, оплату і відпустки. Це дозволяє зменшити навантаження на відділ кадрів та оптимізувати процеси управління персоналом.

Електронні системи допомагають організаціям відповідати нормативним вимогам і стандартам, пов'язаним із обліком робочого часу та відпустками. Це допомагає уникнути санкцій та правових проблем.

Електронні TAMS надають можливість аналізувати дані про робочий час та ресурси персоналу. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо управління персоналом, оптимізації процесів та покращення продуктивності.

Електронні системи допомагають запобігти шахрайству та обману в обліку робочого часу, забезпечуючи точний облік приходу та виходу працівників.

Співробітники також отримують користь від електронних систем, оскільки мають зручний доступ до своїх графіків роботи та можуть здійснювати реєстрацію робочого часу через мобільні додатки або веб-портали.

Стан розвитку технології електронних систем управління робочим часом та ресурсами персоналу постійно змінюється і еволюціонує. Ось кілька основних аспектів стану та перспектив розвитку TAMS:

1. Автоматизація та інтеграція: Сучасні TAMS все більше стають більш інтегрованими з іншими системами управління персоналом та ресурсами. Це

дозволяє підприємствам автоматизувати багато адміністративних завдань, таких як облік робочого часу, оплата, відпустки і заробітні плати.

2. Хмарні та мобільні рішення: TAMS стають більш доступними через хмарні та мобільні платформи, що робить їх більш зручними для співробітників і керівництва, дозволяючи співробітникам реєструвати робочий час та зміни графіків через мобільні додатки.

3. Аналітика та звітність: Розвиток TAMS включає розширення можливостей аналітики та звітності. Системи надають користувачам інструменти для створення звітів та аналізу даних щодо робочого часу, продуктивності та витрат.

4. Інтелектуальна обробка даних: Деякі TAMS починають використовувати інтелектуальний аналіз даних та штучний інтелект для прогнозування використання ресурсів, виявлення трендів та оптимізації графіків роботи.

5. Більше функціональності: TAMS надають все більше функціональності, такої як управління відпустками, контроль за доступом та безпекою даних [2].

На сучасному етапі вже є багато прикладів реалізації даної технології. Це такі програми як TimeDoctor, Clockify, TimeCamp, Buddy Punch, HomeBase, Insightful, On The Clock та інші.

Таким чином, перспективи розвитку TAMS обіцяють більше зручності, продуктивності та ефективності в управлінні ресурсами персоналу. Ці системи допомагають підприємствам покращити управління персоналом, уникнути помилок та оптимізувати робочий час. При цьому триває постійний розвиток нових можливостей та функцій для задоволення зростаючих потреб сучасних організацій.

Список використаних джерел:

1. Управління персоналом: Навчальний посібник. / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева, К.П. Драмарецька, А.В. Троян. - 2-ге вид. - Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2018. - 417 с;

2. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа; за заг. ред. О. М. Шубалого. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 404 с.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

*ЛІВЩИЦЬ Даніель Суренович,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник – ПУШКАР Тетяна Андріївна,
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Глобалізація економічних процесів є ключовим явищем у сучасному світі, яке визначається як процес посилення інтеграції економік й торгівлі між країнами і регіонами через зменшення торгових бар'єрів, розвиток технологій та зростання світового ринку. Дане явище впливає на всі аспекти господарського і соціокультурного життя, створюючи нові можливості й виклики для країн, підприємств та громадян. Глобалізація економічних процесів стала досить важливою темою для дослідження та обговорення у сучасному світі, оскільки вона впливає на економічний розвиток, рівень життя, зайнятість і багато інших аспектів життя. Розуміння та аналіз цього явища допомагає вирішувати питання ефективності політики, створювати нові бізнес-можливості і впливає на подальший розвиток світової економіки.

Глобалізація економічних процесів має своє коріння ще в давній історії. Вже з античних часів країни обмінювалися товарами та ресурсами завдяки торгівлі. Шовк, спеції й інші цінні товари широко обмінювалися між Європою та Азією по шовкових шляхах. Великі імперії (такі як Римська, Перська та Китайська) підтримували активні торговельні зв'язки з іншими частинами світу. А сучасна глобалізація економіки суттєво відрізняється від історичної торгівлі. Перші кроки в напрямку глобалізації можна віднести до середини ХХ століття, коли країни розпочали робити активні спроби знизити митні бар'єри й інші обмеження для міжнародної торгівлі [1, с. 9-17]. Зокрема, створення Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ), яка пізніше перетворилася в Світову організацію торгівлі (СОТ), сприяло збільшенню обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій. У другій половині ХХ століття розвиток технологій, зокрема транспорту та зв'язку, різко збільшив міжнародну інтеграцію. Контейнеризація і розвиток авіації дозволили ефективніше перевозити товари через великі відстані. Економічна глобалізація загалом є закономірним прогресивним процесом, що базується на технічному прогресі та новітніх технологіях.

Процес глобалізації містить в собі багато протиріч й розбіжностей та стає предметом гострих дискусій в академічних і ділових колах. Далі розглянемо основні фактори, які сприяють глобалізації економічних процесів. Розвиток інтернету й мобільних технологій дозволяє швидко обмінюватися інформацією та даними між країнами і компаніями. Контейнеризація, розвиток авіації й швидший морський транспорт дозволяють легко переміщувати товари між континентами. Укладення торгових угод і зменшення митних тарифів створюють сприятливі умови для міжнародної

торгівлі [2, с. 142-148]. Глобальні мас-медіа (кіно, музика та телебачення і т.д.) сприяють розповсюдженню культурних стандартів і цінностей, міграція праці та створення діаспор також сприяє змішуванню різних культур. Підприємства здійснюють інвестиції в інші країни для розширення бізнесу та отримання доступу до нових ринків. Міжнародні фінансові ринки дозволяють швидко переміщувати капітал й інвестувати в цінні папери різних країн. А зняття обмежень і регулювань в фінансовому секторі сприяє зростанню глобальних фінансових операцій. Вільний доступ до глобальних послуг, таких як фінанси, освіта та інформаційні технології, також сприяють інтеграції ринків.

Усі ці фактори взаємодіють між собою, створюючи бар'єри для входження на глобальний ринок для деяких галузей та країн, але водночас відкривають нові можливості для бізнесу, інновацій й співпраці на світовому рівні.

Глобалізація економічних процесів призводить до численних позитивних наслідків як для країн, так і для глобального суспільства в цілому. Вільний рух товарів та капіталу сприяє зменшенню бідності в розвинутих країнах та тих, що розвиваються, створюючи нові можливості для заробітку й розвитку. Економічні зв'язки між країнами часто створюють економічні інтереси в уникненні військових конфліктів, що сприяє збереженню миру. Звісно ж, глобалізація має і свої негативні аспекти. Одна із основних проблем пов'язана із питанням, хто вииграє від глобалізації. Фактично основну частину переваг отримують багаті країни та індивіди [3, с. 21-28]. Глобалізація призводить до зменшення робочих місць у розвинутих країнах через неможливість конкурентоспроможності або переміщення виробництва в країни з низькими зарплатами. Зростаюча міжнародна торгівля й інвестиції призводять до надмірного використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища.

Однак, незважаючи на переваги глобалізації, глобалізаційні процеси мають вагомий негативний вплив як на національні економіки, так і на окремі суб'єкти господарювання, зокрема підвищення відкритості економіки сприяє тому, що внутрішні ринки потрапляють в залежність від ринків інших держав та діють в умовах міжнародної конкуренції. В той же час глобалізація економічних процесів створює можливості інноваційного розвитку та активізації залучення глобальних інвестицій, сприяє зниженню транзакційних витрат, що в підсумку створює новітні умови підвищення конкурентоспроможності національних економік.

Отже, глобалізація економічних процесів є складним та доволі багатогранним явищем, яке має як позитивні, так і негативні сторони. Глобалізація стимулює економічний зріст й розвиток, відкриваючи нові ринки і можливості для підприємств та країн. У той же час глобалізація також призводить до збільшення нерівності в розподілі доходів й інших видів соціальних нерівностей. Вирішення викликів, пов'язаних із глобалізацією, вимагає ретельного розгляду, розвитку регулюючих механізмів та співпраці між країнами. Вкрай важливо вміти використовувати позитивні можливості глобалізації й мінімізувати її негативні наслідки.

Список використаних джерел:

1. Древалю Ю. Д., Лінецький Л. М. Історичні та соціально-економічні аспекти глобалізації. Матеріали I Міжнародної науково електронної конференції «Культура в процесі духовно-морального розвитку глобального суспільства» 21 лютого 2018 р. Харків: ХНТУСГ, 2018. С. 9-17.
2. Смерічевський С. Ф., Полоус О. В. Трансформація економічних процесів в контексті глобалізаційних зрушень. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2018. С. 142-148.
3. Чупринський М. Ф. Вплив глобалізації на національну економіку: позитивні та негативні сторони. 2016. С. 21-28.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*ПАН Микола Павлович,
канд. техн. наук, професор,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Сьогодні, лише менш ніж через три роки після того, як у 2016 р. поняття «Четверта промислова революція» вперше стало темою Давоського форуму, людство вже активно вступило в епоху не тільки повсюдного, але й стрімко прискореного поширення і прогресу цифрових технологій. Швидко утверджується розуміння радикально нових реалій в організації роботи та навчання, породжених цифровізацією у нашому житті, не тільки серед вчених, бізнесменів і державних діячів, а й серед пересічних громадян. Однак, незважаючи на явні й швидкі зміни карт професій і ринків праці, зростання дефіцитного попиту на цифрові навички роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), ми не спостерігаємо змін в існуючій системі освіти, яку було створено в епоху індустріальної економіки, адекватних за спрямованістю і швидкістю [1].

Очевидно, що традиційна модель освіти, спрямована лише на отримання знань, безнадійно застаріла. Необхідна трансформація самої парадигми освіти і перегляд існуючих підходів і моделей навчання, спрямованих на розвиток навичок загальної цифрової грамотності, соціальних і емоційних навичок для успіху в новому цифровому світі [2].

У цьому зв'язку досить характерною є новина, що надійшла в середині жовтня 2018 р. з Масачусетського технологічного інституту (МІТ), який оголосив про створення нового Коледжу комп'ютерних наук з рекордним для освітніх ініціатив у сфері «цифри» бюджетом проекту в 1 млрд доларів. Як заявив президент МІТ Р. Райф, цей проект означає якісно новий підхід до університетської освіти, він побудований на усвідомленні того, що знання і навички в сферах науки про дані та штучного інтелекту стають основою всіх сучасних професій [4].

У результаті «Четвертої промислової революції» повсюдна цифровізація у нашому житті супроводжується такими важливими складовими:

1. Розвиток мобільного Інтернету, штучного інтелекту, великих даних і машинного навчання, VR / AR-технологій, Інтернету речей, поширення автоматизації у промисловості та економіці змінюють бізнес-процеси, умови робочого середовища і підвищують потребу в цифрових навичках.

2. Широке поширення цифрових технологій значно впливає на характер навчання і роботи.

3. Межі між особистим простором і робочим часом стираються, а зона відповідальності і коло обов'язків кожного працівника розширюються у бік суміжних професій. Виконання рутинної роботи перейде до роботів, а разом з цим з'явиться багато нових професій, що розкривають внутрішній потенціал працівників.

4. Сьогодні гостро постають питання щодо цифрової грамотності населення, які визначаються набором знань і умінь, необхідних для безпечного і ефективного використання цифрових технологій і ресурсів Інтернету. В основі цифрової грамотності лежать цифрові компетенції – здатність вирішувати різноманітні завдання в галузі використання ІКТ. Різними державними органами, консалтинговими компаніями і дослідниками розроблено моделі цифрових компетенцій / навичок, які багато в чому взаємно доповнюють одна одну. Вони передбачають такі основні напрямки для розвитку, як цифрова та інформаційна грамотність, комунікація та співробітництво, робота з великим потоком інформації і вирішення проблем, з якими не зможуть впоратися машини. Значимість цифрових навичок для роботи і соціальної інтеграції зростає. В майбутньому ж вони будуть життєво необхідними. Уже зараз зрозуміло, що високий рівень співробітників з цифровими компетенціями на різних рівнях в компанії забезпечить їй конкурентні переваги [5].

Зважаючи на зміну робочих процесів в цифровій економіці, постає необхідність трансформувати цифровий підхід до навчання, аби випускники університетів були готовими до нових реалій у кар'єрі.

Основним показником, який закладено в основу концепції «Цифровий університет», є кількість випускників, які володіють ключовими компетенціями цифрової економіки [3]. Створення моделей «Цифрового університету» має на меті розвиток чотирьох складових: інформаційні системи управління університетом; онлайн-підтримка освітнього процесу, що забезпечує і трансформує процес взаємодії студентів і викладачів усередині курсів; управління навчальним процесом на основі створення умов урахування індивідуальних особливостей студентів шляхом формування індивідуальних освітніх траєкторій; формування у студентів, науково-педагогічних працівників та інших співробітників вищого навчального закладу ключових компетенцій цифрової економіки.

Цифровий університет – це не просто університет, який запровадив будь-які цифрові технології, а університет, де запущено процес цифрової трансформації. На відміну від традиційної автоматизації, під цифровою

трансформацією розуміється повний реінжиніринг бізнес-процесів на основі упровадження сучасних цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Вишневський В.П., Гаркушенко О.М., Князев С.І., Липницький Д.В., Чекіна В.Д. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія. Київ : Академперіодика, 2020. 188 с. https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/mono_vyshnevskyj-2020-digitalization_compressed-1.pdf
2. Лисак О.І., Андрєєва Л.О., Тебенко В.М. Електронна комерція: курс лекцій. Мелітополь: Люкс, 2020. 225 с. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/Konspekt-lektsij-Elektronna-komertsiya-2020.pdf>
3. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С. Ф. Цифрова економіка : підручник. К. : НАУ, 2022. 200 с. <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54129/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf>
4. Піщуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: доповідь / Центр Разумкова. Київ, жовтень 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
5. Цифрова трансформація економіки : мікро- та макроаспекти : колективна монографія / за заг. ред. Н.А. Мазур, д.е.н., проф.; Кам'янець-Подільськ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 440 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4603/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПРОЦЕСІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ КРАЇНИ ПІД ЧАС РЕЦЕСІЇ ЕКОНОМІКИ

***ПУТЯТІН Олександр Олександрович,**
здобувач вищої освіти
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»*

Економіка функціонує як один великий налагоджений механізм, де кожна деталь виконує свою функцію. Як і механізм, економічне середовище потрібно підтримувати у стабільному стані або покращувати та оптимізувати його для збільшення показників. Регулюванням економіки країни займаються

суб'єкти економічних відносин (домогосподарства, підприємства, держава). Крім внутрішніх суб'єктів, також великий вплив має зовнішні економічні зв'язки та чинники, що їх обумовлюють.

Зараз можна констатувати, що в економіці окремих країн та й у світовій економіці загалом відбуваються спади. За останні п'ять років такі спади було визначено внаслідок пандемії та внаслідок початку бойових дій в Україні. У 2020 року 29% підприємств в Україні призупинило свою діяльність, а 6% припинили свою діяльність [1]. У той час як у світі через пандемію втратили свої робочі місця чверть мільярда осіб, що вище за показник 2008 року в 4 рази [1]. За цей період світова спільнота ще більше зацікавилася цифровізацією економічних та соціальних сфер життя людства, що має прояв у вигляді діджиталізації. В сучасних умовах під діджиталізацією розуміють використання цифрових технологій для зміни бізнес-моделі, які сприятимуть залученню нових доходів та цінних творчих можливостей [2]. Загальноприйнятими рішеннями для підтримки економіки стала максимально швидка цифровізація.

Важливу роль у реалізації цифровізації має держава, оскільки вона має стимулювати цей процес. Це може бути: пільгові умови оподаткування для підприємств, які розпочали процес діджиталізації; створення цифрових інструментів для оптимізації підприємництва та соціального середовища; зменшення бюрократичних процесів; Інтеграція старих інститутів у нове більш оптимізоване цифрове середовище; створення міжнародних платформ оптимізації комунікації між державами. Залучення інвестицій у сферу цифрової трансформації.

Як говорить статистика, темп приросту глобальних витрат на діджитал технології в 2020 році збільшився на 10,4% (до 1,3 трлн доларів). Зі зростанням цифровізації пропадає потреба у багатьох рутинних роботах, з іншого боку збільшується потреба у кадрах з інноваційними навичками [1]. Мета держави запропонувати комфортні та доступні умови для освоєння цих навичок.

Війна в Україні дала ще більший імпульс у бік вивчення діджитал технологій. Ці реалії прискорили процес формування платформних моделей бізнесу. Цифрова платформа дозволяє об'єднати дві і більше незалежні групи продуктів задля збільшення прибутку всіх учасників та надає можливість споживачам і виробникам зв'язуватися між собою, аби обмінятися товарами, послугами та інформацією [2].

Ознаки платформних моделей:

- реально-часова – взаємодія учасників ринкових відносин у режимі реальної години;
- безпосередність – взаємодія учасників ринкових відносин без агентів-посередників;
- фінансово-економічна – взаємодія учасників платформи через низькі транзакційні витрати;
- просторова – відсутність бар'єрів для входження до системи (на платформу) [2].

Держава має прискорювати інтеграцію бізнесу до процесу цифрової трансформації. Наприклад: «Дія.Бізнес» офіс з розвитку підприємництва та експорту та «Мінцифра» розпочали безкоштовні тренінги для представників бізнесу щодо трансформації бізнесу під час війни [2]. Також освітній проект «Цифровізація бізнесу» надає можливість підприємствам пройти п'ять безкоштовних вебінів на тему цифрової трансформації бізнесу в умовах війни.

Після початку війни лише 22% бізнесу продовжило роботу, 51% часково працюють, 19% припинили своє існування, 6% започаткували новий бізнес. У таких умовах великій кількості підприємства потрібний релокейт. 12% ствердили, що відбулося повне або часте переміщення їх бізнесу, і лише 20%, що зараз тільки перебувають на стадії переміщення [2].

Всі ці заходи прискорять цифрову трансформацію нашої країни та зроблять економіку більш гнучкою в умовах форс мажорних ситуацій та надають можливість більш впевнено почувати себе на світовому економічному рівні. Кожен спад економіки призводить до пошуку вирішення проблем, з якими зіткнулося суспільство, що зрештою призводить до зростання економічних показників, незабаром результат проведення цифрової трансформації економіки та соціуму дозволить вирішити й сьогоднішні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Пчелинська Г.В., Васильєва Т.С. (2021). Digital-трансформація бізнесу в умовах пандемії. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2021, #6, с 55-59. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/24/20> (дата звернення 15.11.2023).

2. Юрченко О.А., Чернишова О.О., Стойка І.І. (2022). Digital-трансформація бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022, #40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1464/1409> (дата звернення 15.11.2023).

УКРАЇНА В СВІТОВОМУ РЕЙТИНГУ МЕРЕЖЕВОЇ ГОТОВНОСТІ

ПУШКАР Тетяна Андріївна,

канд. екон. наук, доцент,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Становлення цифрового суспільства в Україні та цифрової економіки як його підґрунтя в останні роки набувають прискореного характеру, що знаходить своє відображення в міжнародних рейтингах, що визначають розвиток цифровізації та її вплив на усі сфери економічного та суспільного життя. Саме тому, актуальним питанням є як об'єктивне оцінювання цифрових трансформацій, так і врахування рекомендацій на його основі в

обґрунтуванні плану дій відновлення національної економіки. Дане дослідження присвячене огляду позицій України та рекомендацій, які надано на їх основі глобального індексу мережевої готовності, який розкриває рушійні сили та ступінь впливу мережевої готовності та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на соціально-економічні процеси в країні [1].

Методологія формування індексу передбачає, що Глобальний індекс мережевої готовності є зведеним показником на основі трьох рівнів:

1. перший рівень включає чотири складових, які визначають основні виміри готовності: технології, управління, людські ресурси, вплив;

2. другий рівень включає підкатегорії, які розкривають базові складові першого рівня;

3. третій рівень – окремі індикатори, які визначають складові першого рівня і компоненти другого рівня.

Глобальний індекс мережевої готовності включає 4 складові першого рівня, 12 підкатегорій другого рівня, які базуються на 58 індикаторах третього рівня:

1. Складова «Технології» оцінює рівень технологій, який є обов'язковою умовою для участі країни у світовій економіці. Підкатегорії даної складової: доступ (визначає фундаментальний рівень доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі наявність та доступність відповідної інфраструктури); зміст (розкриває тип цифрової технології, що виробляється в країні, зокрема витрати на програмне забезпечення, зобов'язання GitHub і створення мобільних додатків; технології майбутнього (визначає використання штучного інтелекту, Інтернету речей та витрат на нові технології).

2. Складова «Людські ресурси» оцінює якість та поширення технологій, зокрема навички, доступ і здатність ефективно використовувати технологічні ресурси. Підкатегорії даної складової: окремі особи (визначає як люди використовують технології та їх навички для участі в цифровій економіці); підприємства (визначає як підприємства використовують цифрові технології, їх включення у цифрову економіку, зокрема витрати на дослідження і розробку); уряди (визначає як уряди держав використовують цифрові технології, інвестують і розвивають інформаційно-комунікаційні технології для розвитку суспільства).

3. Складова «Управління» оцінює створення та доступності систем, які сприяють діяльності в цифровій економіці. Підкатегорії даної складової: довіра (визначає рівень безпеки окремих осіб і компаній в цифровій економіці, зокрема впровадження політики, яка сприяє довірі та відповідальній поведінці в цифровому середовищі); регулювання визначає ступінь сприяння урядом в цифровій економіці; інклюзія (включення (визначає цифровий розрив та сприяння урядів в їх вирішенні, як-то нерівність за статтю, інклюзію та соціальним статусом).

4. Складова «Вплив» оцінює економічний, соціальний та людський вплив на покращення зростання та добробуту суспільства. Підкатегорії даної

складової: економіка (визначає економічний вплив участі в цифровій економіці, включаючи розмір місцевого ринку); якість життя (визначає соціальний вплив в цифровій економіці); внесок в Цілі розвитку тисячоліття (визначають як результати цифрового розвитку інтегровані в охорону здоров'я, освіту, гендерну рівність та навколишнє середовище) [2].

У рейтингу 2022 року Україна посідала 50 місце, займаючи перше місце у серед країн з доходом нижче середнього з загальним значенням Глобального індексу інноваційного розвитку 50,52. Якщо розглядати країну у розрізі складових, Україна посідає високе 37 місце за рейтингом «Людські ресурси», що свідчить високу готовність та сприйняття суспільством цифрових змін. Про це, зокрема, свідчить, що за показником «Особи», який характеризує навички окремих осіб до використання цифрових технологій Україна посідає високе сьоме місце серед 132 країн світу, які включені до рейтингу 2022 року. Результати оцінювання мережевої готовності України в 2022 році найбільш проблемними питаннями для країни визначають державне регулювання та управління і розвиток регуляторних механізмів на рівні держави (за складовою «Управління» Україна посідає у 2022 році 57 місце, зокрема за підкатегорією «Регулювання» має найнижче рейтингове місце – 57-ме – за усіма підкатегоріями). На тлі високих рівнів технологічного розвитку та розвитку цифрових навичок, Україна має низьке значення індикатора, який визначає економічний, соціальний та людський вплив, зокрема за внеском в реалізацію Цілей розвитку тисячоліття, саме за показниками, що окреслюють використання «чистої» відновлювальної енергетики (113 місце) і сталий розвиток міст та громад (102 місце) [2].

Отже, Глобальний індекс мережевої готовності, який розкриває включення та готовність країни до цифрових змін та їх впливу на збалансований розвиток національної економіки, надає можливості виявляти перспективні напрями розвитку цифровізації, а також виявити проблемні питання, які стримують збалансований розвиток національної економіки та становлення цифрового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Network Readiness Index 2022. Portulans Institute/ URL: <https://networkreadinessindex.org/>
2. Benchmarking the Future of the Network Economy. Portulans Institute/ URL: <https://networkreadinessindex.org/analysis/#key-messages>

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*ПУШКАР Тетяна Андріївна,
канд. екон. наук, доцент,
ЖОВТЯК Анастасія Володимирівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

У сучасному світі, де відбувається швидкий цивілізаційний розвиток, інформація стає найважливішим стратегічним ресурсом. Відсутність цього ресурсу призводить до значних втрат у всіх сферах суспільного життя. Наразі людство знаходиться у стані широкого застосування цифрових технологій у найрізноманітніших напрямках від використання Інтернет-речей у побуті («розумний» будинок) до штучного інтелекту та застосування роботів навіть у медицині. Отже, формування цифрового суспільства на є актуальним питанням і воно викликає значний інтерес, спричиняє фундаментальний вплив на усі соціально-економічні процеси і визначає мету даної роботи.

Досягнення в галузі цифрових технологій та наук про життя супроводжуються зміною обізнаності, змінюється самосприйняття людей. З'являються нові образи людяності. У багатьох випадках це безпосередньо зачіпає людську гідність [1].

Досягнення в галузі наук про життя та цифрових наук зазвичай асоціюється з економічними інноваціями. Соціальні потрясіння часто залишаються поза увагою. Відзначаються науково-технічні успіхи та заохочується примноження попередніх досягнень. Але, дивлячись на наслідки для життя люди не повинні бути обділені.

Основними проблемними питаннями, які пов'язані із розвитком цифрового суспільства в Україні, є наступні:

- уповільнений та нескоординований процес впровадження електронного урядування, що відображається у результатах міжнародної оцінки рівня його розвитку в Україні;
- відсутність чіткої державної стратегії розвитку інформаційних технологій, визначення векторів державної політики у сфері інформації та загальнодержавної програми розвитку інформаційного простору;
- відсутність професійних кадрів та фахівців, які б могли захищати інтереси держави, щоб вирішувати проблеми у сфері інформації та розробляти національні програми та проекти щодо розвитку інформаційного суспільства;
- обмежена присутність інформації про Україну в глобальному інформаційному просторі та недостатня конкурентоспроможність українського інформаційного продукту;
- недостатнє розуміння державними органами значущості існування та потенційних чи реальних загроз у інформаційно-комунікаційному

середовищі, зокрема, відсутність механізму кризових медіа стратегій та системи органів і установ для захисту та контролю над потоками інформації в умовах сучасних інформаційних воєн та інформаційної конкуренції.

У міжнародному контексті країни взаємодіють за допомогою "твердої сили"(hard power) (мілітарна, економічна, політична впливовість), тоді як у світовому інформаційному просторі взаємодія відбувається за допомогою "м'якої сили"(soft power) та "привабливої сили"(attractive power) (вплив, що заснований на культурних, соціальних та інших неофіційних чинниках) [2].

Розвиток інформаційного суспільства в Україні визначає наступні пріоритетні напрями:

1. Покращення інформаційної інфраструктури, включаючи створення національних інформаційних систем та мереж, що відповідають стандартам ЄС.
2. Розвиток електронного бізнесу та високотехнологічних галузей, а також захист прав національного інформаційного продукту.
3. Впровадження е-демократії та е-уряду, включаючи створення системи інформаційної комунікації між основними суб'єктами політики, інституційною підсистемою політичної системи і громадянським суспільством на основі світових стандартів комунікаційної культури та партнерства.
4. Підготовка кваліфікованих фахівців для управління та захисту інформаційних потоків на державному рівні.
5. Посилення інформаційного інтернет-зв'язку.

Отже, формування інформаційного суспільства в Україні, знаходить в тих умовах, коли об'єктивні вимоги зовнішнього середовища сприяють його активному розвитку і окреслюють основні базові пріоритети. Україна має значний потенціал використання усіх переваг, які надає цифрова економіка, і обґрунтування стратегії розвитку цифрового суспільства з чітким визначенням заходів та етапів реалізації може створити такі умови, що країна вже протягом короткого терміну буде готова до переходу до нового етапу розвитку – «Суспільство 5.0».

Список використаних джерел:

1. Головенчик Г. Г. Цифровая экономика как новый этап глобализации. Цифровая трансформация. 2018. № 1 (2). С. 26–36. URL: <https://dt.bsuir.by/jour/article/view/61/53>

2. Norbert Arnold, Thomas Köhler Digitale gesellschaft:gestaltungsräume URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=d79eed1b-a7e0-0e87-831b-95947c985a5d&groupId=252038

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ У РОЗРІЗІ СТРАТЕГІЙ РОЗУМНОГО МІСТА

*СЕГОДІН Олег Олександрович,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник – ПУШКАР Тетяна Андріївна,
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Формування стратегій «розумних» міст одним із основним завдань, яке розкриває основну мету їх реалізації – підвищення якості життя мешканців, визначає оптимізацію міського трафіку та створення новітньої системи міської мобільності. Зростання кількості транспортних засобів в містах висуває на перший план взаємозалежних проблемних питань, серед яких зростання заторів на дорогах, зростання обсягів шкідливих викидів від приватного та громадського транспорту, недостатність міст для паркування, зростання витрат часу на пересування містом. Застосування цифрових інструментів у комплексі вирішення питань сталого розвитку розумних міст сприяє вирішенню актуальних питань поліпшення міського трафіку, що, в свою чергу є складовою реалізації інших завдань міського розвитку, зокрема декарбонізації міст.

Світовий досвід демонструє достатню кількість успішно реалізованих заходів оптимізації міського трафіку та формування інклюзивних збалансованих підходів до розвитку міської мобільності. Як зазначено фахівцями глобальної мережі C40, яка об'єднує понад 100 мерів міст світу, які об'єдналися з метою боротьби з глобальною кліматичною кризою, одна третина викидів в цих містах спричинено транспортом, саме транспорт є джерелом забруднення повітря в містах [1]. Основними напрямками створення системи розумної мобільності, яка б враховувала би усі аспекти міського розвитку, є зміна підходів до громадського транспорту та формування його рухомого складу, розвиток та стимулювання переходу на «чисті» види транспорту, зокрема електромобільний транспорт; впровадження цифрових систем моніторингу міських маршрутів та регулювання інтервальності та кількості міського громадського транспорту на маршрутах; створення мережі «розумних» табло, які в режимі он-лайн відображають рух громадського транспорту і час прибуття на зупинки; виведення за межі міста рух транзитного вантажного транспорту; розвиток мережі розумного паркування; моніторинг рівня шкідливих викидів в містах.

Важливою складовою створення новітньої міської мобільності при реалізації стратегій збалансованого розвитку на основі цифровізації є створення міських мобільних додатків для інформування щодо руху громадського транспорту, часу очікування на зупинках, заторів на дорогах і побудови маршрутів руху із їх врахуванням, наявності та можливості зарезервувати в режимі онлайн через додаток місця для паркування.

Об'єднання в єдину міську цифрову систему основним складових мобільності, яка дозволяє проводити моніторинг в режимі он-лайн ситуацію з міським трафіком, вносити корегування і своєчасно інформувати мешканців міста, надаючи певні поради, є суттєвим кроком до поліпшення ситуації в містах.

Прикладом реалізації такого підходу є місто Лондон, яке було першим великим містом, яке запровадило плату за затори на вулицях. У 2019 році Лондон створив обмежену зону наднизьких викидів (ULEZ) у центрі міста, яка планується розширити по всьому місту найближчі п'ять років. Численні камери спостереження в Лондоні контролюють цю схему. В місті створена велика цифрова база даних транспорту [2]. До 2030 року місто планує запровадити плату за милю на основі пройденої відстані, а також планується впровадження системи руху Superloop експресів по місту. Superloop – мережа експрес-автобусних маршрутів з обмеженою кількістю зупинок, яка охопить всю столицю та з'єднає ключові центри міст, станції та транспортні вузли в околицях Лондона [3].

Отже, світовий досвід має значну кількість програм оптимізації міського трафіку та поліпшення міської мобільності, яка передбачає створення комплексу заходів, які спрямовуються на вирішення подолання заторів на дорогах, зниження шкідливих викидів від транспорту, стимулювання переходу на нові «чисті» види транспорту, зокрема впровадження фінансових стимулів, які включають додаткові збори за забруднення, систему мобільних додатків для інформування, розвиток мережі «розумного» паркування, створення спеціальних зон для руху велосипедного транспорту, формування бази даних транспорту та транспортного руху на основі. Визначені напрями і можливості їх вирішення на основі цифрових інструментів є основою для розробки заходів із поліпшення міської мобільності міст України.

Список використаних джерел:

1. Transport. C40 Cities Climate Leadership Group. <https://www.c40.org/what-we-do/scaling-up-climate-action/transportation/> Accessed 01 Nov 2023
2. Smart city London: the smartest city in Europe. Bee smart city. <https://www.beesmart.city/city-portraits/london-europes-smartest-city> Accessed 01 Nov 2023
3. Superloop: connecting outer London faster. the London Assembly. <https://www.london.gov.uk/programmes-strategies/transport/superloop-connecting-outer-london-boroughs-more-quickly> Accessed 01 Nov 2023

РІСТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА

СОБОЛЄВА Ганна Григорівна,

канд. екон. наук, доцент

ОСАУЛЕНКО Олександр Володимирович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Цифровізація економіки робить бізнес більш конкурентним та надає значний ріст та відкриває нові ринки та залучає багато клієнтів, які раніше були недосяжні. Створюються веб сайти та мобільні застосунки, підключається онлайн платежі, впроваджується електронний документообіг, кампанії в соцмережах, підключаються такі технології як Штучний Інтелект та Машинне Навчання для аналізу та управління вашими даними – це все інструменти, для цифровізації.

В цей же час на зворотній “стороні світла” зростають кіберзлочинці. Вони стають вашими клієнтами та починають “вивчати” ваш бізнес. І чим більше ви “оцифрували”, тим більше у кіберзлочинців варіантів для “навчання”. Далі вони починають атакувати спричиняючи великі втрати як фінансові так і іміджеві або призводять, навіть, до закриття бізнесу. Ті випадки, про які ми дізнаємося з ЗМІ, це лише невеличка частина того, що відбувається насправді, і це є проблема. Бізнес не розуміє, що приховування таких атак може спричинити більш тяжкі наслідки, ніж сама атака – втрата довіри, клієнтів, доходів і як наслідок бізнесу. Також не потрібно думати, що кіберзлочинцям цікаві великі корпорації чи компанії, середній бізнес теж під загрозою, бо скоріш за все він менш захищений, а також може бути використаний, в разі успішної атаки, як спосіб проникнення в цифрову інфраструктуру більшої компанії. Поява такого цифрового інструменту економіки, як криптовалюти, допомагають кіберзлочинцям отримувати винагороду за свої дії, анонімізувавши себе.

Запобігти атакам чи мінімізувати втрати після них – це персональна відповідальність як керівників бізнесу так і співробітників. Повинна бути впроваджена програма періодичного навчання та тестування загрозам. Також бізнес повинен мати план дій у разі успішної атаки на його цифрову інфраструктуру. Бізнес повинен розуміти, що ріст цифровізації, а не доходів, як помилково вважають багато керівників, має супроводжуватися і ростом витрат на кібербезпеку.

Не треба забувати і про державні організації, атака на які може спричинити тяжкі наслідки, які можуть загрожувати, навіть, існуванню держави або негативно вплинути на критичні важливі інфраструктурні об’єкти та всю економіку взагалі. Достатньо згадати, як у 2017 році Україна та інші країни в світі, були успішно атаковані хробаком “Petya” через невідому до того часу вразливість Windows. Цю вразливість використали, додавши небезпечний код в оновлення програми M.E.Doc. Згідно звіту, в Україні було

виведено з ладу близько 10% комп'ютерів, а збитки світової економіки сягнули майже 8 млрд. доларів.

Не менш важливу роль кібербезпеки ми почали відчувати в часи великих криз. Коли трапилась пандемія COVID-19, то багато людей в світі відчули, що сучасні цифрові технології дозволяють бізнесу майже не втрачати працездатність і зберігати робочі процеси, перевівши їх в онлайн. Але це відкрило і більше можливостей злочинцям для їхніх атак на інфраструктуру та дані і в цей час кібербезпеці почали приділяти більше уваги ніж будь-коли. Коли відбулося повномасштабне вторгнення Росії в Україну, то той український бізнес, який під час пандемії підлаштувався під зміни, зазнав мінімальних втрат від нападу окупантів. Також для захисту економіки України від кібератак Росії, урядом США був створений проєкт USAID “Кібербезпека критично важливої інфраструктури України”, який відіграє важливу роль від початку повномасштабного вторгнення. Він забезпечує державні об'єкти, установи інструментами та експертними знаннями, які необхідні, щоб служби працювали без перерви та збоїв.

Впровадження кібербезпеки бізнесом не мета, а процес і цей процес має багато стратегій та практик, які можна розділити на три групи: запобігання, виявлення та реакція.

Запобігання – це періодичні навчальні курси всіх співробітників бізнесу, включаючи керівництво, періодичне тестування системи на вразливість, постійне оновлення цифрової інфраструктури згідно рекомендаціям постачальників програмного забезпечення та звітів організацій, які надають послуги з кібербезпеки та аналізують атаки. Це також складання мапи даних, та розділення її на дуже чутливу (секретну), не публічну та публічну. Впровадження надійних сховищ для чутливої та не публічної інформації, дублювання, резервування для відновлення її в разі втрати чи пошкодження від атаки.

Виявлення – це постійний моніторинг та аналіз всіх цифрових інструментів, які впроваджені в компанії, на наявність слідів чи процесів, які вказують на атаку.

Реакція – це дії відповідного департаменту та керівництва, які потрібно виконати, у разі виявлення атаки, втрати чи пошкодження даних, в найкоротший термін, для мінімізації впливу на бізнес, це також публікація звіту про атаку, та які наслідки і який відбувся вплив на бізнес чи дані, що може допомогти іншим компаніям запобігти аналогічним атакам, а також допоможе проінформувати клієнтів про атаку. Додатково повинні бути впровадженні кроки по запобіганню аналогічним атакам в майбутньому.

Отже, не існує кібербезпеки, яка б захистила бізнес від всього на світі, і тому цифровізація економіки повинна відбуватись незважаючи на загрози, в той же час вона повинна бути готова до можливих атак кіберзлочинців та адекватно реагувати на них.

Список використаних джерел:

1. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. К.: 2018. 252.

2. Цифровая экономика: 2019: краткий статистический сборник. М.: НИУ ВШЭ, 2019. 96 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ

СТАДНИК Софія Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник – СЕРЬОГІНА Дар'я Олександрівна,

канд. екон. наук, доцент,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Цифрові технології надають підприємствам нові можливості для оптимізації управління ресурсами. У ході проведеного дослідження було вивчено вплив цифрових технологій на процеси управління ресурсами та їхній внесок у підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств.

Цифрові технології визначаються як інноваційні інструменти та рішення, спрямовані на забезпечення ефективного управління ресурсами. У результаті аналізу було встановлено, що ці технології дозволяють підприємствам збирати, аналізувати та використовувати дані для оптимізації ресурсів. Вони роблять процес управління більш точним, швидким та адаптивним до змін в бізнес-середовищі.

У використанні цифрових платформ, зокрема систем управління ресурсами (ERP), було виявлено докладний аналіз їхньої ролі в управлінні ресурсами. ERP-системи дозволяють інтегрувати різні аспекти управління, від фінансів до логістики, що полегшує координацію та оптимізацію ресурсів. Досліджено також використання хмарних технологій для зберігання та обробки даних, що робить їх доступними та масштабованими для підприємств різного розміру.

Впровадження аналітики та машинного навчання дозволяє підприємствам передбачати потреби в ресурсах та приймати обґрунтовані рішення. Аналіз великих обсягів даних надає можливість виявляти закономірності та використовувати їх для оптимізації процесів управління ресурсами. Штучний інтелект допомагає підприємствам бути більш адаптивними та реагувати на зміни в реальному часі.

У ході дослідження було виявлено, що автоматизація процесів постачання та логістики через використання цифрових інструментів робить ці процеси більш ефективними та економічними. Internet of Things (IoT) надає

можливість моніторингу та контролю ресурсів в реальному часі, що полегшує управління ресурсами та дозволяє швидше реагувати на потреби ринку.

Впровадження цифрових технологій сприяє зеленій трансформації та збереженню природних ресурсів. Досліджено вплив цих технологій на стале виробництво та використання відновлюваних джерел енергії, що допомагає зменшити вплив підприємств на навколишнє середовище.

На основі дослідження було виділено виклики, з якими стикаються підприємства під час впровадження цифрових технологій в управлінні ресурсами. Кібербезпека виявилася однією з найбільших турбот для підприємств, оскільки збільшується ризик кібератак та витоку конфіденційних даних. Для забезпечення безпеки даних інформаційних систем вимагається значний фінансовий і людський ресурс.

Витрати на впровадження цифрових технологій можуть бути великими, що становить обмеження для деяких підприємств. Крім того, необхідно навчати персонал та забезпечувати його розуміння нових технологій, що також потребує часу та ресурсів.

Результати дослідження свідчать про те, що багато підприємств успішно впроваджують цифрові технології для оптимізації управління ресурсами. Наприклад, компанії в сферах логістики та виробництва зазнали значного покращення у роботі завдяки використанню цифрових платформ та IoT-рішень. Аналіз даних та використання штучного інтелекту допомагають підприємствам бути більш конкурентоспроможними та вигідно використовувати свої ресурси.

Впровадження цифрових технологій для оптимізації управління ресурсами стає необхідністю для підприємств, які бажають бути конкурентоспроможними в сучасному бізнес-середовищі. Ці технології дозволяють підприємствам збільшити ефективність, знизити витрати та стати більш стійкими у виробництві. Однак впровадження цифрових технологій вимагає обачливості та ретельного планування, оскільки воно супроводжується викликами в області кібербезпеки, витрат та навчання персоналу.

Загалом, цифрові технології створюють нові можливості для управління ресурсами та дозволяють підприємствам бути більш адаптивними та конкурентоспроможними. Ті підприємства, які ретельно планують та реалізують свою цифрову трансформацію, можуть очікувати значущих покращень у своїй діяльності та стати лідерами у своїй галузі.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ РОЗУМНИХ МІСТ

ТКАЧЕНКО Анастасія Сергіївна,

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – МИХАЙЛОВА Кристина Валеріївна,

асистент кафедри економіки та маркетингу,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Реальність сучасного світу така, що технології проникають у кожен сферу суспільства. Сучасні технології розвиваються і оновлюються щодня, роблячи життя ефективнішим і зручнішим. Цифрові технології відіграють все більше значення в містах, покращуючи умови та якість нашого життя. Важливо знати, які цифрові інструменти доступні для прискорення розвитку міст та їх повного перетворення на розумні міста.

Цифрові інструменти покращують якість життя мешканців міст та зменшують витрати на бізнес-процеси, використовуючи сучасні технології для задоволення потреб громадян. Розумні міста безпосередньо пов'язані з Інтернетом речей і передбачають інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного-управління міською інфраструктурою, такою як транспорт, безпека, охорона здоров'я та комунальні послуги.

Інструменти збору даних про розумне місто забезпечують якість транспортних розв'язок, промисловості та систем охорони здоров'я. Більше уваги слід приділяти міській безпеці, особливо технологічній. По-перше, відеоспостереження є важливим інструментом документування всього, що відбувається в місті, які, наприклад, фотофіксація порушень правил дорожнього руху. По-друге, важливим інструментом для забезпечення збору даних є єдина система електронного виклику яка передбачає більш комунікативний зв'язок громадян і державних установ при виникненні певних питань. Також невід'ємною складовою є Інтернет речей який не лише забезпечує зв'язок між машинами та усуває втручання людини, але й збирає та аналізує дані для подальшого покращення якості життя. Через промислову небезпеку в містах використовуються різноманітні датчики для виявлення витоків води і газу, пожеж, аварійних ситуацій і небезпечних речовин. Існують також цифрові інструменти для догляду за планетою. Турбота про навколишнє середовище проявляється в контролі споживання енергії. Такі інструменти, як розумне освітлення-вуличні ліхтарі, що автоматично вмикаються і вимикаються при наближенні людей, датчики витоків та автоматизація мереж споживання і розподілу води допомагають контролювати енергоспоживання.

Отже, цифрові технології в розумних містах роблять значний внесок у покращення якості життя людей та забезпечення збалансованого розвитку міст. Ці технології допомагають контролювати місто в його невпинному ритмі життя, забезпечуючи тим самим його екологічність та відсутність прямої небезпеки для життя людей. У містах все частіше впроваджуються інформаційні системи для збору даних, передачі їх органам влади та

не спроможна реагувати архітектурні роботи та підготовчі матеріали на об'єкті.

Саме в будівельній галузі 3D-друк з'являється набагато пізніше. Перші проекти, де використовують цю технологію, реалізовані в 2014 році, проте 3D-будівництво розвивається швидкими темпами.

Поява нових цифрових можливостей в адаптивному виробництві може допомогти покращити дизайн як якісно, так і кількісно. 3D-друк дозволяє зменшити час на будівництво, а автоматизовані процеси значно знижують можливість помилок при проектуванні. 3D-форми спочатку проектуються за допомогою комп'ютеризованого процесу шляхом завантаження 3D-моделі майбутнього будинку в будь-якому форматі САD. Програмне та апаратне забезпечення перетворює дані в код, що необхідний для друку будівель. Потім, велика друкарська машинка формує фундаменти, стіни, колони, сходи та інші будівельні елементи за допомогою автоматичної системи змішування, підготовки та подачі. Суміш виготовлена з цементу, переробленого пластику або спеціальних полімерів. Наступні шари бетону роблять під ними, інші, більш твердими, підвищуючи їх здатність протистояти наступним шарам і, отже, збільшуючи вагу цієї конструкції. Для зміцнення конструкції проводиться армування, яке може бути вертикальним і горизонтальним. Між шарами відбувається укладання горизонтального плечового поясу, вертикальна арматура встановлюється після завершення процесу друку і заливається бетоном.

Ціни на такі конструкції на сьогодні дуже різняться та залежать від компанії, яка надає послуги з реалізації 3D –проектів в регіоні чи країні.

Використання адитивної технології в будівництві надасть таких переваг [2]:

- усуває обмеження уяви дизайнерів і архітекторів, оскільки надає можливості, недоступні проти наших звичайних методів будівництва.
- висока швидкість зведення будівель та інших споруд.
- повна автоматизація процесу.
- значна економія в порівнянні з класичними методами будівництва за рахунок скорочення персоналу та енерговитрат, а також збільшення термінів будівництва.
- виключається утворення відходів будівельних матеріалів.
- мінімізація людського втручання в процес будівництва дозволяє будувати не тільки в недоступних для людей місцях, а й у відомих місцях, виключає людський фактор і знижує ймовірність помилки.

Проте з цим є її недоліки використання цієї технології, а саме:

- неможливість зробити ремонт чи реконструкцію вже існуючого 3D-будинку;
- великі витрати на технології будівництва 3D-конструкцій;
- відсутність високо кваліфікованих фахівців;
- не розроблені чіткі правила будівництва з використанням даних технологій.

Отже, адитивні технології на сьогоднішній день дуже швидко розвиваються, та стають одним з головним елементом в будівничий галузі, відкриває безліч можливостей для сталого та інноваційного розвитку. Ці технології дали змогу покращити якість архітектурних та дизайнерських робіт. Починається будівництво різних видів споруд та приміщень, що економлять гроші, час та усувають будівельні відходи.

Список використаних джерел:

1. Адитивні технології. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97> (дата звернення 08.11.2023)

2. 15 будівель, що були побудовані за допомогою 3D-друку. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.imena.ua/blog/15-3d-houses/> (дата звернення 08.11.2023)

СЕКЦІЯ 6

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Керівник секції – канд. юрид. наук, доц. Інна КИЛИМНИК
Секретар секції – канд. юрид. наук,
ст. викл. Катерина ВРУБЛЕВСЬКА-МІСЮНА

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ОСВІТІ І ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АСТАХОВ Віктор Вікторович
канд. юрид. наук, професор,
ХГУ "Народна українська академія"

Створення конституційно-правових засад інформаційних відносин та визначення завдань на найближчу перспективу побудови інформаційного суспільства є одним з найважливіших напрямків на шляху становлення України як соціальної і правової держави, яке відбувається в умовах бурхливого розвитку суспільних відносин в інформаційній сфері.

Причому вибуховому зростанню використання в останні роки інформаційних технологій, як взагалі, та в освітньому просторі зокрема сприяли негативні обставини, пов'язані з пандемією і, згодом, воєнним становищем у країні. Практично повністю переведені на "інформаційні рейки" процеси навчання, вступу до вищих закладів освіти, ведення документації та ділового листування тощо. — все це міцно закріпилося в інформаційній сфері. Очевидно, в цих умовах в орбіту освоєння нових технологій виявилися втягнуті практично всі верстви населення, у зв'язку з чим зростає попит на багато нових інформаційних продуктів, розширюється сфера навчання з їх використання і зрештою процеси інформатизації суспільства в цілому набули лавиноподібного і хаотичного характеру.

Зрозуміло, що при цьому існують і негативні сторони зазначених процесів, оскільки онлайн-формат не може замінити все, що дає живий простір університету навіть за умови, що вони в нинішніх умовах виступають одним із найважливіших інструментів розширення можливостей отримання знань. На жаль, як показує практика, онлайн-зміни сприяють утвердженню тенденцій до суто поверхового навчання, аналогічного програмам, які пропонують багато комерсантів від освіти. Тому не викликає сумніву, що як тільки виникне можливість "живого навчання", онлайн формат має стати другорядним, одним із багатьох додаткових, оскільки незважаючи на неминучість змін у бік цифровізації освіти, університети повинні зберегтися у вигляді, що склався протягом століть, і не втратити істинного статусу Класичного Університету,

який виступає єдиною інституцією, здатною протистояти профануванню освіти та науки.

Однак це все завдання, нехай на доступну для огляду, але перспективу. А нині найгострішою проблемою є реформа української системи освіти, яка триває за часом з глибокою економічною та політичною трансформацією суспільства. Сукупність труднощів, що виникли, значно послабила економічні та фінансові важелі підтримки проведених перетворень, які, при всіх позитивних зрушеннях, невиправдано затяглися. Свій негативний вплив на ці процеси надали також важко керовані ринкові перетворення, корінна ломка принципів та елементів колишньої освітньої системи, яка проводилася без належної критичної та об'єктивної оцінки її позитивних та негативних якостей, а також світова фінансова криза, пандемія, загострення внутрішньополітичної ситуації, що суттєво посилилося після початку війни, що разом із зазначеними вище проблемами веде до реальної загрози деградації системи освіти, яка в цих умовах, як пріоритетна сфера розвитку суспільства, як ніхто потребує розширеного використання найпередовіших ідей, серед яких на пріоритетних місцях посідають інформаційні технології (ІТ).

Але незважаючи на те, що їх розвиток та застосування в освітній сфері сприяє бурхливому зростанню автоматизації та цифровізації освітньої діяльності, дозволяє прискорити та упростити процеси, знизити витрати на паперову документацію та, в результаті, суттєво підвищити ефективність роботи як освітніх структур, так і всієї системи в цілому, сьогодні, на жаль, доводиться констатувати, що в Україні практично немає ґрунтовних, системних та комплексних досліджень у сфері ІТ-права. Приємним винятком із зазначеного є поодинокі труди на рівні підручників таких відомих вітчизняних науковців, як Є. Харитонов, О. Харитонova, О. Яворська, Т. Бачинський, що вийшли друком останнім часом. Решта ж наукових доробків має фрагментарний характер і присвячена окремим аспектам використання ІТ.

Ситуація, яка склалася в системі нормативно-правових актів, регулюючих відносини в ІТ сфері, ще гірша. Так, наприклад, незважаючи на те, що офіційною точкою появи українського сегмента мережі Інтернет вважається 1 грудня 1992 р., коли Україні було офіційно делеговано домен “.ua”, на рівні нормативно-правових актів про Інтернет фактично вперше заговорили лише у Посланні Президента України до Верховної Ради України “Україна: поступ у ХХІ століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр.”, у якому все звелось до одного абзацу: “Особливу увагу слід приділити розвитку мережі “Інтернет” в Україні” [1]. Більш комплексно це питання згодом було розглянуто в Указі Президента України “Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” [2]. Минуло більш 20 років і, як свідчать дані офіційного порталу Верховної Ради України, майже 4000 нормативно-правових актів тим чи іншим чином регулюють відносини, опосередковані Інтернетом. Водночас аналіз цих актів дає підстави стверджувати, що регулювання відносин у сфері ІТ має в Україні несистемний

характер, юридично регламентуючи лише окремі сфери, в яких вони використовуються [3].

Таким чином ми вважаємо, що дослідження правових аспектів державного регулювання відносин у сфері ІТ є важливим і актуальним. Але у найближчий термін вкрай необхідні дослідження теоретичних, нормативних та організаційно-правових проблем формування та реалізації державної політики в інформаційній сфері, оскільки усунення величезної кількості протиріч, помилок, повторювань та ін. в чинному законодавстві можливе тільки, на наш погляд, шляхом ретельної систематизації інформаційного та освітнього законодавства.

Список використаних джерел:

1. Україна: поступ у XXI століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради України від 23 лютого 2000 р. № 276а/2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276%D0%B0/2000> (дата звернення: 12.11.2023).

2. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 липня 2000 р. № 928/2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928/2000> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Стефанчук Р. О. Інформаційні технології та право: quo vadis? / Р. О. Стефанчук // Право України. - 2018. - № 1. - С. 30-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2018_1_5

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОBOB'ЯЗКУ ВИKОНАННЯ ЗOBOB'ЯЗАНЬ OBOUMOBЛЕНІ BOЄННИМ СТАНОМ

***БОЧКОВА Інга Ігорівна,**
канд. юрид. наук, ст. викладач,
ГОНЧАРОВ Дмитро Олександрович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Сьогодні в умовах воєнного стану особливої гостроти набувають питання: як слід поводитись юридичним або фізичним особам у разі неможливості виконати свої зобов'язання та як захистити себе від відповідальності за невиконання у встановлений строк своїх зобов'язань.

Указом Президента України в державі було введено воєнний стан з 05 год. 30 хв. 24 лютого 2022 року [1].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в країні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки

державній незалежності, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, забезпечення національної безпеки країни (ст. 30, 34, 38, 39, 41, 44, 53 Конституції України) а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку їх обмежень (ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

Так, ст. 617 ЦКУ передбачає можливість звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання за умови доведення, що воно відбулося в результаті випадку або непереборної сили [2].

Поняття непереборна сила в ЦКУ не розкривається. У ч. 2 ст. 218 Господарського кодексу України (ГКУ) міститься вказівка на те, що дії непереборної сили є підставою для звільнення від господарсько-правової відповідальності, при цьому під діями непереборної сили розуміються надзвичайні і невідворотні обставини [3].

Більш доречним є визначення, надане в ч. 2 ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», відповідно до положень якої під форс-мажорними обставинами непереборною силою треба розуміти «надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно роблять неможливим виконання зобов'язань, передбачених умовами договору». [4].

Наприклад, сторони уклали договір купівлі-продажу, за умови якого покупець сплачує продавцю грошові кошти на наступний день після отримання товару. Отримавши товар в період воєнного стану, покупець в подальшому відмовляється оплатити товар і посилається на обставини непереборної сили і в цей же час на його банківських рахунках є відповідні кошти. В такій ситуації не може йти мова про неможливість виконання зобов'язання з причин введення воєнного стану і передбачається, що така сторона буде нести відповідальність за невиконання зобов'язання на загальних засадах.

Що стосується інших цивільно-правових договорів, то наслідки невиконання зобов'язання фактично такі ж, що і були до запровадження воєнного стану. Тобто, якщо сторона доведе, що порушила зобов'язання у зв'язку з непереборними обставинами (наприклад, у зв'язку з руйнуванням приміщень, неможливістю доставити товар на певну територію, знищенням майна і інше) вона буде звільнена від відповідальності на загальних засадах. Схоже визначення міститься в п. 3.1.1 Регламенту засвідчене Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (Регламент) [5].

У Постанові Судової палати по цивільним справах від 23.03.2016 року зазначається, що «непереборною силою є надзвичайна або невідворотна зовнішня подія, що повністю звільняється від відповідальності особу, яка порушила зобов'язання за умови, що остання не могла її передбачити і відвернути, і ця подія завдала збитків» [6].

Закон України від 15.03.2022р. № 2120-IX, який передбачає порядок звільнення від відповідальності за прострочення виконання грошового зобов'язання та спеціальний порядок обчислення строків та термінів на період воєнного стану [7].

Із аналізу вищевказаних змін можна зробити висновки, що наразі достатньо чітко врегульовані наслідки прострочення виконання зобов'язання по договорам позики. Фактично позичальники звільняються від будь-якої відповідальності, у зв'язку з неможливістю виконати зобов'язання за договором позики в період воєнного стану.

Інша ситуація з договорами: купівлі-продажу; найму (оренди); підряду та іншими. У кожному випадку цивільно-правових зобов'язань, окрім договорів позики, необхідно доводити, що прострочення відбулося саме у зв'язку з обставинами непереборної сили. Загального посилення на введення в Україні воєнного стану в таких випадках буде недостатньо.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/ 2022. [URL:https://www.President.gov.ua/documents/642022-41397](https://www.President.gov.ua/documents/642022-41397) (дата звернення: 27.10.2023).

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV.Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. (дата звернення: 27.10.2023).

3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV.Відомості Верховної Ради України. 2003.№18.ст.144. (дата звернення: 27.10.2023).

4. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2 грудня 1997 року №671/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 13 Ст. 52 (дата звернення: 27.10.2023).

5. Регламент засвічення Торгово - промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин, затверджених рішенням президії ТПП України від 15.07.2014 № 40 (3). [URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571#14Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571#14Text) (дата звернення: 27.10.2023).

6. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 23 березня 2016 року. [URL:https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56786341](https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56786341) (дата звернення: 27.10.2023).

7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України і інших законодавчих актів України що до норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022р. №2120-IX. (дата звернення : 27.10.2023).

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

***БОЧКОВА Інга Ігорівна,**
канд. юрид. наук, ст. викладач,
РАПТАНОВА Оксана Андріївна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

В умовах введеного в Україні воєнного стану захист персональних даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних, захист державних інформаційних ресурсів, ІТ-систем об'єктів критичної інфраструктури, державних реєстрів, які містять персональні дані є вкрай важливими.

Персональні дані - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. [1]

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про захист персональних даних» контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, покладено на суди та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, тому, для з'ясування реального становища щодо захисту персональних даних в сучасних умовах, вважаємо доцільним в цій роботі проаналізувати діяльність Уповноваженого.

Контроль Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у сфері захисту персональних даних здійснюється шляхом проведення перевірок фізичних осіб, фізичних осіб - підприємців, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та місцевого самоврядування, що є володільцями та/або розпорядниками персональних даних. Перевірки можуть бути планові, позапланові, виїзні та безвиїзні.

Протягом 2022 року Уповноваженим фіксувались такі порушення законодавства про захист персональних даних: неправомірна обробка персональних даних, зокрема їх неправомірне поширення та використання, незабезпечення надання суб'єкту персональних даних повної інформації щодо володільця персональних даних, неналежне оформлення згоди на обробку персональних даних, ненадання доступу до своїх персональних даних (інформації про себе), оприлюднення в мережі Інтернет персональних даних українських військових та іноземних громадян, які надають військову допомогу Україні на період дії воєнного стану, надмірний збір персональних даних надавачами гуманітарної, волонтерської та іншої благодійної допомоги населенню. [2]

За повідомленням Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, від початку повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації в Україну Урядова команда реагування на комп'ютерні

надзвичайні події CERT-UA зареєструвала та дослідила понад 1500 атак. Більшість із них — з боку Російської Федерації. Всі ці справи знаходяться зокрема і в полі зору Уповноваженого.

У 2022 році надійшло 844 звернення та реагування на випадки порушень прав людини та громадянина здійснено щодо: 60% повідомлень, пов'язаних з незаконною обробкою персональних даних; 28% повідомлень про порушення права на доступ до інформації про себе; 12% повідомлення щодо організації обробки персональних даних.

Щодо зазначених повідомлень відкрито 66 проваджень Уповноваженого, за якими вжито заходів реагування з метою поновлення прав громадян (суб'єктів персональних даних). Упродовж звітнього періоду працівниками Секретаріату Уповноваженого було проведено 85 перевірок щодо додержання законодавства про захист персональних даних. За результатами проведених перевірок видано 75 приписів про усунення порушень, які є обов'язковими для виконання. [2]

У зв'язку з масовими кібератаками, розповсюдженням зловмисниками небезпечних листів електронною поштою та з метою запобігання втрати персональних даних і порушення прав громадян опубліковано відповідні застереження та надано рекомендації громадянам та іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними. Також упродовж 2022 року працівниками Секретаріату Уповноваженого проводилось навчання для працівників державних органів та суддів щодо актуальних питань захисту персональних даних.

Підводячи підсумки зазначимо, що наведена статистика свідчить про дуже активну систематичну всеохопливу діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини у заданому напрямі, що дає підстави для позитивної оцінки його діяльності. Посягання на персональні дані різних громадян, що займають різне становище і відіграють різну роль в українському суспільстві під час війни є не просто порушенням особистих суб'єктивних прав осіб (дотримання яких само по собі в правовій державі є найвищою цінністю), але й є замахом на інформаційну безпеку всієї держави, саме тому діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини в сфері контролю за дотриманням прав суб'єктів персональних даних не можна переоцінити.

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 року № 2297 [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

2. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://ombudsman.gov.ua/>, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО РЕЄСТРУ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ОСІБ

***БОЧКОВА Інга Ігорівна,**
канд. юрид. наук, ст. викладач,
РЄЗНІК Ірина Олександрівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Під час реалізації мобілізаційних процесів, що тривають в Україні з моменту запровадження воєнного стану у лютому 2022 року, набувають розповсюдження та особливої актуальності питання поводження з персональними даними учасників таких відносин, зокрема – військовослужбовців. Формування реєстрів військовозобов'язаних осіб, передача даних від одних уповноважених органів до інших, використання цифрових сервісів і платформ створюють додаткові загрози порушення порядку поводження з персональними даними. З огляду на актуальність окресленої проблеми вважаємо доречним проаналізувати чинне законодавство у сфері захисту персональних даних і встановити, чи розроблені додаткові механізми захисту даних військовослужбовців, особливо у зв'язку з використанням застосунку «Дія».

Конституція України у статті 32 проголошує заборону збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. [1]

Відповідно до Закону України «Про інформацію» персональні дані є конфіденційною інформацією про особу, якщо вони належать до інформації з обмеженим доступом. [2]

Відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, регулюються Законом України “Про захист персональних даних” (далі – Закон). І хоча окремих спеціальних положень щодо військовослужбовців закон не містить, важливо звернути увагу на основні засади.

Обробки персональних даних має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця персональних даних, та відповідати законодавству про захист персональних даних (Ст. 6 Закону). Обробка персональних даних військовослужбовців про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, засудження до кримінального покарання, даних, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних можлива, якщо це необхідно для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (п. 6-1 ч. 2 ст. 7 Закону).

Володільці та розпорядники персональних даних повинні збирати та обробляти дані лише за законними цілями і на підставі згоди суб'єкта даних або іншої законної підстави (ч.1 п. 1,2 ст. 11 Закону). Володільці та розпорядники повинні інформувати суб'єктів даних про обробку їхніх персональних даних, включаючи цілі обробки та права суб'єктів даних (ст. 8 Закону). Вони зобов'язані приймати належні заходи для забезпечення захисту персональних даних від незаконного доступу, втрати, руйнування, зміни, поширення та інших небажаних подій (ст.24 Закону). В разі порушення безпеки даних володільці та розпорядники повинні негайно інформувати відповідні органи з питань захисту даних та суб'єктів даних, якщо такий порушення може призвести до ризику для прав та свобод суб'єктів даних (ст.21 Закону).

Персональні дані повинні зберігатися не довше, ніж це необхідно для досягнення цілей обробки, або як це передбачено законом (ч.8 ст. 6 Закону). Вони повинні забезпечувати виконання прав суб'єктів даних, таких як доступ до своїх даних, виправлення, видалення, тощо (ст.16 Закону). [3]

Таким чином ми окреслили загальні вимоги законодавства щодо процедури поводження з персональними даними будь-якими володільцями і розпорядниками не залежно від форм власності. Тепер постає питання дотримання зазначених вимог територіальними центрами комплектації самостійно та через використання ресурсу «Дія».

Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія» створено та впроваджено в експлуатацію Міністерством цифрової трансформації України на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2019 року № 1137. У самому застосунку, а також в мережі у вільному доступі міститься Повідомлення про обробку персональних даних, в якому зазначається, що «відповідно до пунктів 1 і 2 частини другої статті 8, частини другої статті 12 Закону України «Про захист персональних даних» Міністерство цифрової трансформації України повідомляє про володільця, розпорядника, місцезнаходження, склад і мету збору персональних даних, що обробляються за допомогою програмних засобів в мобільному додатку Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія» (мобільному додатку Порталу Дія (Дія)), третіх осіб, яким передаються такі персональні дані, та права суб'єкта персональних даних» [4], при цьому текст повідомлення дійсно містить зазначену інформацію з урахуванням вимог щодо вказівки на підставу оброблення інформації залежно від її виду та мети.

Що ж до діяльності ТЦК, то Уповноваженим ВРУ з прав людини, на якого покладено обов'язки здійснювати парламентський контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних, виявлено низку порушень. Так показовим є випадок неправомірного оприлюднення в публічних місцях населених пунктів Дніпропетровської області списків військовозобов'язаних, які не з'явилися до Дніпровського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки після отримання повістки. Розміщені списки містять відомості, за допомогою яких можна ідентифікувати конкретну особу, тобто персональні дані, обробка яких

підпадає під дію Закону України «Про захист персональних даних». З огляду на зазначене до вищезазначеного територіального центру Секретаріатом Уповноваженого спрямовано вимогу щодо необхідності проведення відповідної внутрішньої перевірки, вжиття заходів стосовно вилучення з місць розповсюдження зазначених списків та проведення роз'яснювальної роботи з метою запобігання порушенням законодавства [5].

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

3. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 року № 2297 [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

4. Повідомлення про обробці персональних даних [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://diia.gov.ua/app_privacy вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

5. Направлено вимогу до Дніпровського РТЦ комплектування та соціальної підтримки щодо ймовірного порушення законодавства про захист персональних даних. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://ombudsman.gov.ua/news_details/napravleno-vimogu-do-dniprovskogo-rtc-komplektuvannya-ta-socialnoyi-pidtrimki-stosovno-jmovirnogo-porushennya-zakonodavstva-pro-zahist-personalnih-daniv, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

ОГЛЯД «ВОЄННОГО» ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В АСПЕКТІ ЙОГО ВІДПОВІДНОСТІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

БОЧКОВА Інга Ігорівна,
канд. юрид. наук, ст. викладач,
СЕРГЄЄВ Ігор Олександрович,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Особливі обставини, які є надзвичайно складними, вимагають особливого регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з

використанням та застосуванням найманої праці в Україні у воєнний час. Тому 14.03.2022 року у Верховній Раді України, було зареєстровано проєкт Закону України «Про регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану», прийнятий 15 березня, повернутий за підписом Президента України 23 березня, опублікований у газеті «Голос України» та набув чинності 24.03.2022 року. Водночас тенденція до появи дискримінаційних «правових» норм у трудовому законодавстві воєнного часу не досліджувалася.

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX [1] (далі - Закон) є досить суперечливим. Серед науковців висловлюються думки про антиконституційний характер положень цього акту, оскільки вже з першої статті можна простежити прояви порушення принципу верховенства права, Конституції України, Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України), законів України, рішенням Конституційного Суду України (далі - КСУ).

Так, встановлюючи «правове» регулювання трудових відносин, Закон скасовує трудові права (право на працю, право на належні, безпечні і здорові умови праці (безпека праці), право на відпочинок, право на оплату праці, право на максимальну тривалість робочого часу, конституційні гарантії права на працю, гарантії зайнятості жінок, неповнолітніх, молоді та осіб з обмеженою працездатністю, гарантії захисту від незаконного звільнення тощо), як вони гарантуються Конституцією України, регулюються КЗпП України та всією правовою системою України і тлумачаться КСУ. Прикладом цього можуть виступати положення про ліквідацію інституту дисципліни праці, скасування максимальної тривалості робочого часу у вигляді 40 годин на тиждень, скасування видів відпусток, надання виключного права роботодавцю на власний розсуд вирішувати питання організації праці всупереч Конституції України, КЗпП і законам України, без дотримання принципів трудового права та багато іншого.

З огляду на зазначене вважаємо можливим припустити, що найближчим часом почнуться процедури звернення до КСУ з конституційним поданням про перевірку зазначених положень на відповідність Конституції. Однак на цей момент Закон є чинним і його положення обов'язкові до виконання. Таким чином можна засвідчити факт недосконалості нормотворчого процесу, що призводить до можливості прийняття неконституційних актів, які набувають юридичної сили і породжують правові наслідки.

Питання попередження зазначених прогалин розроблялось науковцями Величко К. М. та Киян В. Я., які, використовуючи дефініцію «регламентні порушення», зазначають, що «регламентні порушення - це організаційні дії при прийнятті законопроектів, які мають негативний вплив на правову систему України, а оскільки КСУ не має компетенції тлумачити та оцінювати законопроекти, то одним із шляхів вирішення цієї негативної ситуації є створення у Верховній Раді України іншого органу, наприклад, Конституційного комітету». [2] Погоджуючись з вченими зазначимо, що Конституційний комітет може виконувати функції конституційного контролю під час нормотворчого процесу, що значно знизить відсоток прийняття

законів, які суперечать Конституції України, і унеможливить зловживання законодавця, оскільки часовий чинник буде виключений. Під «часовим чинником» ми маємо на увазі часовий проміжок, протягом якого закон буде діяти, починаючи з моменту набуття чинності акту і до того моменту, коли кимось буде ініційовано перегляд його положень на конституційність, враховуючи час процедури звернення до КСУ і розгляду справи. Водночас слід зазначити, що зарегульованість відповідних сфер суспільних відносин та надмірне створення уповноважених державних органів також має негативний вплив на суспільство, оскільки вони не досягають поставлених перед ними цілей.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 13.10.2023).

2. Величко К. М., Киян В. Я. Окремі зобов'язання сторін трудового договору на період воєнного стану. *Юридичний наук. електронний журн.* 2022. № 5. С. 290-293.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

БРОВДІЙ Алла Михайлівна,
канд. юрид. наук, доцент

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Воєнні дії, що огорнули нашу державу в період розвитку інформаційних технологій створили нові виклики для держави, у забезпеченні інформаційної безпеки осіб, що проживають на території України. Особливо важливого значення «чистота» інформації набуває на окупованих територіях. Варто зауважити, що складність забезпечення інформаційної безпеки в умовах сьогодення, особливо на окупованих територіях ускладнюється наявністю пропаганди, намаганням окупаційної влади позбавити можливості вільного доступу до джерел інформації, намаганням створити ілюзії фактів, що відбуваються в державі.

Забезпечення інформаційної безпеки в умовах війни стає одним із найбільш вагомих складових забезпечення національної безпеки України, що зумовлено, в першу чергу, широким застосуванням інформаційних технологій як у діяльності держави, так і у діяльності суб'єктів господарювання та громадян. Порушення інформаційної безпеки може призвести до значних матеріальних, ресурсних та людських втрат, що підсилює жахливі наслідки війни.

Поряд з викликами і загрозами у сфері інформаційної безпеки, які існували до повномасштабного вторгнення на територію України російських військ, сьогодні перед державою постали нові. В Стратегії інформаційної безпеки, затвердженій Указом Президента України від 28 грудня 2021 року №685/2021 визначено серед основних викликів і загроз:

1) інформаційну політику російської федерації, що є загрозою не тільки для України, але і для інших демократичних держав. З цього приводу варто зауважити, що з початком повномасштабного вторгнення спостерігався негативний вплив інформаційної політики на формування у міжнародній спільноті уявлення про переваги російської армії, що стало ключовим у строках та самому факту прийняття рішень щодо військового забезпечення України з боку інших держав;

2) соціальні мережі, як суб'єкти впливу в інформаційному просторі (зокрема, соціальні мережі є одним із основних і найшвидших джерел отримання та поширення інформації для людей різних вікових груп, проте, забезпечення інформаційної безпеки в їх межах перебуває в процесі становлення. Крім цього, відсутність можливості критичного осмислення інформації, що шириться в соціальних мережах може призвести до негативних наслідків для осіб, які отримують таку інформацію);

3) інформаційний вплив російської федерації як держави-агресора на населення України. Цей вплив був значним протягом довгого часу. Зокрема, інформаційні операції проводились в межах підготовки до вчинення терористичних дій на території Луганської та Донецької областей з метою підриву національної безпеки, посягання на територіальну цілісність та загострення внутрішньодержавних конфліктів. З урахуванням низького рівня інформаційної культури та рівня медіа грамотності, вказане стало визначальним фактором, що створив передумови окупації території цих областей і створення інформаційних ілюзій у жителів цих регіонів;

4) інформаційне домінування росії, як держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України. До повномасштабного вторгнення така ситуація спостерігалась тільки на території Луганської та Донецької областей, в першу чергу шляхом придушення свободи слова, контролю над редакційною політикою засобів масової інформації та інших інформаційних ресурсів, блокуванням українських інформаційних ресурсів. Сьогодні додатковим викликом є забезпечення інформаційної безпеки на тимчасово окупованих територіях, що перебувають під контролем російських військ, а не влади так званих «народних республік». Ситуація ускладнюється жорстокими способами ведення інформаційної політики на таких територіях, порушенням прав на інформацію не тільки у сфері її поширення, але й щодо обробки персональних даних жителів окупованих населених пунктів, розповсюдження конфіденційної інформації про таких осіб, використання інформації для вчинення інших злочинів, заборона на поширення фактів, що відбуваються на таких територіях, порушення права на таємницю листування та телефонних розмов, що є приватним правом особи тощо.

Негативного значення також набуває процес забезпечення інформаційної безпеки у сфері освіти на тимчасово окупованих територіях, де окупаційна влада примушує до навчання дітей за програмами окупаційної влади, чим наносить непоправний вплив на дітей, оскільки вони є найбільш вразливими до інформаційних кампаній.

5) обмежені можливості реагувати на дезінформацію. Така ситуація особливо проявляється на тимчасово окупованих територіях України, де майже неможливо застосувати правові механізми захисту інформації. Також слід додати, обмежену можливість впливу на інформаційну політику, яка проводиться на тимчасово окупованих територіях, а також на території держави агресора, що також має значний вплив на хід війни та території України.

Нормативно-правові акти, прийняті Україною для забезпечення розвитку інформаційного суспільства передбачають довготривалий процес формування інформаційної безпеки, що в умовах воєнного стану, а особливо на окупованих територіях неможливо реалізовувати. У зв'язку з цим важливо розробити оперативні засоби забезпечення інформаційної безпеки для швидкого реагування на проблеми, що виникають в сучасному суспільстві.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

ДЕРНОВА Ірина Анатоліївна,

канд. екон. наук,

БОРОВИК Тетяна Михайлівна,

ст. викладач,

Черкаський державний бізнес-коледж

Одним із головних факторів зростання світової економіки стала цифровізація, яка спричинила потужний розвиток інформаційного суспільства через впровадження ІТ-продуктів у всі сфери економіки та бізнесу. Використання цифрових технологій у всіх сферах суспільно-економічного життя впливає на підвищення ефективності пошуку та обміну інформації, прийняття економічних та управлінських рішень, розширення доступу до надання та отримання адміністративних, соціальних послуг тощо. Розвиток цифрової економіки та цифровізація економічних процесів прискорює рух товарів та капіталів у глобальних масштабах та сприяє транскордонному співробітництву [1, с. 22]. Серед трендових цифрових технологій, які активно розвиваються та стають незамінними у всіх сферах життя слід відмітити наступні: Інтернет речей (IoT), штучний інтелект, великі дані (BigData), адаптивні технології (3D-друк), мобільні технології, блокчейн тощо.

У своїх дослідженнях В. Хаустов зазначає, що у світі відбувається чергова промислова революція - розвиток цифрової економіки (ЦЕ), яка є імперативом сучасного глобалізованого світу. Глобальна цифрова економіка зростала в 2,5

разу швидше, ніж глобальний ВВП за останні 15 років, і майже вдвічі - з 2000 р... Цифрова економіка коливається в межах від 10% до 35% ВВП у розвинених, і від 2% до 19% ВВП — у країнах, що розвиваються... Очікується, що цифрова економіка становитиме близько 24,3% світового ВВП до 2025 р. [2] В Україні за оцінками вітчизняних фахівців, питома вага цифрової економіки складає лише 3–4%. Наведені дослідження свідчать, що розвиток цифрової економіки в Україні за питомою вагою у ВВП є значно нижчий від середньостатистичних показників розвинених країн світу.

Вимірювання рівня цифровізації окремих країн є актуальним напрямом досліджень міжнародних організацій, якими розроблено цілий спектр індикаторів, за допомогою яких визначають рівень цифрових перетворень у окремо взятій країні та які допомагають виявити проблеми, що уповільнюють та ускладнюють даний процес. В основу аналізу покладено складові, які відображають сприяння цифровому переходу в таких сферах, як електронний уряд, цифрова економіка, цифрова інфраструктура (ширококоштовий доступ), електронне здоров'я та цифрові навички. Згідно Світового рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings) та Рейтингу цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking), які оприлюднено Інститутом управлінського розвитку в Швейцарії (IMD) бачимо, що сучасні виклики сприяють прискоренню темпів цифровізації економіки, а цифрові трансформації стають основними критеріями економічного розвитку. Визначальними факторами Світового рейтингу конкурентоспроможності залишаються наявність інновацій, цифровізація, підтримуюча політика та соціальна згуртованість. У рейтингу цифрової конкурентоспроможності за версією IMD Україна зайняла 54 місце з 64, піднявшись на чотири позиції, проте значно поступається країнам Європи та Євразії. Згідно дослідження за рік Україна поліпшила результати за показником «Знання», який характеризує процеси трансформації через відкриття, розуміння та вивчення новітніх технологій на одну позицію (37 проти 38), у тому числі за рахунок субіндексів «талант» (+6) та «навчання і освіта» (+1), а наукова складова опустилася до 55 місця, що є найгіршим показником за останні 5 років. Щодо впровадження та розвитку цифрових технологій спостерігаємо тенденцію до зростання, у тому числі за рахунок субіндексів «нормативно-правова база», «капіталізація», «технологічна база» до 46, 44, 57 позиції у рейтингу відповідно. За показником «Майбутня спрямованість», що характеризує рівень прийняття технологій урядом, бізнесом та суспільством в цілому, субіндекс «гнучкість бізнесу» перемістився в рейтингу до 45 рядка, а «адаптивність ставлення» до технологій залишилася незмінною. Індекс склав 50,043 проти 48,807 у 2020 році. Лідерами рейтингу у 2022 році є Данія, США та Швеція.

У Світовому рейтингу конкурентоспроможності Україна залишається найменш конкурентоздатною в регіоні Західної та Східної Європи.

Основними проблемами та перешкодами розвитку цифрової економіки в Україні є слабо розвинена інфраструктура (низька якість інтернет-з'єднання), низька технологічна готовність (підприємства не мають ресурсів

для впровадження цифрових технологій), низька цифрова освіченість громадян, яка підсилюється територіальною нерівністю, а також низький рівень підтримки з боку держави.

Наразі Україна залишається країною з низьким рівнем доходу та низькою економічною конкурентоспроможністю. Інформатизація суспільства спроможна покращити інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Дернова І.А., Боровик Т.М., Цифровізація економіки України в умовах пандемії: тенденції та напрями розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2022. № 1. С. 22-29. DOI: 10.15276/ETR.01.2022.3. URL: <https://economics.net.ua/159-2> (дата звернення 15 листопада 2023).

2. Хаустов В. Цифрова економіка: як тобі служиться? *Дзеркало тижня*. Випуск № 39, 19–25 жовтня 2019 року. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/cifrova-ekonomika-yak-tobi-sluzhitsya-326706.html> (дата звернення 15 листопада 2023).

3. IMD World Digital Competitiveness ranking 2021. URL: <https://www.imd.org> (дата звернення 15 листопада 2023).

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ ЯК НОВОГО МЕХАНІЗМУ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ

ЗАХАРОВА Наталія Григорівна,

здобувач вищої освіти

*Науковий керівник - **БОЧКОВА Інга Ігорівна,***

канд. юрид. наук, ст. викладач,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

У зв'язку з військовими діями на території України і введенням воєнного стану виникла потреба у розробленні спеціального правового регулювання суспільних відносин у різних сферах життя, зокрема й у сфері праці. Так з'являється механізм, що дозволяє тимчасово призупинити трудові відносини між працівником і роботодавцем за умови неможливості надавати та виконувати роботу через збройну агресію проти України без необхідності розірвання трудового договору.

Відповідно до ч.1 ст. 13 Закону України від 15 березня 2022 року [№ 2136-IX](#) «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», призупинення дії трудового договору - це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором. [1]

Призупинення дії трудового договору може бути ініційовано як роботодавцем, так і працівником, в тому числі і з використанням електронних засобів комунікацій (електронні листи, месенджери тощо), але строк, на який трудові відносини можуть бути призупинені, не має перевищувати термін дії воєнного стану на території України.

Про скасування призупинення дії трудового договору до закінчення терміну дії воєнного стану на території України, роботодавець має попередити працівника за 10 календарних днів до відновлення дії трудового договору.

Бажання працівника або роботодавця, за відсутності об'єктивних причин, не може бути підставою для призупинення дії трудового договору. Для застосування даного механізму обов'язковою умовою є абсолютна неможливість роботодавця забезпечити працівника роботою та абсолютна неможливість виконання роботи працівником. Відповідно до роз'яснення Південного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці від 28.02.2023, трудові відносини можуть бути призупинені, якщо:

- у населеному пункті проходять бойові дії;
- населений пункт знаходиться в тимчасовій окупації;
- розташування підприємства (організації) у близькості до зони бойових дій;
- руйнування виробничих приміщень чи обладнання, тощо;
- одночасна відсутність працівника, який виїхав, залишився на тимчасово окупованій території, не виїхав із зони бойових дій і т.д.;
- неможливість виконувати роботу з боку працівника.

Слід також зазначити, що відповідно до листа Міністерства економіки України від 09.05.2022 «Про надання роз'яснення», обов'язковою умовою для призупинення дії трудових умов є одночасна абсолютна неможливість роботодавця надавати роботу та працівника виконувати роботу. Якщо працівник може виконувати роботу, або роботодавець може забезпечувати працівника роботою, трудовий договір не може бути призупинений. [2]

При неможливості роботодавця гарантувати безпечні умови праці та наявності ризику для життя і здоров'я працівника, дія трудового договору має бути призупинена, якщо роботу не можна виконувати дистанційно, навіть при наявності у працівника бажання продовжувати працювати, не зважаючи на ризики.

Для того, щоб призупинити трудові відносини з працівником, роботодавець має видати наказ (розпорядження) з обов'язковим зазначенням наступної інформації: причини призупинення, включаючи причини, через які надання та виконання роботи є неможливим; узгоджений між роботодавцем та працівником спосіб обміну інформацією; строк, на який призупиняється дія трудового договору; кількість, категорії і прізвища, ім'я, по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і

мають відмітку у паспорті) відповідних працівників; умови для відновлення дії трудового договору.

Наказ (розпорядження) про призупинення дії трудових відносин з посадовими особами державних органів та органів місцевого самоврядування підлягає обов'язковому погодженню з територіальними військовими адміністраціями.

Як зазначається у ч.1 ст.13 Закону України від 15 березня 2022 року [№ 2136-IX](#) «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин. [1]

Хоча працівнику не виплачується заробітна плата на час призупинення дії трудових відносин, згідно з коментарем Міністерства економіки України до Закону України від 15 березня 2022 року [№ 2136-IX](#) «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», роботодавець має продовжувати вести облік та фіксацію сум заробітної плати та компенсацій, які працівники мали б отримувати, якщо призупинення дії трудового договору не мало б місця. Адже, відповідно до чинного законодавства відшкодування вище зазначених сум покладається на державу-агресора, що здійснює військову агресію проти України.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закону України від 15 березня 2022 року [№ 2136-IX](#) [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>, вільний (дата звернення: 29.10.2023). – Назва з екрана.

2. Про надання роз'яснення : Лист Міністерства економіки України від 09.05.2022 [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://document.vobu.ua/doc/1314>, вільний (дата звернення: 29.10.2023). – Назва з екрана.

ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

КИЛИМНИК Інна Ігорівна,
канд. юрид. наук, доцент,
ЗОЛОЧЕВСЬКА Олександра Едуардівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Законодавство України в умовах воєнного стану постійно змінюється, щоб врегулювати різну діяльність громадян. Не виключення і трудове право, яке також зазнало перетворень, адже з часом виникає багато питань щодо реалізації відповідних законів, кодексів, статей.

З початком повномасштабного вторгнення багато людей були вимушені евакуюватися або переїхати в іншу місцевість, хтось опинився на окупованих територіях, а хтось втратив все, що мав, в одну мить. Тому постало питання щодо призупинення трудового договору на певний час.

24 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-ІХ, який дозволяє не розірвати трудовий договір, а просто його призупинити. За таких умов ніхто не втрачає свій правовий статус, звільнення не відбувається та остаточний розрахунок не проводиться. Тобто дана стаття закріпила, що призупинення дії трудового договору – це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Тобто призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин

На період призупинення договору роботодавець відповідно не нараховує заробітну плату, компенсаційні виплати, бонуси тощо. Також не нараховується допомога у вигляді коштів для тимчасової непрацездатності, адже фактично відсутності заробітку немає. Згідно даного закону немає ніяких окреслень, з ким саме можна призупинити договір.

Звертаючись до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин в умовах воєнного стану» від 05.04.2022 N 7251, хотілось би зауважити на тому, що призупинення трудового договору є тимчасовим явищем, тобто після того як спаде нагальна підстава його призупинення (завершиться військовий стан), він відновить свою дію. Таким чином у роботодавця автоматично відновиться обов'язок з забезпечення своїх працівників роботою та виплатою їм заробітної плати, а у працівників, так само, відновиться їх трудова функція.

Призупинення дії оформлюється наказом (розпорядженням) роботодавця, в якому, зокрема, зазначається інформація про причини призупинення, у тому числі про неможливість обох сторін виконувати свої обов'язки та спосіб обміну інформацією, строк призупинення, кількість, категорії і прізвища, ім'я, по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті) відповідних працівників, умови відновлення дії трудового договору.

Даний наказ, укладений з відповідними державними службовцями чи органами місцевого самоврядування, передається для погодження до військової адміністрації, яка здійснює свої повноваження відповідно в населених пунктах міста чи районів.

Для призупинення трудового договору можуть виникати різні причини: постійні обстріли підприємства чи установи, що не дають нормально та безпечно працювати, евакуація особи в іншу місцевість через обстріли або

переміщення організації в безпечне місце і неможливість працівника здійснити переміщення до цього підприємства на новому місці.

Варто зауважити, що потрібно здійснити певні дії для укладання зупинки договору: «роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного у будь-який доступний спосіб» (ч. 2 ст. 13 Закону № 2136). Чітке формування відсутнє, тому попередження можна здійснити, як у письмово-документальній формі, так і смс-повідомленням, у випадках небезпечної ситуації. Написання заяви є непотрібним, коли призупинення договору здійснює керівник (власник) організації. Але після погодження умов зупинки договору кожен учасник трудового договору може не погодитися на пропозицію.

Виходячи з наведеного вище, можемо зробити висновок, що держава намагається впорядковувати відповідними законодавчими актами трудове право для швидкого та чіткого врегулювання трудових відносин. Також на разі розглядається багато законопроектів для уточнення низки невирішених питань. Призупинення трудового договору зрозуміло, що передбачає невиконання зарплати та компенсаційних виплат. Адже працівник не здійснює свої посадові обов'язки та функції. Тоді як організація має змогу залишити професійні кадри в організації та відновити роботу підприємства, установи після обстрілів чи економічних криз, що були спричинені військовими діями.

Список використаних джерел:

1. Луценко О. Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного онлайн-семінару «Діяльність державних органів в умовах воєнного стану». 2022. 426 с.

2. Калініченко А., Демченко О. Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану. 2022. 53 с.

3. Бондаревська К. Особливості призупинення дії трудового договору. Матеріали всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої міжнародному дню студента. 2022. 360 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КИЛИМНИК Інна Ігорівна,

канд. юрид. наук, доцент,

КУДІН Маргарита Андріївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Актуальність даної теми особливо відзначається в умовах нестабільності та загострення геополітичних конфліктів. Початок повномасштабної війни з

Росією наклали свій негативний відбиток на усі економічні процеси в країні та створили низку додаткових специфічних небезпек та ризиків для повноцінного функціонування господарюючих суб'єктів.

Умови війни можуть призвести до загрози безпеки працівників, нестабільності на ринку праці та обмежень у функціонуванні підприємств. Також, умови війни можуть створювати конфлікти та суперечки між роботодавцями та працівниками, порушувати права працівників, тому правове регулювання трудових відносин стає ключовим інструментом для забезпечення безпеки на робочому місці, збереження робочих місць, вирішення спорів, забезпечення стійкості економіки та дотримання норм трудового права навіть у надскладних умовах війн.

Загрози, спровоковані російською військовою агресією та запровадження воєнного стану в Україні внесли суттєві корективи в систему управління підприємствами, посиливши фактор непередбачуваності подій та непрогнозованості розвитку ситуації, появи додаткових специфічних ризиків, непритаманних звичайній діяльності у мирний час. В таких умовах в управлінні підприємствами особливої уваги набуває запровадження ризикоорієнтованого менеджменту та переорієнтація його механізмів відповідно до особливих умов військового стану. Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» Кабінет Міністрів України постановив, що у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі подання до Міністерства економіки, а суб'єктами господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, — до Міністерства внутрішніх справ, декларації про провадження господарської діяльності, без отримання дозвільних документів. Декларація може бути подана за вибором суб'єкта господарювання незалежно від зареєстрованого місця проживання, місця провадження господарської діяльності або місцезнаходження відповідного об'єкта в електронній (через Єдиний державний веб-портал електронних послуг) або паперовій (через центр надання адміністративних послуг) формах. Крім того, на період воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством, а строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану. Ця Постанова передбачає суттєву дерегуляцію господарської діяльності, зокрема, замість близько 600 різних видів ліцензій та дозволів, чинними залишаються лише близько 50.

Також Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів №303 від 13 березня 2022 року на час дії воєнного стану припиняється проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) та державного ринкового контролю.

За результатами дослідження групи Gradus Research, за перший місяць війни зупинили, уповільнили або обмежили свою діяльність 86% підприємств, з них 48% працювали частково або майже не працювали. Лише 13%

працювали, як і раніше, а незначна частка вітчизняного бізнесу (6%) працювала в більшому порівняно з довоєнним часом обсязі.

Отже, вплив уряду на господарську діяльність під час війни є надзвичайно важливим та визначальним для забезпечення стабільності та функціонування економіки в умовах конфлікту. Уряд повинен приймати належні заходи для захисту та підтримки бізнесу та працівників, забезпечення безпеки на робочих місцях, торгівлі та фінансової стабільності. Вирішення господарських проблем у воєнний період вимагає ретельно розроблених стратегій та дійового співробітництва між урядом, бізнесом та суспільством. Адекватне та обґрунтоване правове регулювання господарської діяльності під час війни є важливим кроком у забезпеченні стійкості та захисту прав усіх учасників економічного процесу в умовах конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-provadžhennya-gospodarskoyi-diyalnosti-v-umovah-voennogo-stanu-314>

2. Саєнко А. Г. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. № 10. 2022 С.269-272. URL:http://lsej.org.ua/10_2022/64.pdf

3. Постанова КМУ від 13 березня 2022 р. № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>

ТРУДОВІ ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

КИЛИМНИК Інна Ігорівна,

канд. юрид. наук, доцент,

РЯБОКОНОВА Вероніка Анатоліївна,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

З 24 лютого 2022 року Україна перебуває у вкрай складній ситуації через початок військових дій на її території. Для забезпечення оборони та функціонування країни в цих умовах було введено воєнний стан. Така ситуація вплинула на всі сфери життя, в тому числі і на трудові відносини. Воєнний стан вплинув на ринок праці, що супроводжувалося обмеженнями та змінами в роботі підприємств, мобілізацією робочої сили та економічною нестабільністю. За таких обставин громадяни та працівники були змушені

співпрацювати з владою задля забезпечення національної безпеки та ефективного функціонування держави.

З метою врегулювання деталей трудових відносин в умовах воєнного стану Верховна Рада України прийняла низку важливих законодавчих актів для забезпечення ефективного функціонування суспільства під час конфлікту. Одним із таких важливих законів є Закон "Закон про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану". Цей закон встановлює тимчасовий трудовий режим для всіх підприємств, установ та організацій в Україні, визначаючи правила, обмеження та вимоги щодо зайнятості, охорони праці, мобілізації робочої сили та інших трудових відносин в умовах воєнного стану. Він дозволяє органам влади та роботодавцям вживати необхідних заходів для забезпечення безпеки держави у конфліктних ситуаціях та ефективної організації трудового процесу, забезпечуючи при цьому права та інтереси працівників і громадян.

Також були внесені зміни до інших основних трудових законів, таких як Кодекс законів про працю та Закон "Про відпустки". Ці зміни включені до Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин". Ці зміни передбачають адаптацію та уточнення положень трудового законодавства до потреб та умов воєнного стану. Ці зміни охопили різні аспекти трудових відносин, такі як умови праці, відпустки та робочий час, які були необхідні для забезпечення ефективної організації праці та безпеки працівників під час воєнного стану. Це дозволило органам влади та роботодавцям більш чітко регулювати трудові відносини у конфліктних ситуаціях та забезпечити оптимальні умови для виконання важливих завдань, пов'язаних з обороною та безпекою країни. Зміни були спрямовані на збалансування інтересів роботодавців та працівників у надзвичайних ситуаціях з метою забезпечення стабільності та ефективності трудових відносин в умовах воєнного стану.

Серед найважливіших нововведень, запроваджених у трудове законодавство в умовах воєнного стану, можна виділити наступні. По-перше, запроваджено поняття призупинення дії трудових договорів. Це передбачає тимчасове призупинення дії трудового договору, але не припинення трудових відносин, якщо воєнні дії унеможливають продовження роботи. По-друге, тривалість основної щорічної відпустки була скорочена до 24 днів. Крім того, роботодавець має право відмовити у наданні відпустки, якщо працівник працює на об'єктах критичної інфраструктури. По-третє, максимальна тривалість робочого часу була збільшена з 40 до 60 годин на тиждень. Це дозволяє роботодавцям наймати працівників, які стикаються з дефіцитом робочої сили, на більш тривалий час. По-четверте, роботодавцям тепер дозволено відкладати виплату заробітної плати, якщо підприємство не може працювати через бойові дії. Однак це не звільняє роботодавця від обов'язку виплатити заробітну плату після відновлення роботи.

Нарешті, зміни до трудового законодавства спростили процедуру звільнення за власним бажанням працівників, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека внаслідок воєнних дій. Цей захід спрямований на захист

прав та інтересів працівників, чиє життя опинилося під загрозою внаслідок військового конфлікту. Цей захід надає працівникам можливість звільнитися від виконання трудових обов'язків у надзвичайних ситуаціях без обтяжливих адміністративних процедур та санкцій. Це важливо для працівників, які можуть опинитися в зоні конфлікту або в інших небезпечних ситуаціях, де захист життя і здоров'я є першочерговим. Спрощення процедури звільнення за власним бажанням у таких ситуаціях дозволить працівникам приймати рішення щодо своєї безпеки та здоров'я без надмірного тиску з боку роботодавця чи бюрократичних перепон. Ця ініціатива сприятиме захисту працівників у складних ситуаціях, коли їхня безпека перебуває під загрозою, наприклад, під час військових дій або подібних ситуацій.

Таким чином, режим воєнного стану призвів до суттєвих змін у регулюванні трудових відносин в Україні. Він дозволив адаптувати трудове законодавство до надзвичайних умов воєнного часу, але водночас послабив деякі трудові права та гарантії працівників.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Громадська думка про правотворення: інформ.-аналіт. бюл. на базі операт. матеріалів / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Нац. юрид. б-ка. Київ, 2022. № 8 (230). 3,38 обл.-вид. арк. URL: https://nbuviap.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/grom_dumka/Gromadska_dumka_2022_8.pdf
3. Плєскун О. В., Таран І. О. Особливості правового регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану в Україні. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-23>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КИЛИМНИК Інна Ігорівна,
канд. юрид. наук, доцент,
ТИХАНСЬКА Дар'я Вадимівна,
здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

Після початку збройної агресії на території нашої держави, актуальним стало питання «Як організувати трудові відносини в умовах воєнного стану?». Саме тому 15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (із змінами,

внесеними згідно із Законом №2352-IX від 01.07.2022). В цій роботі, я маю на меті визначити головні особливості даного закону.

Організація трудових відносин в умовах воєнного стану – це особливі трудові відносини працівників усіх підприємств, організацій, установ в Україні відповідно до форми власності, виду діяльності і галузей, а також громадянина, який працює за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану.

Форма трудового договору у період дії воєнного стану визначається за згодою сторін. Тобто роботодавець також може укласти строковий трудовий договір з новим працівником на період дії воєнного стану. Особливість полягає у тому, що тепер трудовий договір може бути укладений на період заміщення тимчасово відсутнього працівника через евакуацію, відпустку, тимчасову втрату працездатності та якщо місце перебування працівника невідоме.

Працівник може бути переведений на іншу роботу, не передбачену умовами трудового договору, без його згоди. Обов'язковою умовою є здійснення такого переведення лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій; через обставини, що становлять загрозу життю, здоров'ю, нормальним життєвим умовам громадян.

Розірвання трудового договору за ініціативою працівника може відбуватися у строк, зазначений в заяві, якщо місце роботи знаходиться в районах ведення бойових дій.

Розірвання трудового договору за ініціативи роботодавця дозволяється у випадках тимчасової непрацездатності або перебуванні у відпустці (не застосовується до відпусток по вагітності або по догляду за дитиною, яка не досягла трьох років).

В період дії воєнного стану тривалість робочого тижня має бути до 60 годин на тиждень (для працівників зі скороченою тривалістю робочого часу – до 50 годин на тиждень).

В нічний час до роботи без згоди не можна долучати вагітних та жінок, які мають дитину до одного року; осіб з інвалідністю, яким така робота заборонена через стан здоров'я.

Оплата праці має здійснюватися своєчасно, але якщо причиною затримки виплат є ведення бойових дій або інші непереборні обставини, то роботодавець звільняється від відповідальності за дане порушення.

Період відпустки у період воєнного стану становить 24 календарні дні. Роботодавець має право відмовити працівникові у відпустці, якщо той залучений до роботи на об'єкті критичної інфраструктури.

Тимчасове припинення дії трудового договору можливе у випадку коли внаслідок військової агресії стає неможливим надання роботодавцем та виконання працівником роботи.

Як висновок хочу зазначити, що воєнний стан в країні є дуже тяжким випробуванням, як для роботодавців і працівників, так, і для економіки в цілому. Тому ми маємо робити все можливе аби разом тримати економічний фронт, створювати умови для безпечного виконання праці.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Особливості організації трудових відносин в умовах воєнного стану – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid.
URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Особливості_організації_трудових_відносин_в_умовах_воєнного_стану

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДАННЯ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ З НЕФІКСОВАНИМ РОБОЧИМ ЧАСОМ

*КОМПАНІЄЦЬ Анастасія Дмитрівна,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник - БОЧКОВА Інга Ігорівна,
канд. юрид. наук, ст. викладач,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

У сучасному світі, де змінність та несподівані обставини стали невід'ємною частиною підприємницького середовища та трудових відносин, укладання трудових договорів з нефіксованим робочим часом стає актуальним завданням як для роботодавців, так і для працівників. Ця форма договору надає більше гнучкості, але вимагає уваги до деталей та чіткого регулювання відносин між сторонами. У даній роботі розглянемо ключові аспекти укладання та практичного регулювання трудових договорів з нефіксованим робочим часом.

Визначення поняття трудового договору з нефіксованим робочим часом міститься у ст. 21-1КЗпП, відповідно до положень якої “Трудовий договір з нефіксованим робочим часом - це особливий вид трудового договору, умовами якого не встановлено конкретний час виконання роботи, обов’язок працівника виконувати яку виникає виключно у разі надання роботодавцем передбаченої цим трудовим договором роботи без гарантування того, що така робота буде надаватися постійно, але з дотриманням умов оплати праці, передбачених цією статтею”. [1]

Кодекс передбачає у ст. 21-1 кількість трудових договорів з нефіксованим робочим часом на підприємстві, обов'язкові умови договору, кількість базових годин, тривалість робочого дня, захист прав працівників та інші. Проаналізуємо практичні питання використання зазначеної договірної конструкції як в Україні в умовах воєнного стану, так і в інших державах.

Впровадження таких договорів в інших країнах викликало чимало критики експертів. Через коливання доходу працівників вони не можуть планувати приватне життя, заводити сім'ю, платити орендну плату та

покривати інші базові потреби. Працівники свідчать, що вони бояться скаржитися на умови праці через страх, що їм не пропонуватимуть роботу.

На думку національних юристів, якщо кожен десятий працівник в Україні перейде на такі договори, то це не лише позбавить окремих людей стабільного заробітку, а й завадить наповненню соціальних фондів. Перебування у таких відносинах фактично є прихованою формою безробіття. Погіршення захищеності працюючих може посилити трудову еміграцію. [3]

Поширення трудових договорів з нефіксованим робочим часом за умови існуючих в законі форм реалізації трудової функції шляхом запровадження дистанційної та надомної роботи потенційно викреслює профспілку з таких відносин, оскільки представників первинної профспілкової організації можуть ізолювати, не викликаючи їх на роботу. Також передбачена можливість зазначати в договорах підстави звільнення, які не вважатимуться звільненням з ініціативи роботодавця, що дозволить звільнення без погодження з профспілкою навіть після воєнного стану.

Зазначимо і ще на деякі додаткові ризики від запровадження договорів з нефіксованим робочим часом саме під час воєнного стану. Так положення статті 5 Закону дають змогу звільнити працівника за порушення трудової дисципліни без згоди профспілки, а гарантія мінімальної заробітної плати у розмірі відпрацьованих 32 годин може подолатися шляхом застосування механізму призупинення трудового договору.

Не можемо не погодитись з зауваженнями практикуючих юристів щодо того, що, хоч і задекларована можливість Держпраці накладати штраф за перевищення кількості укладених трудових договорів з нефіксованим робочим часом, проте нині діє мораторій на перевірки, встановлений постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2022. Винятки з мораторію, передбачені ст. 16 Закону № 2136 не стосуються перевірок щодо дотримання цієї норми. [2]

Практичні проблеми в трудових договорах з нефіксованим робочим часом можуть виникнути з різних причин і вимагати уваги як з боку роботодавців, так і з боку працівників, зокрема: питання про те, як розподіляти години роботи і відпустки між працівниками, як контролювати робочий час працівників, коли він не фіксований, як збалансувати гнучкість, яку надають такі договори, і підтримку робочого ритму працівників. Питання залишаються відкритими і відповіді на них надаватиме практика застосування цієї договірної конструкції роботодавцями в різних сферах суспільного життя. Ринок праці постійно змінюється, і це може вплинути на умови трудових договорів з нефіксованим робочим часом. Роботодавці та працівники повинні бути готові до адаптації умов договорів до нових реалій.

Завершуючи зазначимо, що укладання трудових договорів з нефіксованим робочим часом вимагає уважності та професіоналізму в регулюванні трудових відносин. Дотримання законодавства, чітке визначення прав та обов'язків сторін, а також врахування динамічних факторів ринку праці є важливими складовими успішного укладення та виконання таких договорів.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 №322-VIII [Електрон. ресурс]. Електрон. текст. дані. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

2. Петришак А., Казак К. Трудовий договір з нефіксованим робочим часом від “А” до “Я” [Електрон. ресурс]. Електрон. текст. дані. Режим доступу: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12838_trudoviy-dogovr-z-nefksovanim-robochim-chasom-vd-a-do-ya, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

3. Дудін В. 10 запитань про 0-годинні контракти в Україні. [Електрон. ресурс]. Електрон. текст. дані. Режим доступу: <https://rev.org.ua/10-zapitan-pro-0-godinni-kontrakti-v-ukra%D1%97ni/>, вільний (дата звернення: 27.10.2023). – Назва з екрана.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА НА МИТНИЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КОРКІШКО Вадим Андрійович,

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Триваюча агресія з боку російської федерації та інші кардинальні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України вимагають невідкладного створення комплексу заходів, направлених на захист громадян та державного суверенітету, протидію небезпеці, що виникла. Це тягне за собою перебудову організації роботи, життєдіяльності населення, діяльності підприємств тощо. Важливо посилити безпеку у всіх секторах, від сільського господарства до державних структур та їх підрозділів. Україна сьогодні долає виклики війни завдяки підтримці іноземних держав. Вона охоплює фінансову, гуманітарну, технічну, військову та різні інші види допомоги, які переміщуються безпосередньо через державний кордон, що реалізовується завдяки транспортним та інформаційним каналам зв'язку. Митна інформація, стає однією із пріоритетних цілей агресора та інших зацікавлених осіб, доступ до якої може призвести до виникнення значних збитків, а також порушення безпеки держави, тому забезпечення інформаційної безпеки (далі кібербезпеки) на митниці є важливим. Відповідно до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур, створений та діє єдиний інформаційний центр між митними службами країн, що доєдналися до неї [1]. Відповідно до статті 544 Митного кодексу України, митні органи здійснюють митний контроль та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів

(електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю; організація та управління митним органом відбувається із застосуванням електронної інформації [2].

Акцентуючи увагу на перевагах впровадження інформаційних технологій у сучасний світ, не можна забувати про появу нових загроз національній та міжнародній безпеці. В умовах війни зростає кількість і потужність кібератак, вмотивованих інтересами конкретних держав, груп та окремих осіб. З початку повномасштабного вторгнення під контроль росії потрапили митні пункти пропуску та контролю, та інші державні установи, громадська інфраструктура. В умовах сьогоднішнього ризик кібератак на митні пости та пункти пропуску, та відповідні митні органи збільшився. Метою України повинно стати створення умов для безпечного функціонування кіберпростору та його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Для досягнення цієї мети необхідно: створення національної системи кібербезпеки; зміцнення потенціалу суб'єктів сектору безпеки і оборони для забезпечення ефективного реагування на кіберзагрози військового характеру; забезпечення безпеки електронних інформаційних ресурсів держави, інформації, що підлягає захисту відповідно до законодавства, та інформаційної інфраструктури, що перебуває під юрисдикцією України (критична інформаційна інфраструктура) [3]. Забезпечення кібербезпеки України в кіберпросторі досягається шляхом комплексного застосування низки правових, організаційних та інформаційних заходів і має базуватися на таких принципах: забезпечення національних інтересів України; відповідність та адекватність заходів кіберзахисту реальним і потенційним ризикам; пріоритет превентивних заходів; невідворотність покарання за кіберзлочини; пріоритетний розвиток і підтримка вітчизняного науково-технічного та виробничого потенціалу; міжнародне співробітництво з метою зміцнення взаємної довіри у сфері кібербезпеки та вироблення єдиних підходів протидії кіберзагрозам; активізація зусиль із розслідування та запобігання кіберзлочинам; міжнародне співробітництво з метою запобігання використанню кіберпростору в протиправних і військових цілях; забезпечення демократичного цивільного контролю над державними військовими та правоохоронними органами, що діють у сфері кібербезпеки, встановленого відповідно до законодавства України [3]. Стратегія ґрунтується на положеннях Конвенції про кіберзлочинність, ратифікованої Законом України № 2824-4 від 7 вересня 2005 року [4].

Підсумовуючи, Україна зіткнулася зі складною безпековою ситуацією. У відповідь на ці виклики необхідно перейти до режиму виживання, який надає пріоритет безпеці, людському життю та державному суверенітету. Це вимагає комплексної реструктуризації в різних секторах, приділяючи особливу увагу зміцненню безпеки, як фізичної, так і інформаційної. Конфлікт, що триває, підкреслює важливість захисту інформації, особливо у сфері митниці, що може мати серйозні наслідки. Визнаючи мінливий характер загроз, у тому числі збільшення кількості спонсорованих кібератак, важливим для України є посилення національної системи кібербезпеки. Важливим є

підвищення спроможності секторів безпеки та оборони реагувати на кіберзагрози, а також рівня забезпечення електронних інформаційних ресурсів та критичної інфраструктури. Зрештою, стратегія повинна узгоджуватися з положеннями Конвенції про кіберзлочинність, що забезпечить ефективний захист в умовах дедалі складнішого та динамічного безпекового середовища.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text
2. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента України №96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>
4. Про кіберзлочинність: Конвенція ратифікована Законом України від 7 вересня 2005 року № 2824-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15#Text>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*ПАКУЛІНА Алевтина Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент,*

*СЕРГІЄНКО Анастасія Андріївна,
здобувач вищої освіти*

*Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Після оголошення на території України воєнного стану та початку активної фази бойових дій більша частина бізнесу була фактично паралізована через різноманітні обставини. А без економічної активності неможливе повноцінне функціонування держави в умовах воєнного стану. Саме з цією метою держава почала активно запроваджувати комплексні зміни до законодавства та державних програм, спрямованих на підтримку української економіки. В таких умовах єдиним можливим способом підтримки бізнесу стали лібералізація та посилення державної підтримки.

З самого початку і до сьогодні, всі зусилля держави спрямовані на захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України. Та досягти цього можливо лише тоді, коли поєднується два основні фронти. Першим виступає воєнний фронт, а другим – економічний. Схожої позиції дотримується А. Кузьменко, який переконує, що запуск потужного економічного фронту в сьогоднішні непрості часи є надзвичайно важливим для суспільства, адже без економічної активності неможливе повноцінне

функціонування держави в умовах воєнного стану [1]. Отже, питання функціонування національної економіки в умовах воєнного часу є не менш важливим, ніж питання обороноздатності України. Таким чином, у зв'язку з вищенаведеним, вкрай важливо, щоб держава забезпечила належним правовим регулюванням здійснення господарської діяльності під час воєнного стану.

Постановою №314 від 18 березня 2022 року Кабмін запровадив декларативний принцип набуття права на провадження господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо. [2] Постанова передбачає суттєву дерегуляцію господарської діяльності, зокрема, замість близько 600 різних видів ліцензій та дозволів, чинними залишаються лише близько 50. Це безумовно дало значний поштовх для розвитку економіки та підприємницької діяльності в умовах воєнного стану.

Також було прийнято Закон про зміни до Податкового кодексу, в якому передбачалося введення нового тимчасового механізму оподаткування суб'єктів господарювання, які добровільно могли перейти на неї.

Важливо додати, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів №303 від 13 березня 2022 року на час дії воєнного стану припинялося проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) та державного ринкового контролю. В той же час, виключенням стало здійснення позапланових заходів державного контролю щодо запобігання неконтрольованого зростання цін на товари, що мають істотну соціальну значущість.

Постановою Кабінету Міністрів України №234 від 9 березня 2022 року, операторам ринку харчових продуктів та кормів, які були не в змозі виконати вимоги щодо інформації про імпортовані харчові продукти, могли здійснювати реалізацію продукції з інформацією викладеною іноземною мовою. При цьому, партії зазначених харчових продуктів та кормів повинні супроводжуватись інформацією про харчові продукти викладених державною мовою.

В умовах триваючої військової агресії держава повинна постійно адаптуватися до реалій сьогодення, зокрема, вдосконалювати правову базу, яка матиме можливість протидіяти постійно виникаючим загрозам. Прийняті законодавчі та нормативно-правові акти мають бути спрямовані на створення необхідних дієвих механізмів не тільки для суб'єктів системи безпеки і оборони, а для всіх суб'єктів суспільних відносин, що можуть бути залучені до виконання завдань в інтересах безпеки держави [3, с. 64].

І хоча зусилля уряду України як і раніше спрямовані на збереження економічної стійкості та сприянню розвитку підприємництва, - сама програма підтримки дещо видозмінилася. На передній план вийшла програма підтримки малого бізнесу. Для цього впроваджено чимало програм, запроваджено різні гранти, кредити та проекти міжнародних організацій для розвитку малого та середнього бізнесу. Окремо приділяється увага відновленням підприємствам на деокупованих територіях. Проводяться спеціальні навчальні програми, які

спрямовані навчати підприємців ключовим навичкам управління бізнесом, маркетингу, фінансовому плануванню тощо. Бо саме розвиток мікробізнесу у громадах підтримує бюджети, збільшуючи доходи, стимулює зайнятість в умовах зростання безробіття під впливом війни, стимулює обіг грошей та сприяє соціально-економічному добробуту місцевих громад.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно зазначити, що правове забезпечення господарської діяльності в умовах воєнного стану буде постійно змінюватися, підлаштовуватися під обставини та реалії. Зміни до законодавства, які приймаються, спрямовані на стимулювання суб'єктів господарювання ефективно розвиватися і функціонувати в умовах військової агресії та поповнювати бюджет. Адже ці кошти вкрай необхідні для наших воїнів та на соціальну підтримку людей, які вимушені були покинути свої домівки.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/>

2. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 314. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>.

3. Ткаченко О. В., Євтушенко І. В. Удосконалення нормативно-правового регулювання безпеки і оборони в умовах військової агресії. *Честь і закон*. 2022. № 3 (82), с. 61 – 66 –

<file:///C:/Users/User/Downloads/267179-Текст%20статті-616479-1-10-20221115.pdf>

ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В АКТУАЛЬНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

ПАХАР Вікторія Олександрівна,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник – БОЧКОВА Інга Ігорівна,

канд. юрид. наук, ст. викладач,

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

Запозичення зарубіжного досвіду є досить важливим та корисним фактором на шляху актуалізації законодавства будь-якої країни, оскільки це додаткове джерело інформації про практичне застосування теоретичних підходів регулювання відносин, що постійно змінюються, можливість використовувати вже опробовані підходи в нормотворчості. В цій роботі ми намагатимемось проаналізувати наслідки запозичення зарубіжного досвіду в регулюванні трудових відносин, а саме - досвіду впровадження “нульових” трудових договорів.

В 2022 році українськими законодавцями було прийнято Закон №2421, яким до Кодексу Законів про працю внесли зміни і запровадили новий вид трудового договору - договір з нефіксованим робочим часом.

Трудовий договір з нефіксованим робочим часом - це особливий вид трудового договору, умовами якого не встановлено конкретний час виконання роботи, обов'язок працівника виконувати яку виникає виключно у разі надання роботодавцем передбаченої цим трудовим договором роботи без гарантування того, що така робота буде надаватися постійно, але з дотриманням умов оплати праці, передбачених цією статтею. [1]

З аналізу статей 21, 24 КЗпП, особливостями даного договору є те, що він укладається в письмовій формі. Роботодавець сам визначає час роботи, її обсяг, залучення працівника, але це не повинно суперечити вимогам законодавства. Якщо ж роботодавець використовує працю менше десяти працівників, то більше одного договору з нефіксованим робочим часом не може бути укладено. Договір з нефіксованим робочим часом передбачає наявність "базових днів" та "базових годин" під час яких роботодавець може давати завдання працівникові, який зобов'язаний їх виконувати. Працівник може відмовитись від виконання роботи, якщо виконання вимагаються поза межами базових днів та годин, або якщо було порушення в мінімальних строках, але відмова від виконання робіт в базові дні та години може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, окрім деяких виключень. Заробітна плата виплачується працівникові, який виконує роботу згідно трудового договору з нефіксованим робочим часом, за фактично відпрацьованими годинами.

Подібні договірні конструкції зустрічаються в багатьох країнах, наприклад: Велика Британія, Нова Зеландія, Ірландія та Нідерланди.

Широкое застосування трудового договору з нефіксованим робочим часом спостерігається у Великій Британії. Цікаво, що раніше законодавство згадуваної країни не містило спеціальних норм, які б регулювали такий договір, досить проблемним залишалося питання щодо поширення трудового законодавства й надання трудових гарантій особам, що працюють на умовах таких договорів. [2]

У 2012 році Апеляційним судом з трудових справ Великої Британії було винесено рішення у справі «Pulse Healthcare v Carewatch Care Services Ltd &Ors», у якому зазначено, що особа, найнята за трудовим договором із нефіксованим робочим часом, має статус працівника і такий особі мають надаватись гарантії, передбачені трудовим законодавством. [2]

В Ірландії та Новій Зеландії навпаки, договори із нульовим робочим часом заборонені. В Ірландії робота за таким видом договору може бути можлива лише при надзвичайних ситуаціях та якщо робота тимчасова.

У Нідерландах правове регулювання zero hours contract було видозмінено у 2020 році, через що була втрачена актуальність цього контракту.

В Україні при правильному та розумному підході, запровадження трудового договору з нефіксованим робочим часом є доцільним, оскільки це може бути гарна можливість зробити працівників більш мобільними,

розширити вибір видів праці, а також є варіантом для більшої «легалізації» роботи працівників, як наприклад, ІТ-сфера, де виконуються короткострокові проекти та завдання.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : Закон від 10.12.1971 №322-VIII (редакція станом на 01.10.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n123>

2. Трудові договори з нефіксованим робочим часом: порівняння міжнародного й українського досвіду URL: <https://www.kadrovik.ua/content/trudovi-dogovory-z-nefiksovanym-robochym-chasom-porivnyannya-mizhnarodnogo-j-ukrayinskogo-dosvidu>

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

СТЕФАНІКА Марія Сергіївна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства імені О.М. Бекетова

Тема механізму захисту інформації надзвичайно актуальна в сучасному світі, оскільки ми переживаємо епоху цифрової трансформації. Інформація є ключовим ресурсом для багатьох організацій і особистих користувачів, і її безпека стає основною проблемою.

Окрім того, зростає загроза з боку кіберзлочинців, які постійно вдосконалюють свої методи атак і намагаються знайти слабкі місця в системах захисту. Також існує ризик внутрішніх загроз, пов'язаних з недбалістю співробітників або недостатньою освітою з питань кібербезпеки.

Існує велика кількість механізмів для захисту інформації таких як: конфіденційність, цілісність, доступність, ідентифікація і аутентифікація, авторизація, шифрування, захист від зловмисних програм, фізична безпека, аудит і моніторинг, резервне збереження і відновлення, постійне вдосконалення.

Основним аспектом механізму захисту інформації є забезпечення конфіденційності, що означає, що інформація повинна бути доступною лише для авторизованих користувачів і має захищатися від несанкціонованого перегляду, копіювання або зміни. Це передбачає використання різних технічних та організаційних засобів, а також встановлення чітких політик та процедур для забезпечення приватності та обмеження доступу до конфіденційної інформації лише тим, хто має відповідні права і дозволи.

Захист інформації означає гарантування її непорушеної цілісності, що інформація залишається без змін та недоторканою, і будь-які можливі зміни чи пошкодження мають бути попереджені та виявлені тільки з відповідними дозволами. Це досягається за допомогою різних технічних засобів та

механізмів контролю, які усувають можливість незаконних втручань та порушень цілісності інформації.

Доступність інформації означає, що коректні користувачі повинні мати можливість отримувати необхідну інформацію в потрібний момент без зайвих перешкод чи запізнь, щоб забезпечити продуктивну та безперебійну діяльність організації.

Важливою частиною механізму захисту інформації є визначення особистості користувачів та перевірка їхнього права на доступ до інформації перед наданням цього доступу. Це процес ідентифікації і аутентифікації, який гарантує, що лише правомірні особи отримують доступ до конфіденційної інформації.

Наданням користувачам конкретних прав доступу, які обмежують їх здатність взаємодіяти з інформацією відповідно до їхніх повноважень та потреб є авторизація. Це гарантує, що кожен користувач має лише обмежений доступ до інформації, який відповідає його ролі.

Застосування шифрування з метою приховування та захисту інформації від несанкціонованого доступу та потенційних змін. Цей процес перетворює дані в формат, який стає нерозбірливим без відповідного ключа або паролю, забезпечуючи конфіденційність та цілісність інформації.

Захистом від зловмисних програм називають стратегію забезпечення безпеки інформації шляхом запобігання потенційним загрозам та мінімізації можливої шкоди. Однією із місій є впровадження превентивних та заходів виявлення для уникнення і своєчасного реагування на шкідливі програми, включаючи віруси, шпигунське програмне забезпечення та зловмисні додатки.

Одним із визначальних компонентів механізму захисту інформації є його фізична безпека, завданням якої є забезпечення безпечної та контрольованої охорони серверних приміщень та інших ресурсів, де зберігається чи оброблюється інформація. Це включає в себе застосування фізичних заходів безпеки, таких як контроль доступу та нагляд за об'єктами для уникнення несанкціонованого доступу до важливих областей.

Важливим пунктом захисту інформації є аудит і моніторинг. Він включає в себе регулярний контроль та документування подій та активності з метою виявлення можливих загроз і реагування на інциденти. Ця процедура сприяє вчасному виявленню аномалій і допомагає забезпечити безпеку системи інформації.

Ще однією ланкою в механізмі захисту інформації є резервне збереження і відновлення, яке забезпечує проведення систематичного створення резервних копій та створення можливості для відновлення даних у випадку аварій та надзвичайних ситуацій. Цей процес дозволяє інформації залишатися доступною та не пошкодженою навіть в екстремальних ситуаціях, забезпечуючи надійність інформаційних ресурсів під час кризових подій.

Дотримання вимог і стандартів інформаційної безпеки та відповідність законодавству є невід'ємною частиною механізму захисту інформації. Це означає, що організації та індивіди повинні не лише встановлювати та

впроваджувати технічні та організаційні заходи для захисту інформації, але також повинні бути у відповідності до чинного законодавства та стандартів безпеки даних. Дотримання цих правил і норм гарантує надійність заходів безпеки та сприяє зменшенню ризику порушення безпеки даних та відповідних правових наслідків.

Останнім сегментом механізму захисту інформації є постійне вдосконалення. Ця практика передбачає систематичне оновлення та вдосконалення заходів безпеки, з метою відповіді на постійно змінні виклики та потенційні загрози в інформаційному середовищі. Це гарантує, що механізм захисту інформації завжди залишається ефективним і надійним, забезпечуючи високий рівень безпеки в умовах швидкого розвитку технологій та загроз.

Таким чином, питання механізму захисту інформації є актуальними у сучасному цифровому світі. Забезпечення безпеки інформації, яка є цінним активом, вимагає постійної уваги та вжиття відповідних заходів. Зростання обсягу даних, наявність кіберзагроз, суворі законодавчі вимоги та залежність від технологій підкреслюють необхідність ефективних засобів захисту. Забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації є важливим завданням як для організацій, так і для окремих користувачів. Розуміння цих аспектів має критичне значення для забезпечення безпеки даних в світі, де інформація вважається найціннішим ресурсом.

Список використаних джерел:

1. Технології захисту інформації. Ужгородський національний університет. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/4186> (дата звернення: 16.10.2023).

2. Ткачук Н. Правовий механізм захисту інформаційних прав та свобод людини і громадянина в Україні url: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34761/1/ПРАВОВИЙ%20МЕХАНИЗМ%20ЗАХИСТУ.pdf> (дата звернення: 16.10.2023).

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ ІЗ ЗАБРУДНЕННЯМ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІДХОДАМИ

ШПАКОВА Ірина Михайлівна,

здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Забруднення навколишнього природного середовища є світовою проблемою, що з кожним роком набуває все більшої актуальності. Щороку кількість відходів зростає, а найбільш розповсюдженим способом їх утилізації є їх захоронення. Переповнення полігонів та відсутність розвинутої інфраструктури для переробки відходів зумовлює їх накопичення в лісах та водних об'єктах. Проблема забруднення навколишнього середовища

відходами має міжгалузевий характер та може бути вирішена завдяки прийняттю нормативно-правових актів, які регулюють питання поводження з відходами, ведення господарської діяльності у сфері використання природних ресурсів, введення принципів сталого розвитку у господарське законодавство, а також проведення правопросвітницьких заходів серед населення. В мовах воєнного стану екологічні питання не є пріоритетними для вирішення, проте певні кроки було зроблено. В першу чергу, прийнято Закон України «Про управління відходами», від 20.06.2022 №2320-ІХ, що набрав чинності 09.07.2023. Проте це тільки один із необхідних кроків на шляху до подолання проблеми забруднення навколишнього природного середовища, зокрема лісів та водних об'єктів.

Проблема забруднення річок і лісів відходами має негативний вплив на природні екосистеми та здоров'я людей. Основними проблемами є низький рівень правової свідомості і правової культури населення, неефективні системи управління відходами, використання пластикових матеріалів тощо. Можна виділити такі основні аспекти забруднення навколишнього середовища.

1) **Відходи від населення:** Неусвідомлене викидання сміття, особливо пластикових виробів, у водойми та ліси призводить до забруднення води та ґрунту. Це може впливати на водні та лісові організми, а також призводити до негативних наслідків для здоров'я людей. Тому що, як ми всі знаємо, що є такі люди, які взагалі не думають про наслідки своїх вчинків і не прогнозують майбутнє нашої планети. Катастрофи, що можуть бути "помстою" природи, для них не є серйозними проблемами. З цього виходить те, що діти виростають в такому середовищі і такому ставленні дорослих до природи і тим самим вони виростуть як їх батьки. Тому із самого дитинства варто наголошувати дітям про найголовніше що в нас є - життя на нашій планеті, і що потрібно знаходити певний зв'язок з природою для подальшого взаємозв'язку з нею.

2) **Промислове забруднення:** Викиди промислових відходів, таких як хімічні речовини (ртуть, свинець, кадмій, хлорорганічні сполуки), токсичні речовини і відходи від різних важливих підприємств, можуть потрапляти в річки і ліси, спричиняючи серйозне забруднення. Як нам відомо, що зараз це є однією із головних факторів забруднення навколишнього середовища і якщо не вжити належних запобіжних заходів, неприродно високі концентрації хімічних речовин можуть поширюватися на значній площі поверхневих або підземних вод і дуже погано впливати на наше довкілля

3) **Неефективне управління відходами:** В багатьох випадках системи управління відходами недостатньо розвинені або неефективні. Нерідкі випадки неправильного сортування сміття його роздільного збирання та неправильної утилізації можуть призводити до значного негативного впливу на довкілля (забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, знищення популяцій тварин і рослин, деградації ґрунтів, необхідності вилучення великих за площею земельних ділянок тощо). Наприклад, відсутність адекватного управління та контролю за скиданням

агрохімікатів, добрив та інших сільськогосподарських хімікатів може призводити до забруднення річок, особливо під час дощів, коли земельні розчини можуть вимиватися в річкові води. А ще об'єкти накопичення відходів, зокрема спеціально відведені полігони для їх видалення чи захоронення, несанкціоновані сміттєзвалища перетворюються на потенційно небезпечні зони екологічних катастроф через невідповідність нормам безпеки.

З нашої точки зору подолання вказаних проблем можливе за таких умов:

- **Екологічна освіта:** Підвищення свідомості громадськості щодо екологічних проблем та наслідків недбалого ставлення до природи!!!
- **Удосконалення систем відходів:** Впровадження ефективних систем сортування та утилізації відходів, а також стимулювання використання відновлювальних матеріалів.
- **Жорсткі екологічні стандарти:** Встановлення та дотримання норм і стандартів щодо викидів та обробки відходів підприємствами та промисловими об'єктами.
- **Міжнародна співпраця:** Співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для розробки та реалізації спільних стратегій збереження природи та управління водними ресурсами.
- **Нормативне регулювання та суворе дотримання норм законів:** Запровадження та посилення екологічних стандартів та норм для промислових об'єктів і суворе виконання екологічних законів та накладання штрафів за їх порушення.

Час усвідомити, що колишній споживацький підхід до навколишнього середовища давно застарів і не спрацьовує. Всім відоме прислів'я: “Не плюй у криницю, бо з неї будеш пити водицю”. А Земля і є нашою “криницею”. Як кажуть деякі фахівці, що таке безвідповідальне ставлення до природних ресурсів пояснюється низьким рівнем екологічного світогляду населення України, відсутністю почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, невизнання пріоритету необхідності вирішення проблем екології та боротьби з відходами. Експерти вважають, що для покращення стану водойм необхідно забезпечити навколо водних об'єктів оптимальне поєднання лісових насаджень та лук, здійснити комплекс заходів з припинення скидання до них неочищених стічних вод, ренатуралізації осушених заплавл, рекультивації порушених земель, а також провести моніторинг стану гідротехнічних споруд на річках, переробки берегів. Це повинно обов'язково бути відображеним у чинному законодавстві України. Вже зараз ми зобов'язані радикально змінити своє ставлення до лісів та річок і подумати над тим, як зберегти й примножити наше біорізноманітне багатство.

Список використаних джерел:

1. Генсірук С. А. Ліси України. Київ. Видавництво «Наукова думка», 1992. 408 с.
2. Анрі Снайр Магнасон, Довкола часу і води. пер. Віталій кривоніс. Київ. Рідна мова. 2021. 264 с.

3. Браун Гей, Жити із «зеленим серцем». Подбай про себе і планету. пер. з англ. Наталія Яцюк. К. Наш Формат. 2020. 280 с.

4. Ткачук Г. Книжка про сміття /Ілюстрації Антона Селлешія. Львів: ВСЛ, 2019. 192 ст

5. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навчальний посібник для студентів. 2-е вид., стереот. Київ. Знання. 2002. 203 с.

6. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.01 2022 р. № 2573-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2573-20>

Електронне наукове видання

**ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)**

(23–24 листопада 2023 року)

*Матеріали конференції опубліковані в авторській редакції
мовою оригіналу*

Відповідальний за випуск *Н. М. Матвеева*

Технічний редактор *О. П. Коюда*

Підп. до друку 12.01.2024. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 15.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.